

BERNAL DIAZ DEL CASTILLO

adevărata istorie a cuceririi Noii Spanii

BERNAL DÍAZ DEL CASTILLO

ADEVĂRATA ISTORIE A CUCERIRII NOII SPANII

Volumul II

Cuvînt înainte,
text ales și traducere de
MARIA BERZA

EDITURA MERIDIANE
București, 1986

Coperta de
MIHAI MĂNESCU

Bernal Díaz del Castillo
Historia verdadera de la conquista de la Nueva Espana, 1635

Toate drepturile
asupra prezentei ediții în limba română
sînt rezervate Editurii Meridiane.

Capitolul LXXV

CUM NE-AM DUS LA CETATEA TLASCALEI ŞI CE AU FĂCUT BĂTRÎNII CACIQUES, DARUL CE NI L-AU DAT ŞI CUM NE-AU ADUS FIICELE ŞI NEPOATELE ŞI CE S-A MAI ÎNTÎMPLAT

Cînd bătrînii *caciques* văzură cum tot calabalîcul nostru s-a urnit spre cetate, se porniră degrabă înainte ca să ne poată întîmpina cum se cuvine şi să ne împodobească locuinţele cu flori. Cînd ajunserăm cam la un sfert de leghe de cetate, ne ieşiră în cale cu toţii, aducîndu-şi fiii şi nepoţii şi alte căpetenii, fiecare cu neamul ei. Căci în Tlascala erau patru neamuri de seamă, fără a socoti neamul lui Tecapaneca, senior de Topeyance, cu care erau cinci, iar supuşii lor veniseră şi ei de prin tot locul, cu straiele lor felurite, deşi de fir de *henequén*, căci bumbac nu aveau, dar frumos tăiate şi cu bogate cusături. Veneau apoi *papas* din toată provincia şi erau mulţi, căci aveau multe temple sau *cues*, cum li se spune pe acolo, unde îşi ţin ei idolii şi le aduc jertfe. Aceştia duceau braseros cu cărbuni aprinşi şi au început să ne tămîieze pe toţi. Erau înveşmîntaţi cu nişte mantii lungi şi albe, ca odăjdiile şi cu glugi cum au canonicii noştri. Aveau plete lungi şi năclăite ce nu se puteau nicicum descilci decît retezate şi erau pline de sînge care li se scurgea din urechi, căci tocmai în ziua aceea şi le tăiaseră, oferindu-le jertfă zeilor ; unghiile şi le purtau tare lungi şi despre ei am

auzit că treceau drept pioși și că duceau o viață curată. Cînd ne văzură, își plecară capetele în semn de umilință.

În jurul lui Cortés se rînduiră multe căpetenii și astfel intrarăm în cetate, unde nu mai era loc defel pe străzi și pe acoperișuri, atîția indieni și muieri indience se îngrămădiseră să ne vadă, rîzînd la noi cu veselie. Ne aduseră vreo douăzeci de mănunchiuri ca niște ananași, făcute din trandafiri de-ai lor de prin partea locului, felurit zugrăviți și tare înmiresmați, pe care le dădură lui Cortés și acelora dintre soldați ce le părură lor a fi căpitani, cu osebire călăreților.

Cînd am ajuns la niște curți încăpătoare, unde se părea că ne vor găzdui, Xicotenga cel Bătrîn și Maseescasi îl luară fiecare de-o mînă pe Cortés și îl poftiră înăuntru. Pentru noi pregătiseră cîte un pat de rogojini, cu așternuturi din pînză de *henequén*,* așa cum folosesc ei și tot așa aveau și pentru prietenii noștri din Cempoal și Cocotlán. Cortés le mai ceru să-i găzduiască prin preajma lui și pe solii marelui Montezuma.

Deși văzuserăm de îndată ce am sosit că ne primesc cu gînduri curate și de pace, nu ne-am lăsat vechea și buna noastră rînduială de a sta de veghe. Mi s-a povestit că un căpitan, căruia îi venise rîndul să pună strajă și iscoade, i-a spus lui Cortés: „Se pare, señor, că oamenii ăștia au gînduri de pace și poate nu-i nevoie de pus atîta strajă și nici să veghem neîncetat". La care Cortés răspunse : „Vedeți, señores, știu bine ce gîndiți, dar, precum e bunul nostru obicei, trebuie să ne păzim în orice clipă, căci, deși par oameni pașnici, nu-i bine să le dăm crezare, ci să ne purtăm de parcă s-ar năpusti oricînd asupra noastră. Știți bine cîți căpitani au fost înfrînți prin marea lor bună credință, iar noi îndeosebi, așa puțini la număr, cu atît mai strașnic vom veghea. Să nu uităm nici vorbele

marelui Montezuma, chiar dacă au fost rostite cu ascuns vicleșug".

Dar să nu mai vorbim de felul în care ne-am așezat straja, ci să spun cum Xicotenga cel Bătrîn și Maseescasi, amîndoi mari *caciques*, tare se necăjiră pe Cortés și îi spuseră, prin tălmacii noștri : „Malinche, tu ori ne crezi vrăjmașii tăi, ori doar ceea ce făptuiești nu-ți dezvăluie încrederea în noi și pacea ce ne-ai dăruit-o, precum și noi ție. Aceasta îți zicem văzînd paza ce ai pus și cum umblați pe drumuri cu ochii în patru ca atunci cînd vă războiați cu oștile noastre. Credem, Malinche, că faci asta pentru vorbele strîmbe și mîrșave ce ți-au șoptit tainic mexicanii spre a te învrăjbi cu noi. Te rugăm, nu îi crede, că ești aici cu noi și îți vom dărui tot ce poftești, ba chiar pe noi înșine și pe copiii noștri și sîntem gata să ne dăm viața pentru voi. De aceea cere orice ostatici vrei".

Auzindu-i, Cortés și noi toți ceilalați rămaserăm uimiți de blîndețea și iubirea ce ne-o arătau. Cortés le răspunse că se încrede în ei și nu poftește ostatici, ci îi ajunge buna lor voință. Cît despre veghea noastră, așa ne este obiceiul și să nu-l ia în nume de rău. Le mai aduse mulțumiri pentru daruri și le făgădui să-i răsplătească la timpul cuvenit.

Sfîrșite fiind acestea, veniră alte căpetenii și ne aduseră puzderie de orătănii și turte de porumb și *tunas*, precum și alte legume ce mai creșteau pe la ei, astfel încît aveam de toate în tabără și ne îndestularăm strașnic în cele douăzeci de zile ce petrecurăm printre ei. Intrarăm în acea cetate, precum am spus, în ziua de douăzeci și trei a lui septembrie, anul o mie cinci sute și nouăsprezece. Mă voi opri aici și voi spune ce s-a mai întîmplat.

Capitolul LXXVI

CUM S-A SLUJIT LITURGHIA FIIND DE FAȚĂ MULȚI CACIQUES ȘI DESPRE DARUL ADUS DE BĂTRÎNII CACIQUES

A doua zi dis-de-dimineață, porunci Cortés să se ridice un altar ca să se facă slujba liturghiei, căci primiserăm vin și ostii de împărtășanie. Slujba o ținu părintele Juan Díaz, căci călugărul din ordinul Merced avea friguri și nu se putea ține pe picioare. Erau de față Maseescasi, Xicotenga cel bătrîn și alți *caciques*. După liturghie Cortés intră în casele lui și cu el cîțiva soldați ce îl însoțeau de obicei, împreună cu cei doi moșnegi *caciques*. Xicotenga cel Bătrîn îi spuse că voiește a-i aduce un dar, iar Cortés îi răspunse, privindu-l cu drag, că oricînd poftește. Întinseră atunci pe jos niște rogojini, iar peste ele așezară un ștergar și aduseră șase-șapte mici giuvaieruri din aur și pietre nu tocmai de preț și cîteva baloturi din pînză de *henequen*, toate sărăcăcioase, ce nu făceau nici douăzeci de pesos. Și cînd le înșirară, grăiră acei *caciques* rîzînd : „Malinche, știm că e neînsemnat darul nostru și nu-l vei primi cu bună voie, dar amintește-ți că ți-am spus acum un timp cît de sărmani sîntem și n-avem aur sau alte bogății, asta deoarece mexicanii, ca niște mișei și trădători ce sînt, cu Montezuma în frunte, ne-au jecmănit tot ce am avut, cînd le-am cerut noi pace și răgaz. Nu te uita că darul nostru nu-i de preț, ci pri-

meşte-l cu inima deschisă, ca de la prietenii şi slujitorii ce-ţi vom fi". Şi mai aduseră atunci multe bucate pentru noi.

Cortés le primi cu bucurie şi le spuse drăgăstos că le preţuieşte mai mult darul venind din mîna lor şi fiind el însoţit de atîtea vorbe bune, decît dacă i-ar fi adus alţii o casă plină pînă sus cu grăunţe de aur şi astfel îl şi primeşte.

Se pare că toţi *caciques* se înţeleseseră ca să ne dea cele mai chipeşe fete şi nepoate ale lor care aveau vîrsta măritişului. Zise prin urmare Xicotenga cel Bătrîn : „Malinche, ca să-ţi mai dovedim binele ce îţi vrem şi cît de mult dorim să-ţi fim pe plac, vrem să vă dăm fiicele noastre ca să vă însoţiţi cu ele şi să vă dăruiască fii, căci fiind voi aşa buni şi viteji, vrem să fim fraţii voştri. Eu am o fată nemaivăzut de mîndră, şi e fecioară, iar eu voiesc să fie a ta". Tot astfel, Maseescasi şi ceilalţi *caciques* spuseră că îţi vor aduce fiicele, iar noi să primim să ne fie muieri. Şi multe altele mai ziseră şi ne făgăduiră. Iar toată ziua aceea rămaseră cei doi moşnegi *caciques* în preajma lui Cortés ; cum Xicotenga orbise din pricina bătrîneţii, îl pipăi pe Cortés pe creştet, pe faţă şi îi atinse trupul. Cît despre fete, Cortés îşi arătă recunoştinţa şi le spuse că îi vom răsplăti la timpul cuvenit cu fapte bune. De faţă se afla călugărul din ordinul Merced, iar Cortés îi spuse : „Părinte, cred că ar fi nimerit a-i îndemna pe *caciques* să-şi lase idolii şi să nu le mai aducă jertfe, căci sînt gata să facă orice de groaza mexicanilor". Călugărul răspunse : „Señor, ai dreptate, dar să lăsăm aceasta pînă ce aduc fetele, iar atunci poţi găsi o pricină : domnia-ta va spune că nu le primeşti decît de vor făgădui să lase jertfele, iar de nu vor, vom face ce credem de cuviinţă." Aşa rămaseră lucrurile pentru a doua zi. Şi ce se făcu voi povesti îndată.

Capitolul LXXVII

CUM IȘI ADUSERĂ FETELE ȘI LE ÎNFĂȚIȘARĂ LUI CORTÉS ȘI NOUĂ CELORLALȚI. PRECUM ȘI CE S-A ÎNTÎMPLAT

A doua zi veniră din nou bătrînii *caciques* și ne aduseră cinci indience, toate fecioare și frumoase coz. Pentru niște indience erau tare chipeșe și bogat înveșmîntate, iar fiecare avea cu sine altă fată ca s-o slujească și erau toate fiice de *cacique*.

Xicotenga îi spuse lui Cortés: „Malinche, iată fata mea; nu e muierea nimănui și e fecioară, așadar ia-o pentru tine". Apoi îi puse mîna fetei într-a lui, iar pe celelalte le dădu căpitanilor. Cortés îi mulțumi și luîndu-și un aer plin de veselie îi răspunse că primește fetele și le vom lua cu noi, dar că deocamdată e bine să șadă cu părinții lor. Bătrînii *caciques* îl întrebară pentru ce nu le luăm chiar acum, iar Cortés le zise că mai întîi voiește a îndeplini porunca lui Dumnezeu, stăpînul nostru, în care credem noi, pentru care ne-a trimis aici și Majestatea Sa, anume să-și părăsească idolii și să nu le mai aducă jertfe și nici să nu ucidă oameni, precum să nu mai facă alte grozăvii așa cum au ei obiceiul, iar de acum înainte să creadă în ce credem noi. Atunci vor vedea ce bine le va merge, ce sănătoși vor fi și cu recolte bune, iar după moarte sufletele li s-or sui la cer și se vor desfăta pentru vecie. Însă de nu vor înceta să aducă jertfe zeilor, care

sînt draci, îi vor tîrî în iad şi-i vor prăji în vîlvătaie veşnică.

Răspunsul lor la toate acestea a fost : „Malinche, noi te-am mai auzit şi pînă acum, şi desigur credem că Dumnezeul vostru şi acea mare Doamnă, ce-i e mamă, sînt foarte buni. Dar nu uita că abia ai sosit în ţara noastră ; cu timpul, ne vom strădui să înţelegem toate ce ne spui şi vom vedea cum sînt şi făptui-vom ce e bine. Dar cum ne ceri tu oare să ne părăsim *teules*, care sînt din vechime zeii strămoşilor noştri, ce li s-au închinat şi le-au adus jertfe ? Chiar dacă noi, bătrîni cum sîntem, i-am părăsi spre a-ţi face voia, ce vor spune toţi *papas* şi toţi fraţii noştri, toţi tinerii şi pruncii acestui ţinut ? Oare nu se vor ridica împotrivă-ne ? Mai ales că *papas* au vorbit deja cu *teule* cel mare, ce le-a răspuns să nu uităm de jertfele de oameni şi toate obiceiurile ce-am avut ; de nu, vor nimici Tlascala, prin foamete, prin molime şi prin războaie". Aşa grăiră ei şi ne mai ziseră să ne ostenim vorbindu-le de aceste lucruri, căci nu vor înceta să aducă jertfe idolilor nici măcar cu preţul vieţii lor. Văzînd noi ce răspuns ne dau, cu atîta simţire şi fără a se teme, spuse călugărul din ordinul Merced, ce era teolog şi om cu mintea luminată : „Señor, încetează a-i mai prigoni, căci nu e drept să-i creştinăm cu sila ; deşi le-am sfărîmat idolii la Cempoal, de data aceasta te rog lasă-i pînă ce vor cunoaşte sfînta noastră credinţă. Ce folos ai avea azvîrlind idolii dintr-un *cu*, dacă-i ridică de îndată într-altul ? Mai bine e să vadă singuri adîncul înţeles al sfintei noastre credinţe ca să asculte mai apoi bunele sfaturi ce le dăm".

Alţi cavaleri, anume Juan Velázquez de León, Francisco de Lugo, îi ziseră la rîndul lor lui Cortés : „Adevărat grăieşte părintele, iar domnia-ta cu ce le-ai spus ţi-ai

împlinit cum se cuvine datoria, așa că nu mai pomeni nimic cînd vei vorbi cu acești *caciques*". Așa se și întîmplă. Tot ce ne-am mai străduit a dobîndi cu rugăminți a fost să curețe un *cu* din apropiere, ce de puțină vreme îl înălțaseră și să scoată de acolo idolii, să-l dea bine cu var; iar după aceea să punem înăuntru o cruce și chipul Preacuratei. Ei ne-au făcut pe voie și am slujit liturghia, iar fecioarele au fost îndată botezate. Fiica lui Xicotenga cel orb primi numele de doña Luisa. Cortés o luă de mînă și i-o dădu lui Pedro de Alvarado, spunîndu-i lui Xicotenga că acesta este fratele și căpitanul său și că trebuie să se bucure căci va fi bine îngrijită, iar acesta se declară mulțumit. Pe fiica sau pe nepoata lui Maseescasi, ce era tare mîndră, o botezară doña Elvira și cred că i-o dădură lui Juan Velázquez de León, iar celelalte primiră și ele nume creștinești și titlul de doña, iar Cortés le dădu lui Gonzalo de Sandoval, Cristóbal de Olí și Alonso de Ávila. Acestea îndeplinite, le zise indienilor pricina pentru care pusese să fie ridicate două cruci, ca să se sperie idolii de ele și că oriunde ne oprim sau ne așezăm le punem peste tot pe drumuri. Cu aceasta se liniștiră toți și fură mulțumiți.

Înainte să merg mai departe cu povestirea mea, să spun că atunci cînd doña Luisa, fiica lui Xicotenga, îi fu dată de soață lui Pedro de Alvarado, cea mai mare parte a Tlaxcalei i se plecă dinainte și îi aduse daruri și o numi stăpîna lor. Pedro de Alvarado, ce era burlac, avu de la ea un fiu, don Pedro, și o fiică doña Leonor, soața lui Francisco de la Cueva, cavaler și văr cu ducele de Albuquerque, căruia îi dărui patru sau cinci fii, buni cavaleri și ei. Această señora, doña Leonor, este demna fiică a tatălui ei, comandant al orașului Santiago, *adelantado* și

guvernator al Guatemalei, care s-a dus în Peru cu o flotă mare ; şi mai e şi demna nepoată a bunicului ei Xicotenga, mare senior al Tlascalei.

Să lăsăm această povestire şi să ne întoarcem la Cortés, care îi întrebă pe *caciques* şi află de la ei tot ce voia să ştie despre Mexic. Iar ce i-au povestit *caciques* voi zice acum şi eu.

Cortés îi primeşte pe *caciques* din Tlascala, iar Doña Marina le serveşte drept interpret *(Pînză din Tlascala)*

Capitolul LXXVIII

CUM ÎI ÎNTREBĂ CORTÉS PE MASEESCASI ŞI PE XICOTENGA DESPRE FELUL ÎN CARE STAU LUCRURILE ÎN MEXIC ŞI CE ÎI POVESTIRĂ ACEŞTIA

Cortés îi luă apoi deoparte pe *caciques* şi îi întrebă în amănunţime despre Mexic, iar Xicotenga, ca mare senior ce era şi bun cunoscător, îi spuse cel mai mult, iar din cînd în cînd îl mai ajuta Maseescasi, şi el mare senior.

Xicotenga povesti că Montezuma avea aşa puzderie de războinici că atunci cînd poftea să cucerească o cetate sau să năvălească într-o provincie, cu multă uşurinţă putea să înarmeze o sută şi cincizeci de mii de oameni, ceea ce simţiseră pe pielea lor din războaiele şi toate răfuielile ce avuseseră cu ei de mai bine de un veac.

„Cum se face atunci, îl întrebă Cortés, că niciodată nu v-au putut înfrînge avînd aşa oştire ?"

La aceasta, *caciques* îi răspunseră că, deşi în multe rînduri mexicanii i-au cotropit şi au ucis nenumăraţi oşteni de-ai lor, iar pe alţii i-au luat cu ei ca să-i aducă jertfă idolilor, şi ei semănau cîmpul cu morţi sau cădeau prinşi. Şi mai era ceva : ei nu se puteau furişa fără ca vreunul să nu aibă veste de sosirea lor, iar cînd tlascaltecii ştiau că vin cu toate oştile, îşi strîngeau şi ei războinicii degrabă şi, cu ajutorul indienilor din Guaxocingo se apărau şi-i atacau şi ei. Mai mult decît atîta, toate

provinciile și orașele pe care le jecmănise Montezuma și erau sub stăpînirea lui, tîrîndu-le în războaie fără voia lor, nu prea luptau cu tragere de inimă, ba chiar îi anunțau că vin și de aceea tlascaltecii se străduiau ca să le cruțe pe cît puteau ținutul.

Era însă o cetate mare, pe nume Cholula, aflată la o zi de mers, de unde li se trăgeau numai necazuri, căci locuitorii ei erau oameni fățarnici. Acolo își așeza Montezuma în taină oștirile și cum era foarte aproape, veneau asupra lor la vremea nopții. Iar Maseescasi spuse și el că, pe lîngă oștirile ce le aducea cu sine, mai avea Montezuma garnizoane puternice, în toate provinciile, care-i dădeau bir greu, în aur și argint, pene, nestemate, pînzeturi, stofe și bumbac, indieni și indience ca să-i aducă jertfă sau ca să-i aibă slugi. Și Montezuma e un stăpîn așa de mare că poate avea tot ce poftește și casele în care șade sînt pline ochi cu bogății și nestemate și pietre *chalchivis,* furate sau dobîndite cu sila de la cei ce nu le-au dat de bunăvoie și ține prin urmare ce are țara mai de preț.

Caciques mai povestiră cum era casa lui și cîte slugi avea, dar de le-aș înșira și eu, nu aș mai termina nicicînd. Și mai spuseră de femeile lui cele multe și cum pe unele le dădea de neveste după cum îi era voia.

Trecură apoi să înfățișeze fortificațiile cetății, cum este lacul și cît de adîncă-i apa, care sînt căile de intrare în cetate și punțile de lemn ale acestora și cum poți intra și ieși printr-o deschidere din fiecare punte, iar dacă ele se ridică rămîi prins între ele și nu mai poți pătrunde nicăieri. Mai reieși din spusele lor că cea mai mare parte a orașului e clădită pe apă și nu se poate trece de la o casă la alta decît pe o punte mișcătoare sau în canoe. Toate casele au acoperișuri turtite, ce au apărători și se poate lupta la adăpostul lor. Cît despre apa de băut,

aceasta vine de la un izvor, numit Chapultepec, care se află la o jumătate de leghe de oraş ; e adusă prin nişte apeducte pînă într-un loc de unde o cară în canoe şi o vînd pe străzi.

Ne ziseră *caciques* şi ce arme au mexicanii : suliţe cu vîrful dublu, ce le azvîrl din nişte aruncătoare şi care străbat orice armură ; arcaşii lor sînt buni şi mai au unii cu lăncii din obsidiană şi cuţitoaie mari ca un satîr, lungi cît e braţul şi straşnic de tăioase şi scuturi şi cămăşi groase din bumbac bine căptuşite şi alţi oşteni ce aruncă pietre rotunjite cu praştii mari ; mai au şi alte lăncii lungi şi ascuţite şi spade cu două tăişuri. Ne aduseră, pictate pe bucăţi mari din pînză de *henequén*, scene din bătăliile ce le purtaseră cu ei, ca să vedem cum luptă.

Cum comandantul nostru şi noi toţi ştiam deja dinainte tot ce ne povesteau acei *caciques*, schimbarăm vorba şi îi puserăm să treacă la altele, anume îi întrebarăm cum de-au venit în ţara aceea şi de unde, că se deosebesc aşa de mult de mexicani, cu care sînt duşmani, deşi ţinuturile sînt vecine. Ei ne-au spus tot ce ştiau de la strămoşii lor, că în vechime trăiau printre ei bărbaţi şi muieri uriaşi la trup şi ciolănoşi, pizmoşi şi cu apucături mîrşave, din care pricină s-au războit cu ei şi i-au ucis, iar cei rămaşi s-au prăpădit şi ei. Ca să ne arate cît de uriaşi erau, ne aduseră un ciolan al unuia din ei, ce era tare gros şi lung de-un stat de om, şi era osul de la genunchi şi pînă-n şold. Ne-am măsurat cu el şi era chiar cît mine. Au mai adus şi alte ciolane ca acela, dar erau fărîmate şi roase de cît stătuseră în pămînt. Ne-am minunat cu toţii la vederea lor şi ne-am convins că locuiseră uriaşi în ţara lor. Cortés, comandantul nostru, ne spuse că ar fi bine să trimitem osul acela mare în Castilia, spre a-l vedea şi

Majestatea Sa şi aşa făcurăm, cu prima solie dusă într-acolo.

Şi ne mărturisiră *caciques* ce ştiau tot de la strămoşii lor, că un idol pe care-l adorau ei cel mai tare le prezisese că vor veni oameni de la soare-răsare, din ţări îndepărtate, care îi vor subjuga şi vor domni peste ei ; de noi sîntem aceia, ei se bucură, căci sîntem viteji şi tare buni. Cînd au încheiat pace cu noi şi-au amintit de ce le-a spus idolul lor şi de aceea ne-au dat fiicele ca să ne înrudim cu ei şi să-i apărăm de mexicani.

Cum sfîrşiră de grăit, mult ne minunarăm şi ne gîndirăm de nu cumva e adevărat ce spun. Atunci comandantul Cortés le răspunse, zicîndu-le că negreşit venim de la soare-răsare, iar regele, stăpînul nostru, ne-a trimis ca să ne-aveam ca fraţii, căci a aflat de ei şi ne rugăm la Domnul să ne îndrume ca braţul nostru să-i ajute la nevoie. Şi ziserăm cu toţii : Amin !

De bună seamă bravii cititori tare s-or plictisi să audă atîta vorbărie ce-am avut cu tlascaltecii. Aş vrea să mă opresc aici, dar iată că sînt nevoit să mai povestesc încă o întîmplare petrecută cu ei, despre vulcanul de lîngă Guaxocingo. Tocmai în vremea cînd ne aflam la Tlascala acesta scuipa mult foc, mai mult decît avea năravul, iar comandantul nostru Cortés şi noi toţi ceilalţi tare ne-am minunat, căci nu văzuserăm aşa ceva pînă atunci. Unul din căpitani, Diego de Ordaz voind a merge să-l vadă cu ochii lui, îi ceru voie comandantului să se caţere pînă sus şi chiar se duse. Cu el mai merseră alţi doi soldaţi şi nişte căpetenii de-ale indienilor din Guaxocingo. Aceştia îl speriară spunîndu-i că la jumătatea drumului spre Popocatepeque *, căci aşa se chema acel vulcan, nu se mai

* Popocatepetl

poate suferi tremuratul pămîntului și nici flăcările, pietrele și cenușa ce izbucnesc din el, iar ei nu cutează a se sui mai sus de locul unde au un templu cu idoli, numiți *teules*, ai lui Popocatepeque. Cu toate acestea, Diego de Ordaz și tovarășii lui își urmară drumul pînă ajunseră sus, iar indienii îi lăsară, căci nu cutezau să mai suie. După cum au povestit Ordaz și cu cei doi soldați, pe cînd urcau începu vulcanul a scuipa mari limbi de foc și pietre ușoare pe jumătate arse și potop de cenușă și tot muntele se scutura fără încetare. Stătură nemișcați acolo preț de o oră, pînă se potoli vîlvătaia aceea grozavă și nu mai căzu nici atîta cenușă cu fum, iar apoi se urcară pînă sus la gură, ce era rotundă și lată de vreun sfert de leghe, iar de acolo se vedea marea cetate a Mexicului, cu lacul și așezările dintr-însa. Acest vulcan al Mexicului se găsea la vreo douăsprezece-treisprezece leghe depărtare.

După ce-o privi bine, Ordaz se întoarse cu tovarășii lui la Tlascala bucuros că văzuse Mexicul și orașele sale, iar indienii din Guaxocingo și Tlascala îi lăudară îndrăzneala. Cînd îi povesti totul comandantului Cortés și nouă celorlalți, ne mirarăm foarte, căci în vremea aceea nu mai văzuserăm și nu auziserăm așa ceva, pe cînd acum s-au tot suit pînă în crater mulți spanioli de-ai noștri și chiar niște călugări franciscani.

Cînd Diego de Ordaz se duse în Castilia, îi ceru voie Majestății Sale să-și pună un vulcan pe blazon și așa poartă astăzi un nepot de-al lui, ce șade în Puebla.

De cînd ne-am așezat în țara aceasta n-am mai văzut vulcanul să scuipe atîta foc și să facă așa o mare gălăgie. Trecură chiar mulți ani fără să aibă vreo izbucnire, pînă în anul o mie cinci sute treizeci și nouă, cînd iarăși ieșiră flăcări mari și pietre și cenușă.

Dar să lăsăm povestea cu vulcanul, căci acum, cînd ştim ce e cu el şi am văzut şi alţii în Guatemala şi Nicaragua, cred că-l puteam trece sub tăcere pe acel din Guaxocingo.

Să spun acum şi cum aflarăm în cetatea Tlascalei nişte cocioabe mici, zăbrelite cu lemn. Aici şedeau închişi indieni şi indience la îndopat pînă s-or îngrăşa de ajuns ca să-i sacrifice şi să-i mănînce. Am spart cocioabele şi le-am deschis, ca bieţii prizonieri să fugă, dar ei, sărmanii, nu îndrăzneau de spaimă şi stăteau pe lîngă noi şi aşa i-am scăpat de pieire.

De atunci încolo, în toate satele pe unde am trecut, întîiul lucru cerut de comandantul nostru era să sfarme carcerele şi să scoată prizonierii afară, căci peste tot erau.

Cînd Cortés şi noi ceilalaţi văzurăm atîta cruzime, tare ne mîniarăm pe toţi *caciques* din Tlascala şi el îi certă cu asprime, iar ei făgăduiră să nu mai căsăpească şi nici să nu se mai ospăteze cu carne de indian. Zic eu: la ce au folosit toate făgăduielile lor, dacă abia de întorceam capul şi se şi grăbeau să facă aceleaşi cîinoşenii ?

Să lăsăm lucrurile aşa şi să povestesc cum am rînduit să ne ducem în Mexic.

Trecerea spaniolilor pe lîngă vulcanul Popocatépetl *(Codicele Florentin)*

Capitolul LXXIX

CUM A HOTĂRÎT COMANDANTUL NOSTRU HERNANDO CORTÉS SĂ NE DUCEM NOI, TOŢI CĂPITANII ŞI SOLDAŢII, ÎN MEXIC ŞI CE S-A ÎNTÎMPLAT

Văzînd că de şaptesprezece zile altceva nu făceam la Tlascala decît să lenevim şi cum auziserăm vorbindu-se de marile comori ale lui Montezuma, Cortés se hotărî să stea la sfat cu aceia dintre căpitani şi soldaţi despre care ştia că vor să meargă înainte şi atunci ne-am înţeles să o pornim la drum neîntîrziat. Asupra acestui drum se vorbi îndelung în tabără şi mulţi fură aceia ce se împotriviră, zicînd că ar fi un act de nebunie, ca noi, un pîlc de oameni, să ne încumetăm a pătrunde în marea cetate a lui Montezuma, care, pe deasupra, mai avea şi oştiri atît de numeroase. Cortés răspunse că n-aveam de ales, iar pe de altă parte acesta ne-a fost gîndul de la bun început. Cînd văzură cu cîtă hotărîre ne grăia, şi totodată că noi, cei mai mulţi dintre soldaţi îl sprijineam de bună voie pe Cortés strigînd : „Înainte şi s-avem noroc !“, tăcură cu toţii. Potrivnici lui Cortés erau tocmai aceia care aveau moşii în Cuba, în timp ce eu şi alţi ostaşi sărmani ne dăruiserăm deja pentru vecie sufletele Celui-de-Sus, iar trupurile erau menite rănilor şi ostenelii, pînă la ultima suflare, în slujba Majestăţii Sale.

Văzînd atunci Xicotenga şi Maseescasi, stăpînii Tlascalei, cît eram de hotărîţi a merge în Mexic, s-au mîhnit

foarte. Stînd neîncetat în preajma lui Cortés îi tot ziceau să nu cumva să plece în acest drum și mai cu osebire să nu se încreadă în Montezuma și mexicanii lui, căci totul la ei e amăgire, fie ele plecăciuni pînă la pămînt, vorbe umile și curtenitoare, daruri strălucite sau făgăduieli. Ei nu fac altceva decît așteaptă ca să vină ceasul și să-și ia înapoi tot ce au dat, iar de aceea noi trebuie să ne păzim și zi și noapte. Cînd sosi-va clipa să ne încleștăm cu ei, să nu cruțăm nici unul — nici copilandrii, că iau arma-n mînă, nici pe moșnegi, căci se ațin cu sfaturi. Și ne mai ziseră ei, tot așa, multe alte vorbe folositoare.

Cortés le arătă recunoștință pentru toate ce ne-au zis și ca să-și dovedească iubirea, îi milui, pe Xicotenga, Maseescasi și alți *caciques*, din cele căpătate de la Montezuma, cu multă stofă fină pentru mantii și le făcu făgăduieli. Tot el îi sfătui să încheie cu mexicanii pace și astfel să-și aducă sare și bumbac și altele trebuincioase. Xicotenga îi răspunse că pacea cu aceștia este de negîndit, avînd ei vrăjmășia în suflet prea adînc înfiptă, iar sub oblăduirea păcii mai abitir își vor urzi înșelăciunile, căci niciodată nu își țin cuvîntul.

Am mai vorbit apoi despre calea de urmat spre Mexic, deoarece ambasadorii împărătești care erau cu noi și urmau a ne fi călăuze, ziceau că drumul cel mai bun și mai ferit ar trece prin Cholula, căci indienii de acolo sînt vasalii lui Montezuma și ne vor primi cu mare alai.

Caciques din Tlascala se mîhniră foarte cînd știură că vrem s-o luăm pe unde ne-au zis mexicanii și ne sfătuiră să ne ducem mai bine prin Guaxocingo, unde aveau rude și prieteni și nicicum prin Cholula, unde Montezuma tot timpul își urzește capcanele și mișeliile. Degeaba se tot străduiră *caciques* să ne înduplece, căci comandantul nostru, după ce-am stat la sfat, hotărî să mergem prin

Cholula. Unii susţineau că e cetate mare, cu turnuri şi temple semeţe, aşezată pe o cîmpie întinsă şi de departe semăna cu Valladolid, din Castilia cea Veche. Alţii spuneau că e înconjurată de aşezări întinse şi e îmbelşugată, iar prietenii noştri tlascaltecii ne sînt oricum aproape. Aşa că am hotărît să şedem la Cholula pînă cînd vom vedea cum am putea ajunge în Mexic fără să ne luptăm, atîta ne temeam de marea lor putere.

Cortés trimise prin urmare soli să-i întrebe cum de, aflîndu-ne în preajma lor, nu s-au gîndit pînă acum să vină şi să ne întîmpine cu plecăciuni, cum se cuvine, fiind noi emisarii unui mare rege şi stăpîn, care am venit ca să-i salvăm. De aceea n-ar strica să se zorească toţi *papas* şi *caciques* din cetatea lor, ca să ne vadă şi să jure ascultare către suveranul nostru ; de nu, mai spuse el, i-am bănui de gînduri negre şi ascunse. Pe cînd zicea acestea şi alte vorbe potrivnice, veniră să-i dea de ştire lui Cortés că tocmai sînt pe drum patru ambasadori ai marelui Montezuma, care ne aduc aur în dar, căci niciodată, aşa cum am văzut, nu-şi trimitea acesta solii fără aur şi mantii, căci altcum i se părea a fi necuvenit şi jignitor.

Şi ce-au spus ambasadorii voi povesti şi eu.

●

Capitolul LXXX

CUM TRIMISE MARELE MONTEZUMA PATRU CĂPETENII DE SEAMĂ CU AUR ŞI MANTII ÎN DAR ŞI CE II SPUSERĂ COMANDANTULUI NOSTRU

Pe cînd Cortés stătea de vorbă cu noi toţi şi cu *caciques* din Tlascala despre plecarea noastră şi trebile războiului, veniră să-i dea de ştire că tocmai au sosit patru ambasadori ai lui Montezuma, oameni de seamă, şi aduceau daruri. Cortés ceru să i se înfăţişeze, iar cînd veniră dinaintea lui se grăbiră a face mari plecăciuni, atît lui cît şi nouă tuturor soldaţilor ce ne aflam de faţă. Aduseră şi darul şi erau giuvaieruri din aur, bogat împodobite şi felurit lucrate, ce făceau peste două mii de pesos, şi zece baloturi de stofă ţesută minunat cu pene. Cortés primi totul plin de bucurie.

Îi spuseră apoi ambasadorii că stăpînul lor Montezuma se mira foarte văzînd cum stăm de atîtea zile cu sărăntocii aceia lipsiţi de cuviinţă, ce nu-s nici măcar buni ca să ţi-i iei de sclavi, fiind aşa ticăloşi, nemernici şi mişei, iar de n-am sta de veghe măcar pentru o clipă, ne-ar omorî de îndată ca să ne prade tot ce avem. De aceea ne roagă să ne grăbim a merge la cetatea lui, unde ne va dărui din tot ce are, chiar dacă nu este pe potriva meritelor noastre şi a dorinţei lui. Cum toate proviziile îi sînt aduse în oraş cu carele, va porunci să ni se dea şi nouă tot ce ne face trebuinţă.

Astfel se purta Montezuma ca să ne scoată din Tlascala, căci aflase că ne împrieteniserăm cu tlascaltecii, aşa cum am povestit, şi aceştia, ca să pecetluiască prietenia noastră, şi-au dat fiicele în dar lui Malinche. Pricepuse Montezuma că această alianţa nu-i bună pentru el. De aceea ne copleşea cu aur şi cu daruri, nădăjduind să ajungem pe pămînturile lui, sau măcar să ieşim din Tlascala. Dar să ne întoarcem la ambasadori, pe care tlascaltecii îi ştiau şi ne ziseră că erau căpetenii de seamă şi aveau moşii mari şi vasali, iar Montezuma îi trimitea să uneltească treburi importante. Cortés le mulţumi acestora, cu multe vorbe şi semne de iubire şi le răspunse că se va duce degrabă să-l vadă pe împăratul Montezuma, numai să mai şadă ei cu noi cîteva zile. La vremea aceea, Cortés se hotărîse să trimită doi căpitani de-ai noştri, aleşi dintre cei buni, să meargă şi să-i vorbească marelui Montezuma şi să se uite bine cum e cetatea Mexicului, cu fortăreţele ei cele puternice. Deja porniseră Pedro de Alvarado şi Bernaldino Vázquez de Tapia, însoţiţi de cîţiva dintre ambasadorii mexicani aflaţi deja cu noi, în timp ce patru din cei veniţi cu daruri rămaseră ostatici.

Cînd am aflat că i-a trimis Cortés în voia soartei pe cei doi căpitani, am ridicat de îndată glasul şi i-am zis că nu e înţelept să meargă aşa, să vadă doar cetatea şi cum era clădită şi de aceea ar fi bine să-i cheme îndărăt.

Cortés le scrise deci să vină grabnic. De altfel, Bernaldino Vázquez de Tapia se îmbolnăvise deja pe drum de friguri. Cînd primiră răvaşul, se întoarseră îndată, iar ambasadorii se duseră să-i povestească lui Montezuma întîmplarea. Acesta îi întrebă cum era obrazul şi trupul acestor doi *teules* ce se îndreptau spre Mexic şi de erau ei căpitani. Se pare că aceşia îi povestiră cît era Pedro de Alvarado de frumos la faţă şi la trup, de se asemăna cu soarele şi era căpitan, ba îl înfăţişară şi într-un desen ce

era foarte asemănător, drept care îi dădură numele Tonatio, care înseamnă „Soare“ sau „Fiu al Soarelui“ și așa îl chemară de atunci înainte. Iar despre Bernaldino Vázquez de Tapia ziseră că era bărbat vînjos și vesel la purtare și era tot căpitan. Lui Montezuma îi păru rău că s-au întors din drum.

Ambasadorii cu multă dreptate și asemănare îi vorbiseră despre ei lui Montezuma, căci era Pedro de Alvarado subțirel, zvelt și plin de grație în toate, și zîmbăreț, nu numai cînd vorbea, în timp ce Bernaldino Vázquez de Tapia era destul de zdravăn, dar plăcut.

Cînd se înapoiară în tabără, îi întîmpinară cu multă bucurie și le spuserăm că nu era înțelept ce le poruncise Cortés a face.

Dar să lăsăm această întîmplare, ce nu e de seamă pentru povestirea noastră și să spun despre solii trimiși de Cortés la Cholula și ce răspuns iscară aceștia.

Capitolul LXXXI

CUM LOCUITORII CHOLULEI TRIMISERĂ PATRU INDIENI DE RANG MĂRUNT CA SĂ-ȘI CEARĂ IERTARE CĂ N-AU VENIT LA TLASCALA ȘI CE S-A ÎNTÎMPLAT

Am mai spus în capitolul trecut cum comandantul nostru trimisese solie la Cholula ca să le ceară să vină la Tlascala și să ne vadă *caciques* acelei cetăți. Cînd au auzit ce le cerea Cortés, aceștia se gîndiră că n-ar strica să ne trimită patru indieni de rang mărunt ca să-și ceară iertare și să ne spună c-au fost bolnavi și de aceea n-au venit. Aceștia sosiră cu mîna goală și se mulțumiră să aducă pomenitul răspuns. Cînd se înfățișară dinaintea lui Cortés, erau de față *caciques* din Tlascala, care se grăbiră a-i spune că i-au trimis să ne batjocorească, pe el și pe noi toți, fiind niște sărăntoci de rang mărunt. Cortés se hotărî atunci să îi trimită îndărăt, însoțiți de patru indieni din Cempoal și le zise că așteaptă trei zile să vină căpetenii adevărate, aflîndu-se cetatea aproape, la cinci leghe și de nu vin, socoate că s-au răsculat. Dacă aceștia vor sosi, el le va spune vorbe folositoare ca să-și salveze sufletele și să ducă o viață cuviincioasă și-i va primi ca pe niște prieteni și frați de-ai noștri, așa cum sînt vecinii lor tlascaltecii. Iară de ne resping prietenia, le vom pricinui mari supărări. Auzind aceste vorbe, răspunseră că nu au în gînd a veni la Tlascala, căci tlascaltecii sînt dușmanii lor și știu prea bine ce vorbe veninoase au zis de ei și de stăpînul

lor Montezuma. Cît despre noi, ne așteaptă în cetatea lor și să ieșim de pe pămîntul tlascaltec și abia atunci, de nu-și vor face datoria, am fi îndreptățiți să ne purtăm cu ei după cum i-am amenințat c-o facem.

Părîndu-i-se comandantului nostru că au dreptate în ce spun, ne-am hotărît să mergem la Cholula. Cînd văzură *caciques* din Tlascala că ne vom duce prin Cholula, îi ziseră lui Cortés : „Așadar, te încrezi în mexicani și nu în noi, care-ți sîntem prieteni ! Te-am prevenit și nu o dată să te păzești de locuitorii Cholulei și de marea putere mexicană. Ca să te ajutăm mai bine, iată, noi ți-am adus zece mii de războinici ce te vor însoți". Cortés le mulțumi din adîncul inimii, dar se întrebă dacă e înțelept să ne ducem cu așa mulți războinici într-o cetate cu care ne arătăm prieteni. De aceea hotărîrăm să luăm cu noi doar o mie, iar ceilalți să se întoarcă la casele lor.

Să las acestea și să povestesc cum ne-a fost drumul.

Capitolul LXXXII

CUM NE-AM DUS LA CETATEA CHOLULEI * ŞI MAREA PRIMIRE CE NE FĂCURĂ

Într-o dimineaţă am pornit la drum spre cetatea Cholulei. Mergeam în cea mai mare rînduială, căci, aşa cum am spus, acolo unde ne aşteptam să avem tulburări şi războaie, ne păzeam cel mai bine. Peste noapte am mers pe malul unui rîu ce curge la mai puţin de o leghe de Cholula, unde acum s-a clădit un pod din piatră şi ne făcură acolo nişte colibe şi adăposturi.

Chiar în timpul nopţii trimiseră *caciques* din Cholula soli, ce erau căpetenii de vază şi ne urară bun venit pe pămîntul lor şi ne aduseră orătănii şi turte de porumb. Ne mai ziseră că a doua zi urmau să vină toţi *caciques* şi *papas*, ca să ne iasă în întîmpinare şi să se roage să-i iertăm că au venit abia acum. Cortés le răspunse, prin tălmacii noştri, doña Marina şi Aguilar, că le mulţumeşte, atît pentru proviziile ce au adus cît pentru bunăvoinţa ce-o arată.

Dormirăm deci acolo în noaptea aceea, punînd noi pază bună, străji şi cercetaşi şi cum se iviră zorile ne îndreptarăm spre cetate. Urmîndu-ne noi drumul, ajun-

* În manuscrisul original, aşa cum rezultă dintr-o notă a ediţiei spaniole, este precizată data : „în ziua de douăsprezece a lunii octomvrie, anul o mie cinci sute şi nouăsprezece" (N. tr.)

seserăm aproape la poalele cetății, cînd ne ieșiră în cale *caciques* și *papas* și mulți alți indieni. Mai toți erau înveșmîntați în mantii din bumbac, croite ca niște halate, așa cum poartă indienii zapoteci. Spun asta pentru cei ce le-au văzut și au locuit acolo, căci acesta e portul. Se îndreptau spre noi cu un aer pașnic și cu bună voință, iar *papas* țineau braseros cu tămîie și ne afumară, pe comandant și pe noi toți din preajma-i. Cînd *papas* și celelalte căpetenii îi zăriră pe indienii tlascalteci ce se aflau cu noi, o rugară pe doña Marina să-i zică lui Cortés că nu e bine ca în felul acesta să le intre dușmanii cu arme în cetate. Auzind, comandantul le porunci căpitanilor, ostașilor și celor ce cărau poverile să se oprească și apoi ne vorbi : „Señores, mi se pare cuvenit ca înainte de a intra în Cholula să-i încercăm cu vorbe bune pe toți acești *papas* și *caciques* și astfel să cercetăm ce gînduri au. Îi văd cîrtind împotriva prietenilor noștri din Tlascala și au dreptate în ce spun. Vreau de aceea să înțeleagă de ce venim la dînșii în cetate și cum știm de la tlascalteci că-s oameni pizmoși și cîrcotași, cred că e bine să jure de acuma ascultare Majestății Sale". Îi spuse prin urmare doñei Marina să-i cheme pe *caciques* și *papas* către locul unde ședea el călare și noi în jurul lui. Veniră trei căpetenii și doi *papas* și grăiră : „Malinche, iartă-ne că n-am venit la Tlascala să te vedem și să-ți aducem și bucate, nu că n-am fi voit, ci fiindcă acolo sînt dușmanii noștri Maseescasi și Xicotenga și toată Tlascala, ce au zis vorbe rele de noi și de stăpînul nostru Montezuma. Ei nu s-au mulțumit cu atît, ci acum mai cutează, cu oblăduirea voastră, să vină la noi în cetate înarmați. De aceea te rugăm să îi trimiți la ei acasă,

sau măcar să rămînă în tabără, afară ; cît despre voi, sînteți bineveniți“.

Cortés pricepu că vorbeau cu temei ; prin urmare le dădu poruncă lui Pedro de Alvarado și lui Cristóbal de Olí să-i roage pe tlascalteci ca să rămînă acolo în cîmp și să-și ridice colibe și adăposturi, dar să nu intre cu noi în cetate. Urmau a ne însoți doar aceia ce cărau artileria și prietenii ce-i aveam din Cempoal. Le spuseră să nu le fie cu supărare, dar le cerea aceasta deoarece *caciques* și *papas* nu se încredeau în ei, iar cînd vom trece din Cholula în Mexic îi vom chema din nou.

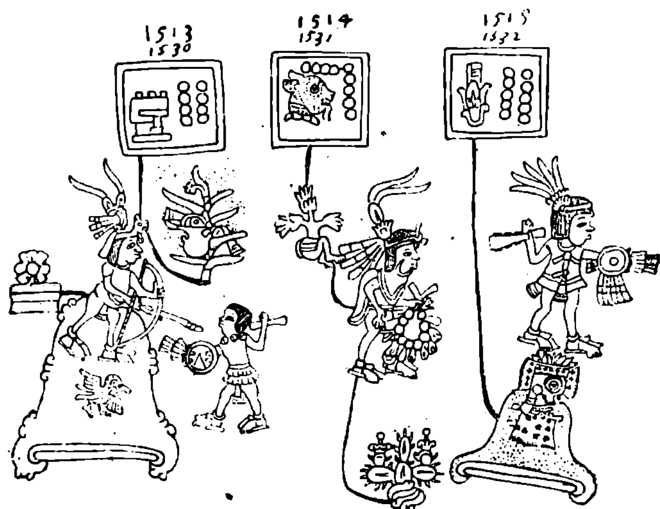
Văzînd ce se întîmpla, trimișii din Cholula se mai liniștiră și începu a le grăi Cortés. Le spuse cum regele și stăpînul nostru, ai cărui vasali sîntem, are puteri nemăsurate și ține sub stăpînirea lui prinți și *caciques* de seamă. Măria-Sa ne-a trimis pe aceste tărîmuri, iar noi le zicem ce ne-a poruncit : să nu își mai adore idolii, să nu mai aducă semeni de-ai lor jertfă ca să se ospăteze apoi cu carnea lor și nici să nu mai aibă acele obiceiuri blestemate și pline de rușine. Le mai spuse că, fiind calea noastră spre Mexic, unde ne ducem să-i vorbim marelui Montezuma și neavînd alt drum mai scurt, ne vedem nevoiți a trece prin cetatea lor. Mai vrem să ne avem ca frații și cum mulți alți *caciques* au jurat ascultare Majestății Sale, ar fi bine să facă și ei la fel.

Răspunseră aceia cu mirare că abia ce am sosit, ne și grăbim a le porunci să-și părăsească zeii, ceea ce ei nicicînd n-or face. Cît despre jurămîntul de ascultare către Majestatea Sa, e un lucru ce le place și astfel jurară prin vorbă și nu în fața unui notar.

Îndeplinite fiind acestea, pornirăm iarăși spre cetate. Ieșiseră, spre a ne privi, puzderie de oameni, de umplu-

seră străzile şi acoperişurile caselor și nu mă miră asta, căci nu mai văzuseră cai şi oameni precum noi. Ne găzduiră în nişte încăperi mari, în care şezurăm cu toții, împreună cu prietenii noştri din Cempoal și cărăușii tlascalteci. Ne ospătară din belşug în ziua aceea și a doua zi.

Sînt nevoit a mă opri aici și voi spune ce s-a mai întîmplat.

Cuceririle lui Montezuma

Capitolul LXXXIII

CUM SE ÎNŢELESESERĂ ÎN CETATEA CHOLULEI SĂ NE OMOARE LA PORUNCA LUI MONTEZUMA ŞI CUM S-A ÎNTÎMPLAT ACEASTA

Ne-au primit cu multă cinstire şi neîndoielnică bună voinţă deşi, după cum am aflat mai tîrziu Montezuma deja poruncise ambasadorilor ce ne însoţeau să trateze degrabă cu locuitorii Cholulei şi să pregătească o oaste de douăzeci de mii de oameni, ce îi avea el acolo şi îndată ce om intra în cetate, cu toţii să ne atace zi şi noapte şi să ne zdrobească, iar pe aceia ce i-or prinde vii să îi aducă în Mexic, fedeleş legaţi. Montezuma le făcuse mari făgăduieli şi le trimisese prea minunate giuvaeruri şi multă stofă fină şi o tobă de aur, iar pentru *papas* din cetate poruncise să li se dea douăzeci dintre ai noştri ca să-i aducă jerftă. Totul fusese ticluit fără cusur : războinicii lui Montezuma şedeau ascunşi pe nişte moşii şi în şanţuri la o jumătate de leghe de cetate, alţii erau deja aduşi prin case, cu armele gata să tragă şi făcuseră adăposturi sus, pe acoperişuri, iară pe străzi săpaseră şanţuri şi puseseră baricade ca să împiedice înaintarea cailor şi în nişte care ţineau ţăruşi înalţi şi zgărzi de piele, cu funii lungi, cu care să ne lege şi să ne ducă în Mexic. Dar iată că bunul Dumnezeu întoarse lucrurile chiar pe dos. N-am să mai zic acuma, ci vreau să povestesc cum ne-au primit în case şi ne-au ospătat din belşug primele două zile, dar deşi se prefăceau a avea

gînduri de pace, noi nu ne-am slăbit paza, precum ne era obiceiul. În a treia zi, nu ne-au mai adus bucate, iar *caciques* și *papas* s-au făcut nevăzuți. Mai răsăreau cîțiva indieni prin preajmă, dar se țineau deoparte și tot rîdeau, bătîndu-și joc de noi.

Văzînd acestea, comandantul nostru, le zise doñei Marina și lui Aguilar, tălmacii noștri, să le spună ambasadorilor lui Montezuma, ce se aflau cu noi, ca să dea porunci la *caciques* să ne trimită hrană, dar tot ce aduceau era apă și lemne, iar niște moșnegi care cărau acestea ne spuseră că nu aveau porumb. Chiar în ziua aceea sosiră alți ambasadori ai lui Montezuma ce se alăturară celor aflați deja cu noi și îi spuseră lui Cortés plini de nerușinare cum că stăpînul lor îi trimite a ne vesti ca nu cumva să ne mai ducem în cetatea lui, că n-are cu ce să ne ospăteze și ei așteaptă pînă le dăm răspunsul. Cînd auzi Cortés aceste vorbe îngrijorătoare, le spuse, cum putea el mai blînd, cît de surprins era ca un mare împărat cum este Montezuma să-și schimbe astfel hotărîrea și-i roagă să nu plece, căci a doua zi va merge și el ca să-l vadă și să i se supună. Le mai dădu, de bine-mi amintesc, niște mărgele. Ambasadorii răspunseră că stau și așteaptă.

Îndată după acestea, Cortés ne adună și spuse : „Văd lumea de pe aicea tare tulburată ; să ținem mare pază, căci cu siguranță urzesc vreo mîrșăvie". Porunci de îndată să vină *cacique* cel mai mare, ce nu-mi mai amintesc cum se chema, sau să-i trimită niște căpetenii. Acesta îi răspunse că e bolnav și nu putea veni. Văzînd acestea, comandantul nostru trimise să-i aducem de la un templu mare ce se afla pe aproape doi dintre *papas*, căci erau mai mulți și să nu-i vătămăm cumva. Făcurăm ce ne-a zis. Cortés dădu fiecăruia cîte un *chalchiví*, o nestemată ca smaragdul, ce-o țin la mare preț și le grăi,

cu vorbe de iubire, c-ar vrea să știe pentru ce *caciques* și toți *papas* și celelalte căpetenii sînt tare înfricoșați, căci i-a chemat și nu vor a veni. Se pare că unul dintre acei *papas* era de rang înalt și poruncea peste toate *cues* cîte erau în cetate, ca un fel de episcop și era ținut în mare respect de către ceilalți. El îi răspunse lui Cortés că ei, care sînt *papas*, nu se tem defel, și dacă marele *cacique* și căpeteniile nu vor să vină, se duce el ca să-i aducă, iar îndată ce le va vorbi, n-or face altcumva și vor veni.

Cortés îl rugă să se ducă de îndată, iar tovarășul lui rămase să-l aștepte.

Papa se duse deci să-i cheme pe *cacique* și pe căpetenii și veniră apoi cu el la locuința lui Cortés, care îi întrebă, prin tălmacii noștri, pentru ce se temeau și nu se mai aduceau defel bucate, iar dacă șederea noastră în cetate le pricinuiește neplăcere, să știe că a doua zi în zori vom pleca spre Mexic, ca să-l vedem pe împăratul Montezuma și să-i vorbim. Pentru aceasta îi roagă să-i pregătească *tamemes* ca să ne care lucrurile și *tepuzques*, adică tunurile noastre și să ne aducă iute de mîncare. *Cacique* era atît de tulburat că nu izbutea nici să închege două vorbe și zise într-un tîrziu că hrană vor aduce, deși stăpînul lor Montezuma le poruncise să ne lase nemîncați și să ne împiedice a merge mai departe.

Pe cînd schimbau aceste vorbe veniră trei indieni dintre prietenii noștri de la Cempoal. Aceștia îi șoptiră în taină lui Cortés că aproape de locul unde fuseserăm noi găzduiți descoperiseră tranșeee săpate de-a latul străzilor acoperite cu crengi și cu pămînt și așa de bine ascunse că nici nu se puteau zări de nu priveai cu multă grijă, iar după ce au dezvelit unul din șanțuri au văzut că era bine umplut cu lungi țepușe ascuțite, puse anume pentru cai să îi împungă de vor trece. Iar pe acoperișuri strînseseră

pietre şi le făcuseră apărători înalte din chirpici ; toate acestea desigur nu erau semne bune, căci mai văzuseră şi alte baricade din bîrne groase pe altă stradă. În clipa aceea mai sosiră şi opt indieni de-ai tlascaltecilor, ce îi lăsaseră în cîmp, afară din Cholula şi-i spuseră şi aceştia lui Cortés: „Să ştii, Malinche, că cetatea îţi pune gînduri rele; aflărăm că azi noapte au adus jertfă zeului lor, ce este al războiului, şapte făpturi, iar cinci dintre aceiă au fost copii, ca să-i ajute în izbîndă contra voastră, şi am mai văzut că-şi scot toată averea din cetate şi-şi duc afară muieri şi copii".

Auzindu-i, Cortés îi trimise grabnic la căpitanii tlascalteci ca să-i anunţe să se ţină gata de-i vom chema în ajutor. Apoi vorbi iar către *cacique* şi *papas* şi celelalte căpetenii din Cholula, rugîndu-i pe toţi să nu se teamă şi nici să plece înfricoşaţi, ci să nu uite ascultarea ce-au jurat-o, că de nu îi va pedepsi amarnic. Noi vom porni la drum, mai zise el din nou, a doua zi în zori şi pentru aceasta ne vor face trebuinţă două mii de războinici dintr-ai lor, aşa cum ni i-au dat şi tlascaltecii, ca să ne fie de-ajutor.

Răspunseră că negreşit o să ni-i dea, apoi cerură încuviinţarea să se ducă şi să ni-i pregătească şi-o şterseră degrabă fericiţi, crezînd în sinea lor că avînd aceşti războinici şi oştirile lui Montezuma care stăteau pitite prin şanţuri şi adăposturi nu le vom mai scăpa, căci caii noştri nu vor putea fugi şi astfel ne-or ucide sau ne-or prinde vii. Poruncíră îndată războinicilor din cetate să mai ridice alte baricade şi apărători pe străzi şi să le facă aşa înguste ca noi să nu izbutim a ne strecura. Le dădură de ştire că vom pleca a doua zi şi prin urmare cu toţii să se aţină, că ei ne vor mai da două mii de războinici, iar cum nu bănuim ce se întîmplă, va fi uşor să ne prindă şi să ne lege strîns.

Sînt siguri de izbîndă, căci le-au făgăduit-o idolii războiului, cărora tocmai le aduseseră ei jertfe.

Dar să-i lăsăm cu credința lor prostească și să ne întoarcem la comandantul nostru, care ardea să știe cu amănunțime ce se întîmpla și cum se închegase pe dedesubt trădarea. Acesta o trimise pe doña Marina să le mai ducă niște *chalchivis* celor doi *papas* curajoși și cu vorbe dulci să îi poftească a veni cu dînsa la Malinche. Doña Marina se duse și le vorbi așa de strașnic, fiind ea neîntrecută în acest meșteșug și le dădu apoi iar daruri, încît aceștia îndată o urmară. Cortés îi rugă să-i spună adevărul, căci erau preoți de idoli și căpetenii ce nu cunosc minciuna, și le va dărui și multe stofe fine pe deasupra, iar ceea ce-i vor spune va fi păstrat în taină, urmînd noi a pleca a doua zi. Ei mărturisiră atunci că Montezuma, aflînd că trecem prin cetatea lor, în fiecare zi le trimitea alte porunci și nu știa bine ce vrea : o dată le spusese că dacă trecem prin Cholula să ne întîmpine cu mari onoruri și să ne călăuzească negreșit spre Mexic, iar în alte dăți să ne împiedice să trecem și, în sfîrșit, zeii lui Tezcatepuca și Huichilobos, în care mexicanii se încred mai tare, i-au spus să ne ucidă la Cholula sau să ne ducă în Mexic fedeleș legați. Mai adăugară *papas* că în ajun trimisese douăzeci de mii de războinici, din care jumătate intraseră în oraș, iar ceilalți se ascundeau prin niște șanțuri și că ei știu deja că vrem a doua zi să plecăm, și cum au pus ei baricade și cum ne dau două mii de războinici. În sfîrșit, ne mai spuseră că s-au învoit să țină douăzeci dintre oamenii noștri, ce-i vor aduce jertfă zeilor din Cholula. Aflînd acestea, Cortés le dărui stofe frumos împodobite și îi rugă să țină taina vorbelor ce ni le-au spus, de nu îi vom ucide la întoarcerea din Mexic. Mai spuse iar că vom pleca a doua zi în zori și de aceea să-i strîngă pe toți *caciques* din Cholula, căci vrea să le vorbească.

În noaptea următoare, Cortés se sfătui ce era de făcut, căci avea în jur bărbați căliți în lupte și buni sfetnici. Așa cum se întîmplă de obicei, unii ziseră să facem un ocol și să ne ducem prin Guaxocingo, iar alții c-ar fi bine să ne străduim în orice chip a rămîne cu ei în bună pace și să ne întoarcem apoi la Tlascala. Mai cerurăm, o parte dintre noi, să nu-i lăsăm nepedepsiți pentru asemenea pidosnice urzeli, căci altfel tot așa ne-or face oriunde ne-om mai duce, iar cum deja noi sîntem în cetate și avem aici provizii, s-ar cuveni să-i anunțăm pe tlascalteci și crîncen să ne răzbunăm pe trădători, care mai tare ar simți urgia noastră aici, în mijlocul cetății, decît afară în cîmp. Pînă la urmă așa am hotărît. Prin urmare, lucrurile se petrecură astfel: cum Cortés le spusese că vom pleca a doua zi, ne vom preface a ne pregăti calabalîcul — și aveam puțin. Apoi, în curțile unde ședeam, înconjurate de înalte ziduri, ne vom năpusti pe negîndite asupra indienilor războinici și le vom da pedeapsa meritată. Cît despre ambasadorii lui Montezuma, ne vom ascunde simțămintele ce le aveam și le vom zice cum răii cholulteci au tieluit să ne trădeze și să arunce vina pe stăpînul lor Montezuma, ba chiar pe ei, care-i erau ambasadori, dar noi nu credem cum că ar fi asemenea poruncă de la împărat și de aceea îi rugăm să șadă închiși la ei în casă fără să încerce a le vorbi locuitorilor cetății, iar noi așa vom ști că sînt nevinovați și îi vom lua drept călăuze în Mexic. După ce le spuse Cortés aceste vorbe, ei îi răspunseră că nu aveau habar de întîmplare și nici stăpînul lor, dar, în ciuda împotrivirii ce ne-o arătară, îi puserăm sub pază, ca să nu scape fără știrea noastră și astfel să nu afle Montezuma cum știm noi că le uneltise el pe toate.

Petrecurăm noaptea foarte ageri și cu arma în mînă, cu caii gata înșeuați și pază mare, cum obișnuiam, deoarece ne așteptam ca toată suflarea indienească, cholul-

teci și mexicani deopotrivă, să ne cadă în spinare. O bătrînă indiancă, nevastă de *cacique*, care aflase înțelegerea ce o încheiaseră cu toții, veni în taină la doña Marina, ce îi plăcuse văzînd-o tînără și atîta de frumoasă și cu podoabe multe și o sfătui să se ducă degrabă cu dînsa acasă, de vrea în viață să rămînă, căci poruncise Montezuma ca cholultecii cu mexicanii împreună să ne ucidă sau să ne ducă prinși în Mexic. Îi spuse apoi bătrîna, care era miloasă, să-și ia cu ea avutul și s-o urmeze în grabă, căci socoate c-ar fi bine s-o adăpostească și mai apoi să-i dea de bărbat pe unul din fiii ei, fratele unui băiețandru ce-o însoțea atunci. Auzind cele ce zice, doña Marina, iute la minte cum era, îi spuse : „Măicuță, din adîncul inimii îți mulțumesc ! Eu aș veni în clipa asta, dar n-am pe nimeni în care să mă încred și să îmi ducă stofele și giuvaierurile, ce-s multe și de mare preț. Te rog, măicuță, așteaptă-mă cu fiul tău și ne vom duce în puterea nopții, căci acum afurisiții de *teules* stau de veghe și ne pot zări".

Bătrîna o crezu și mai vorbiră ele două. Doña Marina o întrebă cum se gîndeau să ne ucidă, cînd și unde, iar bătrîna povesti întocmai ce știam noi de la *papas*. „Dar cum de știi, fiind o taină așa de mare ?" o întrebă doña Marina. Ea îi răspunse că știa de la bărbatul ei, căpetenie peste o parte din cetate și care tocmai se dusese să dea porunci războinicilor ce-i comandă să ne unească cu oștile lui Montezuma și crede că în clipa aceasta sînt chiar împreună, căci așteaptă să plecăm și de îndată ei să ne ucidă. Aflase de aceasta cu trei zile în urmă, cînd îi trimiseseră din Mexic omului ei în dar o tobă de aur, iar altor trei căpetenii mantii bogate și giuvaieruri tot din aur, ca să ne ducă prinși la stăpînul lor Montezuma. Doña Marina, cum le auzi pe toate, se prefăcu față de bătrînă și îi spuse : „De-ai ști cît mă bucur, măicuță, că

fiul tău, ce de bărbat mi-l dai, e om de seamă ! Dar am vorbit prea mult ; haide acum să mai şi şedem. Te rog de aceea să mă aştepţi aici, iar eu mă duc să-mi strîng avutul ; cum nu pot să-l car pe tot deodată, te rog, pe tine şi pe al meu frate să îl păziţi şi apoi îndată vom pleca". Bătrîna crezu tot ce îi spuse şi se întinse să se odihnească, alături de băiatul ei. Iar doña Marina se repezi pînă unde era comandantul şi îi povesti toată întîmplarea cu indianca, pe care acesta puse s-o aducă şi îi mai povesti şi lui cam tot ce aflase de la *papas*. Puseră pază în jurul ei, de grijă să nu fugă. Cum de se lumină, era o minunăţie să-i vezi pe toţi *caciques* şi *papas* cum se îmbulzeau să aducă războinicii în jur, cu rînjete şi ochiade de mare mulţumire, căci ne şi vedeau gata căzuţi în cursa lor. Ne mai aduseră şi alţi indieni, din cei ce îi ceruserăm, pînă ce nu mai încăpeau defel în curtea noastră largă, pe care am lăsat-o aşa cum era, spre aducere aminte. Deşi veniseră cholultecii cu războinicii lor chiar dis-de-dimineaţă, noi eram gata pregătiţi şi-i aşteptam. Soldaţii noştri, apăraţi de scuturi, se aţineau la intrare cu săbiile scoase, ca nici unul dintre indienii înarmaţi să nu poată ieşi, iar comandantul era şi el călare, cu mulţi ostaşi în jur, ca să-l păzească. Cînd văzu ce devreme sosiseră *caciques, papas* şi ceilalţi războinici, grăi : „Priviţi ce poftă au trădătorii aceştia să ne prăvale în şanţuri şi să se îndoape apoi cu carnea noastră ! Dar Domnul nu a vrut să fie aşa !". Întrebă unde erau *papas* care dezvăluiseră mîrşava uneltire şi îi răspunseră că stau în poartă cu ceilalţi *caciques* şi că doresc să intre. Cortés le spuse prin tălmaciul nostru Aguilar să nu mai şadă acolo şi să se ducă pe la ei acasă, căci acum nu ne erau de trebuinţă, gîndindu-se că ne-au făcut un bine şi prin urmare merită să-i ocrotim de măcelul ce avea să vină.

Cortés era călare, cu doña Marina lîngă el, și începu a-i întreba pe toți *caciques* din ce pricină au încercat să ne ucidă în noaptea ce trecuse, căci noi nu le-am vrut răul nici o clipă, doar le-am zis ce mai spuseserăm prin toate ținuturile unde am trecut despre credința noastră și purtarea lor. Prin urmare la ce serveau țărușii aceia lungi și zgărzile din piele și frînghiile ce le păstrau în casa așezată lîngă templu, de ce tot sapă de trei zile încoace șanțuri și ridică baricade și pun apărători pe acoperișuri și pentru ce și-au scos din cetate muierile, copiii și averea ? Cortés adăugă că le văzuse deja pornirile vrăjmașe și înșelăciunea în suflet cînd n-au mai adus deloc bucate, ci în batjocură ne tot cărau apă și lemne, zicînd că nu mai au porumb și el prea bine știe cum stau la pîndă în șanțuri războinici mulți la număr și ne așteaptă a trece pe lîngă ei spre drumul Mexicului, ca să împlinească urîta lor trădare și înțelegerea cu alți războinici ce tocmai li s-au alăturat în timpul nopții. Drept răsplată pentru dorința noastră de a ne avea ca frații și a le împărtăși porunca Domnului și a Majestății Sale, ei vor să ne ucidă și să se ospăteze cu cărnurile noastre, ba au pus chiar oalele pe foc, cu sare, cu *ají* * și multe roșii. De asta le e voia, s-ar fi cuvenit să ne atace în cîmp deschis, precum obișnuiesc războinicii viteji și neînfricați, așa cum au făcut de altfel vecinii lor, bravii tlascalteci. Comandantul nostru le mai spuse cum că știa toate uneltirile făcute în cetate, și făgăduiala adusă zeului lor cel războinic, de a-i jertfi douăzeci dintre ai noștri și ce s-a întîmplat în urmă cu trei zile, cînd au sacrificat șapte indieni, cerîndu-i acestuia izbîndă împotriva noastră, ceea ce zeul a încuviințat, dar cum e hîd și mincinos el

* Un fel de ardei iute, utilizat drept condiment (N. tr.)

nu are puteri asupră-ne, iar toate răutățile și trădările ce le-au urzit se vor întoarce îndărăt la ei.

Așa vorbi Cortés, iar doña Marina le tălmăci pe limba lor și înțeleseră prea bine. Cum de auziră, *papas, caciques* și toate căpeteniile mărturisiră că-i adevărat, dar ei nu poartă vină, căci porunca vine prin ambasadorii lui Montezuma, de la stăpînul lor. Cortés le spuse atunci că, potrivit legilor noastre, asemenea trădări nu pot sta nepedepsite, iară pedeapsa-i moartea. Abia sfîrși de grăit, că porunci să se tragă un foc de muschetă, care era semnalul cuvenit, și le dădurăm o scuturătură ca să și-o amintească pe vecie, căci omorîrăm mulți din ei și astfel nu le-au folosit făgăduielile făcute de idolii lor cei mincinoși. Nu trecură nici două ceasuri că sosiră prietenii noștri tlascaltecii, lăsați afară în cîmp, și se luptară și aceștia cu multă vitejie pe străzile unde cholultecii mai aveau alți războinici ce îi țineau ca să ne împiedice să trecem și fură și aceștia înfrînți. Apoi tlascaltecii începură să cutreiere cetatea, prădînd și luînd ostatici, fără ca noi să putem a-i ține în loc. A doua zi sosiră alte oști din ținutul Tlascalei și se puseră și aceștia pe prădat, căci tare se aveau rău cu cholultecii. Văzînd ce se petrece, ni se făcu tuturor milă de sărmanii cholulteci și îi împiedicarăm pe vrăjmașii lor să mai continue măcelul. Cortés îi spuse lui Cristóbal de Olí să îi aducă toate căpeteniile Tlascalei, căci vrea să le vorbească, iar aceștia veniră neîntîrziat. Le porunci să-și strîngă toți războinicii și să-i scoată degrabă din cetate, ceea ce ei făcură de îndată, iar noi rămaserăm doar cu prietenii din Cempoal.

Atunci se înfățișară cîțiva *caciques* și *papas* cholulteci din părți ale cetății unde nu se pusese mîna la trădare sau cel puțin așa ziceau și cum cetatea era mare, putuseră să stea deoparte. Aceștia îl rugară pe Cortés și pe noi

toți să le iertăm trădarea, căci le era poruncă, iar trădătorii plătiseră cu viața. Veniră apoi și cei doi *papas* ce ne erau prieteni, cu bătrînica, nevasta căpeteniei, care poftea să-i fie doñei Marina soacră și cu toții cerură iertăciune lui Cortés. Acesta, auzindu-i, se mînie nespus și trimise după ambasadorii lui Montezuma, ce stăteau închiși la noi în case. Le spuse acestora că cetatea merită să fie rasă, iar locuitorii ei uciși cu toții, dar el, din respect pentru stăpînul lor Montezuma, ai cărui vasali ei sînt, s-a hotărît să-i ierte, dar pe viitor să fie cuviincioși, căci de mai fac o dată ce-au făcut, negreșit vor pieri pînă la unul. Trimise apoi după *caciques* din Tlascala care-și aveau tabăra afară în cîmp și le porunci să dea drumul bărbaților și muierilor ce îi aveau ostatici, căci ajungea tot răul făptuit. Aceștia se cam împotriviră, zicînd că cholultecii meritau cu mult mai rău pentru trădările ce le-au avut tot timpul de la ei, dar fiindcă porunca venea de la Cortés, înapoiară mulți ostatici și ei rămaseră cu bogății, cu aur, mantii și bumbac, sare și sclavi din belșug. Cortés le porunci apoi să uite vechea ură și să se împrietenească cu cei din Cholula, iar ei, din cîte am văzut și auzit, nicicînd n-au mai stricat acest legămînt. Porunci de asemeni tuturor *papas* și *caciques* ai cholultecilor să aducă înapoi locuitorii și să deschidă toate măcelăriile care la ei se cheamă *tianguez*, precum și piețele, iar ei de noi să nu se teamă căci nu le vom pricinui vreun rău. Aceștia îi răspunseră că în cinci zile vor veni locuitorii înapoi, de prin păduri pe unde se ascunseseră și totodată să numească el un nou *cacique*, căci cel ce îl aveau fusese ucis la noi în curte. Cortés îi întrebă cine era menit să ia această funcție de drept, iar ei îi ziseră că un frate al *cacique*-ului ucis și pe acesta îl numi Cortés guvernator, pînă la noi porunci.

Cînd văzurăm că s-au întors locuitorii şi că pieţele erau din nou deschise, porunci Cortés să se adune toţi *papas, caciques* şi celelalte căpetenii din oraş. Le spuse apoi vorbele de cuviinţă despre credinţa noastră sfîntă şi cum să nu se mai închine ei la idoli, nici să aducă jertfe şi apoi să se ospăteze cu carne omenească, să nu se mai prade unii pe alţii şi să uite alte mîrşave şi ticăloase obiceiuri ce mai aveau. Îi rugă să ţină minte cum i-au trădat idolii lor, şi cît de răi şi mincinoşi sînt ei, dovadă fiind izbînda ce le-o făgăduiseră în urmă cu cinci zile, cînd le-au jertfit şapte dintr-ai lor. Cum tot ce spun aceştia către *papas* e înşelătorie, prea bine ar fi ca să-i dărîme şi să-i sfarme în bucăţi, iar de nu vor a face ei aceasta, făptui-vom noi în locul lor. Le mai cerurăm să văruiască un altar de-al lor, ca să ridicăm în el o cruce. Ei ne pregătiră de îndată cele trebuincioase pentru cruce, dar cît priveşte idolii, tot amînau de fiecare dată. Atunci părintele din ordinul Merced spuse că n-are rost să-i obligăm a-şi smulge idolii pînă ce nu înţeleg credinţa noastră şi vor vedea ce ni se întîmplă în Mexic, iar acum să ne mulţumim cu ce le-am spus şi cu ridicarea crucii.

Să las acestea ca să spun că cetatea Cholulei se întinde pe o cîmpie cu multe aşezări apropiate : Tepeaca, Tlascala, Chalco, Tecamachalco, Guaxocingo şi multe altele, ce fiind atît de numeroase, nu le mai pun aici. In ţară creşte mult porumb şi alte legume felurite şi *aji* şi multe plantaţii de *maguey* din care fac ei vinul. Locuitorii ei sînt meşteri olari neîntrecuţi şi au vase frumoase cu desene albe şi stacojii, pe care le vînd în Mexic şi în ţinuturile dimprejur, aşa cum în Castilia sînt cele de Talavera şi Plasencia. Cetatea avea pe atunci turnuri înalte, ce erau *cues* şi sanctuare pentru idolii lor, iar cel

mai mare era mai înalt decît aveau în Mexic, cu toate că acesta se ridica şi el semeţ şi era plin de bogăţii şi cu terase în jur. Aflarăm că ţineau acolo un idol uriaş, dar cum îl chemau nu-mi amintesc, ci doar că i se închinau şi se strîngeau din multe locuri ca să-i aducă jertfe, îi făceau slujbe şi-i aduceau ofrande de prin moşiile din jur. Îmi amintesc chiar clipa intrării în cetate, cînd vederea atîtor turnuri albe strălucind în soare mă făcuse să-mi fugă gîndul la Valladolid.

Dar să nu mai vorbim de această cetate şi întîmplările din ea şi să spun de oştile trimise de marele Montezuma, care aşteptau în şanţuri afară din Cholula şi baricadele şi ulicioarele dinadins îngustate ca să se împiedice în ele caii. Îndată ce au aflat păţania cea mare, goniră pînă în Mexic şi-i povestiră lui Montezuma ce au văzut. Atît de repede s-au dus, că şi aflarăm vestea prin două căpetenii ce tocmai se întorseseră. Ştiurăm prin urmare că Montezuma se înnegură la faţă şi mult se mînie. Aduse apoi jertfă la iuţeală cîţiva indieni zeului său Huichilobos, ca să-i răspundă de-i bine să stăvilească venirea noastră în Mexic sau dimpotrivă să ne lase să intrăm. Mai aflarăm că două zile a stat închis ca să se roage şi s-aducă jertfe, împreună cu zece *papas*, cei mai de seamă dintre ei. Răspunsul de la idoli a fost să ne trimită o solie care să-i dezvinovăţească de cele întîmplate la Cholula şi cu semne de pace să ne primească în Mexic, iar odată intraţi puteau cu uşurinţă să nu ne dea hrană şi apă şi să ridice oricare dintre punţi, ca astfel pe toţi să ne omoare. Astfel ne va putea jertfi prea bine lui Huichilobos, care îl sfătuise, şi lui Tezcatepuca, ce-i zeul iadului la ei. Apoi s-or ospăta pe săturate cu mădularele noastre, iar maţele şi trunchiul şi tot ce va rămîne le vor

da şopîrlelor, şerpilor şi tigrilor * ce îi ţineau în cuşti de lemn şi voi mai povesti de ei la locul cuvenit.

Să sfîrşim dar cu simţirile lui Montezuma şi să spun cum vestea despre fapta noastră şi pedeapsa celor din Cholula se răspîndi în toată Noua Spanie. Dacă pînă atunci eram ştiuţi de viteji şi ne botezaseră *teules* după luptele de la Potonchan, Tabasco, Cingapacinga şi Tlascala, de atunci înainte ne-au crezut vrăjitori şi ziceau că nu pot ascunde nici o urzeală împotriva noastră, căci tot aflam, drept care ne arătară numai gînduri bune.

Cred că bunii mei cititori au ostenit să mai asculte povestea Cholulei şi aş dori şi eu s-o închei aici, dar nu fără a pomeni de nişte cuşti mari din bîrne găsite în cetate, pline cu bărbaţi şi copii închişi acolo la îngrăşat, ca să-i sacrifice şi să se ospăteze cu carnea lor cea fragedă şi bună. Noi sfărîmarăm cuştile în bucăţi, iar Cortés îi trimise pe acei nefericiţi indieni la ei acasă. Apoi porunci, cu mari ameninţări, tuturor căpeteniilor şi *papas* să nu mai ferece în cuşti indieni şi nici să nu se mai îndoape cu neruşinare din carnea semenilor lor. Aceştia se grăbiră să-i făgăduiască, dar la ce bun cînd niciodată nu-şi ţineau cuvîntul ce-l dădeau.

Acestea sînt marile cruzimi despre care tot scrie şi nu mai sfîrşeşte nicidecum de scris fray Bartolomé de las Casas, episcop de Chiapa, ce zice că fără vreo pricină anume, ci doar aşa din chef şi toană i-am pedepsit pe cholulteci şi scrie cu atîta har, încît poate convinge pe oricine n-a fost martor sau nu cunoaşte adevărul, căci totul e pe dos de cum a fost. Să aibă grijă călugării dominicani citindu-i cartea, căci nimic nu-i pe potriva adevărului. Şi să mai spun cum nişte buni călugări fran-

* Jaguari

ciscani, primii trimiși de Majestatea Sa în Noua Spanie, merseră la Cholula îndată după cucerirea Mexicului, ce o voi povesti acum, ca să vadă cum a fost cu răzbunarea noastră și de ce s-a întîmplat. Aceștia îi găsiră pe *papas* și bătrînii din cetate, iar după ce vorbiră îndelung cu ei, văzură că lucrurile s-au petrecut întocmai cum le-am scris eu și nu acel episcop. Dacă pedeapsa n-am fi făptuit-o, ne-am fi primejduit amarnic viețile printre oștirile de războinici mexicani și cholulteci, bine adăpostiți, iar dacă spre nenorocirea noastră ne-ar fi ucis acolo, Noua Spanie n-ar mai fi fost atît de iute cucerită și nici n-ar fi îndrăznit să vină o altă flotă, ori dacă oricum s-ar fi aventurat, cu toții s-ar fi repezit să închidă porturile și să-și adore liniștiți toți zeii. L-am auzit vorbind pe un călugăr franciscan, om foarte sfînt, pe nume fray Toribio Motolinea, că bine ar fi fost de ocoleam acea pedeapsă, dar cum ea s-a făcut, și-a avut partea bună, căci astfel toți indienii din provinciile Noii Spanii au aflat și au cunoscut că idolii aceia și toți ceilalți sînt răi și mincinoși, iar văzînd cum tot ce le-au făgăduit iese chiar pe dos, au pierdut credința în ei și nu le-au mai adus jertfe și nici n-au mai venit în cîrduri să-i adore așa cum aveau pînă atunci obiceiul. Cît despre idolul cel mare, nu l-au mai îngrijit și l-au scos din templul înalt unde-l țineau și l-au ascuns ori l-au zdrobit, că nu s-a mai arătat, iar în locul lui au pus un altul.

Dar să povestesc ce am făcut mai departe.

Capitolul LXXXIV

DESPRE ANUME VORBE ŞI SOLII CE LE-AM TRIMIS MARELUI MONTEZUMA

Şedeam deja de paisprezece zile la Cholula şi mare lucru nu mai aveam de făcut. Cetatea era din nou un furnicar de oameni, în pieţe revenise forfota obişnuită, iar noi îi împăcaserăm pe cholulteci cu tlascaltecii, le înălţaserăm o cruce şi-i învăţaserăm cele cuvenite despre credinţa noastră sfîntă. Pe de altă parte, văzînd că marele Montezuma tot trimitea iscoade la noi în tabără, ca să întrebe pe furiş ce aveam în gînd şi dacă vrem sau nu să mergem mai departe şi să ajungem în cetatea lui, căci reuşea să afle totul de la ambasadori, care încă şedeau cu noi, comandantul nostru se hotărî să stea la sfat cu unii căpitani şi o parte din soldaţi ce îi ştia că îi ţin partea şi nu erau numai viteji, ci şi înţelepţi, căci nicicînd nu făcea un pas fără să vadă înainte cum era gîndul nostru despre el.

Ne-am înţeles noi prin urmare să îi trimită un răvaş plin de blîndeţe şi iubire marelui Montezuma, unde să-i zicem cum am străbătut noi mări şi ţări ca să împlinim porunca regelui şi stăpînului nostru, ce ne-a trimis în aste locuri spre a-l vedea pe dînsul şi a-i spune lucruri spre folosul său îndată ce le-ar înţelege. În drumul nostru spre cetate, ambasadorii lui ne-au călăuzit la Cholula,

care, precum spuneau, le e vasală și timp de două zile locuitorii ei ne-au primit bine și ne-au ospătat, iar în a treia zi au ticluit să ne ucidă mișelește. Dar cum noi sîntem oameni pe care nici o rea urzire sau trădare nu-i atinge, căci de îndată știm de ea, i-am pedepsit doar pe aceia dintre ei ce-au uneltit, căci știind comandantul nostru că îi sînt supuși și avînd atît respect pentru Domnia-Sa și pentru prietenia ce ne leagă, n-am vrut să-i prigonim și să-i ucidem pe toți ce-au fost părtași la acea urîtă faptă. Ce ne-au spus *papas* și *caciques* ne-a mîhnit mai rău, anume că Măria-Sa a poruncit fărădelegea, cu ambasadorii ce a trimis ; noi însă n-am crezut o clipă că un senior așa slăvit ar da asemenea poruncă, mai cu seamă după ce ne-a dovedit prietenie, iar dacă idolii în care crede i-au strecurat cumva în minte gîndul acesta de război, ar fi fost făptuit în cîmp deschis. Oricum, pentru noi e totuna de sîntem atacați într-o cetate sau afară în cîmp, ziua sau noaptea, căci cine ridică mîna asupra noastră este sortit pieirii. Dar cum știm neîndoielnic că ne e prieten și vrem ca să-l vedem și să-i vorbim, vom porni fără zăbavă spre cetatea Mexicului ca să împlinim porunca regelui și stăpînului nostru.

Cînd Montezuma primi răvașul nostru și află că nu-l învinuim numai pe el de cele întîmplate la Cholula, atît el cît și *papas*, precum am auzit apoi, se apucară iarăși să postească și să aducă jertfe zeilor, spre a vedea de sfatul lor rămîne același pentru intrarea noastră în cetate. Zeii le spuseră același lucru, ca să ne lase să venim și apoi, odată înăuntru, să ne ucidă cum poftesc. Căpeteniile și *papas* ce îi avea în preajmă îi spuseră și ei că de ne împiedică, noi ne vom război cu toate orașele din jur ce-i sînt vasale, avîndu-i ca prieteni pe tlascalteci și to-

tonaci din sierra, precum şi alte oraşe ce între timp s-au aliat cu noi. De aceea, spre a ocoli aceste rele, era bun sfatul dat de zeul lor Huichilobos. Dar să-l lăsăm pe Montezuma şi să spun cum ne-am înţeles noi să pornim pe drumul Mexicului şi cînd să plecăm ne-au ieşit în cale alţi soli de-ai lui Montezuma cu daruri şi ce ne-au zis aceştia din porunca lui.

Montezuma cercetînd pasărea magică, care avea la cap o oglindă în care se vedeau cerul şi oameni înarmaţi, ceea ce, după tradiţie, prevestea cucerirea spaniolă *(Codicele Florentin)*

Capitolul LXXXV

CUM A TRIMIS MARELE MONTEZUMA UN DAR DIN AUR ŞI CE A PORUNCIT SĂ NI SE SPUNĂ ŞI CUM NE-AM ÎNŢELES NOI SĂ PORNIM SPRE MEXIC ŞI CE S-A ÎNTÎMPLAT

După ce marele Montezuma s-a mai sfătuit iarăşi cu zeul său Huichilobos, cu *papas* şi căpeteniile, iar toţi i-au zis să ne primească în cetate şi apoi să ne măcelărească după plac şi a mai primit şi răvaşul nostru ce l-a umplut de teamă, s-a hotărît el să trimită şase căpetenii cu un dar din aur şi felurite giuvaieruri, care făceau cu toate peste două mii de pesos, precum şi baloturi de stofă prea frumos brodată pentru mantii. Cînd se înfăţişară căpeteniile cu acele daruri dinaintea lui Cortés, făcură plecăciuni pînă în pămînt, pe care-l atinseră cu mîna şi apoi îi grăiră : „Malinche, stăpînul nostru marele Montezuma îţi trimite acest dar şi să-l primeşti cu marea iubire ce ţi-o poartă ţie şi tuturor fraţilor tăi. Măria-Sa mai spune că răul ce-ţi făcură cholultecii mult l-a mîhnit şi vrea să-i pedepsească, căci sînt ei ticăloşi şi trădători şi fapta lor murdară s-au grăbit să o arunce asupra sa şi a ambasadorilor ce i-a trimis". Mai spuseră aceştia că Montezuma ne e din inimă prieten şi ne aşteaptă în cetatea lui cînd vom pofti a merge, unde ne va primi cu toate onorurile cuvenite unor bărbaţi viteji şi soli ai unui rege aşa vestit. Dar cum nu va putea să ne ospăteze, căci în cetate hrana e adusă de cărăuşi, fiind aceasta

pe un lac clădită, primirea noastră acolo nu va fi pe potrivă, ci doar cinstirea ce ne-o va arăta. A poruncit de aceea, ca în toate orașele pe unde vom trece pînă la intrarea în cetate să ni se dea tot ce avem nevoie.

După ce le înțelese Cortés vorbirea, cu ajutorul tălmacilor noștri, primi el darul cu mari semne de iubire și îmbrățișîndu-i pe toți solii porunci să li se dea șiraguri de „diamante“ răsucite. Noi, căpitanii și soldații, eram bucuroși să auzim vestea cea bună, cum că Montezuma ne primește în Mexic, căci doream tot mai fierbinte să ajungem acolo, mai cu seamă aceia dintre noi ce nu aveam moșii în Cuba și mai fuseserăm în două expediții înainte de a veni acuma cu Cortés.

Cînd aflară *caciques* din Tlascala, adică moșneagul și orbul Xicotenga și cu Maseescasi că noi ne ducem, tare se întristară. Îl rugară apoi iarăși pe Cortés să aibă grijă și să nu intre în acea grozavă și temută cetate unde țineau mexicanii așa de mulți războinici, căci într-o bună zi oricum vor năvăli asupra noastră și nu știau de vom putea scăpa cu viață. De aceea se oferiră să ne dea zece mii de războinici, conduși de vestite căpetenii, care să ne însoțească și să ne ducă proviziile de drum. Cortés le mulțumi plin de căldură, dar le răspunse că ar fi o faptă necugetată să intrăm noi în Mexic cu așa oaste mare, ținînd mai ales seama de vrăjmășia ce-i desparte, ci nu vrea de la ei decît o mie de indieni, de dus *tepuzques* și de cărat bagaje, precum și de deschis și curățat vreun drum potrivnic. *Caciques* ni-i aduseră îndată pe cei o mie de indieni, gata de drum.

Chiar cînd eram pe cale de a porni, veniră la Cortés toți *caciques* și toate căpeteniile ce-i aduseserăm din Cempoal, care ne-au slujit cu sîrg și cu credință și ne spuseră că vor a se întoarce în Cempoal și nu merg mai departe de Cholula, căci, au zis ei, în Mexic va fi moarte

şi pentru ei şi pentru noi. Auzindu-i Cortés ce îi cereau, le spuse prin doña Marina şi Aguilar, tălmacii noştri, că n-au a se teme, doar ei merg cu noi şi nimeni nu va cuteza să-i supere. Dar ei nu se clintiră în hotărîrea lor şi atunci Cortés ne zise : „Ferească Domnul să-i tîrîm pe aceşti indieni cu sila după noi, căci cu credinţă ne-au slujit !" Şi porunci să se aducă multe baloturi cu stofe bogate şi fine şi le împărţi pe toate între ei şi-i mai trimise şi prietenului nostru *cacique* cel gras, senior al Cempoalului, alte două baloturi de stofă, pentru el şi nepotul său Cuesco. Îi mai scrise lui Juan de Escalante, ce-l lăsaserăm căpitan şi era pe atunci *alguacil mayor*, tot ce ni s-a întîmplat şi că noi pornim acum spre Mexic, iar el să aibă grijă de cei ce s-au aşezat acolo, şi să se păzească zi şi noapte, să sfîrşească ridicarea fortăreţei şi pe locuitorii acelor ţinuturi să-i apere de mexicani şi să vegheze ca nimeni din soldaţii noştri ce rămăseseră acolo să nu le pricinuiască vreun rău cumva.

După ce-a scris acest răvaş şi cei din Cempoal s-au dus, am pornit şi noi la drum cu multă pază şi fereală.

Capitolul LXXXVI

CUM AM PORNIT LA DRUM CĂTRE CETATEA MEXICULUI ŞI CE NI S-A ÎNTÎMPLAT PE CÎND MERGEAM ŞI CE-A TRIMIS MONTEZUMA SĂ NE SPUNĂ

Am părăsit Cholula bine rînduiţi, cu cercetaşi călare şi pedestraşii cei mai ageri în faţa noastră, de se iveşte vreun pericol să-şi poată fi de ajutor, cu bombardele gata să tragă în orice clipă, iar muşchetarii şi arbaletierii avînd cîte un călăreţ din trei în trei şi ceilalţi soldaţi cu ochii ţintă înainte. Mergînd noi astfel am ajuns chiar în aceeaşi zi la nişte case risipite pe un deal, la patru leghe de Cholula, care se cheamă Iscalpan şi ţin de Guaxocingo. La scurtă vreme după sosirea noastră, ne ieşiră în întîmpinare *caciques* şi *papas* de prin satele cetăţii Guaxocingo, aflată în apropiere, care erau toţi prieteni şi aliaţi cu tlascaltecii şi mai veniră şi de prin alte mici cătune de la poalele vulcanului ce se ridică în preajmă. Aceste căpetenii ne aduseră provizii şi un dar din giuvaieruri de aur nu tocmai de preţ şi îl rugară pe Cortés să le primească şi să nu ia în seamă sărăcia darului, ci buna lor voinţă. L-au sfătuit apoi să nu se ducă în Mexic, cetate prea semeaţă şi plină de războinici, unde nu ne pasc decît primejdii. Dar dacă totuşi ne-am hotărît să mergem, să fim cu mare grijă după ce urcăm la trecătoare cînd se vor face două drumuri foarte late, iar unul duce la un oraş pe nume Chalco şi celălalt la Tamanalco, alt oraş şi

amîndouă sînt supuse Mexicului. Unul dintre drumuri e neted și curățat ca să ne ispitească a-l urma, iar celălalt e astupat cu trunchiuri mari și pini întregi pentru ca nici noi și nici caii să nu trecem defel. Dar, de ne-am lăsa ușor spre poale pe drumul cel curat, pe care vor să ne îndemne mexicanii, îndată am vedea cum au tăiat un moț din deal și-au făcut șanțuri și apărători, iar în această strungă șed pitiți și așteaptă șlehte de mexicani ca să ne căsăpească. Prin urmare, ei ne sfătuiesc să nu o luăm pe drumul cel curat, ci pe acela astupat cu trunchiuri și ne făgăduiră să ne dea indieni de-ai lor care, cu tlascaltecii împreună, vor curăța drumul spre Tamanalco. Cortés le primi darul fericit și le mulțumi pentru bunul lor sfat pe care negreșit îl vom urma, pornind pe drumul arătat de ei. A doua zi în zori ne-am reluat urcușul și era pe la amiază cînd am ajuns sus la trecătoare, unde am găsit drumurile așa cum ne spuseseră despre ele indienii din Guaxocingo, ceea ce ne-a făcut să credem că și restul povestirii lor era adevărată.

Cortés trimise după ambasadorii marelui Montezuma ce ne însoțeau și-i întrebă cum se face că arată așa ciudat acele drumuri : unul curat și neted, iar celălalt astupat de tot cu trunchiuri proaspăt retezate. Răspunseră aceștia că totul se făcuse ca să ne arate nouă drumul cel curat care duce la Chalco, unde vom fi bine primiți, căci marele Montezuma e stăpîn acolo, iar de-a curmezișul celuilalt au pus trunchiuri de arbori și l-au astupat anume ca să nu umblăm pe el căci au locuri rele și-i foarte ocolit. Cortés le zise că noi vom merge tocmai pe drumul astupat și începurăm deci a sui povîrnișul muntelui cu cea mai mare grijă, iar prietenii noștri dădeau mereu de-o parte trunchiurile mari și foarte groase, trecînd noi toți

cu mare caznă, iar unele zac pînă astăzi în marginea acelui drum. Pe cînd ne căţăram aşa, începu să ningă şi neaua se aşternu peste tot. Atunci am coborît prin trecătoare şi am rămas acolo peste noapte în nişte colibe ridicate ca un fel de han pentru neguţătorii lor indieni. Ne-am ospătat din plin, dar gerul era aprig şi am pus strajă bună, iscoade şi chiar cercetaşi.

A doua zi pornirăm iar la drum și cam la vremea liturghiei mari ajunserăm la un oraș pe nume Tamanalco, aşa precum am spus, unde ne primiră foarte bine și ne dădură un îmbelşugat ospăţ.

Cum auziră de sosirea noastră, veniră cei din Chalco și se adunară cu vecinii lor din Tamanalco şi Chimaloacán şi Mecameca şi Acacingo, care e portul unde-şi ţin canoele, precum și din alte sate ce nu îmi amintesc cum se chemau. Cu toţii împreună ne aduseră în dar giuvaieruri din aur ce preţuiau peste o sută și cincizeci de pesos și două baloturi de stofă pentru mantii şi opt muieri indience, grăind ei către noi : „Malinche, primeşte aceste daruri și crede-ne că îţi sîntem prieteni !". Cortés le acceptă cu mare drag și le făgădui ajutorul nostru în tot ce vor avea nevoie, iar văzîndu-i cum stau adunaţi împreună îi spuse călugărului din ordinul Merced să le vorbească despre sfînta noastră credinţă și să-şi lase idolii şi tot ce aveam obiceiul a zice pretutindeni pe unde treceam, iar ei răspunseră că bine glăsuiește şi că vor vedea ce-or face mai apoi. Auzind că sîntem trimişii împăratului și am venit acolo să îndreptăm tot jaful și urgisirea ce-o găsim, începură îndată să ne şoptească în taină, de teamă să nu-i audă ambasadorii lui Montezuma, şi se plînseră aprig de Montezuma şi de vătafii lui, ce le prădau avutul, le luau muierile și fetele, iar de erau frumoase, le siluiau acolo pe loc în faţa lor și îi puneau

să trudească mai rău ca niște sclavi și cîte și mai cîte, ce nu-mi mai amintesc, trecînd atîția ani.

Cortés îi mîngîie cu vorbe blînde, care-i veneau mereu la îndemînă și doñei Marina deopotrivă, și spuse că acuma nu-i este cu putință dreptate să le facă, dar de mai rabdă, el se va întoarce și îi va ușura de marea povară a stăpînirii mexicane. Apoi, în aceeași mare taină rugă două căpetenii de-ale lor să meargă cu patru dintre tlascaltecii noștri și să cerceteze drumul cel curat pe care cei din Guaxocingo ne-au sfătuit să nu-l urmăm, ca să vadă ce șanțuri și apărători făcuseră și de mai e pe acolo vreun războinic. Iar *caciques* răspunseră : „Malinche, nevoie nu-i să mergem, căci totul acuma este neted cum a fost, dar acum șase zile au tăiat un deal și au pus războinici mulți, să nu poți trece. Mai apoi însă, Huichilobos, zeul lor amarnic, i-a sfătuit cum să vă lase să veniți și cînd veți fi la ei în Mexic să vă măcelărească acolo în voie. De aceea te rugăm, rămîi cu noi aici și îți vom da din sărăcia noastră și nu te duce în Mexic, unde veți pieri". Cortés le mărturisi cu un zîmbet vesel că mexicanii și nici un alt popor nu au puterea de a ne ucide, ci numai Cel-de-Sus în care credem, a cărui poruncă i-o ducem lui Montezuma și tuturor *caciques* și *papas* ce-s cu el. Cum vrerea lui era să pornim chiar în clipa aceea, le ceru să ne dea douăzeci de căpetenii de ale lor să ne însoțească și le făgădui că îndată ce vom ajunge în Mexic le va face dreptate. Indienii îi mulțumiră pentru vorbele bune și îi aduseră cele douăzeci de căpetenii, iar cînd ne pregăteam să o pornim la drum, veni o solie a marelui Montezuma. Ce spuseră aceștia voi povesti și eu.

Capitolul LXXXVII

CUM NE TRIMISE MARELE MONTEZUMA ALȚI AMBASADORI ȘI NE ADUSERĂ ÎN DAR AUR ȘI MANTII ȘI CE-I SPUSERĂ LUI CORTÉS ȘI CE LE RĂSPUNSE ACESTA

Tocmai cînd ne pregătem să o pornim la drum spre Mexic, se înfățișară dinaintea lui Cortés patru mexicani, aducînd în dar aur și mantii din partea lui Montezuma și după ce-și făcură obișnuitele plecăciuni pînă în pămînt, ziseră aceștia : „Malinche, darul acesta ți-l trimite stăpînul nostru, marele Montezuma, care îți spune cît de rău îi pare de greutățile ce-ai îndurat venind de pe tărîmuri așa îndepărtate ca să-l vezi și așa cum ți-a mai trimis solie, e gata să îți dea mult aur și argint și pietre nestemate pentru regele tău, iar pentru tine patru *cargas* * de aur și pentru frații tăi cîte o *carga*, numai să știi că n-ai ce căuta în Mexic. Află că toți vasalii noștri stau pe la porți înarmați pînă în dinți ca să nu poți pătrunde și de asemenea nu-s drumuri pentru tine, ci numai o potecă, ce-i strîmtă ca să treci și nici provizii ca să te ospătezi". Și mai înșirară multe alte piedici ce s-ar afla în calea noastră, doar ca să nu ne ducem.

Deși solia îl mîhni, Cortés îi strînse pe ambasadori cu dragoste în brațe și le primi darul. Nu îmi amintesc cît

* „Încărcături", unitate de măsură a greutății, utilizată în special pentru lemn sau cărbune, echivalentă cu greutatea ce poate fi cărată în spinare de un om. (N. tr.)

prețuia, dar știu că totdeauna Montezuma trimitea ceva aur cu solii lui. Apoi Cortés își arătă mirarea că stăpînul lor Montezuma, fiindu-ne prieten și senior așa mare e atît de nestatornic, că una zice odată și alta a doua zi, iar în ceea ce privește aurul făgăduit pentru Majestatea Sa regele nostru și pentru noi îi mulțumește, ca și pentru darul primit acum și le vom răsplăti pe toate în fapte bune. Dar cum socoate Luminăția-Sa că-i drept să facem cale întoarsă, acum că am ajuns la porțile cetății, fără să împlinim porunca ce-o avem de la stăpînul nostru ? Dacă împăratul Montezuma și-ar trimite solii și ambasadorii unui alt împărat la fel de mare și vestit, iar aproape ajunși la acesta în cetate s-ar grăbi să vină îndărăt fără a-i înmîna solia ce-au avut-o, cum i-ar primi cînd s-ar întoarce ca niște nemernici și niște lași ce-ar fi ? Așa ne-ar judeca stăpînul nostru împăratul, așa că noi ne-am hotărît să pătrundem cu orice preț în cetate și să nu mai încerce a ne împiedica cu felurite vorbe. Cortés mai spuse că negreșit va merge și-i va vorbi marelui Montezuma despre toate cele ce are poruncă a-i spune, iar dacă, după ce-l va auzi, șederea noastră în cetate nu-i va place, ne vom întoarce pe unde am venit. Cît despre sărăcia de bucate, noi sîntem oameni cumpătați și ne îndestulăm cu prea puțin și prin urmare așteptăm să ne întîmpine cu bună voie.

După ce am trimis solii îndărăt, ne îndreptarăm și noi spre Mexic, încredințîndu-ne sufletele Celui-de-Sus, căci eram și noi doar oameni și ne temeam de moarte, după cele ce tot auziserăm. Petrecurăm noaptea într-un oraș pe nume Yztapalatenga, ce-și are jumătate din case pe apă și jumătate pe uscat, așezat lîngă un delușor unde se află un han și acolo am găsit de mîncare și ne-am îndestulat.

Să lăsăm acestea şi să mă întorc la marele Montezuma care, după înapoierea solilor cu răspunsul lui Cortés, hotărî pe loc să trimită pe un nepot de al său, ce se chema Cacamatzin, şi era stăpîn peste Tezcoco, ca să ne iasă în întîmpinare cu mare cinste. Dar, fiind obiceiul nostru să punem strajă mare şi iscoade, una dintre iscoade veni să ne dea de ştire cum că sosea alai mare de mexicani ce păreau a avea gînd de pace şi erau înveşmîntaţi în mantii falnice. Abia se crăpase de ziuă şi ne pregăteam tocmai de plecare, dar Cortés ne porunci să stăm pe loc pînă om vedea despre ce e vorba. În clipa aceea se arătară patru căpetenii, se închinară adînc în faţa lui Cortés şi anunţară sosirea lui Cacamatzin, stăpîn peste Tezcoco şi nepot al marelui Montezuma, care ne roagă să-l aşteptăm pînă ce vine. Nu stăturăm mult şi iată-l că se ivi şi acesta cu un alai aşa chivernisit, cum nu mai văzuserăm nicicînd la vreun trimis de-al mexicanilor. Şi venea Cacamatzin purtat pe sus într-o litieră nemaivăzută, împodobită cu pene verzi şi argintărie şi multe nestemate înfipte în nişte copăcei din aur foarte fin. Litiera o duceau pe umeri opt mari căpetenii, şi aceştia stăpîni peste oraşe. Cînd se apropiară de locuinţa lui Cortés, îl ajutară pe prinţ să iasă din litieră, măturară iute pe jos unde urma el să păşească şi îndepărtară paiele din calea lui. Apoi, cînd se apropiară de comandantul nostru îi făcură mari plecăciuni şi Cacamatzin îi spuse : „Malinche, iată-ne, pe mine şi pe aceste căpetenii, veniţi să te slujim şi să luăm seama ca să nu duceţi lipsă de nimic, tu şi tovarăşii tăi şi să vă aşezăm în casa noastră care ne e cetate. Aşa ne-a poruncit stăpînul nostru, marele Montezuma, iar el vă roagă să-l iertaţi că nu el v-a ieşit în cale, dar nu e rea voinţă, ci e cam suferind". Cînd am văzut aşa alai şi atîta măreţie la aceşti *caciques* şi îndeosebi la nepotul lui Montezuma, ne minunarăm

foarte și ne tot întrebam între noi cum va fi arătînd oare Montezuma, dacă nepotul lui e atît de falnic ?

Cînd Cacamatzin isprăvi de grăit, Cortés se repezi și-l strînse în brațe și le dădu multe semne de iubire și celorlalte căpetenii și-i dărui trei boabe de sidef ce-și schimbă luciul și culorile precum un curcubeu, iar celorlalți le dete niște „diamante" albastre. Le mulțumi și spuse cît e de recunoscător și că nu știe cînd sosi-va ziua să-l răsplătească pe marele Montezuma pentru marea bunătate ce veșnic ne-o arată.

Cum terminară aceste vorbe, o pornirăm și în urma noastră se umplu tot drumul, căci veniseră acești *caciques* cu multă servitorime după ei, iar alți indieni fugiseră ca să ne vadă din multele orașe din ținut. În dimineața următoare ieșirăm la un drum mai larg și ne îndreptarăm spre Iztapalapa. Dinaintea ochilor noștri uimiți se iviră toate cetățile și satele ridicate pe apă, iar pe uscat alte mari cetăți și șoseaua dreaptă și netedă. Credeam că visăm și ne ziceam că n-au asemănare decît cu scenele de vrajă din *Amadís* * acele turnuri prea semețe și *cues* și clădiri ce se ițeau din apă și străluceau în soare proaspăt văruite. Nu e de mirare că le înșir aici în acest fel, căci am fost nevoit să cuget mult pînă să mă încumet a descrie această primă înfățișare a unor lucruri nicicînd bănuite, văzute sau măcar visate.

Cînd am ajuns aproape de Iztapalapa, ne-a uluit măreția altor *caciques* ce au ieșit să ne întîmpine : erau stăpînul acelei cetăți, ce se chema Cuedlavaca, și stăpînul cetății Cuyuacán, amîndoi rubedenii apropiate

---

* *Amadís de Gaula*, celebru roman cavaleresc spaniol, al cărui text original datează de la începutul secolului al XIV-lea. Realcătuit și publicat în 1508 de Montalvo, a devenit un model imitat la nesfîrșit de toate romanele cavalerești (N. tr.).

de-ale lui Montezuma. Iar cînd intrarăm în cetatea Iztapalapa, numai să fi văzut palatele unde ne-au găzduit! Erau înalte și temeinic durate din piatră de soi, lemn de cedru și alți copaci dulce-mirositori, cu încăperi mari și curți închise care erau o binecuvîntare pentru ochi și toate împodobite cu văluri din bumbac. După ce am văzut bine toate acestea ne-am dus în livadă și în grădină, ce erau amîndouă negrăit de frumoase ca să te uiți și să te plimbi prin ele și nu mă săturam să tot privesc la copacii cei mult feluriți, cu amețitoarele miresme ce adiau dinspre fiecare, la aleile de trandafiri, pomii roditori și florile ce nu creșteau decît la ei acolo. Mai era, în sfîrșit, un heleșteu cu apă dulce. Dar să nu uit ceva: în livadă se strecurau canoe mari, venind dinspre lac printr-o deschizătură ce-o făcuseră, și nu era nevoie să te cobori pe mal. Totul strălucea de alb ce era și vedeai multe lucrături din piatră și picturi de te minunai privindu-le și mai erau păsări de niște soiuri nemaivăzute care se lăsau lin din văzduh deasupra heleșteului. Iarăși spun că încremenisem privind totul și credeam că nu mai este nici un ținut din lumea largă ca acestea, căci la vremea aceea nu se descoperise Peru. Totul zace astăzi la pămînt, zdrobit, și nimic din ce era n-a mai rămas în picioare.

Caciques din cetate și din Cuyuacán aduseră aur în dar, ce prețuia peste două mii de pesos, iar Cortés le mulțumi călduros și le arată mare prietenie și le spune prin tălmacii noștri cele cuvenite despre sfînta noastră credință și necuprinsa putere a stăpînului nostru împăratul. Dar să lăsăm acestea și să spun despre solemna primire ce-o făcu Montezuma lui Cortés și nouă celorlalți la intrarea în cetatea Mexicului.

Capitolul LXXXVIII

DESPRE SOLEMNA PRIMIRE CE-O FĂCU MARELE MONTEZUMA LUI CORTÉS ŞI NOUĂ CELORLALŢI LA INTRAREA ÎN MAREA CETATE A MEXICULUI

A doua zi dis-de-dimineaţă, plecarăm din Iztapalapa, iar în jurul nostru roiau toţi marii *caciques* de care am spus. Mergeam pe şoseaua cunoscută de pe dig, lată de opt paşi, care duce drept pînă la Mexic, fără să cotească nicicum. Deşi era atît de lată, forfotea de lume ; unii ieşeau din cetate, alţii tocmai intrau, şi erau nenumăraţi cei care veniseră să ne vadă, de nici nu ne mai puteam păstra rînduiala în care înaintam. Se căţăraseră pe turnuri şi în *cues*, se îngrămădiseră în canoe de umpleau tot lacul şi nu era nimic neobişnuit în asta, căci nu mai văzuseră niciodată oameni ca noi şi nici cai. Cît despre noi, am amuţit de aşa privelişte şi ne întrebam de poate fi adevărat ca într-un loc de pe pămînt să fie oraşe aşa de mari şi altele ce se înălţau din apă ; lacul învolburat de atîtea canoe, şoseaua întreruptă din loc în loc de şanţuri peste care se ridicau graţioase punţi, iar în faţa noastră se întindea marea cetate a Mexicului. Pe de altă parte nu puteam uita că abia de eram patru sute cincizeci de soldaţi şi ne răsunau tot timpul în urechi vorbele şi sfaturile primite de la prietenii noştri din Guaxocingo şi Tlascala şi Tamanalco şi mulţi alţii, cum că să ne păzim de a intra în Mexic, căci de îndată ce vom fi acolo ne vor măcelări pînă la unul. Să chibzuiască cititorii mei curioşi

de oare lauda ce aduc aici este cumva prea mare și nemeritată, căci ce alți oameni mai fost-au pe acest pămînt așa viteji și îndrăzneți ca noi ?

Dar să trec mai departe. Prin urmare, mergeam noi pe șoseaua aceea, cînd ajunserăm la un punct unde se încrucișa cu o altă cale, care ducea la Cuyuacán și unde se zăreau turnuri înalte, ce erau templele lor. În clipa aceea ne ieșiră în întîmpinare sumedenie de căpetenii și *caciques*, înveșmîntați în mantii largi, bogate, fiecare diferit brodate ca să arate rangul ce-l aveau. Erau așa de mulți că se umpluse drumul și fuseseră cu toții trimiși de Montezuma să ne întîmpine. Cum ajunseră în fața lui Cortés ne urară bun venit pe limba lor și în semn de pace se plecară adînc pînă la pămînt, îl atinseră cu mîna și apoi îl sărutară. Aici ne oprirăm cîtva timp, apoi plecară dintre noi Cacamatzin, seniorul de Tezcoco, precum și seniorii cetăților Iztapalapa, Tacuba și Cuyuacán, să-l întîmpine pe marele Montezuma care se apropia și el, într-o litieră prea frumoasă, însoțit de alți mari *caciques* și seniori, stăpîni peste vasali. Eram acum chiar lîngă Mexic, într-un loc unde se ridicau mici turnulețe. Aici coborî marele Montezuma din litieră, sprijinit de acei mari *caciques*, care îl conduseră ținîndu-l toți de braț spre o minunăție de baldachin din pene verzi, împodobit pe margini cu aur, argint și perle și pietre *chalchivís*.

Marele Montezuma venea înveșmîntat cu strălucire, după cum îi era obiceiul. Avea în picioare niște sandale numite *cotaras*, cu tălpi de aur și bătute toate în nestemate. Cei patru seniori care îl purtau de braț erau și ei bogat înveșmîntați și văzurăm că aveau mantii anume cînd se înfățișau dinaintea stăpînului lor și altele cînd ne primiseră pe noi. Și mai erau încă patru mari *caciques* ascunși de tot sub baldachinul pe care îl purtau deasupra capetelor și mulți alți seniori care umblau în fața

lui Montezuma şi măturau pămîntul pe unde va păşi şi aşezau covoare ca să nu calce în praf. Nici unul dintre toţi aceşti seniori nu cuteza să ridice ochii asupra lui, ci îşi ţineau privirile smerit plecate. Doar cele patru rubedenii şi nepoţi ce îl purtau de braţ se şi uitau la el.

Cînd îi spuseră lui Cortés că vine marele Montezuma şi îl văzu şi el, descălecă îndată şi cum se apropiară unul de celălalt îşi arătară semne de profund respect. Montezuma îi ură bun venit, iar Cortés îi răspunse, cu ajutorul doñei Marina, dorindu-i sănătate. De bine îmi amintesc, Cortés, care mergea cu doña Marina alături, voi să-l aşeze pe Montezuma în dreapta lui, dar acesta refuză şi îi oferi comandantului nostru acest loc de cinste. Cortés scoase atunci un şirag de mărgele din sidef, în care se oglindea tot curcubeul şi erau migălos lucrat şi înşirate pe un fir de aur şi fuseseră ţinute în ulei de mosc să fie înmiresmate şi i le prinse marelui Montezuma în jurul gîtului, iar tot atunci vru să-l îmbrăţişeze, dar acei mari seniori care i se aţineau în jur îl opriră iute, căci la ei acest gest e socotit neobrăzat. Cortés îi spuse, cu ajutorul doñei Marina, cît îi tresaltă inima de bucurie că a văzut un prinţ aşa de mare şi cum îi este recunoscător că ne-a ieşit chiar el în cale să ne întîmpine şi că ne copleşeşte cu atîta dărnicie. Montezuma îi răspunse cu alte vorbe cuvenite pentru asemenea ocazii şi porunci seniorilor de Tezcoco şi de Cuyuacán, doi nepoţi de-ai lui ce îl duceau de braţ, să ne însoţească pînă la locuinţa noastră, în timp ce el, cu celelalte două rubedenii, Cuedlavaca şi seniorul de Tacuba, se întoarse în cetate şi îl urmară roiurile de *caciques* şi căpetenii care veniseră cu el. Văzurăm iar şi acum cum umblau cu ochii ţintă în pămînt, fără să cuteze a-l privi, lipiţi de ziduri şi îndoiţi din şale. Iar noi intrarăm astfel în cetatea Mexicului fără prea mare înghesuială. Dar cum aş putea oare să descriu mulţimea

aceea de bărbați, muieri și copilandri îngrămădiți pe străzi și pe acoperișuri și în canoele de prin canale, veniți doar ca să ne privească! Îmi amintesc și acum de parcă ar fi fost ieri și aduc prinos de slavă și recunoștință Domnul ce ne-a dat puterea și virtutea fără de care nu am fi putut intra în așa temută cetate și ne-a păzit de multe primejdii de moarte, așa cum se va vedea. Și îi mai mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a dat viață lungă și am putut să scriu toate acestea, deși s-ar fi cuvenit ca asemenea întîmplări să fie înfățișate cu mai multă iscusință și înzestrare decît am avut eu.

Dar să lăsăm vorbele, căci faptele stau bună mărturie pentru ce povestesc și să ne întoarcem la intrarea noastră în Mexic, cînd ne-au dus să ne găzduiască în niște case mari unde încăpeam cu toții, care fuseseră ale tatălui lui Montezuma, pe numele lui Axayaca *, și unde își ținea pe atunci Montezuma marile sale altare pentru idoli și mai avea o tainiță plină cu aur, nestemate și giuvaieruri, tezaur lăsat moștenire de la tatăl lui Axayaca, de care nu se atingea. Cred că ne-au găzduit acolo din pricină că ne socoteau a fi *teules* și ne-au pus lîngă idolii lor. Fie dintr-o pricină, fie din alta, aici am stat și erau niște săli mari de ceremonie și alte cămări ce aveau pereții acoperiți cu țesături dintr-ale lor, acestea pentru comandantul nostru, iar pentru noi pregătiseră pe jos din rogojini un fel de paturi, fiecare cu un mic baldachin deasupra și altfel nu se putea, oricît de mari seniori am fi fost noi, că așa e obiceiul prin acele locuri.

La sosire, intrarăm într-o curte interioară, iar marele Montezuma ce aștepta acolo, veni și-l luă de mînă pe comandantul nostru și îl conduse la locuința lui, precum și în sala unde avea să șadă, care fuseseră împodobite spre

---

* Axayacatl, rege al aztecilor între 1469—1481

a-l primi. Avea pregătit Montezuma un prea frumos colier făcut din crabi de aur, de te minunai privindu-l și i-l prinse el însuși după gît comandantului nostru Cortés, iar toți căpitanii se mirară de așa o mare favoare. Iar după ce i-l puse, Cortés îi mulțumi prin tălmacii noștri și grăi astfel Montezuma : „Malinche, ești la tine acasă ; odihnește-te cu frații tăi". Plecă apoi îndată spre palatul lui, ce nu era departe și noi rămaserăm să împărțim cămările după căpitănii și așezarăm artileria la loc potrivit. Ne mai sfătuirăm cu grijă ce ordine să ținem și ageri să veghem, atît cavalerii, cît și noi ceilalți soldați. Ne pregătiseră o cină foarte îmbelșugată, cu bucate ticluite după obiceiul lor și ne îndestularăm neîntîrziat.

Și avu loc această fericită și îndrăzneață intrare a noastră în marea cetate Tenochtitlán sau Mexic în ziua a opta a lunii lui noiembrie, anul Domnului nostru Iisus Christos o mie cinci sute și nouăsprezece.

Sosirea spaniolilor în Mexic. Montezuma și *caciques* ies în întîmpinarea lui Cortés *(Codicele Florentin)*

Capitolul LXXXIX

CUM SOSI MARELE MONTEZUMA LA LOCUINŢA NOASTRĂ CU MULŢI CACIQUES CARE ÎL ÎNSOŢEAU ŞI CE VORBI EL CU COMANDANTUL NOSTRU

Cum termină marele Montezuma de cinat şi află că şi noi cinaserăm de mult, sosi la locuinţa noastră cu mare alai de căpetenii, toate rubedenii de ale lui. Spunîndu-i-se lui Cortés că vine, acesta ieşi în mijlocul sălii să-l întîmpine, iar Montezuma îl luă de mînă şi le aduseră nişte jilţuri mari făcute ca la ei şi lucrate migălos cu aur. Montezuma îl pofti pe comandantul nostru să se aşeze şi şezură amîndoi, fiecare în jilţul său.

Apoi începu Montezuma a grăi, şi ce zicea era plăcut urechilor. Ne spuse cît se bucura să aibă în casa şi regatul lui cavaleri aşa viteji precum Cortés şi noi toţi ceilalţi. Aflase, cu doi ani în urmă, că mai venise un căpitan la Champoton, iar în anul ce trecu îi mai dăduseră de ştire că a sosit alt căpitan cu patru mari corăbii şi ar fi vrut mult să îi vadă, dar ne are acum pe noi şi nu numai că se pune în slujba noastră, ci cu noi îşi va împărţi şi tot ce are. La sfîrşit mai adăugă cum e încredinţat că noi sîntem aceia ce i-au vestit demult strămoşii lor că vor veni de la soare-răsare şi le vor stăpîni ţinutul şi aşa trebuie să fie, de-ai judeca după curajul cu care ne-am luptat la Potonchan şi la Tabasco şi atunci cu tlascaltecii, iar el ştia de toate după picturile ce i se aduseseră.

Cortés îi răspunse cu ajutorul tălmacilor noştri, îndeosebi al doñei Marina, că nici nu ştie cum îi vom răsplăti vreodată marea bunăvoinţă ce ne-o arată zi de zi şi că desigur noi venim de la soare-răsare şi sîntem slujitorii şi vasalii unui mare senior, care se cheamă împăratul don Carlos şi are drept supuşi prinţi mulţi şi vestiţi. În aceste ţinuturi veniserăm tocmai la porunca împăratului nostru, care aflînd cît de slăvit senior le stăpîneşte, a vrut să îl vedem şi să-l rugăm, pe el şi pe ai lui, ca să se creştineze, aşa cum este împăratul nostru şi noi toţi sîntem. În felul acesta îşi vor salva sufletele şi ei şi vasalii lor, iar de îndată le va spune ce trebuie făcut şi cum noi ne închinăm unui singur Dumnezeu adevărat şi cine este el şi multe alte lucruri pe care le împărtăşise deja ambasadorilor Măriei-Sale, Tendile, Pitalpitoque şi Quintalbor atunci, pe plaja dintre dune.

Marele Montezuma avea pregătite minunate giuvaieruri din aur, felurit lucrate, pe care le dărui, după ce sfîrşiră de vorbit, comandantului nostru. Mai dărui şi căpitanilor mici lucruşoare tot din aur şi cîte trei baloturi de stofă foarte fină, lucrată cu pene, iar nouă, soldaţilor, cîte două baloturi de stofă. Şi toate acestea le făcu arătînd multă voioşie şi apucături de mare domn.

Cînd împărţeala luă sfîrşit, îl întrebă pe Cortés dacă sîntem cu toţii fraţi şi vasali ai marelui nostru împărat, iar el răspunse că aşa eram, fraţi întru credinţă şi prietenie, oameni de vază şi slujitori ai împăratului. Mai schimbară apoi între ei complimente, dar cum era întîia dată cînd venise şi era un împărat aşa de mare, nu avea rost să îl mai obosească, aşa că discursurile încetară.

Montezuma le poruncise majordomilor lui să ne aducă tot ce ne face trebuinţă, aşa vrem şi ne e obiceiul : porumb, pietre de măcinat, muieri indience să ne facă pîine,

găini și fructe și mult fîn pentru cai. Apoi se despărți cu mare curtenie de comandantul nostru și de noi, iar noi îl petrecurăm pînă în stradă. Cortés ne porunci să nu ne îndepărtăm prea mult de locuință pînă ce nu vom lămuri ce-i de făcut.

Mă opresc aici și voi povesti ce s-a mai întîmplat.

Intîlnirea dintre Montezuma, Cortés și Doña Marina *(Pînză din Tlascala)*

Capitolul XC

CUM, CHIAR A DOUA ZI, SE DUSE COMANDANTUL NOSTRU SĂ-L VADĂ PE MARELE MONTEZUMA ŞI CE VORBIRĂ EI ÎMPREUNĂ

A doua zi se hotărî Cortés să meargă şi el la palatul lui Montezuma, după ce mai înainte trimise să vadă ce face acesta şi să-l anunţe la sosirea noastră. Luă cu el patru căpitani, Pedro de Avarado, Juan Velázquez de León, Diego de Ordaz şi Gonzalo de Sandoval şi ne mai duserăm şi cinci soldaţi. Aflînd că vine, Montezuma ieşi şi el să ne întîmpine pînă în mijlocul sălii, cu toţi nepoţii dimprejur, căci alţi seniori nu aveau voie nici să intre, nici să deschidă gura acolo unde acesta se afla, decît cu treburi grabnice şi neobişnuite. După ce îşi dovediră respectul cuvenit, Montezuma îl luă de mînă pe Cortés şi îl conduse la estrada pe care îşi avea tronul, unde îl aşeză la dreapta lui, iar pe noi ne aşeză în nişte jilţuri ce porunci atunci să fie aduse. Cortés prinse a-i vorbi prin tălmacii noştri, doña Marina şi Aguilar, şi îi zise că acum, ajungînd să vadă şi să vorbească unui senior atît de înalt cum era Domnia-Sa, se liniştise şi el şi noi toţi ceilalţi, căci călătoria lui se împlinise, asemeni şi porunca ce-o avea de la regele şi stăpînul nostru. Ce mai avea să-i spună, despre stăpînul nostru cel din ceruri, ştia deja Luminăţia Sa de la ambasadorii săi Tendile, Pitalpitoque şi Quintalbor, atunci cînd avusese bunătatea de-a ne tri-

mite luna şi soarele de aur pe plaja dintre dune, iar el le povestise cum ne închinăm noi la un singur Dumnezeu şi celelalte lucruri despre credinţa noastră sfîntă. Cît despre zeii lor, aceştia sînt doar draci şi rele făcături şi pe cît de urîte le sînt chipurile, pe atît de ticăloase faptele, iar unde am pus noi cruci, aşa cum au văzut ambasadorii lui, de groaza lor nu îndrăznesc să mai apară dinainte, aşa cum timpul o va arăta. Iar acuma îl roagă pe Majestatea Sa să asculte cu multă atenţie vorbele ce le va spune. Şi începu a povesti pe înţelesul lor, despre facerea lumii şi cum sîntem cu toţii fraţi, fii dintr-un tată şi o mamă, ce se chemau Adam şi Eva şi cum în chip de frate, împăratul nostru, fiind întristat de pierderea atîtor suflete, căci sînt nenumărate acelea pe care le tîrăsc în iad idolii lor, unde ard şi se zvîrcolesc în vîlvătăi nestinse, ne-a trimis la ei să-i lecuim, ca să nu-i mai adore pe acei idoli, să nu le mai aducă jertfă indieni şi indience, fraţi de-ai lor, şi nici să mai încuviinţeze sodomii şi jafuri. Şi le mai spuse cum, după o vreme, stăpînul şi regele nostru va trimite alţi oameni ce duc o viaţă sfîntă printre noi şi-s mult mai buni, să le vorbească despre aceste adevăruri, căci noi veniserăm doar să le dăm de ştire şi să-l rugăm să împlinească ce am zis. Cum se părea că Montezuma doreşte să răspundă, Cortés se întrerupse, grăind către noi : „Aceasta e prima încercare şi am împlinit ce-am avut de făcut". Grăi Montezuma : „Señor Malinche, ştiam de aceste vorbe ale voastre dinainte, căci le-ai rostit şi slujitorilor mei pe plaja dintre dune, adică povestea cu cei trei zei ai voştri şi cu crucea şi tot ce ai predicat prin toate cetăţile pe unde aţi trecut. Nu v-am răspuns pînă acum nimic, căci de la începuturi noi avem zeii noştri, pe care îi adorăm şi pentru noi sînt buni ; aşa or fi şi ai voştri, dar, rogu-vă, nu vă mai os-

teniţi a ne vorbi de ei. Cît despre facerea lumii, tot astfel ne învaţă şi credinţa noastră că s-a petrecut şi prin urmare sîntem siguri că voi sînteţi aceia despre care ne-au prezis strămoşii noştri că vor veni de la soare-răsare. Vă mai spun că sînt slujitorul regelui vostru şi îi voi dărui din tot ce am, căci, aşa cum v-am zis, cu doi ani în urmă au mai venit aici căpitani cu corăbii tot de pe unde aţi sosit şi voi şi ziceau aceştia că sînt supuşii marelui vostru rege ; doresc să ştiu de sînteţi cu toţii acelaşi popor".

Cortés îi răspunse că aşa este, cu toţii sîntem fraţi şi slujitorii împăratului nostru, iar înaintaşii noştri veniseră să cerceteze drumul şi marea şi porturile, ca să fie cunoscute şi să ne pregătească sosirea. Montezuma vorbea de Francisco Hernandez de Córdoba şi de Grijalva, cînd am venit noi prima dată să descoperim. Mai spuse că încă de pe atunci se gîndise să invite cîţiva din aceşti oameni să-i viziteze regatul şi să-i onoreze cetăţile, dar iată că zeii i-au împlinit dorinţa şi ne aflăm în casa lui care-i şi a noastră, unde ne putem veseli şi odihni în voie, căci tot ce vom pofti îndată vom avea. Iar dacă în alte dăţi ne trimisese vorbă să nu intrăm la el în capitală, nu era din voinţa lui, ci se speriaseră supuşii, zicînd că ştim a arunca cu fulgere şi trăznete şi cu caii noştri ucidem mulţi indieni şi că eram nişte *teules* şi alte asemenea copilării. Acum cînd a văzut că sîntem oameni din carne şi oase şi foarte înţelepţi, mai ştiind el cît sîntem de viteji, ne respectă mai tare ca înainte şi va împărţi cu noi avutul lui.

Cortés şi noi toţi îi răspunserăm că sîntem adînc recunoscători pentru nemăsurata lui bunătate. Iar Montezuma zise şi el rîzînd, căci era plin de voie bună în vorba sa de mare domn : „Malinche, ştiu prea bine ce ţi-au spus tlascaltecii, cu care te-ai împrietenit aşa de strîns, că şi eu

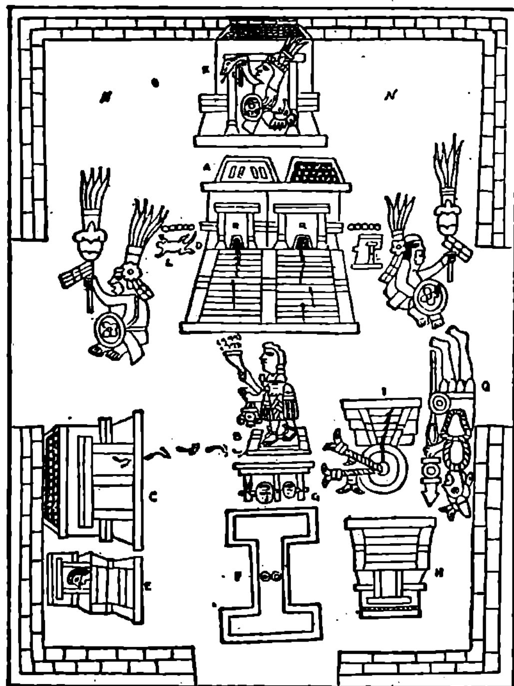
sînt un zeu sau un *teule,* iar în casele mele nu-i decît aur şi argint şi nestemate. Nu mă îndoiam, că fiind voi aşa ageri, nu o să-i credeţi şi veţi lua totul drept o glumă. După cum vezi, señor Malinche, în asta aţi avut dreptate, căci iată, trupul meu e tot din os şi carne ca al vostru, iar casele şi palatele sînt, precum vedeţi, din piatră lemn şi humă. Desigur că sînt un mare rege şi cu adevărat am bogăţii de la străbunii mei, dar nu toate nebuniile şi minciunile ce au spus despre mine, ce tu le-ai luat drept glumă, după cum la fel cred şi eu de fulgerele şi trăznetele voastre". Cortés îi vorbi şi el rîzînd că aşa fac vrăjmaşii, spun lucruri rele şi fără miez de adevăr de cei pe care nu-i iubesc, dar noi am înţeles prea bine că în tot acest ţinut nu-i împărat mai vestit ca Măria Sa, şi nu fără temei ajunsese vestea la împăratul nostru.

În timpul acestui schimb de vorbe, Montezuma trimise în taină un mare *cacique,* nepot de al său, din cei care îl însoţeau pretutindeni, să le poruncească majordomilor ca să aducă anumite giuvaieruri din aur, care se pare că fuseseră puse deoparte să-i fie date lui Cortés şi zece baloturi de stofă fină, pe care le împărţi în felul următor : aurul şi stofele între Cortés şi cei patru căpitani, iar nouă, soldaţilor, ne dădu fiecăruia cîte două coliere de aur, ce făceau fiecare zece pesos şi două bucăţi de stofă pentru mantii. Tot aurul dăruit atunci preţuia peste zece mii de pesos, iar el îl împrăştia cu o veselie şi o uşurinţă demne de un mare şi adevărat senior.

Cum trecuse de amiază şi stătuserăm cam mult, Cortés spuse : „Señor Montezuma, în marea bunătate ce ne-o arăţi de fiecare dată ne copleşeşti tot mai mult, dar a sosit timpul cinei şi noi ne vom retrage". Montezuma îi răspunse că, dimpotrivă, noi îl onorăm cu vizita ce i-am făcut-o. Şi aşa ne-am despărţit, încîntaţi de marea lui curtenie şi ne-am îndreptat spre locuinţele noastre

vorbind tot timpul de bunele sale maniere, eleganța și înalta ținută ce le avea în toate, promițînd să-i purtăm tot respectul pe care-l merită și să ne scoatem căciulile bine căptușite, ca niște coifuri, ce le aveam, cînd îi vom trece dinainte.

Dar să lăsăm acestea și să mergem mai departe cu povestirea noastră.

Planul Mexicului, după *Codicele Florentin*

Capitolul XCI

DESPRE PURTĂRILE ŞI FĂPTURA MARELUI MONTEZUMA ŞI CE MARE SENIOR ERA

Marele Montezuma era în vîrstă de pînă în patruzeci de ani, destul de înalt şi zvelt, poate cam slab şi nu era prea negricios, ci smead cum sînt indienii, părul nu îl purta prea lung, doar cît să-i acopere urechile ; barba o avea destul de rară, neagră şi frumos tăiată, chipul oval şi zîmbitor, privirea demnă şi arăta de obicei bunăvoinţă, sau gravitate, după împrejurări. Era foarte curat şi îngrijit ; se îmbăia o dată pe zi, după amiaza. Avea multe ţiitoare, fiice de căpetenii, şi două soţii legitime, care erau şi ele mari *caciques*, iar cînd le vizita, totul se petrecea în aşa taină, că nu ştiau de întîlnire decît vreo cîţiva slujitori. Nu avea obiceiuri ruşinoase. Veşmintele ce le purta o zi nu le mai lua pe el decît peste alte patru zile. Garda lui se compunea din vreo două sute de căpetenii, care stăteau în nişte încăperi de lîngă el, şi nu toţi aveau voie să-i vorbească, ci doar cîte unii, care atunci cînd se duceau trebuiau să lepede mantiile bogate ce purtau şi să-şi pună altele, sărăcăcioase, dar curate. Intrau la el desculţi, cu ochii ţintă în pămînt, fără să cuteze a-i ridica vreodată asupra lui şi înaintau făcînd trei plecăciuni, spunînd la fiecare dintre ele : „Stăpîne, stăpînul meu, înaltul meu stăpîn“, înainte de a ajunge în faţa lui. El răspundea cu puţine cuvinte la raportul ce i se înfăţişa şi aceştia ie-

şeau de-a-ndărătelea, cu ochii tot plecaţi. Şi am mai văzut ceva : cînd alţi seniori de seamă veneau din depărtări pentru judecăţi sau pentru vreun negoţ, înainte de a intra în palatul lui Montezuma trebuiau să se descalţe şi să îmbrace mantii de săraci şi nu puteau pătrunde de-a dreptul, ci numai ocolind palatul pe o parte, căci altminteri ar fi fost socotit o mare necuviinţă. Cînd şedea la masă, bucătarii îi înfăţişau peste treizeci de feluri de mîncare, pregătite special pe gustul lui şi aşezate pe nişte mici braseros din lut ca să nu se sleiască. Se socoteau peste trei sute de porţii din felurile de mîncare pe care urma să le mănînce marele Montezuma, nemaivorbind de cele peste o mie pentru gardă. Cînd sosea ora mesei, Montezuma se ducea uneori să-şi viziteze bucătarii, înconjurat de căpetenii şi majordomi şi aceştia îi spuneau ce fel era mai bun şi din ce pasăre sau altceva era gătit, dar făcea aceasta foarte rar şi doar aşa, să se distreze. Am auzit vorbindu-se că îi găteau uneori carne de prunci, dar cum bucatele erau atît de felurite şi aveau atîtea mirodenii nu reuşeam să ne dăm seama dacă era carne de om sau altceva. În fiecare zi se pregăteau mîncăruri din carne de găină, curcani *, fazani, potîrnichi din partea locului, sitari, raţe sălbatice şi de casă, căprioare, porci de-ai lor mistreţi, păsări de baltă, iepuri sălbatici şi de casă şi numeroase alte neamuri de vieţuitoare sau legume ce-s doar în ţara lor şi sînt atîtea că-mi trebuie o groază de vreme să le numesc pe toate. Nici nu ne uitam prea bine în ele ; ştiu doar cu siguranţă că, atunci cînd comandantul nostru i-a certat pentru obiceiul ce-l aveau de a jertfi semeni de-ai lor şi a se ospăta cu carnea lor, Montezuma a dat poruncă să nu i se mai gătească aşa ceva.

* În original : *gallos de papada* — cocoşi cu guşă. (N. tr.)

Dar să lăsăm acestea și să spun cum se servea la masă : de era frig, făceau foc mare de jeratic din scoarța unor arbori, care nu scotea fum și răspîndea o mireasmă foarte plăcută, iar ca să nu-i vină din vatra de jeratic căldură prea mare, așezau în fața ei un fel de paravan lucrat cu aur și împodobit cu chipuri de idoli, iar el se așeza pe un jilț scund și moale, cu prea frumoase lucrături și-i puneau dinainte o masă joasă, decorată și ea la fel ca jilțul și acoperită cu o față de pînză albă ca neaua și niște șervețele lunguiețe. Apoi veneau patru fecioare frumoase și curate și îi dădeau apă ca să-și clătească mîinile, din niște lighenașe adînci, ce se numesc *xicales ;* dedesubt îi țineau alte vase, ca să se scurgă apa și apoi îi aduceau ștergare. Alte două femei veneau să-i dea turtițe de porumb.

Cînd începea să se ospăteze, îi așezau dinainte alt paravan din lemn, pictat cu aur, ca nimeni să nu-l vadă cum mănîncă, iar cele patru fecioare ieșeau afară și în locul lor veneau patru bătrîne și venerabile căpetenii, care-l vegheau stînd în picioare lîngă el. Vorbea cu ei din cînd în cînd și-i întreba de cîte unele, iar uneori ca o cinstire, le mai dădea să guste din vreun fel ce îi plăcuse tare mult. Acești bătrîni erau rubedeniile lui cele mai apropiate și cei mai buni sfătuitori, iar cînd mîncau ceva în fața lui, stăteau tot în picioare, cu mult respect și fără să-l privească.

Vesela de la masă era din lut de Cholula, cu desene stacojii și negre. În timpul cinei, gărzile de alături nu cutezau să scoată o șoaptă sau să se miște în vreun fel. I se aduceau fructe din toate cîte creșteau în acele ținuturi, dar mînca foarte puține, uneori. În alte rînduri veneau cu boluri din aur foarte fin, în care era o băutură făcută din cacao și se zicea că o bea ca să fie mai bărbătos cu muierile lui. La vremea aceea nu eram atenți la ase-

menea lucruri, dar am mai văzut ducîndu-i-se vreo cincizeci de căni mari, pline cu cacao aromată, cu spumă dulce și din ele bea, iar femeile îl serveau cu adînc respect. Cînd avea chef, în timpul cinei, chemau niște indieni gheboși, pociți la chip, pitici și aduși de spate, alții care spuneau glume și erau cu toții un fel de bufoni sau măscărici și mai veneau indieni care cîntau și dansau, căci lui Montezuma tare îi plăcea să petreacă și să asculte cîntece. La urmă îi răsplătea cu resturi de la masă și cu cacao.

După aceea, intrau cele patru fecioare și strîngeau masa și îi turnau din nou, cu mult respect, apă pentru clătit pe mîini. Montezuma mai stătea puțin de vorbă cu cele patru bătrîne căpetenii, apoi aceștia se retrăgeau făcîndu-i plecăciuni și el se odihnea puțin.

După ce marele Montezuma sfîrșea de cinat, începeau toți ceilalți din palat — garda și servitorimea — să mănînce și ei. Erau cam o mie de persoane și se ospătau și ei din bucatele de care am vorbit și beau peste două mii de boluri de cacao, cu multă spumă, așa cum o fac mexicanii, iar la urmă li se aduceau uriașe cantități de fructe. Era o cheltuială mare să-și țină toate femeile, slujnicele care îi pregăteau turte de porumb și cacao și altele nenumărate.

Dar să încetăm a vorbi de cheltuielile și mesele lui Montezuma și să mai spun și de majordomii lui, de trezorieri, de cei ce aveau în grijă proviziile de hrană și porumb. Ar fi atît de mult de scris de fiecare în parte, că nu știu nici măcar unde să încep ; voi spune numai cît ne minunam de rînduiala și belșugul ce erau în toate. Mai spun ceva ce am uitat și merită să amintesc, anume că îl mai serveau pe Montezuma, pe cînd stătea la cină, alte două prea chipeșe femei, și-i aduceau turtițe albe de porumb, cu aluatul amestecat cu ouă și alte lucruri

hrănitoare și mirodenii, puse pe niște tăvi acoperite cu un ștergar curat. Mai mînca el și alte pîinișoare lunguiețe, ce le frămîntau tot cu fel de fel de bunătăți și încă o pîine, ce se chema *pachol* și era mai turtită, ca o lipie subțire, nedospită. Pe masă îi așezau trei vase înalte și înguste, de parcă erau tuburi, pictate și poleite cu mult meșteșug, iar înăuntru erau cu *liquidámbar* *, amestecat cu o iarbă ce se numea tutun. După ce sfîrșea cina i se strîngea masa și plecau toți măscăricii și dansatorii, trăgea pe nări puțin fum dintr-unul din tuburile acelea și astfel adormea.

Îmi amintesc că la vremea aceea, mai-marele majordomilor de la palat era un *cacique* vestit, pe care noi îl poreclisérăm Tapia ** și care ținea socoteală de toate veniturile împăratului. Avea niște registre, făcute din hîrtia lor de se cheamă *amal* și umpluse o casă întreagă cu ele.

Să mai povestesc cum avea Montezuma două case întregi înțesate numai cu arme, iar multe dintre ele erau bătute în aur și scînteietoare nestemate. Erau acolo scuturi mari și mici, săbii scurte și grele, de spart țeasta și alte săbii mari de prins cu două mîini, ce aveau tăiș din obsidiană și erau cu mult mai ascuțite ca săbiile noastre, lăncii mai lungi ca ale noastre, cu vîrful cît un braț, făcut din mai multe tăișuri vîrîte unul după altul, ce chiar dacă se înfig în scut sau pavăză nimica nu pățesc și-s așa ascuțite că-și rad cu ele părul de pe creștet. Erau și arcuri cu săgeți, prea bune, și sulițe cu două vîrfuri sau doar cu unul și o drăcie cu care le aruncă și praștii multe cu pietrele lor rotunjite de mînă și un fel de paveze care se pot

* Substanță aromatică obținută din seva unui copac numit *ocozol*, din familia hamamelidaceelor, cu trunchiul gros și coroana foarte întinsă, care crește în Mexic. (N. tr.)

** Zid, perete (sp.)

înfășura la loc cînd nu se luptă, ca să nu stînjenească la mișcări, iar la nevoie se pot desfășura din cap pînă în picioare. Mai avea multe cămășoaie lungi din bumbac, groase și căptușite ca niște armuri, frumos împodobite pe afară cu pene colorate, formînd niște desene ca blazoanele și niște căști și coifuri din lemn și os, cu felurite pene înfipte în ele. Am mai văzut și alte arme, dar nu le mai spun, că sînt și așa prea multe. În casele acelea ședeau meșteșugari, ca să le facă și să le grijească și majordomi, să stea de pază bună.

Să lăsăm acestea și să trecem la casa păsărilor și aici trebuie să mă opresc spre a povesti de fiecare. Era acolo păsăret de toate soiurile, de la acvilele cele regale, alți vulturi mai obișnuiți și felurite zburătoare mari, pînă la păsărele prea micuțe, avînd culorile cele mai vii, și acelea cărora li se smulg penele verzi cu care își împodobesc țesăturile și alte lucrături cu pene. Ele sînt de mărimea unei coțofene de la noi și se numesc *quetzales*. Mai erau și alte păsări cu pene în cinci culori, verzi, roșii, albe, galbene și azurii, dar nu îmi amintesc cum se chemau. Se mai zburătăceau pe acolo papagali de toate culorile și erau așa mulți că nu mai pot să spun numele lor. În sfîrșit, mai erau rățuște cu pene moi și mătăsoase și alte păsări asemenea lor, doar ceva mai mari. Tuturor acestor păsări li se jumuleau penele din cînd în cînd, la vremea potrivită și le creșteau altele în loc. Cînd venea timpul să clocească, erau indieni și indience puși anume să împartă ouăle și să le vegheze, care se îngrijeau de toate păsările acelea și le curățau cuiburile și le hrăneau și știau ce trebuie să facă la fiecare în parte. Era acolo și un heleșteu cu apă dulce, unde se preumbla un fel de păsăroi cocoțat pe picioroange, de un roșu aprins la trup, la aripi și la coadă. Nu știu cum îi ziceau pe acolo, dar în insula Cubei se cheamă

ipiris alt păsăroi care îi seamănă. În heleşteu se mai ciondăneau şi cîrîiau şi alte zburătoare, tot de apă.

Să mai vorbesc şi de altă casă, tot aşa mare, unde îşi ţineau numeroşi idoli, de care ne ziceau că sînt războinici şi în jurul lor forfoteau tot soiul de fiare sălbatice, tigri * şi lei ** de două feluri, altele ce sînt mari cît lupii şi pe aici se cheamă *adives* ***, vulpi şi sălbăticiuni mai mici, ce toate se hrănesc cu carne. Ele creşteau şi se înmulţeau acolo şi le dădeau să mănînce căprioare, păsări, căţeluşi ori vînat, ba am auzit chiar că le aruncau şi hoituri de indieni care fuseseră sacrificaţi. Cu aceştia se întîmpla aşa, după cum am mai spus : după ce sfîrtecau pieptul unui sărman indian, cu nişte cuţitoaie lungi de obsidiană, îi smulgeau inima ce încă mai bătea, pe care o ofereau drept jertfă zeilor, împreună cu sîngele lui cald. Apoi îi tăiau coapsele şi braţele şi capul, cu care se îndopau la mari ospeţe, după aceea ţeasta o înfigeau în ţeapă, iar restul trupului nu îl mîncau, ci îl dădeau la fiare.

În casa aceea blestemată ţineau năpîrci veninoase, unele aveau ca nişte clopoţei în coadă şi sunau din ei. Erau cele mai rele dintre toate şi le creşteau ferecate în nişte oale mari de lut, căptuşite pe fund cu pene şi acolo se ouau şi ieşeau puii. Pe acestea le hrăneau cu carne de indieni şi nişte căţeluşi pe care-i creşteau ei. Cînd ne-au izgonit mai apoi din Mexic şi ne-au ucis peste opt sute din ostaşi, cu morţii noştri au îndestulat multe zile fiarele acelea şi toţi şerpii lor. Toate jigăniile astea erau dedicate

---

* Jaguari

** Probabil pume

*** Şacali. Dar Bernal Díaz se înşeală aici în privinţa termenului, care nu este de provenienţă mexicană, ci arabă, şi se utilizează în mod curent în Spania pentru a desemna şacalul (N. tr.)

zeilor lor războinici şi le ţineau tovărăşie. Să nu mai spun ce se auzea dintr-acolo, de te cuprindea groaza şi credeai că eşti de acum în iad, cînd începeau să ragă tigrii şi toţi leii, chelălăiau şacalii şi cu vulpile sau şuierau năpîrcile.

Să mai povestesc şi de marea pricepere şi îndemînare ce-o arătau indienii în toate meşteşugurile. Voi începe cu meşterii pietrari şi cu orfevrii care lucrau cu aur şi argint obiecte de tot felul, de s-au minunat în Spania marii noştri giuvaiergii cînd le-au văzut ; aceştia erau mulţi şi toţi la fel de buni şi şedeau într-un orăşel pe nume Ascapotzalco, la o leghe de Mexic. Mai erau alţi mari meşteri care tăiau pietrele preţioase şi *chalchivís*, ce-s ca smaraldele, ca să nu mai vorbesc de artiştii foarte pricepuţi în lucrături cu pene, şi pictorii şi sculptorii fără pereche. Ne vom putea da bine seama de marele lor har, dacă privim ce fac artiştii lor de azi. Căci sînt acum în Mexic trei indieni, sculptori şi pictori atît de talentaţi, care se cheamă Marcos de Aquino, Juan de la Cruz şi Crespillo, încît dacă ar fi trăit pe vremea vestitului Apelles * din vechime sau s-ar fi întrecut în timpul nostru cu Michelangelo ori cu Berruguete ** le-ar fi stat neîndoielnic deopotrivă.

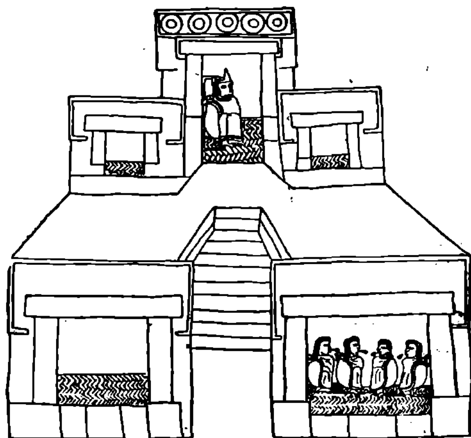
* Cel mai vestit dintre pictorii greci din Antichitate, născut la Efes (sec. IV î.e.n.) ; a trăit la curtea lui Alexandru cel Mare, căruia i-a făcut portretul. (N. tr.)

** Pedro Berruguete, pictor spaniol (1440 ?—1504) cel dintîi reprezentant al Renaşterii în pictura spaniolă ; Alonso Berruguete (1490?—1561?) pictor şi sculptor vestit, fiul celui dintîi, autorul unor opere admirabile în Toledo, Granada, Salamanca şi Valladolid. Sculpturile sale, pline de un realism dramatic, îl situează drept reprezentantul cel mai de frunte al Renaşterii în Spania. Díaz del Castillo se poate referi fie la Pedro Berruguete, fie la fiul acestuia, Alonso, mai degrabă la acesta din urmă, cu care a fost contemporan. (N. tr.)

Să mergem însă mai departe și să vorbim de indiencele care țeseau și brodau cu dibăcie atîtea pînzeturi și stofe fine cu neîntrecute lucrături de pene. Acestea erau aduse de obicei din niște sate aflate în provincia Cotastán, la nord de Veracruz și aproape de San Juan de Ulúa, unde am debarcat noi cu Cortés. Chiar la Montezuma în palat, toate fiicele de *caciques* ce le ținea el concubine erau și ele iscusite țesătoare și ce făceau împodobeau cu pene, iar tot cu asta se îndeletniceau și niște fete, tot de căpetenii, ce trăiau retrase, precum călugărițe de-ale noastre. Aceste, să le zicem călugărițe, ședeau în niște case din preajma marelui templu al lui Huichilobos și îl slujeau pe el sau pe alt idol-muiere despre care se spunea că înlesnea căsătoriile, iar părinții le scoteau de acolo doar ca să le mărite.

Iarăși mai spun de numeroșii dansatori ce se ațineau pe lîngă Montezuma și erau așa mulți că umpleau un cartier : unii jonglau cu un băț, dar nu cu mîinile, ci cu picioarele : alții săreau atît de sus încît păreau că zboară și, în sfîrșit, mai erau și un fel de bufoni care îl veseleau. Avea. în slujba lui și puzderie de meșteșugari — pietrari, zidari, dulgheri, tîmplari — care lucrau neîncetat la palatele lui. Să nu uităm nici de grădinile cu flori nemaivăzute și arbori de esențe plăcut mirositoare, armonios aranjate, potecile, bazinele și heleșteiele cu apă dulce, unde vedeai apa cum intră la un capăt și iese pe la celălalt și băile care erau acolo și păsăruicile viu colorate ce-și aveau cuibul în copaci și plantele medicinale sau aromate, toate îngrijite de pricepuți și meșteri grădinari. Totul era făcut din piatră și proaspăt văruit : băile, aleile, pavilioanele și alte locuri menite pentru cînt și dans. Tot ce vedeam ne încînta privirea — grădinile și toate celelalte — că nu ne săturam să-i admirăm întreaga măreție.

Am început să ostenesc descriind totul şi cititorii mei asemenea, aşa că voi spune cum a mers Cortés cu mulţi căpitani şi soldaţi să vadă Tlatelolco *, piaţa cea mare din Mexic şi ne-am căţărat pînă sus în templul cel înalt unde şed idolii lor, Tezcatepuca şi Huichilobos. Aceasta a fost prima oară cînd a ieşit comandantul nostru să vadă cetatea.

Palatul lui Montezuma, după *Codicele din Mendoza*

* De fapt Tlatelolco şi Tenochtitlán au fost două cetăţi independente pînă în 1473.

Capitolul XCII

CUM A IEŞIT COMANDANTUL NOSTRU SĂ VADĂ CETATEA MEXICULUI ŞI TLATELOLCO, ADICĂ PIAŢA CEA MARE ŞI TEMPLUL CEL ÎNALT AL LUI HUICHILOBOS ŞI CE S-A MAI ÎNTÎMPLAT

Şedeam deja de patru zile în Mexic şi nici noi, nici comandantul nostru nu ne părăsiserăm locuinţa, decît ca să cutreierăm palatul şi grădinile. Cortés ne zise c-ar fi bine să mergem să vedem piaţa cea mare şi templul cel înalt al lui Huichilobos. Aşa că îi trimise pe Jerónimo de Aguilar, pe doña Marina şi pe micul Orteguilla, ce-i era paj şi începuse s-o rupă binişor pe limba mexicană, să-i ceară voie marelui Montezuma ca să ieşim. Montezuma ne dădu voie bucuros, dar temîndu-se ca nu cumva să-i pîngărim vreun idol, trimise vorbă că ne însoţeşte şi ieşi din palat în litiera lui bogată, împreună cu multe căpetenii. Ajuns cam la jumătatea drumului, coborî din litieră în dreptul unor altare, căci zicea că e necuviincios faţă de idoli să meargă la un templu sau altar de al lor cocoţat în litieră. Cîteva căpetenii îl sprijineau de braţe, iar în faţă păşeau mari seniori, stăpîni peste vasali şi ţineau ridicate mult în sus două bastoane ca nişte sceptre, în semn că se apropie marele Montezuma. Cînd era în litieră, purta chiar el un sceptru mic, jumătate din aur şi jumătate din lemn, ţinîndu-l ca pe un însemn al justiţiei. Aşadar, ajunse şi se sui în templul cel înalt, însoţit de mulţi *papas* şi acolo sus

începu să ardă tămîie și să facă alte ceremonii pentru Huichilobos.

Să-l lăsăm pe Montezuma, care ajunsese sus în templu și să ne întóarcem la Cortés și la căpitanii și soldații noștri care aveam obiceiul neclintit de a merge zi și noapte înarmați, pînă și la Montezuma care se obișnuise să ne vadă așa. Zic asta deoarece comandantul nostru pornise călare și tot astfel și ceilalți ce aveau cai, iar restul soldaților mergeau în rînduri strînse. Cu noi erau mulți *caciques* trimiși de Montezuma. Așa am ajuns în piața mare, care se cheamă Tlatelolco și cum nu mai văzuserăm vreodată așa ceva, am rămas înmărmuriți de forfota de oameni și negoțuri ce erau acolo și buna rînduială în care se aflau. Căpeteniile care erau cu noi ni le arătară pe cînd înaintam, iar fiecare negoț era despărțit de celelalte și avea locul său stabilit. Să începem cu negutătorii de aur, de argint, de nestemate, pene, stofe, broderii, apoi cu sclavii, bărbați și muieri, ce se găseau mulți de vînzare acolo în piață așa cum aduc portughezii negri din Guineea. Unii erau prinși cu zgărzi la gît și legați de niște prăjini foarte lungi ca să nu scape, iar alții lăsați liberi. După aceștia veneau negutătorii care vindeau pînză mai aspră și bumbac și alte țesături cu firul răsucit, și mai erau negutătorii de cacao. Aici puteai vedea toate mărfurile care se pot găsi în Noua Spanie, rînduite la fel ca în orașul meu, Medina del Campo, atunci cînd se fac bîlciurile și unde fiecare breaslă își are strada ei. Așa era aici, în astă mare piață, iar cei care vindeau mantii, frînghii și *cotaras*, care sînt un soi de încălțări toate din *henequén*, precum și rădăcinile acestei plante, care la fiert sînt dulci și alte cîtele la fel, tot din ea scoase, își aveau locul lor, iar în altă parte se vindeau piei de tigri și lei, nutrii, șacali și căprioare, dihori și pisici sălbatice, unele tăbăcite, altele nu.

În altă parte a pieței se vindeau boabe de fasole, de *chía* * și alte soiuri de legume și de ierburi. Să trecem alături, la negutătorii de găini, curcani, iepuri de casă, iepuri sălbatici, căprioare, rațe, cățeluși și alte asemenea făpturi. Să povestesc de prăvăliile cu fructe, de femeile ce ne îmbiau cu bucate gătite, terciuri dulci **, tocături, care aveau, tot așa, locul lor. Urma olăria, făcută în toate chipurile, de la ulcioare uriașe pînă la blide foarte mici. Trecurăm de aici să ne uităm la vînzătorii de miere, alviță și alte zaharicale, ca nugaua și apoi la tîmplării, unde aveau lemnărie, scînduri, albii, grinzi și bănci, urmate de vînzătorii de lemne pentru foc. Cu tot respectul cuvenit, trebuie să mai spun că vindeau pînă și canoe pline cu excremente de om, pe care le țineau la marginea canalelor care duceau în piață și le foloseau la fabricarea sării și tăbăcitul pieilor, fără de care, ziceau ei, nu se muiau destul. Știu că onorații mei cititori vor rîde de acest amănunt, dar stărui să spun că așa era : ba, mai mult decît asta, pe drumuri puseseră niște frunzare, pentru ca cei ce trec și vor să-și ușureze pîntecul să fie ascunși de ochii trecătorilor, și astfel să nu li se piardă murdăria. Dar de ce cheltuiesc eu oare atîtea vorbe pe toate cîte mai erau în piața aceea mare, căci dacă voi spune despre toate în amănunt nu voi sfîrși nicicînd. Hîrtia, care se cheamă acolo *amal*, și niște tuburi mici din trestie parfumate cu *liquidámbar* și pline cu tutun, și unsori gălbui și leacuri de acest fel erau vîndute și ele separat. Pe sub arcadele din

---

* Semințele unei varietăți de salvie. În Mexic, se fabrică și astăzi o băutură răcoritoare cu mucilagiul extras din aceste semințe, zahăr și lămîie (N. tr.).

** *Mazamorra*, mai precis un fel de fiertură din mălai, lapte și miere sau zahăr, care se mănîncă și astăzi în America Latină (N. tr.).

piață văzurăm și cîrmîz și mai erau prăvălioare cu ierburi și alte ciudățenii, urmate de niște case unde ședeau trei judecători și un fel de *alguaciles* executori, care supravegheau mersul pieții. Era cît pe ce să uit de negoțul cu sare și de meșterii ce făureau cuțite din obsidiană și cum ciopleau ei chiar din piatră. Veneau apoi pescarii și alții care vindeau ca niște pîinișoare făcute dintr-un fel de mătasea broaștei adunată de pe lac, ce se usucă și se strînge în formă de turtițe, cu gust apropiat de cel al brînzei. Alături aveau topoare de aramă și bronz și cositor precum și căni și niște ulcioare mari din lemn, pictate.

Aș dori să fi terminat de povestit despre toate acestea, dar erau așa multe și felurite că două zile nu ne-ar fi ajuns să le fi văzut măcar pe toate, în piața aceea forfotind de lume și despărțită de arcade.

Ne-am dus la templul lor cel mare și cînd am ajuns aproape de terase, înainte să ieșim din piață, am mai văzut alți indieni ce făceau negoț cu aur în grăunțe, așa cum îl scoteau din mină, vîrît în niște tubulețe străvezii meșterite din penele unor gîște mari ce cresc pe acolo, ca să se vadă ce este înăuntru. Ei socoteau după lungimea și grosimea acestora cîte mantii prețuiau, sau cacao, ori sclavi, sau ce mai preschimbau ei între ei. Părăsirăm astfel piața fără să ne mai uităm prin ea și ajunserăm la terasele și îngrăditurile din mijlocul cărora se înălța marele templu. Înaintea lui se întindeau niște curți mari, mai acătării decît marea piață din Salamanca. Acestea erau înconjurate de cîte un zid dublu din piatră văruită și totul era pavat cu lespezi albe și netede, iar pe unde nu era pietruit, pe jos fusese măturat și dat cu var, că nu găseai un pai sau fir de praf pe nicăieri. Cum de ajunserăm în fața marelui templu, înainte a urca pe prima treaptă, marele Montezuma trimise de sus, unde tocmai aducea jertfe, șase *papas* și două căpetenii să-l însoțească pe comandantul nostru, iar cînd începu

să suie treptele, care erau o sută paisprezece, îl luară de subsuori ca să-l ajute, crezînd că va osteni, așa cum făceau cu stăpînul lor Montezuma, dar Cortés îi îndepărtă.

Ajunși acolo sus, în vîrful templului, văzurăm o mică terasă și în mijlocul ei un fel de estradă, pe care așezaseră niște pietroaie mari, unde îi întindeau pe sărmanii indieni ce urmau a fi sacrificați și mai era acolo un chip uriaș semănînd cu un dragon și alți monștri uricioși și mult sînge împroșcat, chiar din ziua aceea. Montezuma ieși atunci dintr-un altar, unde-și avea idolii lui cei blestemați, care erau în vîrful marelui templu și cu el veniră doi *papas* și după ce ne făcură la toți plecăciuni, îi spuse lui Cortés : „Cred că ai ostenit, señor Malinche, pînă ce te-ai suit în templul nostru mare". Cortés îi răspunse prin tălmacii noștri că nici el și nici noi nu ostenim vreodată, orice am face. Apoi Montezuma îl luă de mînă și îl pofti să privească la marea lui cetate și la orașele care ședeau pe apă, înlăuntrul ei, și la celelalte din jurul lacului. Mai zise că de n-am văzut destul de bine piața, de aici de sus vom putea-o cerceta mai cu folos. Stăteam deci și admiram toată priveliștea, căci templul acela înalt și blestemat cu adevărat domina totul : de aici văzurăm cele trei șosele de pe diguri, care duc toate în Mexic : cea de la Iztapalapa, pe care veniserăm noi cu patru zile în urmă, cea din Tacuba, pe unde am fugit în mare grabă în noaptea izgonirii noastre, cînd Cuedlavaca *, stăpînul cel nou, ne-a azvîrlit afară din cetate și cea de la Tepeaquilla. Mai văzurăm și cum era adusă apa dulce în cetate, tocmai de la Chapultepec, iar pe acele trei șosele, punțile ce le ridicaseră între șanțuri, pe unde intra și ieșea apa lacului dintr-o parte în alta și pe

* Cuitláhùac, cel de-al zecelea rege al Mexicului, fratele și succesorul lui Montezuma al II-lea. I-a înfrînt pe spanioli în 1520, în timpul Nopții Triste.

lac cum pluteau puzderie de canoe, unele cu provizii și altele întorcîndu-se cu mărfuri de vînzare. Fiece casă din acea întinsă cetate și din toate orașele de pe întinsul apei avea punți mișcătoare din lemn pe care se trecea de la una la alta, sau cu canoele. Toate orașele aveau temple și altare făcute ca niște turnuri sau niște fortărețe, și strălucind albe ca neaua. Casele erau cu acoperișurile plate, ca terasele, iar pe diguri se ridicau din loc în loc alte turnuri mai scunde și altare în chip de fortărețe. După ce am privit cu multă grijă și ne-am minunat, ne-am coborît iar ochii spre marea piață și forfota de lume ce se afla în ea, unii veniți ca să vîndă iar alții ca să cumpere, că numai zgomotul și zumzetul glasurilor străbăteau peste o leghe, iar între noi erau soldați care umblaseră în multe părți ale lumii, la Constantinopol și în toată Italia, ba chiar la Roma și povesteau că o piață așa de chivernisită cu de toate și plină de atîta lume nu mai văzuseră nicicînd aiurea.

Dar să lăsăm acestea și să ne întoarcem la comandantul nostru, care îi zise părintelui Bartolomé de Olmedo, aflat și sfinția-sa acolo : „Cred, părinte, că s-ar cuveni să cercetăm puțin dacă Montezuma ne-ar lăsa și pe noi să înălțăm pe locurile acestea o biserică". Iar părintele răspunse că ar fi desigur foarte bine, dar că nu-i încă nimerit timpul pentru așa ceva, căci Montezuma nu pare înclinat să-și dea încuviințarea. Dar Cortés al nostru i se adresă lui Montezuma cu ajutorul doñei Marina : „Ce senior mare este Înălțimea voastră și merită să fie și mai mare ; ne-am bucurat nespus să vedem cetățile pe care le stăpînește Măria Voastră, dar îndrăznesc să rog, acum că am ajuns pînă aici, să ne arătați zeii și idolii ce îi aveți". Montezuma îi răspunse că trebuie mai întîi să se sfătuiască cu *papas*. După ce le vorbi, ne pofti să pătrundem într-un turn și o încăpere care părea o sală, unde se găseau două altare cu acoperămînt din lemn, lucrate ca o dantelărie. În fie-

care dintre ele se vedeau două matahale, ca uriașii, mari și trupeșe, iar primul, ce stătea pe dreapta, era Huichilobos, zeul războiului. Avea fața lată și ochii ieșiți din cap și groaznici la vedere, și era peste tot acoperit cu nestemate, cu aur, perle și perluțe de tot soiul, lipite toate de trupul și de capul lui scîrnav, cu un soi de lipici făcut pe acolo pe la ei din niște rădăcini și era încins cu năpîrci mari din aur și bătute în nestemate. Într-o mînă ținea un arc și în cealaltă un mănunchi de săgeți. Lîngă el ședea un idol mic și se zicea că-i pajul lui, care-i căra o lance nu prea lungă și un scut bătut și acela în aur și multe nestemate. Huichilobos purta în jurul gîtului capete de indieni și altceva ca niște inimi tot ale acelorași indieni, din aur și argint, cu multe pietre azurii. Mai erau pe acolo braseros pline cu tămîia lor, copalul, în care sfîrîiau trei inimi de indieni, sacrificați în ziua aceea. Pereții altarului, precum și podeaua erau împroșcate de sus pînă jos cu sînge, amestecat cu alt sînge închegat, mai vechi și răspîndind o cumplită duhoare.

În partea cealaltă, pe stînga, era încă o namilă cît Huichilobos, care la față semăna cu un urs și ochii îi străluceau, făcuți cum erau din niște oglinjoare, numite *tezcat*, iar trupul îi era acoperit cu nestemate lipite tot ca la Huichilobos, căci, așa cum ziceau, erau aceștia frați și Tezcatepuca era zeul iadului și se îngrijea de sufletele mexicanilor. Peste mijloc era încins și acesta cu un fel de drăcușori cu cozi de șarpe, iar pe pereții altarului șiroia atîta sînge de nici la abatoarele din Castilia nu îți suiau în nări așa miasme. De altfel, se putea vedea ofranda zilei, cinci inimi de indieni. În vîrful templului mai era un fel de alcov sculptat din lemn și din mijlocul lui se ițea alt idol, pe jumătate om și jumătate șarpe, semănat cu nestemate și acoperit pînă la brîu cu o pelerină. Ziceau că era zeul semănăturilor și al recoltei, iar trupul i-l burdușiseră

cu toate seminţele de pe pămînt. Numele nu mi-l pot aminti, dar mustea de sînge şi pe acolo şi trăznea fioros, de nu ştiam cum să ieşim mai iute afară. Aveau în acel loc o tobă nemăsurat de mare, din care, cînd băteau, ieşea un sunet aşa tînguitor, parcă venea din iad şi se auzea la peste două leghe depărtare. Ziceau că pielea de pe tobă era de la nişte şerpi uriaşi.

Pe terasă se mai puteau vedea nenumărate lucruri diavoleşti : trîmbiţe mari şi mici, cuţitoaie lungi de tot, inimi de indieni ce le arseseră şi-şi afumaseră cu ele idolii, totul mînjit cu sînge, de-i blestemarăm pentru ce făceau. Comandantul nostru îi spuse atunci lui Montezuma, prin tălmaciul nostru, pe jumătate în rîs : „Stăpîne Montezuma, nu ştiu cum un senior aşa de mare şi înţelept ca Majestatea Voastră n-a cugetat pînă acum că aceşti idoli nu sînt zei, ci rele făcături, care se cheamă diavoli, iar ca Majestatea Voastră să ştie acest lucru şi toţi *papas* să vadă limpede, cutez a cere o favoare : să încuviinţaţi că noi să înălţăm în vîrful templului o cruce, iar lîngă locul unde şed Huichilobos şi Tezcatepuca ai voştri să aşezăm chipul Sfintei Fecioare. Se va vedea îndată groaza ce-i va cuprinde pe aceşti idoli ce v-au înşelat".

La acestea, Montezuma îi răspunse destul de mînios, în timp ce doi dintre *papas*, aflaţi în preajmă, ameninţau cu braţul : „Señor Malinche, de-aş fi ştiut că ai de gînd a rosti asemenea vorbe pline de necuviinţă, nu te-aş mai fi adus la zeii mei. Aşa sînt ei şi ni-s destul de buni şi ne dau sănătate, ploi, semănături, recolte, izbînzi în lupte, drept care îi adorăm şi le aducem jertfe. Aibi bunătatea de aceea şi nu mai spune nimic ce să nu fie întru cinstirea lor". Auzindu-l comandantul nostru cît era de supărat, se opri aici şi doar spuse zîmbitor : „A sosit timpul ca Majestatea Voastră şi noi să coborîm".

Montezuma răspunse că așa vor face, dar cum va fi nevoie să aducă anumite jertfe și să le ceară zeilor iertare pentru păcatul de a ne fi îngăduit să-i vedem, ba chiar să-i insultăm, el nu ne va însoți. Cortés adăugă atît: „Dacă așa stau lucrurile, vă cer, señor, iertare". Apoi începurăm a coborî treptele acelea înalte și cum erau o sută paisprezece la număr, iar unii dintre soldații noștri sufereau de niște umflături sau buboaie cu puroi, îi dureau tare încheietura coapselor cînd ajunseră jos.

Dar să nu mai vorbesc de altarele acelea și să zic cîte ceva despre întinderea și felul în care templul fusese ridicat, iar dacă nu spun totul așa cum era, cititorii mei să nu se mire, căci la vremea aceea mă gîndeam la altceva, anume la treburile soldățești, și cum să ascult de poruncile căpitanului, nu să țin minte ca să povestesc. Prin urmare, se întindea templul pe șase mari *solares* *, așa cum se măsoară aici și mergea îngustîndu-se de jos și pînă sus, unde era un turnuleț și acolo ședeau idolii lor, iar de pe la jumătate și pînă la vîrf erau cinci adîncituri ca niște barbacane descoperite, fără parapet. De altfel, multe temple au fost înfățișate pe stindardele conchistadorilor, chiar pe al meu: oricine le-a văzut își poate da seama de felul cum arată pe dinafară. Am mai aflat că la vremea cînd s-a ridicat templul acela mare, toți locuitorii cetății au adus ofrandă aur, argint, perle de tot soiul și nestemate, pe care le-au pus în temelii, amestecate cu sîngele de ostatici indieni prinși în lupte și sacrificați și au mai pus acolo semințe de pe tot pămîntul ca să le dăruiască idolii victorii, bogății și recolte îmbelșugate. Unii cititori curioși se vor întreba cum de am putut afla că în temeliile acelui mare templu

* Suprafață de teren suficientă pentru construcția unei case. (N. tr.)

au zvîrlit ei aur și argint și pietre *chalchivís* de mare preț și semințe, înroșite cu sîngele indienilor sacrificați, cînd templul fusese înălțat cu peste o mie de ani în urmă. Lor le voi răspunde că, după cucerirea acestei mari și puternice cetăți, cînd se împărțiseră deja *solares*, ne-am hotărît să ridicăm o biserică întru slava măritului Santiago *, patronul și călăuza noastră, chiar pe locul unde se înălțase marele templu și, săpînd noi la temeliile bisericii, găsirăm mult aur și argint, *chalchivís*, perle de tot chipul, precum și alte pietre, iar funcționarii regali pretinseră că e a lor comoara în întregime și se iscară certuri pentru ea. Nu-mi amintesc ce s-a mai întîmplat, dar au aflat *caciques* și căpeteniile din Mexic și Guatemuz, care pe atunci mai trăia încă și aceștia ne spuseră că toată povestea e adevărată, iar comoara rămase pentru ridicarea bisericii slăvitului Santiago. Să lăsăm acestea și să spun mai departe cum erau marile și bogatele curți ce se întindeau în fața lui Huichilobos, acolo unde stăpînește acum Santiago al nostru. Am mai zis că erau două ziduri de piatră văruite și pe jos lespezi albe, iar totul era proaspăt zugrăvit, măturat și strălucea de curățenie și se întindea cît piața Salamancăi. Puțin mai încolo de marele templu era un turnuleț mai mic și în el un sanctuar, sau iad curat, căci avea în deschizătura unei uși un bot rînjit, așa cum se zice că ar fi în iad, cu colții lungi și ascuțiți ca să apuce sufletele. Tot acolo, aproape de intrare, mai erau niște draci și șerpi mari, răsuciți, iar puțin mai încolo țineau un pietroi pentru jertfit; totul era năclăit de sînge și înnegrit de fum. Alături puseseră oale mari, ulcioare și căni pline cu apă, căci era locul unde găteau carnea

* Sf. Iacob, patronul Spaniei (N. tr.)

sărmanilor indieni pe care îi jertfeau și acolo se ospătau toți *papas*, căci se vedeau lîngă pietroi multe cuțite lungi și cîțiva butuci, ca cei de la măcelărie, pe care se împarte carnea. În spatele acelei case blestemate, la ceva depărtare, erau grămezi de lemne pentru ars și nu mult mai încolo un hîrdău uriaș cu apă ce se umplea și se golea prin niște țevi pe dedesubt, din apa care venea în cetate de la Chapultepec. Eu luasem obiceiul să numesc casa aceea Iadul. Să trecem de curțile acelea spre alt templu, unde erau îngropate marile căpetenii mexicane, și acela plin de idoli, de sînge și de fum, cu porți și chipuri diavolești. Lîngă acesta mai stătea un altul, îndesat cu hîrci și ciolane, atît de bine rînduite, că se puteau vedea toate cîte erau acolo, nu și număra, căci erau prea multe, șiruri de hîrci și de ciolane de o parte și de alta, desigur și cu nelipsiții idoli. În fiecare casă, templu ori altar ședeau *papas*, înveșmîntați cu toții în mantii lungi și negre, cu glugile trase peste ochi, ca la călugării dominicani, dar semănau puțin și cu canonicii. Părul și-l purtau lung și în așa fel că nu se putea nici despărți, nici descîlci, și toți aveau urechile tăiate și sînge închegat prin păr. Mai departe ceva erau alte temple, lîngă cel plin cu țeste, tot cu idoli groaznici și urme de jertfe; aceștia, ziceau ei, mijloceau căsătoriile bărbaților. Nu vreau să mai stărui asupra povestirilor cu idoli, ci voi zice numai că în jurul acelei curți întinse erau multe case scunde, unde locuiau *papas* și alți indieni ce îngrijeau de idoli și mai aveau acolo un mare heleșteu cu apă limpede, adusă tot prin țevi de la Chapultepec și de ea nu se atingea nimeni, ci era doar spre folosința lui Huichilobos și Tezcatepuca. În preajmă se găseau alte case mari, un fel de mînăstire, unde ședeau la păstrare precum călugărițele, pînă la vremea căsătoriei, multe fiice de mexicani. La intrare se ițeau două chipuri de idoli-

muieri, care le ajutau să se mărite, iar ele aduceau jertfe şi făceau serbări ca să le dea bărbaţi destoinici.

Dar îndelung am mai vorbit de acest templu de la Tlatelolco şi de curţile lui, căci, zic eu, era cel mai mare din întregul Mexic unde se găseau atîtea altele, toate bogate, căci se socotea cîte un mare sanctuar cu idoli la patru cartiere. Fiindcă nu ştiu cîte se numărau cu toatele, voi trece mai departe şi voi spune că templul din Cholula era mai înalt ca cel din Mexic, avînd o sută douăzeci de trepte, iar idolul lor era ţinut de bun şi veneau la el în pelerinaj din toată Noua Spanie să-i ierte de păcate şi de aceea l-au ridicat aşa uriaş, dar fusese altfel construit decît cel mexican, doar curţile le avea la fel şi cele două ziduri. Mai zic şi de templul din cetatea Tezcoco, cu o sută şaptesprezece trepte, curţile întinse şi frumoase, altfel decît la celelalte şi un lucru de rîs este că fiecare provincie îşi avea idolii ei, iar cei dintr-o provincie sau o cetate nu erau de folos în alta ; aşa ţineau un număr nesfîrşit de idoli şi le aduceau jertfe tuturor. După ce comandantul nostru şi noi ceilalţi obosirăm să tot umblăm şi să vedem idoli atît de feluriţi şi atîtea jertfe, ne întoarserăm la locuinţele noastre, însoţiţi ca întotdeauna de *caciques* şi căpeteniile trimise într-adins de Montezuma.

Mă voi opri aici şi voi spune ce-am mai făcut.

Capitolul XCIII

CUM AM RIDICAT O BISERICĂ, CU ALTAR CU TOT, ÎN LOCUINŢA NOASTRĂ ŞI CE NI S-A MAI ÎNTÎMPLAT ŞI CUM AM GĂSIT TAINIŢA CU TEZAURUL TATĂLUI LUI MONTEZUMA ŞI NE-AM ÎNŢELES SĂ-L PRINDEM PE ACESTA

Văzînd comandantul nostru Cortés şi călugărul din ordinul Merced că Montezuma nu prea avea tragere de inimă ca să ne lase să ridicăm o biserică sau măcar o cruce în templul lui Huichilobos, iar de cînd intraserăm în cetatea Mexicului ne văzuserăm nevoiţi să facem zilnic un altar peste nişte mese şi să-l desfacem după slujba liturghiei, ne-am gîndit să le cerem majordomilor marelui Montezuma cîţiva meşteri zidari ca să construim o bisericuţă lîngă locuinţa noastră, iar aceştia ne spuseră că îi vor da de ştire marelui Montezuma. Comandantul nostru îi trimise la el pe doña Marina şi pe Aguilar, împreună cu pajul său Orteguilla, care deprinsese puţin limba lor mexicană ; Montezuma ne dădu voie îndată şi porunci să ne vină ajutoare. În două zile bisericuţa noastră era gata şi înălţaserăm şi sfînta cruce în faţa casei noastre ; slujirăm acolo liturghia pînă ce ni se termină vinul, căci Cortés, împreună cu alţi căpitani şi cu călugărul se îmbolnăviseră în timpul luptelor de la Tlascala şi băuseră cam mult din vinul de împărtăşanie, dar chiar şi după aceea ne duceam zilnic în biserică şi ne rugam îngenunchiaţi în faţa altarului. Mai întîi că aşa ne era obiceiul nostru de creştini şi apoi nădăjduiam ca Montezuma şi

toate căpeteniile lui să ne vadă ce facem și să se simtă ispitiți și ei să îngenuncheze.

Pe cînd ședeam în locuința noastră și avînd noi firea aceasta că totul vrem să aflăm și să înțelegem, uitîndu-ne după un loc mai potrivit ca să așezăm altarul, doi dintre soldații noștri, dintre care unul era tîmplarul Alonso Yáñez, văzură pe un perete semne cum că acolo ar fi o ușă, dar era totul bine închis și netezit și dat cu humă. Cum noi aflaserăm că pe aici pe undeva își ținea Montezuma comoara părintelui său Axayaca, am bănuit că ar fi în cămara aceasta și că înainte de venirea noastră au ferecat-o și au văruit-o. Yáñez, care era în serviciul lui Juan Velázquez de León și Francisco de Lugo, amîndoi căpitani și rude ale mele, le spuse acestora despre descoperirea lui. Aceștia îl anunțară pe Cortés și în mare taină fu deschisă ușa, iar comandantul, cu cîțiva căpitani, intrară primii și rămaseră înmărmuriți în fața acelei comori nemaivăzute, căci toată cămara era plină cu giuvaieruri din aur, plăci și discuri tot de aur, pietre *chalchivís* și felurite alte bogății. Știurăm neîntîrziat și noi toți ceilalți și pe rînd intrarăm pe furiș și ne minunarăm. Cum eu eram tînăr pe atunci și așa bogății nu mai văzusem, credeam că-n lumea toată nu se mai află așa ceva. Ne-am înțeles apoi să nu ne atingem de nimic, ci să ferecăm totul la loc așa cum fusese și dădurăm cu humă pe deasupra, ca să nu afle cumva Montezuma pînă cînd om ști cum se mai desfășoară lucrurile.

Dar să las comoara și să spun că, avînd noi căpitani și soldați așa viteji și înțelepți, patru dintre aceștia, precum și doisprezece soldați în care Cortés se încredea mai tare, printre care mă număram și eu, îl traserăm deoparte în biserică și îl îndemnarăm să cugete bine la cursa ce ni se întinsese, să nu uite în ce mare cetate ne aflam, cu digurile și punțile ei nenumărate, și nici de sfaturile

ce le primiserăm pe drum pe unde am trecut, cum că să ne păzim din răsputeri, căci Huichilobos îl îndemnase pe Montezuma să ne ademenească în cetate ca să ne poată măcelări în voie. Îl mai rugarăm pe comandantul nostru ca nu cumva să uite că inimile oamenilor sînt nestatornice, îndeosebi ale indienilor și să nu se încreadă în buna voință și iubirea ce ni le arată Montezuma, căci dintr-o clipă în alta s-ar putea schimba, iar altceva n-ar avea de făcut decît să poruncească să ni se taie apa și mîncarea, sau să ridice punțile și s-ar sfîrși cu noi. Apoi, cu îmbulzeala aceea de indieni războinici ce-i are doar în gardă, n-am fi în stare nici să atacăm și nici să ne apărăm, căci toate casele lor șed pe apă, iar nici măcar prietenii noștri tlascaltecii n-ar putea să ne sară în ajutor. Chibzuind bine toate acestea, ar trebui ca fără întîrziere să-l prindem noi pe Montezuma ca să scăpăm astfel cu viață. Și mai adăugarăm noi că tot aurul dăruit de Montezuma, comoara părintelui său Axayaca și proviziile ce ne trebuiau ca să trăim, toate ni se învîrteau în minte zi și noapte și de grija lor nici nu puteam dormi, iar dacă ar mai fi unii soldați ce nu gîndesc ca noi, înseamnă că aceștia n-au defel simțire și că s-au îndulcit la aur și comori, fără să vadă moartea ce ne stă în față.

Cortés ne răspunse : „Nu cumva să credeți, caballeros, că eu am somnul liniștit și fără griji, dar cum am putea fi noi în stare de așa o mare îndrăzneală, să-l prindem pe împărat chiar în palatul lui, înconjurat cum e de gărzi ? La ce vicleșug ne-am putea gîndi oare ca să nu-și strige în grabă toți războinicii și să-i asmută asupra noastră ?". Căpitanii noștri Juan Velázquez de León, Diego de Ordaz, Gonzalo de Sandoval și Pedro de Alvarado îl sfătuiră atunci să-l scoatem cu vorbe minci-

noase și mieroase de la el din palat și să-l ademenim spre noi, unde să-i spunem că e prinsul nostru și dacă se înfurie și țipă va plăti cu viața, iar de Cortés nu vrea să facă singur fapta aceasta, să le dea lor împuternicire și-o vor îndeplini îndată, căci din două primejdii ce înfruntăm, mai mică ar fi aceea de-al prinde neîntîrziat pe Montezuma, decît să-i așteptăm pe ei să ne atace, cînd nu am mai avea nici o scăpare. Unii soldați adăugară cum deja li se păruse că majordomii lui Montezuma care ne aduceau mîncarea începuseră a se purta cu nerușinare și nu-și mai făceau datoria ca în primele zile, iar indienii tlascalteci, prietenii noștri, îi șoptiseră în taină tălmaciului Jerónimo de Aguilar că de vreo două zile încoace purtarea mexicanilor s-ar fi schimbat. Prin urmare, stăturăm și ne sfătuirăm preț de vreun ceas de e înțelept sau nu să-l prindem și cum să facem acest lucru. In sfîrșit, comandantul nostru încuviință să-l luăm ostatic pe împărat, dar să amînăm pentru a doua zi. Ne petrecurăm prin urmare noaptea rugîndu-ne Celui-de-Sus să ne călăuzească, spre slava sa.

A doua zi în zori sosiră doi indieni din Tlascala și îi aduseră în taină lui Cortés răvașe din Villa Rica. În ele se zicea cum că Juan de Escalante, lăsat acolo *alguacil mayor*, murise și șase soldați mai fuseseră uciși împreună cu el în urma unui atac al mexicanilor și îi mai omorîseră și calul și niște indieni totonaci ce rămăseseră acolo. În răvaș se mai zicea că toate satele din sierra și din Cempoal se răzvrătiseră, și nu mai trimiteau provizii și nici nu mai lucrau la fortăreață, așa că ei nu mai știu ce e de făcut, mai cu seamă acum, cînd în urma înfrîngerii suferite, mexicanii și totonacii, care ne crezuseră *teules*, și-au pierdut orice sfială și cuviință.

Aflînd aceste veşti ne întristarăm cu toţii de moarte. Aceasta a fost prima înfrîngere suferită în Noua Spanie.

După ce ne-am mai sfătuit, ne-am hotărît ca, în urma veştilor primite, să nu mai adăstăm şi ori îl vom prinde ostatic pe Montezuma, ori vom pieri cu toţii în luptă.

Voi lăsa lucrurile aici şi voi spune cum s-a petrecut prinderea marelui Montezuma *.

Doña Marina transmite unui aztec ordinul dat de un spaniol

* Capitolul XCIV, a cărui omitere nu ştirbeşte cu nimic cursul naraţiunii, relatează pe larg evenimentele din Villa Rica, soldate cu uciderea lui Juan de Escalante, care au fost deja menţionate pe scurt de autor în capitolul precedent. (N. tr.)

Capitolul XCV

DESPRE PRINDEREA MARELUI MONTEZUMA ŞI CUM AM FĂPTUIT-O

Cum ne hotărîserăm în ajun să-l prindem pe Montezuma, ne-am petrecut toată noaptea în rugăciuni, iar în zori ne-am sfătuit asupra desfăşurării lucrurilor. Cortés luă cu sine cinci căpitani, anume Pedro de Alvarado, Gonzalo de Sandoval, Juan Velázquez de León, Francisco de Lugo şi Alonso de Ávila, precum şi pe mine, împreună cu tălmacii noştri doña Marina şi Aguilar, cerîndu-le tuturor celorlalţi să fie gata de luptă în orice clipă, iar cavalerilor să aibă caii gata înşeuaţi. Nu e nevoie să mai spun că ne înarmaserăm pînă în dinţi, căci aşa şedeam zi şi noapte şi nici nu ne mai scoteam sandalele din picioare, care pe vremea aceea erau singurele noastre încălţări. De cîte ori mergeam să-l vizităm pe Montezuma eram noi astfel înarmaţi, drept care ştiam că nici de data aceasta, cînd ne duceam să-l prindem, nu se va mira sau mînia văzîndu-ne. Fiind deci toate pregătirile făcute, comandantul nostru trimise să-l anunţe că ne îndreptăm spre palatul lui, căci aşa se întîmpla de obicei şi nu voiam să-l neliniştim ducîndu-ne pe neaşteptate.

Acesta crezu însă că era supărat de cele întîmplate la Almeria * şi acest gînd nu-l prea punea în largul lui, dar ne transmise că sîntem bineveniţi.

* Locul unde a fost ucis Juan de Escalante. (N. tr.)

Astfel pătrunse Cortés în palat și după ce îi adresă salutul cuvenit, plin de respect, îi spuse prin tălmacii noștri : „Señor Montezuma, mult mă mir că un suveran de seamă, ca Majestatea Voastră, care a pretins că ne e și prieten, a putut porunci căpeteniilor din Tucapán să ia arma în mînă împotriva spaniolilor și să-și permită a jefui sate aflate sub protecția regelui și stăpînului meu, cerîndu-le indieni și indience ca să-i aducă jertfă și să ucidă un spaniol, frate de-al meu și de asemenea un cal". Cortés nu voia să mai pomenească de căpitan și de cei șase soldați care muriseră după ce s-au înapoiat la Villa Rica, deoarece despre asta nu aflaseră nici Montezuma, nici căpeteniile care îi atacaseră, dar îi mai spuse : „Credem că Majestatea Voastră ne e prieten de nădejde și de aceea le-am poruncit căpitanilor mei să vă dea ascultare, în timp ce Majestatea Voastră ne stătea împotrivă, iar la Cholula căpeteniile mexicane, aflate în fruntea unui mare număr de războinici, primiseră porunca de a ne ucide. Iubirea ce-o nutresc Majestății Voastre m-a făcut să trec pînă acum toate acestea sub tăcere, dar acum căpeteniile mexicane par să-și fi pierdut orice rușine în purtări și șoptesc în taină că Majestatea Voastră plănuiește din nou să ne ucidă, dar eu nu voi a porni un război și nici nu voi a distruge cetatea aceasta. Totul va fi uitat dacă ne veți urma în tăcere, fără a stîrni vreo larmă, iar în reședința noastră veți fi servit cu toate onorurile, ca în propriul vostru palat. De veți striga și veți chema în ajutor, veți pieri îndată de mîna căpitanilor mei, care pentru aceasta ne-au însoțit".

Cînd Montezuma îi auzi vorbele, rămase împietrit și fără glas ; apoi răspunse că nicicînd n-a poruncit să se ridice armele împotriva noastră și va trimite să-i cheme căpeteniile, iar cum se va ști adevărul, îi va pedepsi fără zăbavă. În clipa aceea își scoase de sub mînecă, unde le

ținea, însemnul și sigiliul lui Huichilobos, pe care le folosea cînd dădea porunci grave ce se împlineau fără întîrziere. Cît despre gîndul cu care veniserăm, de a-l lua ostatic și a-l sili să-și părăsească palatul fără voie, el nu era persoana care să primească asemenea porunci și nici nu era voința lui să plece. Cortés îi mai spuse o dată motivele lui, iar Montezuma iarăși refuză să plece din palat și așa trecu o jumătate de oră. Cînd Juan Velázquez de León și ceilalți căpitani văzură că trecea vremea și nu apucau să-l vadă prins și scos din palat, își pierdură cumpătul și îi ziseră lui Cortés : „La ce ne folosesc atîtea vorbe ? E timpul să-l luăm cu noi sau să-l străpungem cu săbiile. Spune-i din nou, señor, că de strigă sau se zbate îl vom ucide, căci de data aceasta nu mai avem de ales : ori scăpăm cu bine acum, ori ne vom pierde viețile !" Iar cum Juan Velázquez zicea toate acestea cu glas răstit și amenințător, căci așa vorbea el, văzînd Montezuma mînia căpitanilor, o întrebă pe doña Marina ce spun ei pe tonul acela ridicat, iar doña Marina, ageră cum era la minte și dibace, îi răspunse : „Señor Montezuma, vă sfătuiesc să îi urmați în liniște, căci de nu, vă vor ucide, în timp ce acolo la dînșii veți fi tratat cu toată cinstea cuvenită și va ieși la lumină adevărul". Atunci Montezuma îi spuse lui Cortés : „Señor Malinche, de vrei să fie cum poftești, ia-mi ostatici fiul și cele două fiice legitime ce am și scutește-mă de această cumplită umilință. Ce vor zice demnitarii mei cînd vor vedea cum m-ați luat prins ?" Dar Cortés rămase neînduplecat și pînă la urmă Montezuma hotărî să meargă de bunăvoie. Atunci Cortés și căpitanii noștri se grăbiră să-i facă multe temenele și îl rugară să nu fie supărat și să-și anunțe căpeteniile și garda că merge cu noi de bună voie, căci așa îl sfătuiseră zeul său Huichilobos și *papas* că e mai bine pentru sănătatea și pentru

viața lui îndelungată. Îi aduseră apoi litiera cea bogată în care ieșea de obicei cu toate căpeteniile ce-l însoțeau și veni la reședința noastră, unde îi puserăm pază bună și strajă. Atît Cortés, cît și noi toți ne străduirăm să-i facem toate plăcerile și poftele care ne stăteau în putință și nu fu deloc întemnițat și curînd veniră să-l vadă toate marile căpetenii mexicane și nepoții ca să-i vorbească, să afle pricina pentru care a fost prins și să-l întrebe de le poruncește să ne atace. Montezuma le răspunse că se bucură să petreacă împreună cu noi cîteva zile, de bună voie și nu cu sila, iar cînd va avea vreo dorință le va face îndată cunoscut și ei să nu stîrnească zarvă în cetate, nici să se teamă pentru el, căci Huichilobos spune că stă bine acolo unde este, după cum i-au zis lui niște *papas* care au vorbit cu idolul. În felul acesta s-a petrecut prinderea marelui Montezuma. Acolo la noi își avea slujitorii și muierile, precum și băile în care se îmbăia și se aflau tot timpul în preajma lui douăzeci de mari seniori și sfetnici și căpetenii. Se obișnuise cu captivitatea și aceasta nu-l mai supăra. Veneau la el ambasadori din ținuturi îndepărtate cu felurite plîngeri, îi aduceau tributuri și se hotărau treburi de seamă. Îmi amintesc că atunci cînd se înfățișau dinaintea lui mari căpetenii spre a deslușí pricini despre hotare, sate sau altele de acest fel, fiind el așa mare senior, aceștia se descălțau, își dădeau jos mantiile bogate, și-și puneau altele de *henequén*, sărăcăcioase. Apoi, cînd pătrundeau la el în încăperi, nu intrau de-a dreptul, ci pe o ușă lăturalnică, ținîndu-și privirile plecate în pămînt și înainte să ajungă în fața lui, spuneau : „Stăpîne, stăpînul meu, măritul meu stăpîn". După aceea îi înfățișau, pictată pe un sul din pînză de *henequén*, jalba pentru care veniseră și își apărau pricina, arătînd pe pînza desfă-

şurată în faţa lui, cu ajutorul unor beţigaşe foarte subţiri şi lustruite. În preajma lui Montezuma se găseau doi moşnegi, *caciques* de seamă şi după ce înţelegeau bine totul, îi spuneau lui Montezuma ce hotărîre trebuia să ia. Acesta, în cîteva cuvinte, făcea dreptate şi poruncea cine să ia pămînturile sau satele, iar împricinaţii se retrăgeau cu spatele, fără să scoată o vorbă şi făcînd trei plecăciuni, ieşeau din sală, după care îşi puneau la loc mantiile cele bogate şi cutreierau prin cetatea Mexicului.

Nu voi mai spune deocamdată nimic despre captivitatea lui Montezuma, ca să povestesc cum, trimiţînd el solie cu însemnul şi sigiliul lui Huichilobos, fură prinse şi aduse dinaintea lui căpeteniile care ne-au ucis ostaşii. Ce le-a vorbit nu ştiu, dar îi înfăţişă apoi lui Cortés ca să-i judece. Aceştia mărturisiră adevărul fără să fie Montezuma de faţă, adică tot ce am spus eu înainte şi au zis că stăpînul lor i-a trimis să se războiască şi să ia birurile, iar dacă se vor afla *teules* pe acolo, să se războiască şi cu ei şi să-i ucidă. După ce avu mărturisirea lor, Cortés i-o înfăţişă lui Montezuma, iar acesta se dezvinovăţi cum putu. Comandantul nostru zise că el crede în adevărul celor ce s-au spus şi prin urmare merită să fie pedepsit, aşa cum sînt legile stabilite de regele nostru, ca acela ce porunceşte să fie ucişi alţii, cu vină sau fără vină, trebuie la rîndul lui să piară. Dar atît de mare e iubirea şi grija ce i-o poartă că, deşi e vinovat, mai bine plăteşte el, Cortés, cu viaţa decît să-l vadă pe Montezuma ispăşindu-şi vina.

În ciuda acestor vorbe, Montezuma era înspăimîntat. Fără să mai adune alte dovezi, Cortés condamnă căpeteniile să fie arse de vii în faţa palatului lui Montezuma şi sentinţa se îndeplini. Ca să nu se iște tulburări în timp ce îi ardeau, porunci ca Montezuma să fie pus în

fiare, iar el se zbătu şi se sperie cumplit. După ce totul luă sfîrşit. Cortés se duse cu cinci dintre căpitani la locuinţa lui şi-i scoase chiar el fiarele, învăluindu-l cu vorbe atît de blînde şi mieroase încît îi trecu supărarea. Cortés îi spuse că nu numai îl ţinea drept frate al lui, ci mult mai mult şi cu toate că e deja stăpîn şi împărat peste atîtea oraşe şi provincii, de-i va sta în putere, cu timpul îl va ajuta să stăpînească şi mai multe, din cele ce nu le-a putut cuceri şi supune pînă atunci, iar dacă voieşte a se întoarce la palat, el îi dă voie. În timp ce comandantul nostru îi spunea acestea prin tălmaci, se pare că lui Montezuma îi înotau ochii în lacrimi, iar apoi îi mulţumi, deşi înţelesese prea bine că nu erau decît vorbe aruncate în vînt. De aceea adăugă că e mai bine să rămînă în captivitate, căci avînd multe căpetenii, şi venind în fiecare zi să-l vadă nepoţii lui şi rubedeniile care îi cereau tot timpul voie să ne atace şi să-l slobozească, ar putea stîrni, îndată ce l-ar vedea liber, războaie şi zarvă în cetate, iar de nu li s-ar alătura, ar numi alt împărat în locul lui. Pe cînd aşa îi ţine liniştiţi, dacă le spune că Huichilobos l-a sfătuit să stea ostatic.

Adevărul este, se pare, că Aguilar primise poruncă de la Cortés să-i şoptească lui Montezuma în taină că, deşi Malinche doreşte să-l elibereze, noi, căpitanii şi soldaţii, nu vrem acest lucru. În orice caz, cînd Cortés îi auzi răspunsul, se repezi la el şi-l strînse în braţe, spunîndu-i : „Cu cît temei, señor Montezuma, îmi eşti atît de drag !"

După aceea, Montezuma îi ceru lui Cortés un paj spaniol din serviciul lui, pe nume Orteguilla, care învăţase deja limba mexicană şi a fost apoi de mare folos atît pentru Montezuma, cît şi pentru noi, căci de la acest

paj află împăratul multe despre Castilia noastră, iar noi ştiurăm ce mai spuneau căpeteniile lui. Montezuma îl îndrăgi mult pe micul paj. Dar să nu mai povestesc despre felul în care Montezuma ajunsese să trăiască mulţumit printre noi, datorită marilor linguşeli şi respectului ce-i arătam, precum şi a conversaţiei ce făcea cu noi toţi ; de fiecare dată cînd treceam pe dinaintea lui, pînă şi Cortés, ne descopeream de căciulile şi coifurile ce le aveam pe creştet, căci umblam tot timpul înarmaţi, iar el se purta cu multă curtenie şi cinstire.

Să spun acum cine erau căpeteniile care au sfîrşit arse de vii. Cel mai de seamă se numea Quetzalpopoca, ceilalţi Coate şi Quiavît, iar de al patrulea nu-mi amintesc. Despre această pedeapsă se ştiu în toată provinciile Noii Spanii şi ne făcurăm iar temuţi de ei. Îndată oraşele de pe malul mării, unde ne-au ucis soldaţii, începură iar să-i slujească pe locuitorii din Villa Rica.

Să cugete iarăşi curioşii mei cititori la marile fapte ce le-am împlinit atunci : cum ne-am scufundat corăbiile, cum am cutezat să pătrundem într-o cetate atît de puternică în ciuda sfaturilor primite înainte şi să-l prindem apoi pe marele Montezuma, rege peste acele tărîmuri, în propriul său palat, înconjurat de numeroşii războinici ce-i avea în gardă şi cum i-am ars în faţa lui căpeteniile, ţinîndu-l tot timpul acesta în fiare. De multe ori, acum că sînt bătrîn, stau şi mă gîndesc la vitejiile făptuite în anii aceia, care îmi trec iar prin faţa ochilor şi zic că toate au fost menite de Cel-de-Sus. Căci ce alţi oşteni din lumea asta, patru sute cîţi eram noi şi nici măcar atîţia, s-ar fi încumetat să intre într-o cetate puternică aşa cum era Mexicul, mai mare ca Veneţia, fiind noi la peste o mie şi cinci sute de leghe depărtare

de Castilia noastră, să ia ostatic un mare împărat şi să-i judece căpeteniile dinaintea lui? Sînt multe de spus aici şi nu cu vorbe aspre şi uscate cum fac eu. De aceea voi trece mai departe *.

* Trei sînt evenimentele mai importante care ocupă spaţiul capitolelor XCVI—CXXIII. Mai întîi, situaţia din Mexic, unde are loc un complot al seniorilor de Cuyuacán, Iztapalapa şi Tacuba, la îndemnul lui Cacamatzín, senior de Tezcoco şi nepot al lui Montezuma, vizînd uciderea sau izgonirea spaniolilor din Mexic şi detronarea lui Montezuma, acuzat de laşitate. Temîndu-se că va pierde de tot puterea, Montezuma preferă să rămînă prizonierul lui Cortés, ordonă arestarea acestora şi porunceşte celorlalţi să înceteze orice ostilităţi împotriva spaniolilor. În al doilea rînd, la insistenţele lui Cortés, Montezuma consimte să plătească tribut regelui Spaniei şi adună în acest scop din toate provinciile uriaşe cantităţi de aur, argint, bijuterii şi pietre preţioase, cedînd totodată şi tezaurul tatălui său Axayacatl. Ca să le poată evalua mai exact, conchistadorii fac un gest criminal : topesc splendidele bijuterii din tezaurul regal şi transformă totul în lingouri. Rămîn nedistruse numai o mică parte din bijuterii şi unele broderii din pene şi pietre preţioase În mare, ele sînt evaluate la suma de 600.000 pesos. În acelaşi timp, Cortés trimite trei căpitani, printre care şi un tînăr numit Pizarro, nepot al său, să prospecteze minele de aur ale mexicanilor, din Zacatula şi Tustepeque, precum şi cursul fluviului Guazacualco. Aceştia se întorc şi ei cu cantităţi considerabile de aur, extrase din nisipuri aurifere.

În sfîrşit, are loc cel de al treilea eveniment remarcabil de care am amintit, anume sosirea unei flote de 19 corăbii, cu 1400 soldaţi, condusă de comandantul Pánfilo de Narváez, care fusese trimisă de guvernatorul Cubei, Diego Velázquez, împotriva lui Cortés. Făcînd uz şi de data aceasta de abilitatea lui caracteristică, Cortés reuşeşte să creeze un curent de opoziţie în rîndurile trupelor lui Narváez, atrăgînd un mare număr de soldaţi ai acestuia de partea lui şi în cursul unui atac prin surprindere, îl înfrînge şi îl face prizonier. (N. tr.).

Capitolul CXXIV

CUM ÎL TRIMISE CORTÉS ÎN PORT PE FRANCISCO DE LUGO ÎMPREUNĂ CU DOI SOLDAȚI, TÎMPLARI DE CORĂBII, CA SĂ-I ADUCĂ LA CEMPOAL PE TOȚI PILOȚII ȘI TIMONIERII ȘI DE ASEMENI SĂ SCOATĂ PÎNZELE, TIMONELE ȘI BUSOLELE DE PE CORĂBII CA NIMENI SĂ NU-I MAI POATĂ DA DE ȘTIRE ÎN CUBA LUI DIEGO VELÁZQUEZ DESPRE CELE ÎNTÎMPLATE ȘI CUM A NUMIT UN AMIRAL AL MĂRII ȘI CE A MAI FOST

De abia fusese Pánfilo de Narváez înfrînt și făcut prizonier împreună cu toți căpitanii lui, iar celorlalți le luaserăm armele, că porunci Cortés căpitanului Francisco de Lugo să meargă în portul unde ședea ancorată flota lui Narváez cu cele optsprezece corăbii ale sale, și să-i aducă la Cempoal pe toți piloții și cîrmacii corăbiilor, iar dacă se împotrivesc să-i ia cu sila și de asemenea să mai scoată pînzele, timonele și busolele, pentru ca nimeni să nu se poată duce în Cuba să-i dea de știre lui Diego Velázquez. Cu Francisco de Lugo se duseseră și doi dintre soldații noștri, foști marinari, ca să-l ajute. Mai porunci Cortés să i-l aducă grabnic pe unul Sancho de Barahona, pe care îl ținuse prins Narváez, cu alți doi soldați. Acest Barahona era de felul lui din Guatemala, și era bărbat de seamă. Îmi amintesc cum Cortés, cînd îl văzu cum arăta cînd i s-a înfățișat, bolnav și slăbănog de se clătina pe picioare, porunci să fie tratat cu toate onorurile.

Să ne întoarcem la cîrmacii și piloții de pe corăbii, care au venit și ei să-i sărute mîna comandantului Cortés, iar acesta i-a pus să jure ascultare și că nu vor ieși din porunca lui, iar apoi numi amiral și căpitan al mării pe unul Pedro Caballero, fost timonier pe o corabie de-a lui Narváez și în care Cortés se încredea mult, dar noi am auzit că i-a dăruit mai întîi ceva aur. Îi porunci acestuia să nu lase cumva să plece vreo corabie din port, iar dacă Diego Velázquez ar mai trimite corăbii din Cuba, căci aflase că ar mai fi două pe drum, să-l prindă pe căpitan și să scoată iute pînzele, cîrma și busola acestora, pînă cînd el, Cortés, ar mai hotărî altcumva. Și așa a făcut Pedro Caballero, după cum voi povesti și eu la timpul cuvenit.

Să lăsăm corăbiile bine păzite în port și să spun ce ne-am înțeles a face în tabăra noastră și a lui Narváez. Cortés porunci ca Juan Velázquez de León să cucerească provincia Pánuco și să întemeieze acolo așezări, iar pentru aceasta să ia cu sine o sută douăzeci de oșteni ; o sută dintr-ai lui Narváez și douăzeci de-ai noștri ca să se amestece cu ei, căci știau mai bine să se războiască, și să ia cu ei două corăbii ca să înainteze de-a lungul țărmului după ce vor trece de rîul Pánuco. Cortés îi mai dădu și lui Diego de Ordaz o sută douăzeci de oșteni să cucerească și să se așeze în provincia Guazacualco, și să fie tot o sută din oamenii lui Narváez, iar ceilalți douăzeci de-ai noștri, ca la Juan Velázquez de León. Aceștia vor lua și ei două corăbii ca să meargă cu ele din Guazacualco în Jamaica și să aducă de acolo iepe, viței, porci, oi, găini din Castilia și capre, ca să le înmulțească, fiind tare bun ținutul pentru ele. Soldaților și căpitanilor care porneau la drum li se înapoiară armele după ce fură puși în libertate ; rămaseră doar Narváez și Salvatierra, care se plîngea încă de pîntecăraie. Cum unora dintre soldații

lui Narváez le luaserăm noi spadele și caii, precum și alte bunuri, Cortés porunci să le dăm înapoi și ne ținu o cuvîntare mînioasă, iar unii dintre noi, care le aveam, n-am vrut a le înapoia, căci în tabăra lui Narváez hotărîseră pe față să ne atace și să ne ia tot ce avem, zicînd că sîntem trădători, tocmai noi, cei mai credincioși slujitori ai Majestății Sale. Totuși, Cortés insistă și cum era comandantul nostru, furăm nevoiți să-i ascultăm porunca, iar eu le dădui un cal, ce îl țineam ascuns, cu șaua pusă și cu hățuri și două spade, trei pumnale și o dagă. Mulți soldați au dat și ei cai și arme. Cum Alonso de Ávila era căpitan și cuteza a-i spune lui Cortés tot ce gîndea, îl luă de-o parte, împreună cu părintele din ordinul Merced și îi ziseră că pare a-i urma pilda lui Alexandru Macedon care, după ce dobîndea cîte o mare izbîndă cu oștenii lui, se îngrijea mai mult ca să-i cinstească și să-i miluiască pe învinși, decît pe proprii lui căpitani și soldați cu al căror ajutor îi înfrînsese. Astfel și el împărțea căpitanilor lui Narváez și nu nouă, pe care ne uita fiindu-i pesemne prea aproape, toate giuvaierurile din aur și proviziile dăruite de indieni după înfrîngerea acestuia, iar asta nu e faptă bună, ci nedreaptă, știindu-se cum ne-am purtat.

Cortés răspunse că tot ce avea, atît făptura, cît și bunurile sale, sînt ale noastre, dar acum nu putea face altcum, decît cu vorbe, daruri și făgăduieli să-i atragă pe oamenii lui Narváez de partea noastră, căci ei sînt mulți, iar noi puțini și astfel s-ar putea ridica împotrivă-ne și ne-ar ucide. Iar îi răspunse Alonso de Ávila, cu vorbe cam trufașe, la care Cortés îi zise că el nu silește pe nimeni să-l urmeze, atîta timp cît în Castilia muierile au adus și încă mai aduc pe lume bravi oșteni. La care Alonso de Ávila încuviință, pierzînd orice respect, zicînd că tocmai așa sîntem și merităm să-și amintească ne-

încetat cum putem deveni la rîndul nostru căpitani sau chiar guvernatori. La vremea aceea lucrurile stăteau în aşa fel încît Cortés nu putea face altceva decît să tacă şi să-l atragă de partea lui cu daruri şi făgăduieli. Cum îl ştia aşa plin de îndrăzneală, se temu că într-o bună zi l-ar putea păgubi cu ceva şi de aceea se îngriji tot timpul să-l trimită cu împuterniciri de seamă, la Santo Domingo şi apoi în Spania, cînd a dus tezaurul şi tot ce avea Montezuma mai de preţ, care pînă la urmă au căzut în mîinile lui Jean Florin, vestit corsar francez.

Dar să ne întoarcem la Narváez şi să spun cum a venit un negru din oastea lui plin de vărsat şi mare nenorocire a fost pentru Noua Spanie, căci de la el molima se răspîndi în tot ţinutul şi mulţi se prăpădiră. Sărmanii indieni, ce nu mai cunoscuseră aşa urîtă boală, se spălau tot timpul de cum se molipseau şi aşa muriră tot mai mulţi. Prin urmare neagră i-a fost soarta lui Narváez şi cu atît mai întunecată cea a atîtor oameni care au sfîrşit nebotezaţi.

Să lăsăm acestea şi să povestesc cum locuitorii din Villa Rica, rămaşi acolo fără să meargă în Mexic, îi cerură lui Cortés partea din aur ce le revenea, zicînd că stătuseră în port tot la porunca lui şi în slujba Majestăţii Sale, ca noi care ne-am dus în Mexic, căci au păzit ţinutul şi au ridicat cetatea. Iar unii dintre ei fuseseră în lupta de la Almeria şi încă nu li se vindecaseră rănile şi se bătuseră cu toţii împotriva lui Narváez, drept care îşi meritau pe deplin partea. Cortés văzu că-i cu temei tot ce cereau, drept care zise să vină doi împuterniciţi ai locuitorilor cetăţii şi să-şi ia partea cuvenită. Parcă îmi amintesc, dar nu sînt sigur, cum Cortés le-a spus că aurul lor se află sub pază la Tlascala.

Prin urmare trimiseră din Villa Rica doi locuitori, iar unul se chema Juan de Alcantara cel Bătrîn. Dar să-i

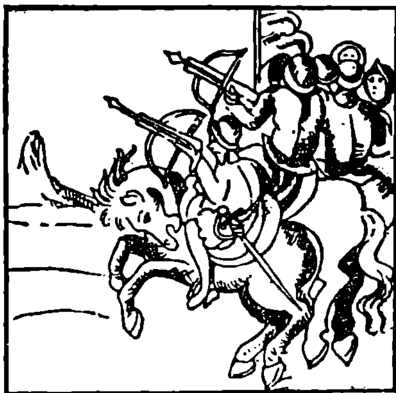
lăsăm și voi povesti mai tîrziu, ce s-a întîmplat cu Alcantara și cu aurul, iar acum să zic cum se întoarce mereu roata norocului și după desfătări și bucurii vine tristețea. Tocmai atunci sosi vestea că Mexicul s-a răsculat, iar Pedro de Alvarado e încercuit în reședința lui, unde i-au pus foc în două locuri, omorîndu-i mexicanii șapte oameni și rănindu-i pe mulți alții și trimisese după ajutor în mare grabă și cu multă spaimă. Această știre o aduseseră doi tlascalteci, iar mai apoi sosi și un răvaș, cu alți tlascalteci trimiși de Pedro de Alvarado, în care se spunea același lucru. Îndată ce auzirăm asemenea vești rele, numai Domnul știe cît ne-am întristat.

Pornirăm îndată spre Mexic în marș forțat, lăsîndu-i pe Narváez și pe Salvatierra prizonieri în Villa Rica, iar comandant al cetății fu numit, din cîte îmi amintesc, Rodrigo Rángel, care primi poruncă să-i păzească pe Narváez și pe alți ostași de-ai lui, rămași acolo să-și vindece rănile. Chiar pe cînd eram gata de plecare, sosiră patru căpetenii de seamă, trimiși de Montezuma la Cortés ca să se plîngă de Pedro de Alvarado și cu ochii înlăcrimați ne povestiră aceștia cum ieșise Alvarado din casele lui, împreună cu toți soldații lăsați acolo de Cortés și fără nici o pricină anume se năpustiseră asupra căpeteniilor și tuturor *caciques* care dansau și îi sărbătoreau pe idolii lor Huichilobos și Tezcatepuca, pentru care Alvarado însuși le dăduse mai înainte voie, și măcelăriseră și răniseră pe mulți dintre ei. Ca să se apere, mexicanii omorîseră și ei șase soldați. Astfel îl învinuiră ei amarnic pe Pedro de Alvarado.

Cortés răspunse solilor cam disprețuitor că merge el în Mexic, unde va pune ordine în toate. Aceștia se duseră cu răspunsul la marele Montezuma, iar el tare se mînie și se mîhni. Îndată apoi îi trimise Cortés un răvaș

lui Pedro de Alvarado, sfătuindu-l să ia bine seama ca Montezuma nu cumva să-i scape pînă cînd vom sosi noi cît de iute putem. Şi mai dădu de ştire despre izbînda noastră asupra lui Narváez, ce o aflase deja marele Montezuma.

Voi povesti şi eu mai departe ce s-a întîmplat.

Arcaşi spanioli înarmaţi cu arbalete

Capitolul CXXV

CUM NE-AM DUS ÎN MARŞ FORŢAT, ATÎT CORTÉS CÎT ŞI TOŢI CĂPITANII ŞI ÎNTREAGA OASTE A LUI NARVÁEZ, CU EXCEPŢIA LUI NARVÁEZ ŞI A LUI SALVATIERRA, CARE AU RĂMAS PRIZONIERI

După ce ne ajunse vestea că cetatea Mexicului se răsculase, iar Pedro de Alvarado era încercuit, îndată fură opriţi cei care trebuiau să meargă şi să se aşeze la Pánuco şi Guazacoalco, cu Juan Velázquez de León şi Diego de Ordaz. Cu toţii rămaseră pe loc şi veniră apoi cu noi. Dîndu-şi seama că oştenii lui Narváez nu ne vor însoţi de bună voie ca să-l ajutăm pe Alvarado, Cortés le vorbi şi îi rugă să uite vrăjmăşiile trecute, făgăduindu-le bogăţii şi slujbe înalte şi atîtea altele încît cu toţii au zis că vin cu noi. De-ar fi ştiut ei bine puterea mexicană, nici unul nu ne-ar fi urmat. Pornirăm prin urmare în marş forţat către Tlascala, unde ne spuseră că pînă în clipa cînd Montezuma şi căpeteniile lui au aflat de înfrîngerea lui Narváez, nu i-au lăsat nici o clipă de răgaz lui Pedro de Alvarado, căruia i-au ucis şapte soldaţi şi i-au ars casele, dar îndată ce a sosit această veste s-au liniştit şi ei, numai că oştenii lui Alvarado erau sfîrşiţi de foame şi de sete, căci Montezuma nu le mai trimitea defel provizii. Acestea ni le spuseră tlascaltecii în clipa în care am ajuns la ei. Cortés porunci de îndată o paradă cu toţi oamenii ce îi avea, şi eram peste o mie

şi trei sute de soldaţi, de-ai noştri şi de-ai lui Narváez, şi nouăzeci şi şase de cai, optzeci de arbaletieri şi tot atîţia muşchetari. Toţi aceştia i se părură lui Cortés a fi de ajuns ca să pătrundem fără teamă în Mexic, iar *caciques* din Tlascala ne mai dădură încă două mii de războinici indieni. Pornirăm apoi în mare grabă spre Tezcoco, care e o cetate de seamă şi acolo nu ne ură nimeni bun venit şi nu ieşiră să ne întîmpine, ci cu toţii stăteau ascunşi şi duşmănoşi.

Ajunserăm în Mexic de ziua sfîntului Juan, din luna iunie, anul o mie cinci sute şi douăzeci. Pe străzi nu se vedeau *caciques,* nici căpetenii sau indieni cunoscuţi, iar toate casele erau pustii. Cînd am intrat în locuinţele unde stătuserăm, ieşi în curte marele Montezuma, care îl îmbrăţişă pe Cortés, îi spuse bun venit şi îl felicită pentru izbînda avută asupra lui Narváez. Cum Cortés venise ca un învingător, nici nu vru să-l asculte, iar Montezuma se retrase la el în încăperi, trist şi căzut pe gînduri.

Cortés era grăbit să afle din ce pricină se răsculase cetatea Mexicului, căci noi ne dăduserăm prea bine seama cum Montezuma regreta cele întîmplate. Mulţi dintre soldaţii care fuseseră cu Pedro de Alvarado în acele clipe ne-au spus că dacă Montezuma ar fi plănuit el totul, sau de atacul s-ar fi pornit la sfatul lui, i-ar fi ucis pe toţi, în timp ce Montezuma, dimpotrivă, îşi liniştea poporul şi-l îndemna să înceteze lupta. Pe de altă parte, Pedro de Alvarado îi relata lui Cortés că mexicanii se răsculaseră spre a-l elibera pe Montezuma, la porunca lui Huichilobos, care se mîniase c-am pus în casa lui chipul Sfintei Fecioare şi am ridicat o cruce. El povesti că o mulţime de indieni se duseseră să scoată chipul Fecioarei din altar, dar n-au putut, şi au zis atunci că-i o minune şi aşa i-au spus lui Montezuma. Acesta le-a

poruncit să o lase acolo, în altar, și să nu mai făptuiască altceva, iar ei l-au ascultat și ne mai spuse Pedro de Alvarado despre o altă pricină a răscoalei mexicane : Narváez îi dăduse de știre lui Montezuma că vine să-l elibereze și să ne prindă pe noi toți, ceea ce nu s-a întîmplat. Pe de altă parte, Cortés îi făgăduise lui Montezuma că vom pleca din țara lor îndată ce-om avea corăbii, iar noi nici gînd n-aveam de ducă și toate erau vorbe în vînt, ba, dimpotrivă, mai abitir soseau *teules* unii după alții. De aceea, cugetaseră ei, ar fi mai bine să-i omoare pe Pedro de Alvarado și pe oștenii lui și să-l elibereze pe Montezuma, iar după aceea să ne măcelărească pe noi și pe soldații lui Narváez veniți pe urma noastră, crezînd ei pe atunci că Narváez cu siguranță ne va înfrînge. Toate aceste vorbe și explicații i le rosti Pedro de Alvarado lui Cortés ca să se dezvinovățească. Dar acesta se întoarse spre el și îl întrebă pentru ce i-a atacat pe mexicani în timp ce ei dansau și petreceau. Alvarado îi răspunse cum aflase că, după ce vor lua sfîrșit serbările, dansurile și sacrificiile ce le făceau zeilor lor Huichilobos și Tezcatepuca, se înțeleseseră să îi atace, iar toate acestea le spuseseră un *papa*, două căpetenii și alți mexicani. Cortés îl întrerupse : „Ei mi-au zis că ți-au cerut doar voie înainte să-și țină dansurile și serbarea". Alvarado recunoscu că așa este, dar ca să-i ia nepregătiți și astfel să se teamă să-l atace, a hotărît el să intre primul în luptă.

Cortés se răsti la el plin de mînie, zicîndu-i că a făptuit un lucru rău și nebunesc, iar pe deasupra mai și minte, și de aceea ar fi dorit ca Montezuma să fi putut scăpa. Apoi tăcu și nu mai scoase o vorbă.

Voi povesti acum felul amarnic în care s-au războit cu noi în Mexic și altele ce ni-s-au întîmplat.

Capitolul CXXVI

CUM S-AU RĂZBOIT CU NOI ÎN MEXIC ŞI LUPTELE CE LE-AM PURTAT ŞI ALTELE CE NI S-AU ÎNTÎMPLAT

Văzînd Cortés că la Tezcoco nu ne făcuseră nici o primire, iar mîncarea ce ne-au dat-o cu multă rea voinţă era proastă şi n-am găsit nici o căpetenie ca să-i vorbim şi totul devenise deodată duşmănos, iar în Mexic ne întîmpinaseră la fel, cu pieţele închise şi casele pustii, deveni trist şi mohorît. Mai mult, pe drum se lăudase căpitanilor lui Narváez de tot respectul şi onorurile de care se bucura şi cum îi ieşeau în cale cu mare sărbătoare şi îi dăruiau aur, iar în Mexic poruncea orice poftea marelui Montezuma şi căpeteniilor lui. Aceşta urmau a-l întîmpina, ca de obicei, cu daruri bogate din aur. Totul se întîmpla acum pe dos faţă de gîndurile lui şi nici măcar mîncare nu ne mai aduceau. Astfel începu Cortés să se poarte duşmănos şi cu multă trufie faţă de toţi spaniolii, de astă dată mulţi la număr, ce-i adusese cu sine. Chiar atunci trimise marele Montezuma două căpetenii, care îl rugară pe Cortés să meargă să îl vadă, căci dorea să-i vorbească. Iată răspunsul ce-l dădu Cortés : „La cîinele ăsta să mă duc, care nici nu deschide piaţa şi nici nu ne trimite de mîncare ?“. Auzindu-l cum vorbeşte, căpitanii noştri Juan Velázquez de León, Cristóbal de Olí, Alonso de Ávila şi Francisco de Lugo îi spuseră : „Señor, potoleşte-ţi mînia şi aminteşte-ţi cît bine şi cîtă cinstire ne-a adus regele acestor ţinuturi, care-i atît de bun şi

fără el ne-ar fi ucis ai lui şi s-ar fi ospătat de mult cu noi ; de asemeni nu uita că ne-a dăruit pînă şi fiicele ce le-a avut". Aceste cuvinte îl înfuriară şi mai vîrtos pe Cortés, căci păreau a fi rostite cu dojană şi se răsti la ei : „Ce bunăvoinţă pot eu avea faţă de un cîine care s-a înţeles în taină cu Narváez şi acum, vedeţi doar chiar şi voi, nu ne dă să mîncăm ?". Căpitanii îi răspunseră : „Aceasta chiar ar trebui să facă şi aici ai dreptate". Avînd atît de mulţi spanioli cu el în cetate, oştenii noştri şi ai lui Narváez, Cortés nu se mai stăpîni deloc şi vorbea cu îngîmfare şi nechibzuit. Astfel că se întoarse către căpetenii şi îi trimise la stăpînul lor Montezuma ca să dea poruncă şi să deschidă toate pieţele, că de nu, va şti el ce are de făcut.

Căpeteniile au înţeles vorbele injurioase rostite de Cortés despre stăpînul lor, ca şi dojana căpitanilor, pe care îi cunoşteau de cînd comandaseră garda lui Montezuma şi îi ştiau slujitori devotaţi ai acestuia. Astfel îi spuseră lui Montezuma toate cîte le-au auzit şi de supărare, sau poate că se înţeleseseră deja să ne atace, nu trecu nici un sfert de oră că sosi un soldat în mare grabă şi greu rănit, spunînd că venea din cetatea Tacuba, de lîngă Mexic şi însoţea nişte indience ale lui Cortés şi pe una din fiicele lui Montezuma, lăsate în grija seniorului de Tacuba, cu care se înrudeau, atunci cînd ne-am dus noi să ne luptăm cu Narváez. Şi ne zise soldatul acesta că întreaga cetate şi drumul pe unde venise erau înţesate cu indieni înarmaţi pînă în dinţi cu tot felul de arme, care i-au luat indiencele şi pe el l-au rănit. De nu le-ar fi lăsat femeile, l-ar fi prins şi l-ar fi dus şi pe el cu o canoe să-l sacrifice. Indienii ridicaseră deja una din punţi.

Cînd Cortés şi unii dintre noi auzirăm ce ne spunea, tare ne înfricoşarăm. Noi, care ne războiserăm atîta cu

indienii, ştiam prea bine ce grozave oştiri adună şi oricît de straşnic am lupta, chiar şi acuma cînd eram mai numeroşi, aceasta nu ne împiedica să ne gîndim cît de primejduite ne erau vieţile şi ce foamete şi greutăţi ne aşteptau, mai ales că ne aflam într-o cetate atît de puternică.

Cortés îi porunci îndată lui Diego de Ordaz să meargă cu patru sute de soldaţi, cei mai mulţi dintre ei arbaletieri şi muşchetari, iar alţii călăreţi şi să vadă dacă aşa e cum povestise soldatul cel rănit, iar de va putea să-i potolească pe indieni fără război şi lupte, aşa să facă. Dar abia ajunsese Diego de Ordaz cu cei patru sute de soldaţi ai lui la jumătatea străzii pe unde o pornise, că îi ieşiră în cale puzderie de războinici mexicani şi alţii îi săriră în spate de pe acoperişuri şi cu atîta înverşunare se năpustiră asupra lui, că de la cel dintîi atac uciseră opt soldaţi de-ai noştri, pe ceilalţi îi răniră, iar pînă şi Diego de Ordaz fu rănit în trei locuri. El nu putu să facă nici un pas mai mult şi începură cu toţii să se retragă cu grea strădanie spre reşedinţa noastră. În acest răstimp îi mai uciseră un alt soldat, ce se chema Lezcano, după ce acesta făcuse minuni de vitejie, izbind cu sabia pe mulţi indieni.

Tot atunci, şi mai mari cete de indieni ne atacară casele unde şedeam şi azvîrliră în noi cu atîtea ţepuşe şi pietre şi săgeţi, că ne răniră de la început patruzeci şi şase de oşteni, iar doisprezece dintre ei apoi muriră. Erau atît de mulţi războinici asupra noastră, încît Diego de Ordaz, care se retrăgea, nu se putea strecura înăuntru defel, din pricina cumplitelor atacuri primite din faţă, dindărăt şi de pe acoperişuri. Tunurile, muschetele, arbaletele şi lănciile ce le aveam nu ne erau de vreun folos şi nici împunsăturile de spadă şi toată înfocarea cu care ne luptam. Deşi am ucis şi am rănit pe mulţi dintre

ei, se îndeseau în vîrful săbiilor și lănciilor noastre și înaintau mereu, strîngîndu-și rîndurile și lipindu-se de noi. În sfîrșit, trăgînd noi vîrtos cu tunurile, muschetele și arbaletele și împungînd la ei neîncetat cu spadele, putu Ordaz pătrunde pînă la noi, căci pînă atunci, oricît se străduia, nu izbutise, și își aduse soldații greu răniți, cu paisprezece mai puțin. În tot acest răstimp, indienii nu încetau să ne înghesuie și tot strigau la noi, făcîndu-ne muieri, nevolnici și alte asemenea batjocuri.

Dar răul ce ne făcură atunci nu fu nimic pe lîngă acela ce urmă. Avură atîta îndrăzneală încît, atacîndu-ne din toate părțile, intrară și ne dădură foc la case și nu ne mai puteam mișca de fum și flăcări pînă cînd stinserăm vîlvătaia, aruncînd pămînt și astupînd alte încăperi pe unde se întețea; încît cu adevărat crezură că am ars de vii cu toții. Durară aceste lupte toată ziua, ba chiar nici noaptea nu se potoliră și tot mai stătură ei asupra noastră, aruncînd cu țepușe, pietre și săgeți așa de multe că umplură cu ele toate curțile.

Ne petrecurăm noaptea îngrijindu-ne rănile, dregînd stricăciunile ce le făcuseră în ziduri și pregătindu-ne pentru a doua zi. Cum se iviră zorile, hotărî comandantul nostru să ieșim, împreună cu oștenii lui Narváez și să luptăm cu ei, luînd cu noi tunurile, muschetele și arbaletele și străduindu-ne a-i înfrînge sau măcar a ne arăta puterea și vitejia mai bine decît în ajun. Voi spune că nu numai noi, dar și mexicanii, luaserăm această hotărîre și ne luptarăm cu toții ca niște lei, dar erau așa puternici și mulți la număr, încît să fi avut vreo zece mii de Hectori de la Troia și tot atîția bravi Rolanzi *, nu le-am fi putut străpunge rîndurile.

* Aluzie la celebrul erou al epopeei franceze din secolul al XII-lea „Chanson de Roland". (N. tr.)

Îmi e ușor să-mi amintesc întreaga bătăile, dar vorbele nu-s de ajuns ca să-i înfățișez cumplita înfocare. Căci cu nimic nu-i stăvileam — nici cu tunurile, muschetele și arbaletele, oricît trăgeam noi de vîrtos și nici cu lupta piept la piept, deși le ucideam vreo treizeci-patruzeci de-ai lor de cîte ori îi atacam — și tot veneau în rînduri neștirbite și parcă luptau mai abitir ca la început. Iar dacă uneori mai cîștigam puțin teren ori îi împingeam în cîte o stradă, ei doar se prefăceau, ca să ne ademenească pe urma lor, tot încercînd să ne îndepărteze de ai noștri, crezînd astfel că nu vom mai putea ajunge teferi îndărăt.

Apoi, tare am fi vrut să le dăm foc la case, dar, așa cum am spus, între ele puseseră punți de lemn mișcătoare, iar de le ridicau, nu se mai putea trece decît prin apă adîncă. De pe acoperișuri tot azvîrleau neîncetat la bolovani și pietre asupra noastră și ne izbeau și ne răneau cu ele. Chiar nici nu știu cum de pot scrie atît de liniștit, cînd vreo cîțiva soldați de-ai noștri, care luptaseră în Italia, jurară pe ce aveau mai sfînt că în viața lor n-au mai văzut atîta înverșunare, în toate luptele dintre creștini, cu artileria franceză sau în războaiele purtate cu Marele Turc * și nici atîta neînfricare ca la acești indieni, care-și strîngeau tot timpul rîndurile.

Mă voi opri aici și voi spune doar cu cîtă cazně ne-am retras în case cu toți războinicii bulucindu-se pe urma noastră și care zbierau, fluierau, sunau din trîmbițe și băteau tobele, făcîndu-ne nevolnici și mișei ce nu îndrăznim să-i înfruntăm în luptă o zi întreagă, ci le întoarcem spatele în goană.

În ziua aceea ne-au ucis alți zece sau doisprezece oșteni, iar ceilalți eram răniți cu toții. În timpul nopții

* Sultanul Turciei (N. tr.)

ne-am învoit ca peste două zile să ieşim, aceia dintre noi ce eram zdraveni, adăpostiţi de patru turnuri de atac, ce le vom construi în acest timp din bîrne groase, destul de mari să încapă în fiecare cam douăzeci şi cinci de soldaţi, cu deschizături şi ferestruici înguste ca să tragă pe acolo muşchetarii şi arbaletierii. Jur împrejurul lor urmau să iasă alţi muşchetari şi arbaletieri, precum şi tunurile şi ceilalţi soldaţi, iar călăreţii să treacă la atac.

După ce am chibzuit acestea, în ziua următoare, cînd n-am mai mers la luptă, am construit noi turnurile şi-am întărit toate spărturile din ziduri. Nici nu pot să descriu prăpădul de războinici care au dat năvală asupra caselor unde eram, nu numai în zece sau douăsprezece locuri, ci în peste douăzeci.

Noi ne împărţirăm între ei şi în timp ce tot astupam şi făceam întărituri, alţii nenumăraţi ne-au potopit şi în zadar nu prididеam să tragem cu muschetele şi arbaletele sau să-i lovim cu paloşul, că nu dădeau aceştia nicicum îndărăt. Ne vor ucide pînă la unul în acea zi, ne tot strigau, şi le vor duce ofrandă zeilor inimile şi sîngele nostru, în timp ce mădularele le vor ajunge să se îndestuleze din plin cu ele la toate ospeţele ce vor urma, iar trupurile le vor azvîrli la tigri, lei, la vipere şi la năpîrci ce flămînzeau de două zile în aşteptare. Cît despre aur, n-o să ne priască, şi nici stofele ce ni le-au dăruit. Tlascaltecilor care erau cu noi le făgăduiră să-i vîre în cuşti la îngrăşat ca să-i sacrifice apoi pe rînd. Ne mai strigară, cu glas mai blînd, să-l dăm pe marele lor stăpîn Montezuma, şi cîte şi mai cîte. În timpul nopţii tot mai ţipau şi fluierau, azvîrlind în noi neîncetat cu ploaie de săgeţi, pietre şi ţepuşe. Cînd se iviră zorile, după ce ne încredinţarăm sufletele Celui-de-Sus, ieşirăm cu turnurile de atac ce le făcuserăm, avînd tunurile, muschetele, arbaletele şi călăreţii în faţă. Cum am mai spus, deşi

ucideam mulţi dintre ei, asta nu le ajungea să se retragă şi, cu toate că luptaseră atît de vitejeşte în zilele trecute, acum veneau prăpăd, tot mai vîrtoşi şi mulţi la număr. Noi eram însă hotărîţi să ajungem cu turnurile noastre, chiar de ne vom sfîrşi cu toţii în ziua aceea, pînă la templul cel mare al lui Huichilobos.

Nu mai spun ce lupte grele am purtat la o casă de-a lor fortificată şi nici cum ne-au rănit toţi caii, ce nu ne puteau fi de vreun folos, căci, deşi se năpusteau să rupă rîndurile duşmanilor şi aveau armuri pe ei, nu izbîndeau nimic, atîtea săgeţi, ţepuşe şi pietre azvîrleau în ei. Iar de călăreţii înghesuiau vreun mexican, acesta se aruncă în şanţuri sau în lac şi pretutindeni ridicaseră apărători şi baricade împotriva lor, unde se aţineau alţi indieni cu lăncii, să-i omoare. De asemeni nu ne puteam gîndi să ardem ori să încercăm a dărîma vreo casă, căci toate se ridicau din apă şi între ele aveau punţi mişcătoare. Să trecem canalele înot era o faptă primejdioasă, căci puseseră pe acoperişuri pietre şi bolovani şi metereze, iar cînd lua foc vreo casă, ardea o zi întreagă fără a se răspîndi la casele vecine, avînd acoperişuri aşa turtite şi apă între ele. Prin urmare, singurul lucru de făcut era să ajungem la templul lor cel mare. Deodată însă, suiră spre el peste patru mii de războinici, ca să întărească rîndurile celor aflaţi deja acolo, cu lăncii din belşug, pietre şi ţepuşe. Cu toţii împreună ni se împotriviră un răstimp şi nu puturăm a urca, cu toate turnurile şi celelalte arme ale noastre, precum şi călăreţii. Deşi aceştia tot încercau să treacă la atac, caii alunecau şi tot cădeau pe lespezile mari şi netede din curte. Pe de altă parte, din înălţimea templului, războinicii ne împiedicau urcuşul şi mai aveam şi alţii de-o parte şi de alta pe care-i primeneau tot timpul, căci de fiecare dată cînd trăgeam în ei sau îi loveam cu săbiile, le ucideam vreo zece-cincisprezece, dar nu se

cunoştea. Mult timp nu ne-am putut sui în templu, însă ne-am înteţit atacurile, lăsînd la poale turnurile ce le aduseserăm cu noi, şi le stricaseră, iar pînă la urmă izutirăm a ajunge sus. Aici îşi arătă Cortés adevărata vitejie, aşa cum era de felul lui. Doamne, ce straşnic ne-am mai luptat acolo ! Să fi văzut cum şiroiam noi toţi de sînge şi cum eram brăzdaţi de răni, iar unii dintre ai noştri zăceau pe jos ucişi. Numai că vru Domnul şi ajunserăm unde lăsaserăm chipul Sfintei Fecioare, dar n-o mai găsirăm acolo. Se pare că, aşa cum am aflat noi mai tîrziu, marele Montezuma i se închinase şi poruncise să fie pusă apoi la adăpost. Dădurăm foc la idoli şi arse bună parte din sala unde şedeau Huichilobos şi Tezcatepuca. În toate acestea tlascaltecii ne ajutară cu mult sîrg.

Cînd am ajuns în vîrf, unii din noi luptînd şi alţii punînd foc, am dat peste toţi *papas* din templu şi ce privelişte erau ! Apoi, cînd coborîrăm, vreo trei-patru mii de mexicani, cu toţii căpetenii, ne îmbrînceau să ne rostogolim cîte şase, ba chiar şi zece trepte în jos şi ne mai aşteptau acolo alte cete, adăpostite pe după metereze şi felurite scobituri, ca să azvîrle în noi cu săgeţi şi ţepuşe, încît nu le puturăm face faţă tuturor. Ne hotărîrăm deci, oricît era primejdia de mare, să ne înapoiem la noi în case, cu turnurile zdrobite, şaisprezece morţi şi noi toţi ceilalţi răniţi. Indienii nu ne dădeau defel pace şi ne puneau la grea strînsoare, atît pe părţi cît şi prin spate, iar cine nu a fost acolo nu-şi poate închipui tot ce am pătit.

Dar n-am spus de atacurile săvîrşite de mexicani asupra caselor noastre şi nici de îndîrjirea cu care se străduiau să pătrundă înăuntru, în timp ce noi eram la templu.

În această bătălie prinserăm doi *papas*, pe care Cortés porunci să îi păzim cu mare grijă.

Am văzut apoi adeseori pictată la mexicani și tlascalteci această bătălie și suirea noastră în templu, ce a rămas la ei drept faptă de mare vitejie, deși ne înfățișau pe toți brăzdați de răni și însîngerați ; ne arătau cum am dat foc la templu și cum îl păzeau mulți războinici, atît sus, adăpostiți de scobituri și metereze, cît și la poale, în curți și pe de lături. Se mai vedeau și turnurile noastre prăbușite.

Dar să mai spun doar cum am ajuns la casele noastre cu multă caznă, hărțuiți fără milă, iar acolo ne așteptau alți războinici, care deja dărîmaseră un zid și se pregăteau să pătrundă înăuntru, dar sosirea noastră i-a împiedicat, cu toate că nu încetară toată ziua și noaptea următoare să azvîrle țepușe, pietre și săgeți, scoțînd și zbierete sălbatice.

În timpul nopții ne-am oblojit rănile și ne-am îngropat morții, ne-am pregătit pentru lupta ce va să urmeze a doua zi, am astupat stricăciunile din ziduri și am dres apărătorile. Ne-am mai sfătuit cum am putea lupta fără atîtea pagube și morți, dar nu ne luminam nicicum.

Să mai zic și de grelele învinuiri ce le aduseră lui Cortés oștenii lui Narváez, și vorbele rele și necugetate ce-au spus, de el și de ținuturile acelea, ba pînă și despre Diego Velázquez, care i-a trimis acolo, în timp ce el se lăfăia în palatele lui din Cuba.

Dar mă întorc și povestesc cum pînă la urmă am hotărît să cerem pace ca să ieșim din Mexic. Cum se iviră zorile, noi oștiri de războinici sosiră și ne înconjurară casele pe toate părțile. Săgețile și pietrele cădeau iarăși ca grindina, țipetele și fluierăturile parcă se întețiseră, iar alte cete se pregăteau să intre peste noi, cu tot răul ce le făceam trăgînd în ei.

Văzînd acestea, hotărî Cortés că marele Montezuma s-ar cuveni să le vorbească de pe un acoperiș și să le

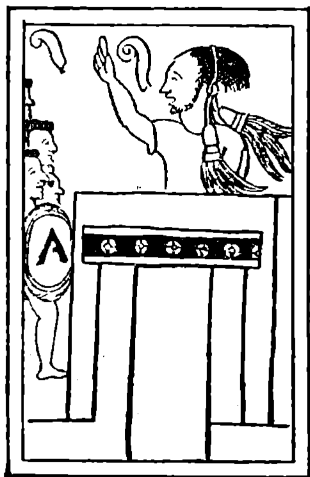
spună să înceteze lupta, dat fiind că noi sîntem gata să părăsim cetatea. După cum aflaserăm mai tîrziu, cînd auzi ce îi cerea Cortés, rosti marele Montezuma îndurerat : „Ce mai poftește Malinche de la mine, că eu nu mai doresc nici să trăiesc și nici să-l văd, din pricina nenorocirilor ce mi-a adus !“ Și refuză să vină, iar nouă ni se povesit cum zise că nu mai vrea să-l vadă pe Cortés sau să-i asculte vorbele ticluite și mincinoase ori făgăduielile. Se duseră atunci la el părintele din ordinul Merced, împreună cu Cristóbal de Olí și îi vorbiră cu mult respect și căldură, iar Montezuma le răspunse : „Eu nu cred că pot făptui ceva spre a curma războiul, căci ei și-au luat deja un alt stăpîn, ce nu vrea să vă lase a scăpa cu viață. Sînt deci convins că veți sfîrși cu toții aci“.

În timp ce luptele continuau, ieși Montezuma în fața unui meterez de pe acoperiș, înconjurat de mulți soldați de-ai noștri și se adresă plin de iubire poporului său, cerîndu-i să înceteze lupta, căci noi plecăm din Mexic. Numeroase fură căpeteniile mexicane care îl recunoscură și poronciră îndată războinicilor să tacă și să nu mai arunce cu țepușe, pietre și săgeți. Patru dintre ei se apropiară de Montezuma și îi spuseră plîngînd : „Stăpîne, mărit stăpîn al nostru, cît în adînc ne doare văzînd nenorocirea ce te-a lovit, precum și pe fiii și rubedeniile Măriei Tale! Dar trebuie să spunem că am ales un alt stăpîn, rudă a Măriei Tale“. Și îi rostiră numele : era Cuedlavaca, seniorul de Iztapalapa, și nu Guatemuz, ce va domni mai tîrziu. Și îi mai spuseră aceștia cum războiul trebuia dus pînă la capăt, deoarece făgăduiseră idolilor să nu-l sfîrșească pînă ce n-om muri cu toții. Îi mărturisiră, de asemeni, că se roagă zilnic lui Huichilobos și lui Tezcatepuca să-l țină sănătos și să-l păzească de puterea noastră, iar dacă totul se va sfîrși precum doresc, el le va fi din nou stăpîn iubit, dar acum nu-i cer decît să-i ierte.

Abia sfîrşiră de vorbit, că prinseră iar a azvîrli pietre şi ţepuşe. Oamenii noştri, ce-l ocroteau pe Montezuma cu scuturile lor, văzînd cum atacul încetează atunci cînd el vorbeşte, nu-l mai vegheară îndeaproape pentru o clipă şi astfel îl loviră de trei ori, în cap, la braţ şi la picior. Deşi se rugară de el să-şi îngrijească rănile şi să mănînce şi îi vorbiră cu blîndeţea cea mai mare, nu vru nimic. Pînă să ne dezmeticim, aflarăm că a murit.

Cortés îl plînse şi asemenea noi toţi, căpitani şi soldaţi, căci nu era unul printre noi care să-l fi cunoscut şi să nu-l jelească, de parcă ne-ar fi fost părinte tuturor. Nu era de mirare, fiind el atît de bun.

Domnise şaptesprezece ani şi se spune că a fost cel mai bun rege pe care l-au avut vreodată mexicanii, şi că luptase ca învingător în trei mari bătălii, cînd cucerise noi ţinuturi.

Montezuma, luat ostatic de către spanioli, vorbeşte supuşilor săi *(Codicele Florentin)*

Capitolul CXXVII

CUM SE HOTĂRÎ CORTÉS SĂ ANUNȚE MOARTEA MARELUI MONTEZUMA CĂPETENIILOR CARE SE RĂZBOIAU CU NOI ȘI CE S-A MAI ÎNTÎMPLAT

Am mai spus de marea tristețe ce ne-a cuprins pe toți văzînd că Montezuma a murit, ba îl învinuirăm chiar pe părintele din ordinul Merced, ce stătuse tot timpul cu el, că nu l-a putut convinge să se creștineze, dar acesta ne mărturisi că nu crezuse c-ar putea muri de pe urma acelor răni primite, ci doar ar fi trebuit să-i dea ceva să nu-l mai doară.

După multe vorbe, porunci Cortés unui *papa* și unei căpetenii dintre prizonierii noștri să meargă și să-i spună acelui *cacique* ales de ei stăpîn, pe nume Cuedlavaca, precum și căpeteniilor sale, că marele Montezuma a murit sub ochii lor și felul în care s-a sfîrșit, lovit fiind de propriul său popor. De asemenea să spună aceștia cît de îndurerați sîntem cu toții, iar ei să și-l îngroape cu tot onorul cuvenit, căci a fost un mare împărat, și apoi să-l aleagă stăpîn în locul lui pe vărul lui ce se afla cu noi, căci acesta i-ar fi urmat de drept, sau unul dintre propriii săi fii și nu acel senior * ce n-avea drepturi. Le mai oferi Cortés să facă pace ca să ieșim din Mexic, iar de se vor împotrivi,

---

* Aici Bernal Díaz se înșeală, căci urmașul lui Montezuma, Cuedlavaca, sau mai exact Cuitláhuac, era propriul său frate. (N. tr.)

acum că murise Montezuma pe care-l respectam și de aceea nu i-am distrus noi capitala, nimic nu ne va mai opri ca să ieșim, să-i atacăm și să le ardem toate casele. Ca să vadă și ei felul în care murise Montezuma, porunci Cortés ca șase căpetenii mexicane și ceilalți *papas* pe care îi mai țineam prizonieri, să-l poarte cu toții pe umeri și să-l încredințeze căpeteniilor mexicane, iar acestora să le spună poruncile lui Montezuma în clipa cînd voia să moară, căci toți aceia ce-l purtau fuseseră de față cînd își dăduse sufletul. Astfel îi spuseră lui Cuedlavaca întreg adevărul și cum chiar mexicanii îl omorîseră pe Montezuma, lovindu-l cu trei pietre.

Văzîndu-l mort, mexicanii începură cu toții să-l jelească și se auziră pînă la noi plînsetele și vaierele lor. Cu toate acestea, nu încetară să ne atace : săgețile și pietrele zburau spre noi ca grindina și mai cumplit se năpustiră apoi, strigîndu-ne : „Acuma veți plăti cu adevărat moartea regelui și stăpînului nostru, precum și batjocura ce ați adus-o zeilor. Cît despre pacea ce-o doriți, ieșiți afară și veți vedea ce fel de pace vă vom dărui !". Mai spuneau ei și alte vorbe, dar nu voi încerca să mi le amintesc pe toate, ci numai cum și-au ales acum un rege mai vîrtos, nu cu inima slabă ca să se lase păcălit cu vorbe mincinoase cum s-a întîmplat cu bunul Montezuma. Cît despre înmormîntarea lui, nu de aceasta avem a ne îngriji, ci de viețile noastre, căci în două zile nu va mai rămîne nici unul dintre noi să le trimită asemenea solii cum am făcut acum. Aceste vorbe se amestecau cu strigătele și fluierăturile lor și cu o ploaie de pietre, țepușe și săgeți, în timp ce alții se străduiau să ne dea foc la case.

Văzînd acestea, Cortés și noi ceilalți hotărîrăm să ieșim a doua zi cu toții și să o luăm prin altă parte, pe unde aveau ei case clădite pe pămînt, iar de acolo, lovin-

du-i noi pe cît vom mai putea, să încercăm a ajunge la şosea, cu călăreţi în frunte, care să-i străpungă cu lăncile sau să-i împingă în lac. Ne-am gîndit noi în felul acesta, nădăjduind că pagubele ce le vom pricinui îi vor convinge poate să încheie pace sau să ne lase a ieşi de acolo fără să mai luptăm atît de aprig.

Prin urmare, a doua zi pornirăm la atac cu bărbăţie, ucigînd mulţi duşmani şi dînd foc la vreo douăzeci de case. Ajunserăm astfel pînă la casele clădite pe pămînt, dar toate acestea nu însemnară mai nimic faţă de marea pagubă ce ne-au făcut, morţii şi rănile, căci nu puturăm cuceri nici măcar o punte, fiind ele toate pe jumătate dărîmate. Se năpustiră asupra noastră puzderie de mexicani, care puseseră baricade de-a curmezişul punţilor pe unde se gîndeau că vom trece cu caii.

Tristă pentru noi ziua aceea, dar şi mai triste fură cele ce veniră.

Voi aminti acum că această ieşire am făcut-o noi într-o joi. Cu noi erau Sandoval şi Lares, ager cavaler, Gonzalo Domínguez, Juan Velázquez de León, Francisco de Morla şi alţi cavaleri viteji dintre ai noştri şi dintr-ai lui Narváez, dar aceştia din urmă erau cuprinşi de spaimă, că nu ştiau ce înseamnă să ai de a face cu indienii.

Capitolul CXXVIII

CUM NE-AM ÎNȚELES SĂ FUGIM DIN MEXIC ȘI CE-AM MAI PĂTIMIT

Pe măsură ce zilele treceau, văzurăm cum forțele noastre scad neîndoielnic, iar ale mexicanilor sporesc. Ne uciseseră destui oșteni și ceilalți eram răniți cu toții ; deși luptam ca niște lei, nu ne mai puteam împotrivi oștirilor de mexicani care ne hărțuiau fără încetare, zi și noapte. Pulberea era pe sfîrșite și tot așa se terminau și apa și mîncarea. După moartea marelui Montezuma nici nu mai voiau să audă de propunerile noastre de pace pe care le trimiteam mereu.

Pînă la urmă, văzînd noi moartea cu ochii, mai ales că ridicaseră toate punțile, ne-am sfătuit cu Cortés și cu toți ceilalți căpitani și soldați și am hotărît să plecăm pe furiș în puterea nopții, cînd și-or slăbi ei paza, iar ca să-i înșelăm mai tare, în seara aceea le trimiserăm vorbă cu un *papa* din prizonierii luați, mai mare peste ei și cu alți prizonieri, ca să ne lase să plecăm peste opt zile, iar noi le-om da tot aurul ce îl avem. Acestea le-am spus noi să le slăbim atenția, ca să putem pleca în cursul nopții.

Trebuie să mai spun că se afla cu noi un soldat pe nume Botello, om de bine și tare învățat, ce știa latinește și fusese la Roma. Unii povesteau că ar fi vrăjitor, alții că ar vorbi cu spiritele sau că ar fi un astrolog. Ne zisese acest

Botello cu patru zile în urmă cum tot socotise în stele și în alte semne de ale lui și aflase că de nu plecăm din Mexic în noaptea aceea nici unul n-om scăpa cu viață. În alte dăți ne mai spusese cum va trece Cortés prin mari încercări și își va pierde averea și onoarea, dar pînă la urmă va ieși biruitor și va fi senior mare și vestit, cu întinse și multe bogății. Mai povesti și altele acest Botello, dar să-l lăsăm acum și să mai zic despre porunca dată să facem o punte din bîrne și scînduri groase, pe care să o luăm cu noi spre a o folosi acolo unde rupseseră mexicanii punțile și să o așezăm de fiecare dată, păzind trecerea pînă or ajunge în cealaltă parte soldații și avutul ce aveam. Patru sute de tlascalteci și cincizeci de soldați primiră poruncă să care artileria ; ca să meargă înainte și să deschidă drumul trimiseră pe Gonzalo de Sandoval și pe Diego de Ordaz, în timp ce Francisco de Sancedo cu Francisco de Lugo și o căpitănie de o sută de soldați tineri și ageri să se ațină și să dea fuga unde va fi nevoie ca să lupte. Cortés, cu Alonso de Ávila, Cristóbal de Olí și alți căpitani urmau să meargă în mijloc, iar în ariergardă Pedro de Alvarado, Juan Velázquez de León, avîndu-i între ei pe doi căpitani de-ai lui Narváez și soldații lor ; ca să aibă în grijă prizonierii, pe doña Marina și pe doña Luisa, puseră trei sute de tlascalteci și treizeci de soldați. În timp ce hotăram noi toate acestea, se lăsă noaptea și sosi timpul să scoatem aurul și să-l împărțim. Pentru aceasta, dădu Cortés poruncă valetului său, Cristóbal de Guzmán, și altor oșteni ce îl slujeau, să scoată tot aurul și giuvaierurile și argintul împreună cu alți indieni tlascalteci ce li-i dădu anume și ei aduseră comoara în sala mare. Apoi Cortés le zise împuterniciților regali, Alonso de Ávila și Gonzalo Mejía, să ia deoparte aurul cuvenit Majestății Sale și le dădu șase cai răniți și șchiopi, o iapă și mulți

prieteni tlascalteci, peste optzeci la număr, și încărcară aur cît puteau duce, căci din aur turnaserăm lingouri late, așa cum am mai spus. Rămase încă aur mult, făcut grămezi în sală. Atunci Cortés își chemă secretarul și alți notari regali, spunîndu-le : „Să stați aici de față mărturie ca să știți că n-am ce să mai fac cu acest aur ; mai avem aur care prețuiește peste șapte sute de mii de pesos și nu se poate cîntări sau duce la loc ferit. De aceea îl dau soldaților ce vor să-l ia cu ei, căci de nu, va cădea în ghiarele acestor cîini".

Auzindu-i spusele, mulți dintre oamenii lui Narváez și unii din ai noștri luară cît aur au putut. Cît despre mine, niciodată nu m-a chinuit lăcomia, iar atunci nu pofteam decît să scap cu viață, dar zării totuși niște sipețele cu *chalchivis*, care sînt nestematele cele mai prețioase acolo, la indieni și luai repede patru, vîrîndu-le în sîn. Mai tîrziu le-am vîndut și mi-au folosit ca să-mi lecuiesc rănile și să nu mor de foame.

După ce împărțirăm noi comoara, ni se spuse de hotărîrea luată, cum să ieșim în noaptea aceea către punți. Deja se întunecase, era ceață și ploua mărunt ; înainte de miezul nopții începurăm să cărăm puntea ce-o făcuserăm, poverile, caii și iapa, și mai porniră tlascaltecii încărcați cu aur. Așezarăm noi puntea de îndată și Cortés trecu împreună cu cei aflați în frunte și mulți cavaleri. Dar chiar atunci se auziră glasurile, țipetele și fluierăturile mexicanilor, care le strigau pe limba lor celor din Tatelulco : „Săriți degrabă în canoe, că fug *teules* și nu-i lăsați pe nici unul să scape cu viață".

Într-o clipită ne năpădiră iar cete de războinici și tot lacul se umplu ca prin minune de canoe, că nu ne mai puteam mișca, în timp ce mulți soldați deja trecuserăm. Mexicanii ne atacară, încercînd să ne ia puntea și să ne

ucidă, iar noi nu ne puteam ajuta în nici un fel. Cum o nenorocire nu vine singură nicicînd, din pricina ploii doi cai alunecară şi căzură în lac. Văzînd ce se petrece, eu şi cu alţii din preajma lui Cortés începurăm a ne lupta de cealaltă parte a punţii, dar eram striviţi de mulţimea lor de războinici şi oricît luptam noi de vitejeşte, nimeni nu mai putu să treacă puntea. Curînd canalul se umplu cu cai morţi, cu indieni, indience, slujitori, cufere şi desăgi.

Temîndu-ne că în curînd ne vor ucide, ne croirăm drum pe dig înainte şi întîlnirăm iarăşi pîlcuri de războinici, ce ne aşteptau cu lăncii lungi să ni le înfigă în trup, strigînd la noi tot vorbe de ocară : „Laşilor, încă tot n-aţi murit ?". Deşi ne răniră şase dintre tovarăşi, lovindu-i şi hăcuind la ei, izbutirăm să trecem. Iar cine a zis că aşa ne-am înţeles noi dinainte să trecem, să fie blestemat. Cortés, cu căpitanii şi cavalerii care au ajuns primii să scape spre mal, dădură pinteni cailor îndată ce se văzură pe dig şi nu greşiră ; tot astfel mai scăpară caii cu aurul şi tlascaltecii, căci dacă ne-am fi aşteptat unii pe alţii la punţi acolo, am fi pierit cu toţii şi iată de ce : cînd am trecut noi pe dig, ţinînd pe loc cetele de războinici, de o parte era lacul şi de cealaltă casele cu terase deasupra. Fiind lacul înţesat de canoe, nu puteam face nimic, mai cu seamă că lăsaserăm toate muschetele şi arbaletele dincolo de punte şi era noapte neagră. Ce altceva ar fi fost de făcut decît să lovim orbeşte în stînga şi în dreapta pe cei care încercau să ne apuce, căznindu-ne să înaintăm pînă la capătul digului ?

Dacă era în timpul zilei, lucrurile ar fi stat şi mai rău. Aceia dintre noi care am scăpat i-am datorat negreşit viaţa Celui-de-Sus. Cine n-a fost cu noi nu poate să-şi închipuie cumplita privelişte a mulţimii de războinici care ne năpădiseră şi a canoelor ţinute la îndemînă ca să îi ia pe ai noştri.

Înaintînd noi pe şosea către Tacuba, unde erau deja Cortés cu toţi căpitanii, Gonzalo de Sandoval şi Cristóbal de Olí şi alţi cavaleri dintre cei ce trecuseră primii, îl îndemnau din cînd în cînd : „Señor, să ne oprim aici, căci se va spune că fugim şi îi lăsăm pe ai noştri să moară părăsiţi la punţi ; să ne întoarcem să-i salvăm, dacă a rămas vreunul în viaţă şi nu mai poate înainta !". Dar Cortés răspunse că era oricum o minune că am scăpat şi noi. Totuşi se întoarse, cu cavalerii şi soldaţii rămaşi teferi, dar nu apucară să meargă prea mult că se întîlniră cu Pedro de Alvarado, care venea pe jos, greu rănit, cu o lance în mînă, deoarece îi omorîseră iapa lui roaibă ; cu el mai erau încă trei soldaţi, răniţi şi ei, precum şi opt tlascalteci, toţi şiroind de sînge.

În timp ce Cortés era pe şosea cu ceilalaţi căpitani, noi ne adăpostirăm prin curţile Tacubei, căci soseau deja în goană mexicanii, strigînd şi dînd porunci celor din Tacuba şi din Ascapotzalco, drept care începură să arunce iar în noi cu pietre, ţepuşe şi săgeţi, iar noi îi atacam şi totodată ne apăram precum puteam.

Dar să ne întoarcem la Pedro de Alvarado. Cînd îl văzu în ce hal era şi de asemeni că nimeni nu se mai apropia de ei dinspre şosea, lui Cortés şi celorlalţi căpitani le ţîşniră lacrimile. Pedro de Alvarado le spuse că Juan Velázquez de León murise pe punte cu alţi mulţi cavaleri, atît de-ai noştri, cît şi de-ai lui Narváez, cu totul peste optzeci, iar el, împreună cu cei patru soldaţi care îl însoţeau trecuseră puntea cu mare primejdie, după ce le omorîseră caii, păşind peste cadavre, cai şi cufere, care îi astupau intrarea. Mai povesti că toate punţile şi şoselele erau înţesate cu războinici. Puntea aceea cu pricina, de tristă amintire, fu mai tîrziu numită „Saltul lui Alvarado", căci atunci nici un soldat nu mai stătea să soco-

tească de are saltul lung sau scurt, gîndindu-se doar cum să scape mai repede cu viață. Nu auzisem nimic despre saltul lui Alvarado, pînă după cucerirea Mexicului, iar atunci din niște stihulețe batjocoritoare făcute de unul Gonzalo de Ocampo, pe care, fiind urîte și mincinoase, nu le mai dau aici. Printre altele spune : „Să-ți amintești ar trebui de saltul ce făcut-ai de pe punte". Dar nu mai zic nimic de această bîrfă.

Pe cînd eram la Tacuba, se strînseseră mulți războinici mexicani din toate satele dimprejur și ne mai uciseră și aceștia trei soldați. De aceea căzurăm la învoială să părăsim cît mai grabnic locurile, iar cinci tlascalteci, care știau de o potecă tainică spre Tlascala, ne călăuziră cu multă grijă pînă cînd ajunserăm la niște case ridicate pe vîrful unui deal, iar lîngă el era un templu întărit, unde ne oprirăm. Și aici ne urmăriră mexicanii și era de speriat felul în care trăgeau săgeți în noi și pietre din praștiile lor și aruncau țepușe, încercuindu-ne fără oprire. Am spus deja acestea în atîtea rînduri că am ostenit și eu, dar cititorii să nu creadă cumva că-s vorbe goale, căci ori de cîte ori ne-au atacat și ne-au rănit sînt nevoit să povestesc.

Dar să lăsăm acestea spre amintire și să povestesc cum ne-am apărat. Ne-am adăpostit în sanctuarul acela întărit, ne-am oblojit rănițiii și am aprins multe focuri, dar de mîncat nici gînd.

Mai tîrziu, după cucerirea marii cetăți a Mexicului, ridicarăm pe locul acelui sanctuar biserica închinată Sfintei Fecioare a Leacurilor * unde se duce lumea în pelerinaj și își spun rugăciunile mulți locuitori și domne din Mexic.

* Nuestra Señora de los Remedios (N. tr.)

Să mă întorc a spune cît de jalnic ne oblojeam noi rănile, cu fîșii smulse din mantii și cum se umflaseră și ne amorțiseră. Dar mai de plîns era cînd ne gîndeam la cavalerii și bravii soldați care căzuseră — Juan Velázquez de León, Francisco de Sancedo, Francisco de Morla, Lares cel așa-numit Călărețul Ager și atîția alții din oastea lui Cortés. Îi amintesc doar pe acești cîțiva, căci mi-ar trebui mult timp să scriu numele tuturor cîți au căzut. Cît despre soldații lui Narváez, aceștia au murit aproape toți la punți, fiind atît de îngreunați de aur.

Voi spune acum cum am găsit, aflîndu-ne deja la adăpost, într-un fel de tolbă ce o purtase cu el sărmanul Botello astrologul niște hîrtii alcătuite ca o carte, cu cifre, linii, însemnări și semne, în care scria așa : „Dacă voi muri în războiul acesta blestemat, ucis de cîinii de indieni". Mai jos erau alte linii și cifre, iar sub ele scria : „Vei muri", iar alături : „Nu vei muri". În alt loc erau cuvintele : „Dacă îmi vor ucide calul" și puțin mai jos : „Il vor ucide". Mai erau și alte cifre în aceste hîrtii, care semănau cu o cărticică, de bună seamă pentru ghicit.

Printre cei care au pierit încercînd să treacă puntea se numărau fiii și fiica lui Montezuma, prizonierii ce-i căram cu noi, Cacamatzín, seniorul de Tezcoco, și alți *caciques*, stăpîni peste provincii.

Dar de ajuns cu încercările prin care am trecut. Aveam să ne gîndim ce ne așteaptă înainte, fiind răniți cu toții și rămînîndu-ne douăzeci și trei de cai. Pierduserăm tunurile, muschetele și pulberea și mai aveam doar cîteva arbalete, cărora le-am reparat corzile, și ne-am pus pe făcut săgeți. Dar cel mai rău era că nu știam cum înclinase bunăvoința tlascaltecilor, iar ca să pună vîrf la toate, în timpul nopții iarăși ne încercuiseră mexicanii, care țipau la noi și tot ne azvîrleau săgeți, țepușe și pietre

trase din praştii. Astfel, am hotărît să plecăm la miezul nopţii, cu tlascaltecii în faţă să ne călăuzească şi bine rînduiţi. În mijloc ne-am aşezat răniţii, celor betegi le-am dat cîte un toiag, iar pe suferinzi, ce nu puteau defel să umble, i-am suit pe crupa cailor pe care nu-i mai lăsam să se avînte în luptă, căci şchiopătau şi ei. Cavalerii rămaşi teferi călăreau de-o parte şi de alta a coloanei. Tlascaltecii răniţi mergeau şi ei la mijloc, pe cînd cei sănătoşi erau cu noi în faţă, unde îi înfruntam mereu pe mexicani, care ne hărţuiau fără zăbavă şi ne strigau: „Vă duceţi într-un loc unde nici unul dintre voi nu va rămîne în viaţă!". Încă nu pricepeam ce vor să spună, dar mai departe vom vedea. Am uitat să pomenesc cît ne-am bucurat să le vedem rămase în viaţă pe doña Marina, pe doña Luisa, fiica lui Xicotenga, şi pe încă o femeie pe numele ei Maria de Estrada, singura castiliană sosită la vremea aceea în Mexic. Pe acestea le salvaseră de la măcel fiii lui Xicotenga, fraţii cu doña Luisa, care trecuseră primii peste punţi. Acolo mai sfîrşiseră aproape toate slujnicele dăruite nouă la Tlascala şi în cetatea Mexicului.

În aceeaşi zi am ajuns la moşiile şi casele răzleţe din vecinătatea cetăţii Gualtitán, pe care o va guverna Alonso de Ávila mai tîrziu, după cucerirea Mexicului. Deşi tot mai strigau în urma noastră mexicanii, azvîrlind cu pietrele şi săgeţile lor obişnuite, începuserăm să le îndurăm şi ne urmam drumul printre case şi cătune, cu mexicanii după noi. Curînd însă se îndesiră, ne încercuiră iarăşi, iar la o trecătoare, mai îngustă ne uciseră cu lovituri de paloş doi soldaţi, un cal şi răniră mulţi alţii, dar nici noi nu ne lăsarăm mai prejos, ci le măcelăriram vreo cîţiva, împungîndu-i bine cu săbiile şi tot aşa făcură şi cavalerii noştri. Peste noapte am rămas în casele acelea şi ne-am ospătat cu calul ucis de mexicani.

A doua zi în zori pornirăm iar la drum în aceeaşi rînduială ca în ajun, ba chiar mai strînsă, trimiţînd jumătate din călăreţi în faţă. Nici nu merseserăm o leghe prin cîmpie şi tocmai cînd credeam că am scăpat, se întoarseră în goana mare cercetaşii şi ne spuseră că locul e înţesat de mexicani care ne aşteaptă să ne apropiem. Sigur că vestea ne-a îngrijorat, dar nu ne-am pierdut cumpătul şi ne-am pregătit să ne vindem scump vieţile. Ne-am oprit o clipă, cavalerilor li s-a poruncit cum să atace şi să se întoarcă degrabă ţintind cu lancea la faţa duşmanilor pînă le vor rupe rîndurile, iar nouă soldaţilor să le înfigem spadele în pîntec şi astfel să-i răzbunăm pe fraţii noştri morţi sau răniţi. Astfel, cu voia Domnului, am putea scăpa cu viaţă. După ce, rugîndu-ne fierbinte, ne încredinţarăm sufletele Celui-de-Sus şi Preacuratei, invocîndu-l şi pe bunul Santiago, apărătorul nostru, văzîndu-i cum încep să ne încercuiască, porniră cavalerii noştri la atac, cinci cîte cinci, şi noi toţi ceilalaţi, strîns rînduiţi. Cumplită era de privit încleştarea aceea ! Ne înghesuiam printre ei izbindu-i şi împungîndu-i cu săbiile, iar cîinii aceia ne dădeau şi ei fioroase lovituri, făcînd prăpăd cu lănciile şi paloşele lor uriaşe ; cavalerii, aflîndu-se în cîmp deschis nu se sfiau să-i cresteze aprig cu lăncile, trecînd printre ei în galop şi retrăgîndu-se îndată. Deşi erau răniţi şi ei şi caii, nu încetară lupta nici o clipă, bravi cum erau. Cu toţii păream să avem puterile înzecite şi fără a băga în seamă rănile proaspete ce le primeam, nici gînd n-aveam să ne oprim a le îngriji, ci neîncetat ne năpusteam asupra lor, din răsputeri lovindu-i. Să povestesc cum Cortés,. Cristóbal de Olí, Gonzalo de Sandoval, Gonzalo Domínguez şi cu Juan de Salamanca, deşi erau şi ei răniţi, galopau dintr-o parte în alta, rupînd astfel rîndurile mexicanilor. Cortés

ne mai sfătuise înainte cum, atunci cînd ne vom afla în mijlocul dușmanilor, să ne uităm cu grijă după căpetenii, care umblau cu toții împodobiți cu pene aurii, arme bogate și felurite flamuri și stindarde și mai cu seamă pe aceștia să-i lovim.

Ne mai dădea curaj și neînfricatul Sandoval, care striga : „Señores, astăzi e pentru noi zi de victorii ; încredeți-vă în Domnul și vom ieși de aici nevătămați, căci mai avem multe de împlinit !". Cu toate acestea, reușiră să ucidă și să rănească mulți soldați de-ai noștri.

Dar să ne întoarcem la Cortés, Cristóbal de Olí, la Sandoval, Gonzalo Domínguez și alți cavaleri pe care nu-i voi mai numi, precum și la Juan de Salamanca. Aceștia ajunseră în locul unde era marea căpetenie a mexicanilor, care mărșăluia cu stindardul desfășurat în vînt, ocrotit de o minunată armură din aur, cu un panaș înalt și argintiu, urmat de o ceată uriașă de războinici. Îndată ce-l văzu, Cortés, înconjurat de alte căpetenii mexicane, și ele împodobite cu panașe mari, rosti către căpitani : „Acum, señores, să galopăm spre ei și să nu lăsăm pe nici unul neatins !" Cavalerii îndată porniră la atac, iar Cortés, țintind drept spre căpetenia cea mare, îi trînti stindardul la pămînt, în timp ce căpitanii săi izbutiră să rupă rîndurile indienilor care veneau în urmă. Juan de Salamanca porni din nou în urmărirea marii căpetenii, căci Cortés nu reușise s-o dea jos de pe cal, și îi trase o lovitură de lance de-i zbură panașul cît colo, iar apoi i-l dărui lui Cortés, zicîndu-i că e al lui de drept, deoarece atacase primul și, smulgîndu-i stindardul, făcuse să le piară mexicanilor virtutea în luptă. Dar, trei ani mai tîrziu, Majestatea Sa îi îngădui lui Salamanca să-și pună pe blazon panașul și așa îl poartă azi urmașii pe stindarde.

Să ne întoarcem dar la bătălie. După ce fu ucisă căpetenia cea mare mexicană, care purta stindardul, şi alţii pe lîngă ea, mexicanilor le scăzu pofta de luptă simţitor. Atunci toţi cavalerii îi fugăriră şi noi ne luarăm după ei, cu aşa avînt, de parcă şi uitaserăm de încercările prin care am trecut. Zburam spre victorie, împărţind lovituri în dreapta şi în stînga ; în rînd cu noi luptau ca leii prietenii noştri tlascalteci, brăzdînd la mexicani cu săbiile şi paloşele lor mari cu două tăişuri şi alte arme capturate de la ei.

Încheindu-şi urmărirea victorioasă, cavalerii noştri se înapoiară şi aduserăm cu toţii laudă Domnului, că ne-a hărăzit să scăpăm de aşa puzderie de războinici, cum nu se mai văzuse şi nici nu se mai auzise în toate Indiile, căci venise acolo toată floarea Mexicului, a cetăţii Tezcoco, a tuturor cetăţilor din jurul lacului, şi altora vecine şi din Otumba şi Tepeztecuco şi Saltocán, cu gîndul ca de data aceasta să se aleagă praful şi pulberea de noi. Ce armuri bogate aveau, cu aur şi panaşe şi felurite stindarde şi se strînseseră căpeteniile cele mai de seamă. Lîngă locul unde se petrecu aceasta vestită şi aprig cîştigată bătălie — căci cu adevărat aşa a fost, scăpînd noi cu viaţă numai prin mare mila Domnului — stătea cetatea Otumba. Această bătălie a fost şi ea prea bine înfăţişată în picturi şi sculpturi, de către mexicani şi tlascalteci, printre multe alte lupte.

Cititorii mei curioşi îşi vor aminti cu siguranţă că atunci cînd ne-am dus în ajutorul lui Pedro de Alvarado în Mexic, număram cu toţii o mie trei sute de oşteni, dintre care nouăzeci şi şapte de călăreţi, optzeci de arbaletieri şi tot atîţia muşchetari. Mai aveam cu noi peste două mii de tlascalteci şi luasem multă artilerie. Intra-

serăm în cetatea Mexicului în ziua sfîntului Juan, din iunie, anul o mie cinci sute şi douăzeci. Fuga noastră de acolo a fost pe zece ale lunii iulie din acelaşi an, iar bătălia de la Otumba în patrusprezece ale aceleiaşi luni.

În numai cîteva zile, în bătăliile din Mexic, pe punţi şi pe diguri, şi în toate luptele şi încăierările, de la Otumba şi de pe drum, peste opt sute şaizeci de oşteni de-ai noştri au fost ucişi şi sacrificaţi, şi încă alţii şaptezeci şi doi, din oastea lui Narvaez, printre care cinci femei din Castilia, ucişi în cetatea Tustepeque, împreună cu o mie de tlascalteci. Tot atunci a căzut şi Juan Alcántara cel Bătrîn, cu alţi trei locuitori din Villa Rica, ce tocmai porniseră la drum ca să-şi ia partea lor de aur. Dacă stăm să ne gîndim, nici unii nu ne-am prea bucurat de aurul acela. Din pricina lui s-au prăpădit şi atîţi soldaţi ai lui Narváez, mult mai numeroşi decît camarazii mei din oastea lui Cortés, căci avînd asupra lor atîtea giuvaieruri îndesate cu mare lăcomie, nu mai putură nici să fugă şi nici să înoate.

Dar să spun cum am pornit noi iar la drum cu inima uşoară spre Tlascala, mîncînd voioşi nişte dovleci de pe la ei, numiţi *ayotes*. Mergeam cu pas întins, vrînd să ne îndepărtăm mai iute de toate cetăţile şi satele acelea, de teamă să nu se adune iar mari cete mexicane, căci tot mai strigau la noi de prin locuri unde nu-i puteam ajunge şi ne aruncau pietre din praştii, ţepuşe şi săgeţi, pînă ce am ajuns la alte case răzleţe şi apoi într-un cătun, unde am găsit un sanctuar fortificat şi ne-am adăpostit acolo, ca să ne îngrijim răniţii şi ne odihnim peste noapte. Eram şi atunci cu mexicanii după noi, dar nu cutezau să se apropie, ci păreau doar că vor a ne spune : „Afară cu voi din ţara noastră !"

Din satul acela începuseră să se zărească toate colinele Tlascalei și mult ne veselirăm la vederea lor, de parcă am fi ajuns acasă. Aveam însă în suflet o îndoială, căci nu știam de ne mai sînt prieteni, ori de s-au schimbat și nici ce se întîmplase cu camarazii noștri din Villa Rica.

Cortés ne spuse atunci, deși eram așa puțini la număr, abia vreo patru sute și patruzeci, cu douăzeci de cai, doisprezece arbaletieri și șapte mușchetari, fără pic de pulbere și cu toții răniți, șchiopi și ciungi ca vai de capul nostru, să nu uităm cum Cel-de-Sus ne-a izbăvit și să-i aducem laudă pentru aceasta și că de fapt am rămas atîția cîți veniserăm cu el la început. Ne mai rugă să nu-i supărăm cumva pe tlascalteci și nici să nu le luăm nimic. Aceste din urmă vorbe le spusese pentru soldații lui Narváez, ce nu erau obișnuiți să se supună astfel comandantului pe timpuri de război.

Mergînd cu cercetașii în față, ajunserăm la o fîntînă așezată la poalele unei coline, unde se mai vedeau urme de ziduri din vechime. Prietenii noștri tlascalteci ne spuseră că aici era hotarul lor cu Mexicul. Liniștindu-ne în sfîrșit după grelele noastre încercări, stăturăm puțin să ne spălăm și să mîncăm ceva. Apoi pornirăm iar și ajunserăm la primul sat de tlascalteci, Guoalipar, unde ne întîmpinară și ne dădură ceva să ne ospătăm, dar nu prea mult și nu degeaba, ci doar în schimbul unor mici giuvaiericale din aur și cîtorva pietre *chalchivís*. Rămaserăm aici o zi să ne odihnim și să ne mai oblojim rănile noastre și ale cailor.

Îndată ce se află de sosirea noastră în cetatea Tlascalei, Maseescasi, bătrînul Xicotenga, Chichimecatecle și multe alte căpetenii, împreună cu aproape toți locuitorii din Guaxocingo, se grăbiră să ne iasă în cale. Cînd îl văzură

pe Cortés, se repeziră și-l îmbrățișară și tot așa făcură cu noi toți ceilalți, căpitani și soldați deopotrivă. Erau cu ochii în lacrimi, îndeosebi Maseescasi, Xicotenga, Chichimecatecle și Tepaneca, și îi grăiră lui Cortés : „Malinche, Malinche, ne doare sufletul de ce ați pățit, tu și frații tăi, și ne gîndim îndurerați la cei care au murit, dintre ai tăi și ai noștri ! Ți-am spus însă în multe rînduri să nu te încrezi în mexicani, căci într-o bună zi tot vor ataca, dar tu nu ne-ai crezut. Acum e prea tîrziu și altceva nu ne mai rămîne de făcut decît să vă îngrijim, pe cei răniți, și să vă ospătăm. Sînteți aici la voi acasă : odihniți-vă și apoi ne ducem spre cetatea noastră unde vă vom găzdui. Să nu crezi, Malinche, că puțin lucru a fost să scăpați cu viață din cetatea aceea puternică, plină de punți, și îți mai spun că dacă pînă acum știam cît sînteți de viteji, veți fi acuma pentru noi și mai neînfricați. Să știi că multe femei din cetate își vor jeli fiii, bărbații, frații și rudele, dar tu să nu te tulburi pentru asta. Le datorezi mult zeilor tăi ce te-au adus aici și te-au păzit de marile oștiri de la Otumba. Am vrut să îți sărim în ajutor cu treizeci de mii de războinici, dar n-am putut porni la timp căci nu se adunaseră încă destui". Cortés și cu noi toți îi îmbrățișarăm și le spuserăm cît sîntem de recunoscători. Cortés le dărui tuturor căpeteniilor giuvaieruri din aur și nestemate din cîte mai putuserăm scăpa ; dădurăm și noi soldații, din ce mai aveam, cunoscuților noștri.

Ce veselie și ce mare sărbătoare a mai fost cînd le văzură tefere pe doña Marina și doña Luisa, dar apoi plînseră și se întristară pentru frații lor dispăruți. Mult o jeli Massescasi pe fiica lui, doña Elvira, și plînse moartea lui Juan Velázquez de León, căruia i-o dăruise de nevastă.

În felul acesta pornirăm spre cetatea Tlascalei cu toți *caciques* ; pe Cortés îl găzduiră în casele lui Massescasi,

Xicotenga îl luă la dînsul pe Pedro de Alvarado şi acolo ne-am vindecat rănile şi am prins din nou puteri. Ne mai muriră încă patru soldaţi de pe urma rănilor, iar alţii încă nu se însănătoşeau.

Dar să povestesc ce ni s-a mai întîmplat *.

---

* Capitolele *CXXIX—CXLVII :* În perioada care a urmat bătăliei de la Otumba, Cortés profită de răgazul dobîndit ca să pregătească asediul Mexicului.

Se decide astfel construirea unei flotile de brigantine cu care să se asedieze şi dinspre lac cetatea, pentru care tlascaltecii vor furniza lemnăria necesară. Din Villa Rica soseşte pulbere pentru bombarde şi muschete.

Armatei lui Cortés i se alătură echipajul a două corăbii trimise de guvernatorul Diego Velázquez, care nu ştia de înfrîngerea lui Narváez, cu provizii pentru acesta, precum şi încă aproximativ 10 spanioli, cu 20 de cai, care veniseră din Jamaica să colonizeze provincia Pánuco.

Asediul Mexicului ar fi fost imposibil fără supunerea cetăţilor vasale aliate sau vasale. Prin urmare mai întîi este cucerită cetatea Tepeaca, ce primeşte apoi numele de Villa Segura de la Frontera (Oraşul sigur de la hotare), punct de pornire pentru expediţii după sclavi, unde Cortés dă o proclamaţie prin care îi condamnă la sclavie pe toţi aliaţii mexicanilor care se răsculaseră după ce au jurat supunere regelui Spaniei, proclamaţie ce constituie începutul subjugării legalizate a Mexicului. Se supun pe rînd, cu sau fără lupte prealabile, căci unele dintre ele vedeau, în alianţa cu spaniolii, ocazia de a se elibera de sub tirania mexicană, următoarele cetăţi mai importante : Tepetezcuco, Otumba, Mizquic, Guatinchán, Guaxuntlán, Chalco şi Tlamanalco. Cea mai importantă cucerire a constituie cetatea Tezcoco, a cărei nouă căpetenie devine un fidel aliat al lui Cortés şi se creştinează luînd chiar numele de don Fernando Cortés, comandantul spaniol fiindu-i naş.

La Tezcoco, situat, ca şi Mexicul, tot pe malul lacului, se mută cartierul general al armatei spaniole şi se intensifică pregătirile de atac. Aici se fac arcuri şi săgeţi (8.000 şi respectiv 50.000), iar cînd soseşte lemnul de la Tlascala pentru brigantine începe construcţia lor în port, cu participarea a 8.000 indieni, şi

Capitolul CXLVIII

CUM S-A FACUT O TRECERE ÎN REVISTĂ A ARMATEI NOASTRE ÎN CURȚILE CELE MARI ALE CETĂȚII TEZCUCO ȘI CAVALERII, ARBALETIERII, MUȘCHETARII ȘI SOLDAȚII CARE AU LUAT PARTE, PROCLAMAȚIILE CARE S-AU DAT ȘI ALTE LUCRURI CARE AU MAI FOST

După ce s-au trimis soliile și răvașele prietenilor noștri din Tlascala și Chalco și s-a dat de știre și celorlalte cetăți *, se înțelese Cortés cu căpitanii și soldații noștri ca în ziua a doua de Rusalii, fiind noi în anul o mie cinci sute și douăzeci și unu, să se facă o trecere în revistă a armatei noastre, în curțile cele mari ale cetății Tezcoco. Erau optzeci și patru de călăreți, șase sute cincizeci de soldați cu săbii și scuturi și mulți aveau și lăncii, o sută nouăzeci și patru

lărgirea canalelor existente, ca să poată ieși pe lac după ce vor fi gata.

La Tlascala, căpetenia Maseescasi moare de vărsat și la intervenția lui Cortés este numit *cacique* fiul acestuia. Bătrînele căpetenii ale Tlascalei se creștinează și ele, Xicotenga cel Bătrîn luînd numele de Don Lorenzo de Vargas.

Între timp, după ce au avut loc tot soiul de conflicte cu lacomul Cortés, pentru aur și femei indience, soldații lui Narváez cer permisiunea, pe care o primesc, de a se întoarce în Cuba.

După cîteva tentative de încercuire a Mexicului, dintre care notabilă este bătălia de la Iztapalapa, încep alte expediții și se

* În legătură cu ofensiva plănuită împotriva Mexicului (N. tr.).

de mușchetari și arbaletieri, iar dintre aceștia se alese echipajul brigantinelor, așa cum spun acum.

Pentru fiecare brigantină se aleseră doisprezece arbaletieri și mușchetari, care nu vor vîsli, iar vîslași puseră alți doisprezece soldați, cîte șase pe-o parte, și de asemeni mai veni și un căpitan la fiecare, astfel încît toate brigantinele aveau un echipaj de douăzeci și cinci de oameni. Cortés le împărți pînzele și tunurile ce le aveam, precum și pulberea trebuincioasă. După aceea, făcu următoarea proclamație, cu reguli ce trebuia noi să respectăm. Mai întîi, nimeni să nu pomenească în derîdere sau cu mînie numele Domnului nostru Iisus Christos, al Maicii sale sfinte, al apostolilor sau altor sfinți, sub grea pedeapsă. În al doilea rînd, nici un soldat să nu pricinuiască vreun rău sau supărare prietenilor noștri, ce vin să ne ajute și nici să nu le ia avutul, chiar dacă e pradă de război, fie indian, indiancă, aur, argint sau *chalchivis*.

Apoi, nici un soldat să nu îndrăznească a ieși din cetate, fie în timpul zilei, fie noaptea, și să se ducă în vreuna din cetățile aliate după mîncare sau altceva, sub grea pedeapsă. Apoi, toți soldații să aibă armuri bune, bine căptușite, cu apărători pentru gît și urechi și viziere și să le poarte mereu asupra lor, știindu-se ce țepușe, pietre și săgeți aruncă neîncetat dușmanul.

---

dau lupte grele, de data aceasta pe lac, conduse în majoritatea lor de Gonzalo de Sandoval.

Acestea sînt întrerupte din cînd în cînd de oferte de pace trimise noului suveran al Mexicului, Guatemuz, predecesorul său murind și el de vărsat. Guatemuz respinge toate soliile și atunci Cortés își anunță toți aliații din Tlascala, Cholula, Chalco, Tlamanalco și Tezcoco să adune 20.000 războinici, căci dorește să pornească la asediul final. Cu toții își dau întîlnire la Tezcoco, unde Cortés hotărăște o trecere în revistă a armatei și dă o proclamație (N. tr.).

Apoi, nimeni să nu-şi joace calul sau armele la jocuri de noroc.

Apoi, nici un soldat, cavaler, arbaletier sau muşchetar să nu doarmă cumva neînarmat sau desculţ, afară de răniţi sau de bolnavi, ca să fim gata în orice clipă să răspundem unui atac al mexicanilor.

În afară de acestea, s-a mai dat citire altor legi militare, adică cine adoarme cînd e pus de strajă sau îşi părăseşte postul e pedepsit cu moartea şi aceeaşi pedeapsă o primesc soldaţii care pleacă dintr-o tabără în alta fără voia căpitanului sau aceia care îşi părăsesc căpitanul şi fug în timpul bătăliei *.

---

* Capitolele *CXLIX—CLI* : În vederea asediului final al Mexicului, Cortés împarte în trei efectivele spaniole, după cum urmează : o parte, împreună cu 8000 de tlascalteci, este trimisă la Tacuba sub comanda lui Pedro de Alvarado (cu acesta va merge şi Bernal Díaz) ; a doua parte, tot cu 8000 de tlascalteci, pleacă spre Coyoacán sub comanda lui Cristóbal de Olí, iar ultima parte, cu peste 8000 de războinici, este trimisă, sub comanda lui Gonzalo de Sandoval, să atace Iztapalapa. Cortés însuşi va comanda flotila de brigantine, care urmează să atace de pe lac.

După trei zile cît a durat drumul, marcat de un singur incident, trădarea şi apoi uciderea, la porunca lui Cortés, a lui Xicotenga cel Tînăr, cele trei armate s-au instalat în locurile desemnate şi curînd au început luptele cu mexicanii, întîi pe uscat, iar după sosirea lui Cortés cu brigantinele, şi pe apă. Un eveniment l-a constituit distrugerea conductelor de apă de la Chapultepec, după care au avut loc mai multe lupte crîncene. Mexicanii atacau neîncetat, zi şi noapte, iar ca să se apere de atacurile brigantinelor, înfipseseră stîlpi lungi în lac la intrarea în cetate. Pas cu pas, cucerind punte după punte, stradă după stradă şi casă după casă, hărţuiţi neîncetat de mexicani, care destupau la loc fiecare canal astupat cu pămînt de spanioli, săpau şanţuri adînci, ridicau baricade, cele trei armate spaniole şi aliaţii lor reuşesc să pătrundă tot mai adînc în cetatea Mexicului. Mai are loc un atac mexican de mare anvergură, pe apă şi pe uscat, exact la împlinirea unui an de cînd spaniolii intraseră pentru a

Capitolul CLII

DESPRE BĂTĂLIILE ŞI HĂRŢUIELILE CE-AM MAI AVUT ŞI DESPRE ÎNFRÎNGEREA SUFERITĂ DE CORTÉS ÎN TABĂRA LUI ŞI ALTE MULTE LUCRURI PETRECUTE ÎN TABĂRA NOASTRĂ DIN TACUBA ŞI CUM I-AU LUAT ŞAIZECI ŞI ŞASE DE SOLDAŢI, PE CARE I-AU SACRIFICAT

Cortés văzu pînă la urmă că nu se puteau astupa toate şanţurile şi canalele pe care le cucercam în fiecare zi, căci noaptea veneau mexicanii şi le săpau iar, făcîndu-le alte apărători şi baricade. Devenise un chin pentru noi să luptăm toată ziua, să închidem punţi, să astupăm canale, să veghem neîncetat, mai ales că eram aproape toţi răniţi şi ne căzuseră mulţi oameni în luptă. Cortés se hotărî atunci să stea la sfat cu căpitanii şi soldaţii din tabăra lui, care erau Cristóbal de Olí, Francisco Verdugo, Andrés de Tapia, Corral, Francisco de Lugo şi mai trimise scrisori lui Pedro de Alvarado şi Sandoval ca să cunoască părerea tuturor. Voia să ştie dacă încuviinţăm cu toţii să înaintăm cu mare iuţeală în cetate, pînă la Tlatelolco, piaţa cea mare a Mexicului, cu mult mai mare decît a Salamancăi şi odată ajunşi, de vom ajunge, să ne aşezăm toate trei taberele în ea. În felul acesta vom ataca din inima cetăţii toate

doua oară în Mexic, la chemarea lui Pedro de Alvarado. Şi această bătălie este cîştigată de spanioli şi, asistînd la aceste victorii succesive, cîteva mari cetăţi, Iztapalapa, Chumbusco, Culuacán, Mizquic, cer pace şi se aliază cu spaniolii. (N. tr.)

străzile, scăpînd de truda retragerii de fiecare seară şi de tot chinul cu canalele şi punţile.

Aşa cum se întîmplă la asemenea întruniri, se spuseră păreri felurite. Ziserăm unii dintre noi că n-ar fi bine să ne aventurăm aşa departe în cetate şi ar fi mai înţelept ca să rămînem unde sîntem, luptînd, dărîmînd case şi arzîndu-le. Mai adăugarăm noi că de ne aşezăm în Tlatelolco şi lăsăm drumurile şi punţile de afară nepăzite, avînd mexicanii atîţia războinici şi canoe, le-ar strica din nou şi astfel le-am pierde. Apoi ne-ar ataca iar fără încetare şi cum au înfipt pari lungi în lac, brigantinele nu ne-ar putea veni în ajutor. Prin urmare, de am urma noi acest plan al lui Cortés, am fi din nou încercuiţi, iar ei ar stăpîni uscatul, intrările şi lacul. Îi scriserăm părerea aceasta a noastră, vrînd să nu mai păţim ca data trecută, cînd am fugit ruşinos.

După ce ascultă părerea tuturor şi văzu motivele noastre întemeiate, Cortés luă totuşi hotărîrea ca a doua zi să plecăm din cele trei tabere, cavalerii, arbaletierii, muşchetarii şi soldaţii şi să ne croim drum cu toată forţa pînă în Tlatelolco, piaţa cea mare a cetăţii. Fiind gata de plecare, după ce li s-a dat de ştire prietenilor din Tlascala şi Tezcoco şi noilor noştri aliaţi din cetăţile de pe malul lacului, cărora li s-a cerut să vină cu canoele ca să se aţină pe lîngă brigantine, şi după ce am stat la sfînta liturghie, am plecat din tabără cu Pedro de Alvarado într-o dimineaţă de duminică şi la fel au făcut Cortés şi Sandoval. Porniserăm toţi cu mult avînt, luînd una după alta punţi şi baricade. Duşmanii luptau şi ei ca nişte bravi războinici ce erau, dar Cortés îşi urma drumul victorios, la fel şi Sandoval. Cît despre noi, ocupaserăm deja o baricadă şi o punte, deloc cu uşurinţă, fiind ele bine păzite de oamenii lui Guatemuz, care ne-au rănit destui soldaţi, unul

murind mai tîrziu de pe urma rănilor ; cît despre prietenii noștri tlascalteci, fură și ei bine zdruncinați, iar peste o mie se aleseră cu lovituri la cap. Cu toate acestea, înaintam trufași către izbîndă.

Să mă întorc și să zic de Cortés și de oamenii lui, care luaseră un șanț destul de adînc, traversat de un drumeag îngust, făcut anume așa de mexicani, cu cel mai mare vicleșug, căci prevăzuseră întocmai ce avea să se întîmple : după victorie, Cortés o va lua pe acel drumeag, înțesat cu aliați de-ai noștri, și va porni îndată în urmărirea lor. Atunci ei o vor rupe la fugă, oprindu-se din cînd în cînd ca să arunce cu țepușe, săgeți și pietre, prefăcîndu-se astfel că i se împotrivesc, ca să-l ademenească să-i urmeze.

Așa se și întîmplă. Cum roata norocului se întoarce și după veselie vine mereu tristețea, Cortés se luă într-adevăr după ei și fie din nebăgare de seamă, fie că Domnul îngădui să se petreacă astfel, uitară cu toții să astupe la loc canalul cucerit. Drumeagul fusese, cum am spus, anume construit așa îngust și era plin de mîzgă, de noroi și de bălți. Cînd mexicanii văzură că trece de canal și nu-l astupă, atîta așteptară. Căci aveau pentru aceasta pregătite mari cete de războinici, conduse de viteze căpetenii și pe lac aduseseră canoe în locuri unde brigantinele nu le puteau ajunge din pricina parilor adînc înfipți ca să le găurească. Se năpustiră deci în clipa potrivită cu toată oastea asupra lui Cortés, cu strigăte și țipete grozave, fluierături asurzitoare și cu atît avînt încît ai noștri nu fură în stare să reziste acestui vijelios atac. La început se înțeleseră oștenii, cu căpitanii și stegarii, să se retragă în bună rînduială, dar dușmanii veneau atîta de năpraznic că se împiedicară pe drumul cel îngust de aliații noștri care îi urmau și atîta se încîlciră printre ei, că pînă la urmă o

luară cu toţii la sănătoasa îndărăt, fără să mai opună rezistenţă. Degeaba, uitîndu-se Cortés la ei cum alergau mîncînd pămîntul, încercă să-i îmbărbăteze strigîndu-le: „Opriţi-vă, señores! Fruntea sus! Ce-i asta, să fugiţi aşa, ca nişte laşi?", că nimic nu-i mai putea opri.

Atunci, la trecerea peste acel canal, rămas neastupat, pe drumeagul acela îngust şi rău, veniră mexicanii cu canoele şi îl înfrînseră pe Cortés, pe el rănindu-l la un picior, prinzînd de vii şaptezeci şi şase de soldaţi şi ucigînd opt cai. Pe Cortés îl înghesuiseră deja vreo şase-şapte căpetenii mexicane, dar vru bunul Dumnezeu să-i dea puteri ca să se apere, deşi era rănit, căci într-o clipită îşi croi drum pînă la el un prea viteaz soldat, Cristóbal de Olea. Văzîndu-l la aşa strînsoare, Olea despică iute cu sabia patru din cei care-l ţineau şi alt brav soldat, pe nume Lerma, îi sări şi el în ajutor. Aşa de înfricoşat luptau aceştia doi, că mexicanii îi dădură drumul lui Cortés, însă Olea, care îi salvase viaţa, şi-o pierdu pe-a lui şi Lerma rămase şi el mai mult mort decît viu. Veniră apoi în mare grabă şi alţi soldaţi care, deşi răniţi şi ei, îl apucară pe Cortés şi-l ajutară să se scoale din noroi, unde căzuse. Sosi îndată şi Cristóbal de Olí şi îl traseră cu toţii afară din apă şi noroi şi îl suiră apoi pe un cal. Tocmai atunci se apropia şi majordomul lui, Cristóbal de Guzmán, cu alt cal.

De pe acoperişurile lor turtite, războinicii mexicani ne atacau în continuare, căci această victorie le dădea aripi şi astfel ne făceau mult rău. Ba îl prinseră chiar pe Cristóbal de Guzmán şi i-l duseră viu lui Guatemuz; apoi îl urmăriră pînă în tabără pe Cortés şi pe oamenii lui.

Chiar şi după ce luă sfîrşit această nefericită întîmplare, cînd ajunseseră ai noştri deja la adăpost în tabără, cetele mexicanilor nu încetară să-i hărţuiască şi acolo, sco-

țînd țipete, strigînd vorbe batjocoritoare și făcîndu-i pe toți niște mișei.

Dar să încetez a mai vorbi de Cortés și de înfrîngerea lui și să mai spun ce a pățit armata noastră din Tacuba, condusă de Pedro de Alvarado. Înaintam noi încrezători în izbîndă, cînd, pe neașteptate, zărirăm uriașe cete de mexicani înaintînd spre noi, împodobiți cu frumoase creste de pene și stindarde, care începură să scoată țipete fioroase și ne azvîrliră la picioare cinci capete însîngerate, căci tocmai îi descăpățînaseră pe oamenii lui Cortés capturați puțin mai înainte.

„Vă vom ucide și pe voi, ca pe Malinche și pe Sandoval și pe toți care erau cu el ! Iată-le capetele, știți ale cui erau !". Cu aceste vorbe se îndesară în noi și nici cu tăișul săbiilor, sau cu împunsături, ori cu muschetele și arbaletele nu-i mai puturăm noi îndepărta, căci ne ocheau și ne nimereau fără greș, de parcă ar fi tras la țintă. Nici chiar atunci nu ne pierdurăm rînduiala și retrăgîndu-ne îndată, poruncirăm prietenilor noștri tlascaltecí să iasă iute din calea noastră de pe diguri și trecerile înguste, ceea ce ei făcură fără să se lase prea mult rugați. Văzuseră cele cinci capete însîngerate ale tovarășilor noștri și spuneau că au murit Malinche, Sandoval și toți *teules* care se aflau cu ei și acum ne venise nouă rîndul să pățim la fel și lor, tlascaltecilor, asemenea. De aceea se speriaseră în așa hal și ne lăsaseră drum liber.

Pe cînd ne retrăgeam, auzirăm sunet de trîmbițe dinspre marele templu al lui Huichilobos și Tezcatepuca, cel care stăpînește cu înălțimea lui întreaga cetate și se mai auzi și sunetul tînguitor al unei tobe, care avea ceva cu totul diavolesc în el, urmat de altele mai ascuțite, scoase de surle, gonguri, de trîmbițe mai mici făcute din niște melci de-ai lor, precum și puternice fluierături. În clipa

aceea, cum am aflat mai apoi, tocmai ofereau inimile şi sîngele a zece camarazi de-ai noştri acestor doi idoli.

Pe cînd ne continuam retragerea, veniră asupra noastră cete noi, trimise de însuşi Guatemuz, care dăduse poruncă să se sune din corn. Pentru ei, aceasta însemna că trebuie ori să ne înfrîngă, ori să piară împreună cu noi. De cum le intră bine în urechi sunetul cornului, toate oştirile şi cetele lui Guatemuz se aruncară ca turbate pe noi, dînd să ne prindă. Chiar şi acum cînd scriu, dar nu cum se cuvine, căci îmi lipsesc cuvintele să spun cît a fost de cumplit, îmi reînvie în minte acea grozavă bătălie şi parcă o trăiesc din nou. Numai prin mila Domnului scăparăm noi atunci, ca şi în alte dăţi.

Oştenii ce-i aveam călare îi atacau neîncetat pe mexicani şi ne mai ajutarăm şi cu două tunuri mari, cu care trăgeam şi le încărcam pe rînd, căci ajunseserăm acum lîngă tabăra noastră, unde erau ele puse dinainte. Drumul era înţesat de duşmani, care ne urmăriră pînă în case, de parcă ne înfrînseseră deja şi aruncară în noi cu pietre şi ţepuşe. Dar, cum am spus, am ucis puzderie cu cele două tunuri. Eroul zilei fu un hidalgo, pe nume Pedro Moreno Medrano, ce astăzi locuieşte la Puebla. El a făcut în ceasurile acelea pe tunarul, căci toţi artileriştii noştri fuseseră ucişi ori greu răniţi.

Iată prin urmare ce păţirăm şi eram cu toţii plini de răni şi pe deasupra foarte îngrijoraţi, căci nu ştiam nimica de Cortés, Sandoval şi de armata lor şi dacă îi uciseseră pe toţi, aşa cum ne-au spus mexicanii cînd ne-au azvîrlit cele cinci capete pe care le apucaseră de păr şi de barbă. Nu puteam afla nici o veste despre ei, căci se luptaseră la vreo jumătate de leghe depărtare, iar locul unde fusese înfrînt Cortés era mult mai încolo. Din această pricină

eram noi tare mîhniţi, dar ne strînserăm cu toţii, răniţi şi teferi laolaltă şi astfel le stăvilirăm furia, căci credeau că în ziua aceea termină ei cu toţi spaniolii.

Ne capturaseră deja o brigantină şi omorîseră trei soldaţi, îl răniseră pe căpitan şi aproape întregul echipaj. Acesteia îi veni în ajutor o altă brigantină comandată de Juan Jaramillo. Mai sabordaseră încă una într-un loc de unde nu putuse defel ieşi, al cărei căpitan era Juan de Limpias Caravajal şi care surzi în ziua aceea, iar azi trăieşte şi el în Puebla. Acesta luptă cu atîta bravură şi îşi însufleţi soldaţii care vîsleau la brigantină, încît izbutiră să rupă toţi parii ce îi împiedicau să iasă şi salvară astfel corabia. Acest Limpias fu primul care rupse parii şi toţi traserăm folos după aceea.

Dar să ne întoarcem la Cortés, căruia fie îi uciseseră, fie îi vătămaseră toţi oamenii, fiind el însuşi grav rănit. Mexicanii îl atacară în tabără, unde se retrăsese, şi azvîrliră şi de data aceasta la picioarele soldaţilor care li se împotriveau luptînd, alte patru capete însîngerate ale tovarăşilor lor, zicînd că sînt al lui Tonatio, cum îi spuneau ei lui Pedro de Alvarado şi ale lui Sandoval, Bernal Díaz şi alt *teule* şi că ne uciseseră pe toţi cei din Tacuba. Atunci Cortés, ce era tare abătut, precum ne spuseră apoi, se întristă mai rău şi lăcrimă laolaltă cu cei de faţă, dar cum nu era el om să-şi piardă cumpătul şi să se lase pradă deznădejdii, le porunci îndată lui Cristóbal de Olí şi altor căpitani să meargă şi să vadă ca nu cumva mexicanii să sfarme zidurile şi să pătrundă în tabără, iar toţi oştenii să le ţină piept, răniţi şi teferi deopotrivă. Îl mai trimise pe Andrés de Tapia cu trei oameni călări să vină în mare grabă pînă la Tacuba ca să afle de mai sîntem în viaţă şi să ne spună, de n-am fost înfrînţi, cum să ţinem pază zi şi noapte, strînşi bine laolaltă. Dar sfatul lor nu prea ne

folosi, căci ţineam deja această rînduială. Veniră Tapia cu cei trei călăreţi cît de iute putură în galop, dar pe Tapia îl răniră, precum şi pe doi dintre cei trei cavaleri, care se chemau Guillén de la Loa, Valdenebro şi Juan de Cuellar, bărbaţi viteji cu toţii. Cînd ajunseră la noi în tabără şi ne găsiră în mari încleştări cu mexicanii, se bucurară din adîncul inimii. Ne povestiră de înfrîngerea lui Cortés şi ce îi trimisese să ne spună, dar ne ascunseră cîţi dintre ei căzuseră în luptă, zicînd că au fost numai douăzeci şi cinci, iar restul erau bine sănătoşi.

Să povestesc acum şi de încercările prin care a trecut Sandoval, cu căpitanii şi soldaţii lui, care porniseră şi ei la fel de încrezători în izbîndă spre partea din cetate ce aveau de cucerit. După ce-l înfrînseră pe Cortés, mexicanii se abătură asupra lor cu o furie de nedescris, şi îl răniră pe Sandoval în trei locuri : în coapsă, la cap şi în braţul stîng. În toiul bătăliei, duşmanii îi azvîrliră şi lui dinainte şase capete ale oştenilor lui Cortés, zicînd că erau ale lui Malinche, Tonatio şi ale altor căpitani, iar ei vor împărtăşi aceeaşi soartă ; apoi îi atacară şi mai abitir.

Văzîndu-le, Sandoval iute îşi îmbărbătă oştenii îndemnîndu-i să nu-şi piardă curajul şi să se retragă în deplină rînduială pe drumul strîmt pe care înaintaseră. Le mai dădu poruncă numeroşilor aliaţi ce îi urmau ca degrabă să se dea la o parte din calea lor şi să nu le împiedice retragerea. Cu sprijinul celor două brigantine ce le avea, cu arbaletierii şi muşchetarii trăgînd fără oprire, ajunseră şi ei trudind din greu în tabără. Erau răniţi cu toţii şi speriaţi şi le omorîseră şase oşteni. Cum se văzu ieşit din drum, dar încă încercuit de mexicani, îşi îndemnă iar oamenii să nu se lase năpădiţi de frică şi să vegheze cu toţii neîncetat, ca nu cumva mexicanii să

pătrundă în tabără. Făgăduindu-i căpitanul Luís Maríu că așa vor face, rănit și cu veșmintele zdrențuite în luptă cum era, Sandoval sări iute în șa, mai luă doi călăreți cu el și porni în goana calului către tabăra lui Cortés. Cînd ajunse dinaintea lui, îi spuse : „Señor, cum de s-a petrecut așa ceva ? Acestea să fie oare înțeleptele sfaturi ce ne dădeai mereu în lupte ? De ce am ajuns oare să trăim așa nenorocire ?". Cortés îi răspunse cu ochii scăldați în lacrimi : „Vai mie, Sandoval, fiule, păcatele mele ne-au adus aici. Dar vina nu-i a mea în întregime, așa cum spun căpitanii și soldații mei, ci trezorierul Juan de Alderete e și el părtaș la ea. Lui îi încredințasem astuparea șanțului unde ne-au înfrînt și n-a făcut-o, nefiind obișnuit să lupte și nici să asculte de porunca unui căpitan !" Trezorierul, care se afla în preajma lui Cortés, căci venise să-l vadă pe Sandoval și să afle ce s-a întîmplat cu ai lui, se grăbi să spună că vinovat nu era nimeni altul decît Cortés și nicidecum el, deoarece înaintînd, cum credea el, spre victorie, Cortés își tot zorea camarazii, strigîndu-le : „Înainte, caballeros !" și nici prin minte nu-i trecuse să poruncească astuparea șanțului, căci dacă ar fi dat asemenea poruncă, ar fi îndeplinit-o de îndată cu oștenii lui. Alderete îl mai învinui și că nu le spusese la timp oștirilor aliate să iasă din drum. Se mai înfruntară o vreme așa, cu mare supărare, dar nu mai zic nimic.

În clipa aceea sosiră două brigantine pe care le ținea Cortés pe lac la marginea digului și nu se mai știuse nimic de ele pînă atunci. După cum povestiră căpitanii lor, fuseseră prinse în niște pari și înconjurate de canoe care le-au atacat. Erau răniți cu toții, dar spuseră că îi ajutase Domnul trimițîndu-le vînt prielnic și atunci vîsliseră din greu cu toții, reușind să rupă toți parii aceia

şi să scape. Nespus se bucură Cortés la vederea lor, căci era convins că se pierduseră, deşi nu le mărturisise nimic alor săi, ca să nu-i descurajeze mai rău.

După aceasta, Cortés îl rugă pe Sandoval să vină în mare goană pînă la noi la Tacuba, unde eram cu Pedro de Alvarado, şi să afle ce ni se întîmplase, iar dacă rămăseserăm în viaţă, să ne ajute să ne apărăm, ca să nu dea năvală mexicanii peste noi. Îi mai spuse lui Francisco de Lugo să-l însoţească, deoarece ştia că vor întîlni mexicani în cale. Lui Lugo îi zise că îl trimisese deja spre noi pe Andrés de Tapia cu trei călăreţi şi se temea să nu-i fi ucis cumva pe drum. Cînd se despărţi de Sandoval, îl îmbrăţişă şi îi spuse : „Vezi, fiule, nu mă pot duce nicăieri, căci sînt rănit. Aşa că îţi încredinţez soarta celor trei tabere. Ştiu că Pedro de Alvarado şi camarazii lui s-au luptat vitejeşte, ca nişte cavaleri ce sînt, dar mă tem că aceşti cîini de mexicani, cu marea lor putere, i-ar fi putut înfrînge, căci vezi doar cum ne-au răvăşit, pe mine şi pe oastea mea."

Sandoval şi Francisco de Lugo veniră într-un suflet pînă la noi ; cînd ajunseră era ceasul amurgului şi ne găsiră ţinînd piept unor mexicani, care se pregăteau să pătrundă în tabăra noastră pe după nişte case ce le dărîmaserăm noi, iar alţii veneau dinspre dig şi încă unii de pe lac, cu canoele. Sabordaseră deja o brigantină, omorînd doi soldaţi din echipaj şi rănindu-i pe ceilalţi. Lui Sandoval îi căzură ochii pe mine tocmai cînd încercam, împreună cu alţi şase soldaţi, băgaţi în apă pînă la brîu, să împingem brigantina spre larg. Veniseră asupra noastră mulţi indieni, cu spade de ale noastre, capturate de la Cortés şi cu nişte cuţitoaie din obsidiană, şi ne tot împungeau cu ele, încercînd a ne împiedica să scoatem brigantina în larg, căci aveau pregătite nişte

frînghii ca s-o tragă după ei în cetate. Pe mine mă tăiaseră la un picior, în care mai aveam înfiptă și o săgeată.

Cînd ne văzu ce făceam, ne strigă Sandoval : „Fraților, opintiți-vă bine, să nu vă ia brigantina !". Străduindu-ne din răsputeri, am salvat-o, deși toți marinarii erau răniți, iar doi sodați muriseră.

Chiar atunci mari cete de mexicani se apropiară în fugă dinspre dig și ne răniră pe toți ; pînă și pe Sandoval îl izbiră cu o piatră în obraz. Pedro de Alvarado îi sări în ajutor cu alți călăreți, dar veneau mulți, iar noi eram acolo doar douăzeci. Sandoval ne porunci să ne retragem treptat, ca să nu ne ucidă caii și cum nu izbuteam să ieșim de acolo cum ar fi poftit el, strigă la noi mînios : „Vreți ca de dragul vostru să mă omoare, pe mine și pe toți cavalerii ? Pentru Dumnezeu, camarazi, retrăgeți-vă odată !" Atunci se întoarseră spre el și îl răniră cu cal cu tot, dar noi îi îndepărtaserăm deja din drum pe aliații noștri și începurăm să dăm îndărăt fără să le întoarcem nici o clipă spatele, oprindu-ne din cînd în cînd ca să tragem cu arbaletele și cu muschetele și avînd grijă să le încărcăm pe rînd. Pedro Moreno Medrano ne fu și acum de mare ajutor, trăgînd în ei vîrtos cu tunurile. Dar degrabă culcase la pămînt mulți mexicani cu ghiulelele lui, că nu se dădeau bătuți, avînd în minte gîndul că în noaptea aceea trebuie să ne prindă pe toți ca să ne sacrifice.

Cînd ajunserăm lîngă casele noastre, după ce am trecut peste un șanț adînc, săgețile, pietrele și țepușele lor nu ne mai putură atinge. Sandoval, Francisco de Lugo și Andrés de Tapia stăteau de vorbă cu Pedro de Alvarado, povestind fiecare încercările prin care trecuse și discutînd poruncile lui Cortés, cînd iar răsună tînguitor cumplita tobă a lui Huichilobos, urmată de alte sunete de cornuri și

trompete, ca din iad. Cînd ne uitarăm în sus spre templu, văzurăm cum îi tîrau pe trepte pe camarazii noștri prinși în timpul înfrîngerii lui Cortés. Cînd au ajuns cu ei în vîrf, la o terasă, unde era altarul cu idolii lor blestemați, le înfipseră multora din ei niște pene în cap și dîndu-le un fel de evantaie, îi puseră să danseze în fața lui Huichilobos. După ce sfîrșiră de dansat, îi trîntiră cu fața în sus pe niște pietre destul de înguste, ținute acolo anume pentru sacrificii și, sfîșiindu-le pieptul cu niște cuțite lungi, de obsidiană, le scoaseră afară inimile ce încă mai băteau, pe care le aduseră ofrandă zeilor. Apoi rostogoliră trupurile pe scări în jos, unde pîndeau indienii măcelari, care le retezară mădularele și jupuiră pielea de pe fețe cu bărbi cu tot, ca mai apoi să le tăbăcească, la fel ca pe mănuși și să le batjocorească pe la beții. Carnea de pe pulpe și brațe urmau s-o mănînce garnisită cu *chilmole* *, iar trunchiurile și picioarele să le arunce la tigri și la lei, ținuți anume să flămînzească în cuști. Așa-i sacrificară și pe toți ceilalți.

Fiind martorii acestor atrocități noi toți cîți eram în tabără cu Pedro de Alvarado și Gonzalo de Sandoval, cititorii își vor închipui cu ușurință cît ne-am înspăimîntat. Fiecare zicea în sinea lui : „Slavă Domnului că nu m-au prins pe mine !". Deși eram atît de aproape de templu, nu le putusem sări în ajutor, căci tocmai atunci cînd îi sacrificau ne înconjurară cete nenumărate de mexicani, care strigau spre noi : „Așa veți sfîrși cu toții, căci ne-au făgăduit-o zeii noștri !". Vorbele cu care îi amenințară pe prietenii noștri tlascalteci erau atît de păcătoase și de blestemate, încît bieții de ei se pierdură de tot cu firea, mai ales că azvîrleau în ei cu picioare fripte de indieni și cu brațe de-ale fraților noștri, zicîndu-le : „Mîncați și voi din

* Sos din ardei iute (N. tr.)

carnea acestor *teules* şi a fraţilor voştri, că noi sîntem deja sătui şi vă dăm vouă ce ne prisoseşte. Uitaţi-vă acum la casele ce-aţi dărîmat. Voi veţi trudi la ele, să le ridicaţi iar şi mai mîndre de cum au fost, din piatră albă şi cu strălucire zugrăvite. Ajutaţi-i pe *teules* ai voştri, c-o să-i vedeţi pe toţi sacrificaţi".

Şi mai făcu Guatemuz încă ceva, după izbîndă : trimise în toate cetăţile aliate nouă şi prietene, precum şi rubedeniilor sale, picioarele şi mîinile soldaţilor noştri ucişi şi feţele lor triste împăiate cu bărbile ce atîrnau de ele, precum şi capetele cailor ucişi, dîndu-le de ştire că jumătate din noi deja muriserăm, iar cu restul vor termina curînd. Prin urmare, ar fi mai înţelept din partea lor să ne părăsească şi să treacă din nou în tabăra mexicană, că de nu va fi vai şi amar de ei.

Între timp, mexicanii ne atacau în continuare, zi şi noapte. Cum vegheam însă cu toţii neîntrerupt, în tovărăşia lui Gonzalo de Sandoval şi a lui Pedro de Alvarado, îi respingeam de fiecare dată. Atunci se mai gîndiră la ceva : săpară iar şi aşezară baricade şi pază mare la toate şanţurile şi canalele pe care le astupaserăm.

Curînd ne-au sosit în ajutor noi prieteni ce ni-i făcuserăm din cetăţile de pe malul lacului, dar, vorba proverbului, „veniră după lînă şi plecară tunşi", căci mulţi şi-au pierdut vieţile, alţii s-au întors acasă plini de răni, iar peste jumătate din cănoe le-au fost distruse. Chiar după această păţanie, tot n-au trecut de partea mexicanilor, pe care îi urau, ci s-au tras doar deoparte să vadă ce se mai întîmplă.

Dar să încetez cu toate aceste nenorociri ale noastre şi să spun cîte ceva despre marea grijă şi fereală cu care vegheam în tabără. Gonzalo de Sandoval, Francisco de Lugo, Andrés de Tapia, Juan de Cuellar şi Valdenebro, precum

şi ceilalţi soldaţi care veniseră la noi, crezură de cuviinţă că ar fi bine să se înapoieze şi să-i povestească lui Cortés starea în care am ajuns. Astfel plecară tot aşa, în mare goană şi îi spuseră lui Cortés că Pedro de Alvarado şi soldaţii lui păzesc tabăra neobosiţi, atît în lupte, cît şi la timp de veghe. Sandoval, care-mi era prieten, îi zise şi el lui Cortés cum mă găsise, pe mine şi pe alţi soldaţi, luptîndu-ne, în apa ce ne venea pînă la brîu, ca să salvăm o brigantină sabordată pe mal, adăugînd că fără noi i-ar fi ucis pînă la unul pe căpitan şi pe soldaţii ce se aflau într-însa, şi mai spuse şi alte vorbe spre lauda mea, care au făcut iute înconjurul taberei lui Cortés, dar nu vreau să le repet aici.

Cînd primi Cortés aceste veşti şi văzu grija mare ce o aveam la noi în tabără, se linişti. Porunci apoi tuturor taberelor să se stăpînească de a se mai război cu mexicanii. Prin aceasta voia să spună să nu mai încercăm a cuceri vreo punte sau vreo întăritură a duşmanilor, ci numai să ne apărăm ca să nu intre peste noi în tabără.

Cît despre bătălii, ocaziile defel nu ne lipsiră ; nici nu se crăpase bine de ziuă, că iar dădură năvală, azvîrlind în noi pietre ca grindina cu praştiile lor şi strigîndu-ne tot felul de batjocuri uricioase. Fiind însă despărţiţi de ei printr-un canal foarte lat şi adînc, stăturăm patru zile fără să-l trecem, la adăpostul lui. Tot aşa rămaseră şi Cortés şi Sandoval în taberele lor.

De fapt, ni se spusese să nu părăsim tabăra ca să cucerim întăriturile ce le refăcuseră, fiindcă eram cu toţii răniţi şi istoviţi, veghind tot aproape nemîncaţi.

Armata noastră pierduse în ajun peste şaizeci de soldaţi din toate trei taberele şi opt cai. Prin urmare, Cortés poruncise să ne odihnim şi să putem apoi chibzui asupra celor ce vom făptui pe viitor.

Capitolul CLIII

DESPRE CUM LUPTAM ŞI MULTELE BĂTĂLII CE NI LE-AU DAT MEXICANII ŞI CUM S-AU ÎNTORS PRIETENII NOŞTRI PE LA CASELE LOR ŞI ALTE ÎNTÎMPLĂRI

Iată cum luptam în toate trei taberele noastre: noaptea stăteam de veghe toţi soldaţii laolaltă pe dig, cu brigantinele pe lac, alături; jumătate din călăreţi dădea roată prin Tacuba, unde ni se făcea pîinea şi ne ţineam toate proviziile şi avutul, iar cealaltă jumătate ne străjuia pe punţi şi pe şosele. În zori ne îmbărbătam unii pe alţii şi stăteam gata să ne înfruntăm duşmanii, care se îndesau să intre în tabără şi să sfîrşească imediat cu noi.

La fel îşi treceau timpul şi oamenii din taberele lui Cortés şi Sandoval.

Aşa o duserăm cinci zile numai, căci apoi ne chibzuirăm altfel. Să spun cum între timp făceau în fiecare noapte mexicanii mari sacrificii şi serbări în templul cel înalt din Tlatelolco, bătînd din toba lor cea diavolească, sunînd din corn şi surle felurite, ţipînd şi chiuind. Mai aprindeau şi ruguri mari, cu vîlvătăi pînă la cer şi îi jertfeau atunci pe camarazii noştri idolilor blestemaţi Huichilobos şi Tezcatepuca şi le cereau tot timpul sfatul. După cum le spuneau aceştia în răutatea lor şi mai ales ca să nu vină să ne ceară pace, ar fi trebuit să ne măcelărească pînă în zori, pe noi, pe tlascalteci şi toţi aceia ce ne ajutau.

Auzindu-i, prietenii noștri îi credeau, văzînd mai cu seamă că ne mai scăzuse osîrdia.

Să lăsăm sfaturile mîrșave ale idolilor și să spun cum ne încercuiau în fiecare dimineață cete de dușmani, schimbîndu-se din timp în timp cu alții, ce purtau creste și flamuri diferite. Iar cînd ieșeam la ei să-i stăvilim, ne acopereau cu sudălmi, făcîndu-ne netrebnici și mișei și hoți, zicînd că nu eram buni de nimic, nici să ridicăm case, nici să îngrijim ogoare cu porumb și am venit să le prădăm cetatea, fugind ca niște hoți din țara noastră și de rege. Această ultimă insultă ne-o azvîrleau știind de la Narváez că sîntem aici fără încuviințarea Majestății Sale.

Ne mai strigau dușmanii noștri că-n zece zile nu vor rămîne decît oasele de noi, după cum le spuseseră ai lor idoli, iar ca să pună moț la toate ne ziceau : „Uitați-vă la voi cît de bicisnici sînteți, pînă și carnea voastră-i rea la gust, scîrboasă și amară precum fierea, de ni se oprește-n gît !" Într-adevăr, se pare că în ultimele zile, cînd se ospătaseră cu carnea fraților și camarazilor noștri, făcuse Domnul de era amară la gust.

Dar dacă nouă ne strigau asemenea nerușinări, să fi auzit ce le mai turnau prietenilor noștri tlascalteci : cum o să-i facă sclavi, și unii să lucreze pe ogoare, sau să ridice casele ce le-am distrus, iar pe ceilalți îi vor sacrifica.

Acestor amenințări le urmau puternice atacuri : înaintau pe după zidurile caselor ce le arseserăm, iar din canoe ne săreau în spate și de multe ori izbuteau să ne țină încercuiți pe străzi, dar Domnul ne întărea, căci altfel ne-ar fi lăsat puterile, și tot izbeam vîrtos la ei.

Să las relatarea acestor lupte istovitoare și să spun cum prietenii noștri din Tlascala, Cholula și Guaxocingo, ba chiar cei din Tezcoco, Chalco și Tlamanalco s-au înțeles să se întoarcă la cetățile lor, și fără să știe Cortés și nici măcar Pedro de Alvarado sau Sandoval, plecară toți, de

nu mai rămase în tabăra lui Cortés decît unul, Suchel, ce se boteză mai apoi și se chemă don Carlos. Acesta era frate cu don Fernando, seniorul de Tezcoco, și era bărbat tare viteaz. Cu el mai stătură cam patruzeci de rubedenii și prieteni ce-i avea. În tabăra lui Sandoval rămase alt *cacique* din Guaxocingo cu vreo cincizeci de oameni, iar într-a noastră doi fii ai lui Lorenzo de Vargas și neîntrecutul Chichimecatecle cu optzeci de rubedenii și vasali.

Văzînd cum ne-au părăsit, ne întristarăm tare. Cortés și Sandoval îi întrebară pe prietenii rămași la fiecare din ei în tabără, de ce au plecat astfel ceilalți. Ei răspunseră că mexicanii stăteau noaptea cu idolii de vorbă și le făgăduiseră că vom muri cu toții, noi și cu ei deopotrivă, iar aceștia crezuseră că e adevărat ce spun și de aceea au fugit cu spaima în suflet. Cu atît mai mult le dădeau crezare, cu cît ne vedeau pe toți răniți și muriseră mulți dintre ai noștri, iar lor li se prăpădiseră peste o mie și două sute de războinici. Își mai aminteau de ce le zisese Xicotenga cel Tînăr, spînzurat la porunca lui Cortés, care aflase prin vrăjitorii că vor sfîrși cu toții uciși de mexicani și nici un tlascaltec nu va rămîne în viață. Iată de ce se făcuseră nevăzuți toți aliații noștri.

În taină, lui Cortés îi părea rău după ei, dar lor le spuse zîmbitor să nu se teamă, căci tot ce ziceau mexicanii era doar minciună, menită să-i înfricoșeze și atîtea le făgădui, cu vorbe pline de iubire, că le veni iar inima la loc și stătură cu noi.

Și noi, de altfel, îi ademenirăm cu aceleași vorbe pe Chichimecatecle și pe cei doi tineri Xicotenga.

Pe cînd stătea Cortés de vorbă cu Suchel, care se va numi apoi don Carlos și era bărbat de seamă, chibzuit la minte și viteaz, îi spuse acesta lui Cortés: „Señor Malinche, nu te amărî că nu te lupți în fiecare zi cu mexicanii, ci așteaptă liniștit să ți se vindece piciorul și as-

cultă-mi sfatul : mai stai în tabără cîteva zile, și tot așa să facă și Tonatio, iar Sandoval să șadă la Tepeaquilla. În schimb, să iasă brigantinele în fiecare noapte și să împiedice intrarea apei și a hranei, căci, cum știi, în această întinsă cetate sînt mii de cete de războinici, care în scurt timp vor termina toate proviziile aduse înăuntru ; apa ce-o beau este deja sălcie, din niște puțuri ce-au săpat, și noaptea uneori adună apa de la ploaie pe care o beau. Așa trăiesc acuma, dar ce vor face dacă le tai apa și mîncarea ? Foametea și setea ce i-or chinui vor fi mai rele ca războiul".

Auzindu-i vorbele, Cortés se repezi și-l strînse în brațe fericit, făgăduindu-i c-o să-l îmbogățească și o să-i dea sate peste sate în stăpînire. Desigur, și nouă ne veniseră în gînd sfaturile acestea, dar sîntem astfel făcuți, că nu avem răbdare să așteptăm și ne grăbiserăm să pătrundem în cetate.

După ce se gîndi îndelung la spusele lui Suchel, deși îi trimiseserăm și noi demult aceleași vorbe, iar căpitanii și soldații lui făcuseră la fel, porunci să vină două brigantine la tabăra lui Sandoval și a noastră ca să ne spună să mai răbdăm încă trei zile fără să mai ieșim iar în cetate. Ținînd seama de îndrăzneala mexicanilor, se temu a trimite o brigantină singură și veniră două.

De mare ajutor ne-a fost și faptul că brigantinele cutezau acum să rupă parii înfipți de mexicani în lac spre a le găuri : vîsleau cu multă forță și, ca să aibă iuțeală și mai mare, veneau din urmă, cu pînzele umflate în vînt. Astfel, erau stăpîne peste lac și peste multe case ce se ridicau din apă departe de cetate. Aceasta făcu să le mai scadă mexicanilor trufia.

Cît privește bătăliile noastre, deși ne părăsiseră prietenii, începurăm să închidem și să astupăm canalul cel mare de lîngă tabăra noastră. Unii dintre noi căram pe

rînd buşteni şi lemne şi astupam cu multă trudă, iar ceilalţi luptau. Am mai spus că aşa ne înţeleseserăm să luptăm şi să muncim pe rînd.

În patru zile, şanţul era astupat şi netezit şi tot aşa făcuse şi Cortés la el în tabără, unde muncise cot la cot cu ceilalţi, cărînd buşteni şi lemne, pînă ce ne-am asigurat retragerea pe diguri şi pe punţi. Sandoval se îndeletnicea şi el cu asta, iar brigantinele le aveam acum alături, căci nu se mai temeau de piedici. Puţin cîte puţin, cîştigam din nou teren.

Pe de altă parte, cetele duşmane ne hărţuiau fără încetare şi cu multă vitejie se aruncau în luptă piept la piept. Şi aceştia se schimbau adesea între ei, ţipînd şi chiuind, iar cînd se auzea sunetul cornului lui Guatemuz săreau pe noi, încercînd să ne prindă şi degeaba îi tot izbeam din răsputeri.

În afară de bunul Dumnezeu, în asemenea clipe nu ne mai ajuta decît curajul ce îl aveam în luptă şi ne împotriveam pe cît puteam, pînă cînd arbaletele şi muschetele, atacurile călăreţilor, căci jumătate din ei stăteau mereu în preajmă, şi ajutorul dat de brigantine îi ţineau pe loc, iar noi înaintam astfel pas cu pas.

În felul acesta luptam pînă la căderea nopţii, cînd ne retrăgeam păstrînd o mare rînduială, căci atunci mexicanii dădeau să ne încercuiască în stradă şi pe la răscruci. Aşa făcuseră tot timpul, dar se însufleţiseră acuma, după victorie, ba chiar într-o zi ne înconjuraseră pe trei părţi. Deşi răniseră destui dintre ai noştri, ne-am strîns cu toţii laolaltă şi am ucis şi am prins mulţi duşmani. Cum nu mai aveam cu noi prieteni ca să se dea deoparte din şosea, iar călăreţii nu ne-au părăsit nici o clipă, deşi în încăierarea aceea le-au rănit doi cai, ne-am întors în tabără brăzdaţi de răni.

Odată ajunşi la adăpost, ne-am oblojit rănile cu untdelemn, le-am acoperit bine cu fîşii de pînză şi am început să mîncăm turtele de porumb cu *ají*, ierburi şi niscai poame, iar după aceea ne-am pus din nou pe vegheat.

În fiecare noapte, în toate templele lor cele înalte, mexicanii băteau din tobele acelea blestemate, care scoteau sunetul cel mai tînguitor şi diavolesc ce mi-a fost dat vreodată să aud, şi răsuna pînă departe. Mai băteau şi mai suflau şi în alte instrumente de-ale lor drăceşti, aprindeau ruguri, scoţînd neîncetat ţipete şi chiuituri asurzitoare, căci sosea clipa să îi sacrifice pe camarazii noştri prinşi de la Cortés şi în zece zile ne tot făgăduiau că vom sfîrşi la fel cu toţii. Pentru la urmă îl păstrau pe Cristóbal de Guzmán, pe care l-am găsit în viaţă după vreo douăsprezece-treisprezece zile. Acestea le-am aflat de la trei căpetenii mexicane prinse de noi, şi ne mai povestiră următoarele : cînd sacrificau pe ai noştri, se pornea să glăsuiască zeul Huichilobos şi le făgăduia izbîndă, îndemnîndu-i să lupte cît mai straşnic, chiar dintre ei de vor muri, căci în opt zile vom fi cu toţii ucişi de mîna lor şi astfel îi ducea mereu cu vorba.

În altă zi, cum se iviră zorile, ne căzu în spinare întreaga putere mexicană adunată de Guatemuz. Cum astupaserăm noi şanţul, iar puntea era dreasă şi puteau să treacă, se încumetară să intre pînă în tabără şi să arunce în noi cu pietre, ţepuşe şi săgeţi. Din fericire, Pedro Moreno Medrano, tunarul nostru, era aproape, şi cu cele două tunuri îi obligă să dea îndărăt, mult păgubindu-i. Trebuie să mai spun că trăgeau săgeţi de ale noastre, cu arbaletele, căci prinzînd ei de vii, odată cu Cristóbal de Guzmán, cinci arbaletieri de ai noştri, îi puseseră să le arate cum se încarcă arbaletele şi cum să tragă, dar nu se pricepeau şi nu putură a ne face nici un rău cu ele.

La fel ca noi, ba și mai aprig, luptară Cortés și Sandoval și mexicanii trăgeau în ei ploaie de săgeți, dar nici lor nu le făceau vreun rău.

Acestea le-am aflat prin echipajul brigantinelor care se duceau din tabăra noastră la Cortés și de la Cortés la noi și Sandoval. Cortés ne trimitea mereu prin ei răvașe și ne zicea cum să luptăm, ce avem de făcut, cum să veghem cu grijă și să lăsăm jumătate din cavaleri la Tacuba, ca să ne păzească avutul și indiencele ce ne pregăteau pîinea. Ne mai recomanda cum să luăm seama să nu pătrundă în tabără pe timpul nopții, căci știa de la niște prizonieri din tabără cum Guatemuz îi îndemna neîncetat să dea buzna noaptea peste noi, acuma că nu-i mai aveam pe tlascalteci. Știam prea bine că toți prietenii ne părăsiseră, dar de aceea și mai aprig ne păzeam.

Să mai povestesc felul în care zilnic aveam aspre încleștări cu mexicanii, dar nu încetam să înaintăm, luîndu-le, una după alta, baricade, punți și canale, dar ieșind brigantinele acuma fără teamă în larg. Fără a se mai feri de parii aceia lungi, ne ajutau și ele foarte mult. Brigantinele din tabăra lui Cortés ieșeau și fugăreau canoele ce aduceau în cetate apă și mîncare, iar marinarii culegeau din lac un fel de mătasea-broaștei care, după ce se usca, avea un gust apropiat de al brînzei și cu prilejul ăsta mai prindeau și o groază de mexicani.

În taberele lui Cortés și Sandoval se petreceau aceleași fapte : cucereau la rîndul lor baricade, punți și șosele și astfel trecură cam treisprezece zile.

Atunci Suchel, frate cu don Fernando, seniorul de Tezcoco, văzu că prinseserăm puteri și făgăduiala făcută de Huichilobos era mincinoasă, drept care dădu de știre fratelui său don Fernando să-i trimită degrabă lui Cortés toți războinicii pe care îi poate strînge în Tezcoco. Astfel încît, la două zile după primirea acelei vești, veniră peste două

mii de războinici. Îmi amintesc că mai sosi cu ei unul Pero Sánchez Farfán și Antonio de Villaroel, soțul Isabelei de Ojeda, lăsați de Cortés la Tezcoco. Pero Sánchez Farfan era căpitan, iar Villaroel fusese preceptorul lui don Fernando.

Văzînd cum ne vin întărituri, se veseli Cortés și le spuse multe vorbe de laudă. Tot atunci mai sosiră numeroși tlascalteci, cu căpeteniile lor, conduși de un *cacique* din Topeyanco, pe nume Tepaneca. Se mai arătară și mulți indieni din Guaxocingo și cîțiva din Cholula.

După ce au sosit cu toții, Cortés porunci să se ducă la el în tabără ca să le vorbească și mai întîi puse strajă soldați de-ai noștri la răscruci ca să îi apere de un atac al mexicanilor. Îndată ce i se înfățișară, le ținu Cortés o cuvîntare cu ajutorul doñei Marina și al lui Aguilar, spunîndu-le ca nicicînd să nu se îndoiască de buna lui voință, atît pentru ascultarea arătată Majestății Sale, cît și pentru marele bine ce ni l-au făcut. Iar dacă îi adusese cu noi cînd am pornit spre Mexic, el a făcut-o doar spre binele lor, ca să-i trimită acasă plini de bogății și să se răzbune pe dușmani și nu ca să cucerim cu brațul lor cetatea. Nici o clipă nu uitase cît sînt de buni și cît ne-au ajutat ; își amintesc doar cum le spuneam să se dea la o parte din drum cînd ne luptăm cu mexicanii, ca să-i cruțe de vălmășagul ce ar urma. Le mai spuse că după legile noastre ar trebui să fie pedepsiți cu moartea, căci așa pățesc cei care părăsesc cîmpul de bătălie, dar fiindcă ei nu le-au cunoscut, îi iartă. Dar să nu uite că Cel-de-Sus ne-a vegheat tot timpul și tot el ne va conduce spre izbîndă. Căci iată, chiar și cînd au lipsit, noi tot am mai dărîmat la case și am cucerit punți și baricade. Pe viitor, le porunci, să nu mai ucidă mexicani căci vrea să ia cetatea fără război.

Acestea zise, îl strînse la piept pe Chichimecatecle, pe cei doi tineri Xicotenga și pe Suchel, frate cu don Fer-

nando, făgăduindu-le pămînturi şi vasali şi lăudîndu-i pe cei care rămăseseră cu noi în tabără. Îi mai măguli apoi pe Tecapaneca, senior de Topeyanco, şi pe cei doi *caciques* din Guaxocingo şi Cholula, din tabăra lui Sandoval, după care fiecare se întoarse la postul lui.

Să mai povestesc de luptele ce le dădeam neîncetat, că toată ziua şi toată noaptea nu făceam altceva. Pe înserate, cînd ne retrăgeam, ne răneau o mulţime de soldaţi. Nu voi mai povesti pe larg acestea, ci voi zice numai cum ploua la vremea aceea în toate dupăamiezile şi noi ne bucuram cînd venea mai devreme un potop, căci se udau duşmanii şi-şi mai slăbeau strînsoarea, iar noi ne retrăgeam nevătămaţi şi nu mai eram aşa sfîrşiţi de osteneală.

Sînt prea sătul să tot descriu aceste bătălii, dar încă mai sătul eram să le trăiesc. Cititorii mei se vor fi plictisit să tot citească despre ele de atîtea ori şi le cer iertare, dar n-au putut fi mai puţine, căci în nouăzeci şi trei de zile, cîte am stat acolo, altceva n-am făcut. De acum înainte voi omite din povestirea mea aceste relatări cît de des îmi va sta cu putinţă.

Să mă întorc la întîmplările noastre. Cum din toate cele trei taberele pătrundeam tot mai adînc în cetate, Cortés şi Sandoval pe partea lor, iar Alvarado pe a noastră, ajunserăm în locul unde-şi săpaseră puţul din care, cum am mai spus, beau ei o apă sălcie. Îl stricarăm şi îl înfundarăm ca să nu-l mai poată folosi. Cum îl păzeau nişte mexicani, ne-am primit porţia de ţepuşe, pietre şi săgeţi şi multe lăncii lungi cu care ţinteau caii, căci acum puteam călări nestingheriţi în partea cucerită a oraşului, umplînd noi şanţurile şi netezind străzile.

Să spun acum cum îi trimise Cortés lui Guatemuz răvaşe de pace şi cum s-au petrecut lucrurile.

Capitolul CLIV

CUM A TRIMIS CORTÉS TREI CĂPETENII MEXICANE PRINSE ÎN BĂTĂLII TRECUTE SĂ-L ROAGE PE GUATEMUZ SĂ FACĂ PACE ŞI CE-A RĂSPUNS GUATEMUZ ŞI CE S-A ÎNTÎMPLAT

Văzînd Cortés cum cuceream în fiecare zi punţi, baricade şi şosele şi dărîmam mereu la case, vru să trimită trei căpetenii mexicane pe care le prinseserăm, să îi vorbească lui Guatemuz de pace. Căpeteniile îi spuseră că nu cutează a se duce cu asemenea solie, deoarece îndată Guatemuz ar porunci să ii ucidă. Dar, după ce schimbară multe vorbe şi îi rugă Cortés şi le făcu făgăduieli, ba le mai dărui şi mantii, se hotărîră să se ducă. Şi trimise atunci să-i spună lui Guatemuz cît îl preţuieşte, ca rudă apropiată şi ginere al marelui Montezuma, ce-i fusese atît de bun prieten şi cît de rău i-ar pare să distrugă în întregime marea cetate a Mexicului. Ca să se termine cu măcelul de fiecare zi al locuitorilor cetăţii şi al străinilor veniţi acolo, îl roagă să facă pace şi în numele Majestăţii Sale îi va ierta de moartea fraţilor noştri şi marile pagube ce ne-au pricinuit şi-i va acoperi cu mari favoruri. Îi mai aminti că mai trimisese de patru ori această solie de pace, dar el, fiind încă tînăr şi luîndu-se după sfetnicii lui, dintre care cei mai răi sînt idolii lor blestemaţi şi *papas*, a refuzat să vină şi s-a tot războit cu noi. Cum a văzut cîţi de-ai lor au căzut în acele bătălii şi au trecut de partea noastră toate cetăţile şi satele, iar de curînd ni se alăturară altele, îi pare rău de

pierderea atîtor vasali și atîtor cetăți. Știam de asemenea că li s-au terminat proviziile și apă nu mai au ; și le mai spuse alte asemenea vorbe bine țintite. Deși mesajul le fusese tălmăcit limpede de doña Marina și de Aguilar, căpeteniile îi cerură lui Cortés și o scrisoare, asta nu fiindcă nu înțelegeau, ci știau prea bine că de cîte ori noi trimiteam solii sau ceream ceva, foloseam o hîrtie din acelea care se cheamă *amales*, drept semn că e poruncă.

Cînd se înfățișară solii noștri la Guatemuz, îi spuseră cu lacrimile în ochi și suspinînd ce le poruncise Cortés, iar cînd îi auzi Guatemuz, împreună cu toate căpeteniile aflate acolo, lîngă el, la început se mînie, așa cum ni s-a spus apoi, de îndrăzneala ce-am avut ca să-i trimitem așa vorbe. Dar Guatemuz era foarte tînăr și nobil în purtări pentru un indian ; era plăcut la chip și vesel, iar fața o avea mai albă decît culoarea lor obișnuită. Avea douăzeci și cinci sau douăzeci și șase de ani și se căsătorise cu o femeie tare mîndră, fiica marelui Montezuma, unchiul lui. Cum am aflat mai tîrziu, era înclinat să facă pace și pentru aceasta porunci să se strîngă toate căpeteniile, *caciques* și *papas* și le spuse că voința lui era să curme războiul cu Malinche și noi toți ceilalți, căci încercaseră tot ce le stătuse în putință și luptaseră în felurite chipuri, dar noi sîntem astfel alcătuiți încît tocmai cînd cred că ne-au înfrînt, atunci venim cu puteri noi asupra lor. Acum aflase că iarăși ni s-au întors prietenii, în timp ce pe ei toate cetățile vecine îi părăsiseră. Mai mult, brigantinele rupseseră parii înfipți de ei, iar caii noștri zburdau în voie prin cetate. Le mai pomeni și de clipele grele prin care treceau din pricina foametei și a lipsei de apă. La sfîrșit îi rugă să-și spună cu toții părerea fără să se teamă, iar *papas* să și-o zică pe a lor și de asemenea ce le-au făgăduit zeii lor Huichilobos și Tezcatepuca. După cît se pare, îi spuseră aceștia : „Stăpîne și mărit stăpîn al nostru :

ne ești rege și domnești cu multă înțelepciune. Ți-ai arătat în toate bărbăția și curajul, iar țara e a ta de drept. Pacea de care ne vorbești e bună, dar stînd și chibzuind, să nu uităm că de cînd au intrat *teules* în țară și în cetate, lucrurile au mers tot mai rău pentru noi. Gîndește-te numai la serviciile și bogatele daruri făcute de unchiul tău, marele Montezuma și care au fost foloasele avute de pe urma lor, apoi la vărul tău Cacamatzín, seniorul de Tezcoco și la rubedeniile tale, seniorul de Iztapalapa, Cuyuacán, Tacuba, Talatzingo, la fiii marelui Montezuma, azi morți cu toții. Pe toți supușii tăi și pe vasalii din Tepeaca și din Chalco, ba chiar și din Tezcoco și din toate cetățile și satele tale i-au făcut sclavi și le-au însemnat fața. Vezi, așadar, mai întîi, ce ți-au făgăduit zeii noștri, ascultă sfatul nostru chibzuit și nu te încrede în Malinche și în vorbele lui. Mai bine să murim cu toți, aici în cetate, decît să cădem în puterea unor oameni care ne vor face sclavi și ne vor schingiui să le dăm aur".

În acea clipă spuseră și *papas* că în ultimele trei nopți, cînd le-au adus jertfe, zeii le-au făgăduit victoria.

Atunci, cu greu, Guatemuz rosti : „Fie deci precum spuneți. Aveți bună grijă de porumb și proviziile ce le mai avem și vom muri în luptă. De acum înainte, nimeni să nu mai cuteze a-mi cere pace, că voi da poruncă să fie ucis"..

Cu toții făgăduiră să lupte zi și noapte sau să moară apărîndu-și cetatea.

Acestea odată stabilite se înțeleseră cu cei din Xochimilco și din alte sate să le aducă noaptea apă cu canoele și săpară alte puțuri, cu apă sălcie.

Dar să nu mai vorbim de hotărîrea lor. Să mă întorc la Cortés și la ai noștri, care stăturăm două zile fără să mai pătrundem în cetate, așteptînd răspunsul. Spre marea

noastră mirare, nenumărate cete de indieni războinici se năpustiră asupra taberelor noastre și se luptară viteji ca niște lei, de crezurăm că ne-a venit sorocul să murim. Cele ce spun se întîmplară în tabăra lui Pedro de Alvarado, unde mă găseam și eu. Cît despre taberele lui Cortés și Sandoval, aflarăm că și acolo au intrat peste ei fără să se poată apăra, oricît de numeroși au fost aceia pe care i-au ucis și i-au rănit. Iar cînd mai suna și cornul lui Guatemuz, era vai și amar ! Trebuia să ne strîngem bine rîndurile ca să nu fim striviți de marele lor număr, căci așa cum am spus, încercînd să pună mîna pe noi, se înfigeau singuri în lănciile și săbiile noastre.

Cum eram obișnuiți cu acest fel de încăierări, căci zilnic omorau și răneau cîțiva de-ai noștri, știurăm să le ținem piept ; astfel ne luptarăm șase sau șapte zile în șir, și deși aveau pierderi mari, nu le scădea deloc avîntul, căci nu se temeau să moară în bătălie. Îmi amintesc că ne spuneau : „Pentru ce ne tot cere Malinche să încheiem pace cu voi ? Idolii noștri ne-au promis izbîndă, apă avem destulă, hrană din belșug și astfel veți pieri pînă la unul ! Nu vă mai osteniți cu trăncăneala voastră despre pace, căci vorbele-s bune doar pentru muieri, pe cînd bărbații glăsuiesc cu arma în mînă !". Spunînd acestea, se repeziră la noi precum cîinii turbați, lovind cu toții dintr-o dată și, pînă ne despărți căderea nopții, luptară fără încetare. Atunci ne retraserăm în bună rînduială, căci veneau pe urma noastră și iarăși le cerurăm prietenilor noștri să iasă repede din drum, fiind ei acuma tot mai mulți. Ne întoarserăm în sfîrșit la colibele noastre, ieșirăm apoi de strajă și cinarăm veghind. După acest prim atac, petrecurăm multe zile astfel.

Apoi lucrurile se înrăutățiră și mai tare, și iată cum : mexicanilor li se alăturară trei provincii, anume Matal-

tzingo, Malinalco și încă una al cărei nume nu mi-l amintesc *, ce se afla la vreo opt-zece mile de Mexic și se înțeleseră cu ei să ne cadă în spinare și să ne intre în tabere în timp ce ne războiam cu mexicanii. Atunci ar fi urmat să iasă din cetate alți războinici mexicani și, atacîndu-ne din două părți deodată, să ne strivească.

Despre aceasta se vorbi mult în taberele noastre, ceea ce voi povesti și eu.

Fuga spaniolilor din Mexic (*Pînză din Tlascala*)

* În capitolul imediat următor, cea de a treia provincie s-ar părea că este Tulapa. (N. tr.)

Capitolul CLV

CUM SE ÎNȚELESESE GUATEMUZ CU PROVINCIILE MATALTZINGO, TULAPA ȘI MALINALCO PRECUM ȘI CU ALTE ORAȘE, CA SĂ-L AJUTE ȘI SĂ NE ATACE ÎN TABĂRA NOASTRĂ DIN TACUBA ȘI ÎN TABĂRA LUI CORTÉS, IAR APOI, ÎN TIMP CE VOR LUPTA CU NOI, SĂ IASĂ TOATĂ OȘTIREA MEXICANĂ ȘI ALTE ÎNTÎMPLĂRI

Ca să se înțeleagă bine povestirea mea, voi aminti următoarele : după înfrîngerea lui Cortés și prinderea și sacrificarea celor șaizeci și ceva de soldați — voi spune acum că au fost șaizeci și șapte, după ce i-am numărat — Guatemuz trimisese capetele cailor, pielea de pe fețele camarazilor noștri, după ce o tăbăciseră și mîinile și picioarele lor, prin multe sate și în Mataltzingo și le dăduse de știre că muriseră mai mult de jumătate dintre noi. Tot atunci îi rugase să le vină în ajutor, ca să sfîrșească odată cu noi și să ne hărțuiască zi și noapte, obligîndu-ne astfel să ieșim afară din tabere ca să ne apărăm. În timp ce ne vom lupta cu ei, ei vor ieși din cetate să ne atace prin altă parte și în felul acesta ne vor înfrînge o dată pentru totdeauna, iar trupurile noastre le vor aduce jertfă și vor face apoi un mare ospăț cu ele.

Acestea le spusese Guatemuz, iar ei l-au crezut pe de-a-ntregul, mai ales că avea la Mataltzingo și la Tulapa multe rubedenii dinspre partea mamei.

De cum văzură fețele și capetele soldaților noștri și auziră veștile, își adunară toți războinicii și veniră în grabă să ajute Mexicul și pe ruda lor Guatemuz. Pe drumul pe unde treceau îndreptîndu-se spre noi aveam trei sate ce ne erau prietene. Îi năpădiră pe aceștia, le jefuiră moșiile și porumbiștile și le uciseră copiii ca să-i aducă jertfă zeilor. Locuitorii lor trimiseră solie în mare grabă să-i dea de știre lui Cortés și să le vină în ajutor. Acesta îl trimise de îndată pe Andrés de Tapia, cu douăzeci de călăreți, o sută de soldați de-ai noștri și mulți prieteni tlascalteci, cu care îi izgoniră de acolo. Apoi se întoarse în tabără și abia apucă Cortés să se bucure de victoria dobîndită, că veni altă solie din satele din Cuernavaca, ca să ne cheme și ei în ajutor, căci aceiași indieni războinici din Mataltzingo, Malinalco, Tulapa și alte provincii se apropiau de ei să-i prade. Acestora le trimise Cortés pe Gonzalo de Sandoval, cu douăzeci de oameni călare și optzeci de soldați, aleși dintre cei mai teferi din toate taberele și mulți prieteni. Doar Domnul știe în ce primejdie rămaseră toți ceilalți din tabără, răniți și înfometați cum erau !

Ar fi multe de spus despre felul în care s-a purtat Sandoval și cum i-a nimicit el pe dușmani, dar mă opresc aici. El se grăbi de altfel să se întoarcă și să-și ajute camarazii din tabără. Aduserăm cu noi două căpetenii din Mataltzingo, lăsînd cetățile în bună pace. Campania lui ne-a fost de mult folos din pricinile următoare : mai întîi, prietenii noștri n-au mai fost hărțuiți, în al doilea rînd, ea a împiedicat atacul unor noi dușmani și în al treilea rînd, Guatemuz și căpeteniile lui au văzut că nu vor avea nici ajutor și nici favoruri din partea acestor provincii. Astfel se punea capăt amenințărilor ce ni le strigau veșnic mexicanii cînd luptau cu noi, despre ajutorul ce le va veni din partea cetăților pomenite, așa cum le făgăduiseră lor zeii.

Dar să sfîrşim cu expediţia lui Sandoval şi să spun cum Cortés le propuse iarăşi pace mexicanilor, promiţîndu-le că va uita relele din trecut. Îl mai anunţă că regele, stăpînul nostru, îi poruncise să nu mai distrugă cetatea, iar din această pricină de cinci zile nu mai luptase şi nu mai încercase să înainteze. Îi zise să nu uite că li s-au terminat proviziile de apă şi de hrană şi că două treimi din cetate sînt la pămînt. Cît despre ajutorul sperat din Mataltzingo, să le întrebe numai pe cele două căpetenii sosite de acolo, ce s-a întîmplat pe drum cu oştirile ce au trimis. La urmă, Cortés îi făcu multe făgăduieli. Cu cei doi soli ai lui, Cortés îi trimise şi pe cei doi indieni din Mataltzingo şi şase căpetenii mexicane prinse în bătăliile trecute.

Cînd îi văzu Guatemuz pe prizonierii din Mataltzingo şi află de la ei ce se întîmplase, nu vru să le vorbească şi le porunci doar să se întoarcă acasă şi să părăsească imediat cetatea.

Dar să-i lăsăm pe aceşti soli, pentru că îndată ieşiră mexicanii din cetate pe trei părţi deodată, mai turbaţi ca oricînd, şi năvăliră iar pe noi. Ne încleştarăm cu ei amarnic în toate trei taberele şi deşi rănirăm şi uciserăm la ei din plin, se pare că doreau să moară în luptă. În toiul bătăliei, cînd ne uciseră zece soldaţi, cărora le retezară capetele, ne strigau : „*Que tlenquitoa, rey Castilla, quetlenquitoa ?*“ ceea ce pe limba lor înseamnă : „Ei, ce zice acuma regele vostru din Castilia ?“, azvîrlind în noi cu atîtea pietre, ţepuşe şi săgeţi că acoperiră cu ele toată strada.

Toate acestea nu ne împiedicară să cucerim cea mai mare parte din cetate. Băgarăm de seamă la ei o schimbare : deşi luptau tot vitjeşte, nu se mai primeneau aşa des cetele între ele şi nici nu mai săpau la şanţuri şi la diguri. Un lucru rămăsese sigur : cînd ne retrăgeam, ve-

neau negreşit după noi să ne prindă. Trebuie să mai spun că ni se terminase pulberea în toate trei taberele, dar tocmai atunci sosise o corabie la Villa Rica, din flota unui licenţiat pe nume Lucas Vázquez de Ayllón, care se pierduse sau fusese scufundată în insula Florida. Corabia acostă în port şi în ea erau nişte soldaţi, cu pulbere şi arbalete, iar împuternicitul lui Cortés la Villa Rica, pe nume Rodrigo Rángel, care îl păzea acolo pe Narváez, îi trimise iute lui Cortés pulberea, arbaletele şi soldaţii.

Să revenim la cucerirea cetăţii. Cortés se înţelese cu toţi căpitanii şi soldaţii să pătrundem cît mai mult în cetate, pînă în Tlatelolco, piaţa lor cea mare, unde au şapte temple şi sanctuare. Fiecare intrarăm pe partea noastră şi tot cuceream la punţi şi baricade, ba Cortés ajunse pînă într-o piaţetă unde aveau alte sanctuare şi nişte prăjini înalte, în care înfipseseră multe capete de-ale camarazilor noştri, ucişi şi sacrificaţi în bătăliile trecute. Le crescuse părul şi barba mult mai mult decît atunci cînd erau în viaţă şi n-aş fi crezut de nu-i vedeam cu ochii mei. I-am recunoscut printre ei pe trei soldaţi, tovarăşi de-ai mei apropiaţi şi, văzîndu-i ce-au ajuns, mult ni se îndoliară inimile. Le lăsarăm atunci unde erau, dar douăsprezece zile mai tîrziu le-am scos de acolo şi le-am dus, împreună cu capetele altor camarazi, pe care le aduseseră ofrandă zeilor, într-o biserică ce-am ridicat lîngă puntea care se cheamă Saltul lui Alvarado. Astăzi se numeşte biserica Martirilor şi acolo le-am făcut o înmormîntare creştinească.

Să las acestea şi să mai povestesc cum ne-am dus să ne batem toţi oştenii lui Alvarado. Ajunserăm noi la Tlatelolco, unde era plin de mexicani, care îşi păzeau idolii şi templele înalte. Puseseră atîtea apărători şi baricade, că ne trebuiră peste două ore să le scoatem, ca să putem intra. Putînd acuma caii noştri să galopeze în

voie, ne fură de mare ajutor, deși îi răniră pe mulți din ei și putură cavalerii să-i străpungă în voie cu lăncile pe mexicani. Aflîndu-se acolo așa de mulți dușmani, ne duserăm două companii să ne luptăm cu ei. Pedro de Alvarado porunci companiei comandate de un căpitan pe nume Gutierre de Badajoz să urce pînă în vîrful templului lui Huichilobos, care are o sută și paisprezece trepte și acolo se luptă el plin de înfocare cu dușmanii și numeroșii *papas* care ieșiră din altarele de sus. Atîta se îndîrjiră împotriva lui Badajoz și a companiei lui, că îl împinseră vreo douăsprezece trepte în jos, drept care ne cățărarăm și noi să-l ajutăm, dar erau așa mulți și vijelioși că era gata să ne pierdem viețile cu toții și ne urmăreau pe trepte în jos, însă pînă la urmă izbutirăm să le urcăm din nou pînă în vîrf.

Să pomenesc acum ce mare primejdie era să încercăm a cuceri templul acela mare cît o fortăreață și tare înalt. În luptele acelea ne-am ales toți cu răni adînci, dar am izbutit totuși să dăm foc la altare și au ars toți idolii. Ne-am înfipt apoi stindardele în vîrful templului și am coborît iarăși la poale, unde am luptat pînă la căderea nopții, dar nu ne-am putut menține poziția cu atîția războinici cîți ne înconjuraseră.

Să las acestea și să spun cum, în ziua următoare, Cortés și căpitanii lui văzură din locul unde luptau, care era pe niște străzi departe de templul cel înalt, flăcările care ieșeau din altare, căci nu se stinsese încă focul, și în vîrful lui stindardele noastre fîlfîind *. Cortés se veseli nespus și ne spuse că ar fi vrut să fie și el cu noi, ba chiar că ne invidiază puțin pentru fapta noastră. Nu avea cum

* E greu de crezut că după atîta timp de cînd ardea templul, stindardele nu luaseră și ele foc. (N. tr.)

să ajungă pînă la noi, căci se găsea la un sfert de leghe depărtare și mai avea de cucerit multe punți și canale, iar în locul unde ajunsese îl hărțuiau indienii neîncetat. Astfel, el nu putea să înainteze atît de iute spre inima cetății, așa cum făcuserăm noi cu Alvarado. După patru zile ne-am întîlnit toți, cu el și Sandoval și atunci puteam trece de la o tabără la alta prin străzi și printre case, punți și baricade dărîmate și canale umplute cu pămînt.

Într-una din zilele acelea, Guatemuz cu toți războinicii lui se retrase într-o parte a orașului clădită în larg, pe lac, deoarece casele și palatele în care locuia erau ridicate pe uscat. Cu toate acestea, ieșeau zilnic la atac, iar cînd se retraseră ne-au dat o fugăreală bună.

Văzînd Cortés cum trec zilele și nici nu se gîndeau să ceară pace, se înțelese cu toți căpitanii să le întindem curse, și iată ce făcurăm. Din toate cele trei tabere ale noastre ne adunarăm treizeci de cavaleri și o sută de soldați, cei mai îndrăzneți și bătăioși cîți ne-am găsit. Cortés mai trimise după o mie de tlascalteci și ne duserăm cu toții în niște case mari, ce fuseseră ale unui senior din Mexic. Aceasta se întîmpla în zori și Cortés merse să lupte pe străzi și pe diguri, ca de obicei, cu ceilalți cavaleri rămași și cu soldații, arbaletierii și mușchetarii. Se duseră să se încaiere cu el cetele mexicane care-l așteptau anume și încă alții trimiși de Guatemuz să păzească puntea. Îndată ce văzu Cortés că erau mulți războinici, se prefăcu a se retrage și, ca să-i păcălească și mai bine, le porunci prietenilor tlascalteci să se tragă pe marginea digului. Dușmanii îl urmăriră, la început fără vlagă, dar mai apoi, văzîndu-l că o ia la goană, se năpustiră în urma lui cu toate forțele. După ce trecură puțin de casele unde ne ațineam ascunși, porunci să fie trase deodată două focuri, care erau semnalul să ieșim. Primii țîșniră cavalerii, apoi soldații, și îi izbirăm după bunul nostru plac.

Veni și Cortés cu ai lui, prietenii noștri tlascaltеci la rîndul lor hăcuiră cu nădejde la dușmani. Făcurăm atîta prăpăd printre ei, că de atunci niciodată nu mai cutezară să ne urmărească pe cînd ne retrăgeam.

Pedro de Alvarado le întinse și el o cursă, dar nu se întîmplă nimic, iar eu în ziua aceea mă dusesem cu Cortés.

Să spun cum ne așezaserăm cu toții în Tlatelolco și Cortés porunci să stăm acolo cu toate companiile, căci aveam de mers mai mult de o jumătate de leghe din tabără ca să ne batem, și să veghem neîncetat.

Stăturăm astfel trei zile fără să facem mare lucru. Cortés ne poruncise să nu mai umblăm prin cetate și nici să nu mai dărîmăm case, căci se gîndea să ceară iarăși pace.

Astfel că în zilele cînd ne aflam în Tlatelolco, trimise iar Cortés solie de pace lui Guatemuz, rugîndu-l să se predea fără teamă și făcîndu-i mari făgăduieli, cum că va fi tratat cu onoruri depline și că va domni ca și pînă atunci peste Mexic și toate pămînturile și cetățile sale. Îi trimise provizii și daruri — turte de porumb, găini, poame și cacao, căci altceva nu avea.

Guatemuz se sfătui cu căpitanii lui și hotărîră să-i răspundă că dorește să facă pace, dar mai cere trei zile de răgaz, după care se va întîlni el cu Cortés ca să discute totul. În realitate ceruse acest răgaz ca să mai afle voia lui Huichilobos, să repare punți și să deschidă diguri, să pregătească pietre, țepușe și săgeți și să înalțe baricade.

Trimise Guatemuz patru căpetenii mexicane cu răspunsul și crezurăm că erau cu adevărat vorbe de pace. Cortés porunci prin urmare să li se dea solilor mîncare și băutură din belșug și apoi îi trimise îndărăt, dîndu-le pentru el alte bunătăți, ca și data trecută.

La rîndul lui, Guatemuz grăbi spre noi alți doi soli, cu două mantii bogat împodobite și aceștia spuseră că va veni stăpînul lor precum s-au înțeles.

Ca să nu mai pierd timpul, voi spune că nu s-a gîndit nici o clipă să vină la întîlnire, căci îl sfătuiseră să nu dea crezare vorbelor lui Cortés, înfățișîndu-i sfîrșitul unchiului său, marele Montezuma, și al rubedeniilor lui și pieirea întregii nobilimi mexicane. Îi mai ziseră să se prefacă bolnav și să-i asmută din nou asupra noastră pe toți războinicii cetății, în nădejdea că de data aceasta se vor milostivi zeii de ei, îngăduindu-le să ne învingă, așa cum le făgăduiseră de atîtea ori.

Stînd noi și așteptîndu-l pe Guatemuz, care nu apărea defel, văzurăm trădarea, dar în clipa aceea ieșiră toate cetele de mexicani cu flamurile în vînt și îl atacară cu atîta foc pe Cortés, că nu se mai putea apăra. In tabăra noastră pățirăm aidoma, iar Sandoval și el la fel, de parcă abia acum se avîntau prima oară în luptă. Așteptîndu-l noi pe Guatemuz cu gînd de pace, nu eram ageri ca de obicei și izbutiră să ne rănească mulți soldați și niște cai.

Nu apucară să se bucure de izbîndă, ci o plătiră îndată foarte scump.

Cortés, văzîndu-i ce fac, ne porunci să atacăm și noi, urmărindu-i acolo unde se retrăseseră. Cum văzură că am cucerit întreaga cetate, trimise Guatemuz două căpetenii la Cortés să-i spună că dorește să-i vorbească lîngă un canal, unde să stea el de-o parte și Cortés dincolo de el. Stabiliră să se întîlnească a doua zi în zori. Cortés se duse, dar Guatemuz nu sosi la locul convenit, ci trimise șase căpetenii care spuseră că stăpînul lor nu îndrăznește a veni ca nu cumva să tragă în el cu arbaletele și cu muschetele și să-l omoare, în timp ce vor vorbi.

Cortés jură atunci că nu-i vor clinti nici măcar un fir de păr, dar fu zadarnic. Ei nu vrură să-l creadă, spunîndu-i că-l cunosc prea bine și că stăpînul lor nu va păți ca Montezuma. Atunci, două căpetenii care vorbeau cu Cortés scoaseră dintr-o traistă ce o duceau cu ei cîteva turte de porumb, hartane de găină și niște cireși și se puseră tacticos să le mănînce, ca să vedem că ei nu mor de foame.

Văzînd ce fac, îi trimise degrabă îndărăt spunîndu-le că de nu vor pace, o să le intre el prin case, să vadă de mai au porumb și orătănii.

Trecură astfel din nou cîteva zile de cînd nu mai luptam cu ei, iar în timpul acesta se furișau în fiecare noapte la noi în tabără sărmani indieni lihniți de foame. Cortés ne porunci să-i lăsăm în pace, căci văzîndu-i în ce hal erau își vor schimba hotărîrea, cerînd pînă la urmă pace. Dar ei tot nu se îndurau să se predea.

În tabăra lui Cortés era un soldat care zicea că a luptat în Italia cu Marele Căpitan * în bătălia de la Garellano și alte mari bătălii, cum se lăuda el. Acesta povesti multe despre arme și alte invenții de război, și spuse că ar putea construi o catapultă în Tlatelolco, cu care, dacă ar bombarda două zile locul unde se refugiase Guatemuz, l-ar silit negreșit să ceară pace. Atîtea îi mai spuse lui Cortés, fiind tare vorbăreț acest soldat, că pînă la urmă îl lăsă să-și facă după voie catapulta și aduseră lut și piatră așa cum ceruse acesta, precum și tîmplari, piroane și tot ce-i mai era trebuincios.

---

* Gonzalo Fernández de Córdoba (1453—1515), vestit războinic spaniol. A luptat vitejește în războaiele împotriva musulmanilor, iar Regii catolici i-au încredințat conducerea unei expediții în Italia, unde a cucerit Tarento, a purtat două bătălii victorioase împotriva francezilor, la Cerinola și Garellano, și a întărit stăpînirea regatului napolitan, unde a fost numit conetabil. (N. tr.)

Făcu acesta două praştii mari din nişte frînghii groase şi îi aduseră bolovani cît ulcioarele de o *arroba*. După ce făcură şi încărcară catapulta după cum poruncise el şi spuse că era gata să tragă, îi aşezară un bolovan în praştia cea mare, dar acesta, după ce traseră, săltă puţin pe loc şi apoi căzu pe catapultă.

Cortés tare se mînie pe soldat şi mai ales pe sine, pentru că îi crezuse vorbele lăudăroase. Ne spuse că omul acela dovedise cum într-un război nimic nu-i mai dăunător ca vorbăria, iar aceasta fusese cu adevărat flecăreală curată, fără nici un folos.

Soldatul acela se numea, după spusele lui, Fulano de Sotela şi era de felul lui din Sevilla. Cortés porunci apoi să se strice catapulta.

Să lăsăm acestea şi să spun cum, văzînd că acea catapultă fusese o batjocură şi nimic mai mult, porunci Cortés să se ducă Gonzalo de Sandoval comandant peste douăsprezece brigantine în partea cetăţii unde se refugiase Guatemuz, şi care era aşezată pe apă.

Sandoval îi înştiinţă atunci pe căpitanii brigantinelor, ceea ce voi povesti şi eu în continuare.

Capitolul CLVI

CUM SE DUSE GONZALO DE SANDOVAL CU DOUĂSPREZECE BRIGANTINE ÎN ACEA PARTE A CETĂŢII UNDE SE GĂSEA GUATEMUZ ŞI ÎL PRINSE ŞI CE S-A ÎNTÎMPLAT

Văzînd că nu folosea la nimic catapulta, decît să-l înfurie împotriva soldatului care îi sfătuise cum s-o facă şi că Guatemuz nu vrea să facă pace, Cortés îi porunci lui Gonzalo de Sandoval să intre cu brigantinele în locul din cetate unde se retrăsese Guatemuz cu toată floarea nobilimii mexicane, dar să nu ucidă şi nici să nu rănească pe vreun indian, decît de îi vor ataca şi chiar şi atunci doar să se apere fără să le facă vreun alt rău. În schimb aveau de dărîmat toate casele şi apărătorile ce le ridicaseră pe lac. Cortés se sui în templul cel înalt din Tlatelolco, să vadă cum va pătrunde Sandoval cu brigantinele, iar cu el merseră Pedro de Alvarado, Francisco Verdugo, Luís Marín, precum şi alţi soldaţi.

Cînd ajunse Sandoval cu brigantinele lui, vîslind puternic pînă la casele lui Guatemuz, acesta se văzu încercuit şi se temu că o să-l prindă şi o să-l omoare îndată. Avea gata de plecare cincizeci de canoe mari, cu vîslaşi buni ca să poată scăpa de va fi la strîmtoare şi să se ascundă în păpuriş, de acolo să fugă pe ţărm şi să se adăpostească într-un sat. Tot aşa poruncise să facă şi căpeteniile şi oamenii de vază din cetate care îl urmaseră. Văzîndu-i cum intră printre case, se îmbarcară iute în cele cincizeci

de canoe, unde puseseră deja avutul, aurul, giuvaierurile, întreaga lui familie și muierile și se îndreptară spre larg. La ceasul acela tot lacul forfotea de canoe, drept care Sandoval băgă de seamă abia mai tîrziu că Guatemuz fugise. Porunci atunci tuturor brigantinelor să înceteze cu dărîmatul caselor și apărătorilor și să se ia după canoe, băgînd bine de seamă nu cumva să le scape, iar pe Guatemuz să-l prindă numai, fără să-l vatăme în vreun fel. Îi mai porunci unuia García Holguín, bun corăbier și prieten de al lui, care comanda o brigantină iute, cu vîslași puternici, să o ia spre locul unde spuneau că s-ar fi dus Guatemuz în fuga lui, iar el porni în altă parte, cu restul brigantinelor. Vru Domnul ca García Holguín să ajungă din urmă canoele și pirogile în care era Guatemuz și văzu că una din ele era mai semeață și împodobită. Apropiindu-se, recunoscu tronul în care călătorea Guatemuz, marele senior al Mexicului și le făcu semn să se oprească. Cum ei mai abitir își înteţiră vîslitul, se prefăcu a porunci să se tragă cu arbaletele și cu muschetele, la care Guatemuz se sperie și spuse : „Nu trage, că eu sînt regele acestei cetăți și numele meu e Guatemuz. Te rog să nu te atingi de bunurile mele și nici de soața și rubedeniile mele, ci du-mă la Malinche".

Gînd îl auzi Holguín, se veseli nespus. Se apropie apoi de rege și îl îmbrățișă cu mult respect, apoi îl sui în brigantină cu soața lui și cu treizeci de căpetenii. Aici îl conduse la pupa și îl pofti să se așeze pe niște velințe și mantii, apoi porunci să i se aducă de mîncare. De canoele cu bunurile lui nu se atinse, ci le aduse pe lîngă brigantină.

Tocmai atunci Gonzalo de Sandoval dăduse poruncă să se adune toate brigantinele și astfel află că îl prinsese Holguín pe Guatemuz și că i-l duce lui Cortés. Îndată porunci vîslașilor să se grăbească, îl ajunse pe Holguín

din urmă şi-i porunci să îi încredinţeze prizonierul, dar Holguín se împotrivi, zicînd că el îl prinsese şi nu Sandoval. El îi dădu dreptate, dar îi aminti că este comandantul general al brigantinelor şi Holguín merge prin urmare sub steagul său. Din prietenie, şi fiindcă brigantina ce comanda era cea mai uşoară, îi poruncise lui să meargă după Guatemuz, dar acum a sosit momentul să i-l predea. Holguín tot se mai codea şi tocmai atunci porni altă brigantină aproape în zbor către Cortés, care era aproape, la Tlatelolco şi se uita din înaltul templului după Sandoval, să-i ceară o răsplată pentru vestea cea bună şi să-i spună cum se certau Sandoval şi Holguín pentru prizonier.

Aflînd Cortés această ştire, îi trimise în fuga mare pe căpitanii Luís Marín şi Francisco Verdugo să-i cheme pe Sandoval şi pe Holguín, ca aceştia să vină imediat cu brigantinele fără să se mai certe şi să-l aducă pe Guatemuz cu soaţa şi familia, purtîndu-se cu ei cu mult respect, căci el va hotărî al cui e prizonierul şi cui îi va reveni cinstea de a-l fi prins. Între timp, puse să se pregătească o estradă aşa cum vor putea, să aştearnă pe jos mantii şi velinţe, să găsească nişte jilţuri şi să aducă repede bucate din cele pe care le păstra Cortés pentru sine.

Sosiră în sfîrşit Sandoval şi Holguín aducîndu-l pe Guatemuz între ei. Acesta îi arătă mult respect lui Cortés, care îl îmbrăţişă şi-i dădu mari semne de iubire. Vorbi Guatemuz : „Señor Malinche, mi-am făcut datoria apărîndu-mi cetatea şi vasalii şi mai mult nu pot face. Sînt prizonier şi-am fost adus cu forţa dinaintea ta şi a puterii tale. Scoate-ţi pumnalul de la brîu şi ucide-mă degrabă“. Pe cînd spunea acestea îi curgeau lacrimile pe obraji şi suspina şi tot aşa plîngeau ceilalţi nobili mexicani care erau cu el.

Cortés i se adresă cu multă blîndețe prin tălmacii noștri doña Marina și Aguilar, spunîndu-i că nu poartă nici o vină, ci cu multă vitejie și-a apărat cetatea, pentru care îi nutrește mult respect. Era mai bine însă de s-ar fi predat de bună voie cînd se vedea că vor fi înfrînți și astfel ar fi scutit cetatea de distrugeri și de măcel pe mexicani. Dar acum toate au trecut și ce s-a făptuit nu se mai poate drege. E timpul să se liniștească și să le spună căpeteniilor sale că tot el va domni peste Mexic și provinciile sale, ca și pînă acum.

Guatemuz și toate căpeteniile răspunseră că-i sînt recunoscători pentru aceasta. Cortés îl întrebă apoi unde se află doamna lui, precum și celelalte doamne, soții de căpetenii de care îi spuseseră că se aflau cu el. Guatemuz îi răspunse că îl rugase pe Gonzalo de Sandoval și pe García Holguín să le lase să șadă în canoele cu care au venit pînă vor ști ce va hotărî Malinche.

Cortés trimise după ele și porunci să-i ospăteze pe toți cu ce era mai bun în toată tabăra, și cum se însera și începuse să plouă, plecară spre Cuyuacán. Cortés îi luă cu el pe Guatemuz, cu familia și ceilalți din jurul lui și multe căpetenii. Pe Gonzalo de Sandoval, Pedro de Alvarado și pe ceilalți căpitani îi trimise pe fiecare la casele și în taberele lor. Noi plecarăm la Tacuba, Sandoval la Tepeaquilla și Cortés se duse la Cuyuacán.

Guatemuz a fost făcut prizonier, cu căpeteniile lui, pe treisprezece ale lunii august, în ceasul amurgului, în ziua sfîntului Hipólito, anul o mie cinci sute și douăzeci și unu.

A fost o furtună grozavă în noaptea aceea, cu fulgere și trăznete, pînă după miezul nopții.

După prinderea lui Guatemuz, am surzit toți soldații, ca și cum am fi fost multă vreme închiși într-o clopotniță cu multe clopote ce-ar răsuna tot timpul și deodată dangă-

Ierusalimului, dar nu cred să fi fost măcel mai mare ca aici, căci multă lume şi-a găsit sfîrşitul în cetatea aceasta, războinici care se adunaseră din toate provinciile şi oraşele supuse Mexicului, şi, cum am mai spus, erau înţesate de trupurile lor străzile, lacul şi palisadele şi duhnea atît de cumplit că nu se putea sta acolo. De aceea, cum l-am prins pe Guatemuz, ne-am dus cu toţii la noi în tabere. Lui Cortés i se făcu chiar rău şi pe toţi ne duru capul.

Să spun acum despre soldaţii de pe brigantine, care au ieşit cei mai cîştigaţi din tot războiul şi avură parte de prada cea mai bună. Ei se puteau duce nestingheriţi prin casele ridicate pe lac, unde adulmecaseră că ar fi rost de înhăţat veşminte bune şi aur şi alte bogăţii, sau se furişau să scotocească prin păpuriş după averile ascunse de mexicani acolo, cînd le cuceream casele din cetate. Prefăcîndu-se că urmăresc canoele care duceau provizii şi apă în cetate, dacă dădeau peste unele cu care fugeau căpetenii spre uscat ca să se ascundă prin satele vecinilor lor, indienii *otomi*, îi despuiau de tot ce aveau.

În timpul acesta, noi, soldaţii care luptam pe diguri şi pe uscat, aveam parte doar de împunsăturile săgeţilor şi lănciilor şi de rănile făcute de pietre şi ţepuşe. Cînd intram şi noi în cîte o casă, era pustie, căci o părăsiseră locuitorii, luîndu-şi cu sine tot avutul. Pe apă nu puteam ajunge, decît după ce astupam canalele şi dregeam punţile. De aceea am spus, în capitolul în care am vorbit despre aceasta, cînd umbla Cortés să adune marinarii pentru brigantine, că aceştia vor trage cel mai mult folos. Ceea ce s-a întîmplat şi mărturie au stat Guatemuz şi căpeteniile lui, cînd le-a cerut Cortés comoara împărătească a lui Montezuma. Aceştia au răspuns că-n mare parte marinarii de pe brigantine s-au înfruptat din ea.

Dar să spun cum, răspîndindu-se aşa grea duhoarea în cetate, Guatemuz îl rugă pe Cortés să le dea voie mexicani-

tul lor ar înceta. Asta spun deoarece în toate cele nouăzeci și trei de zile cît am stat noi în cetate, zi și noapte strigau și chiuiau căpeteniile mexicane, ca să-și îmbărbăteze războinicii și să-i asmută împotriva noastră cînd eram pe diguri, să îndemne mexicanii din canoe la atac asupra brigantinelor sau asupra noastră cînd eram pe punți. Alții să ridice palisade, să deschidă și să adîncească șanțuri și canale, să facă baricade, țepușe și săgeți, femeile să pregătească pietre pentru praștii, iar în tot acest răstimp nu încetau bătaia tînguitoare a tobelor și sunetul diavolesc al cornurilor, care veneau de sus, din sanctuare. Astfel trăiseră tot timpul în hărmălaia aceea, de nu ne puteam auzi unii pe alții și de cînd l-am prins pe Guatemuz se potoliră țipetele și zarva neîncetată. De aceea am spus că parcă eram într-o clopotniță.

Să mă întorc la firul povestirii mele. Cortés spuse că o va anunța pe Majestatea Sa în Spania de prinderea lui Guatemuz și cine îl prinsese, ca să hotărască cine să poarte amintirea faptei pe stindard. După doi ani veni poruncă de la Majestatea Sa să fie Cortés cel care va purta pe stindard înfrîngerea a șapte regi, care erau : Montezuma, marele stăpîn al Mexicului ; Cacamatzín, senior de Tezcoco, și seniorii de Iztapalapa, Cuyuacán și Tacuba ; alt mare senior, nepotul lui Montezuma, despre care se zicea că i-ar fi revenit tronul de drept și care era senior de Mataltzingo și acest Guatemuz, de unde a pornit cearta.

Să lăsăm aceasta și să povestesc de cadavrele și capetele semănate în casele unde se refugiase Guatemuz. Jur pe ce am mai scump, că toate casele și palisadele de pe lac erau înțesate de capete și de cadavre. Mi-e greu să spun, dar nici în casele și pe străzile din Tlatelolco nu puteai vedea altceva și abia ne croiam drum tot printre hoituri descăpățînate de indieni. Am citit despre căderea cetății

lor ce rămăseseră să plece prin satele din jur. Așa făcu, și apoi, zile și nopți de-a rîndul văzură tîrîndu-se fără oprire bărbați, muieri și prunci, atît de schilavi, gălbejiți și zdrențăroși că-ți făcea rău să îi privești. După ce plecară cu toții, merserăm cu Cortés să vedem cetatea. Casele erau pline cu cadavre și printre ele mai mișcau, ca niște umbre, cîțiva nenorociți cărora le lipsea vlaga să iasă pînă afară. Din mațe le ieșea un fel de murdărie ca aceea scoasă afară de porcii slăbănogi hrăniți numai cu iarbă. Cetatea arăta de parcă trecuseră prin ea cu plugul, căci zgrepțănaseră pămîntul, smulgînd rădăcini, cu care se hrăneau, și fierseseră pînă și scoarță de copac. În toată cetatea nu mai era o picătură de apă dulce și astfel beau apă sărată din lac. Trebuie să mai spun că mexicanii n-au mîncat carnea fraților lor, ci s-au ospătat doar cu soldații noștri și cu tlascalteci. Cred că din vechime nu se mai întîmplase ca un popor să sufere așa cumplit de foame, sete și războaie neîntrerupte.

Să spun acuma cum a dat Cortés poruncă să se strîngă toate brigantinele la adăpost într-un fel de țarcuri ce le-am făcut îndată.

După cucerirea acestei mari cetăți, vestită în toată lumea, aducînd la timpul cuvenit laudă și mulțumiri Celui-de-Sus și Preacuratei, porunci Cortés să facem un mare ospăț la Cuyuacán, ca să sărbătorim victoria. Vin era din belșug, adus la Villa Rica cu o corabie sosită de curînd din Spania și mai aveam și porci din Cuba. Cortés chemă toți căpitanii și pe soldații care i se păruseră a fi mai bravi din toate taberele.

Cînd am ajuns noi la ospăț, nu erau mese și nici scaune pentru peste o treime din cîți eram acolo. Se făcu deci o mare îmbulzeală și mai bine n-ar mai fi fost acel ospăț, căci multe lucruri rușinoase se întîmplară acolo.

Dar să las acestea și să spun ceva ce trebuia povestit la timpul său, dar am uitat, anume cum se luptară vitejește împotriva marii puteri mexicane și ne ajutară prietenii noștri Chichimecatecle, cei doi tineri Xicotenga, fiii lui don Lorenzo de Vargas, care se chemase înainte Xicotenga cel Bătrîn și Orb. La fel de bravi au fost Suchél, fratele lui don Fernando, seniorul de Tezcoco, bărbat neînfricat și altă căpetenie indiană, dintr-o cetate de pe lac, care a făcut și el minuni în luptă. Au mai fost și numeroase alte căpetenii, din cetățile care ne-au stat alături și s-au războit și ei ca niște lei. Cortés le-a cuvîntat, le-a adus mari laude și mulțumiri pentru tot ajutorul dat și le-a făgăduit că le va dărui în viitor pămînturi și vasali ca să domnească peste ele, după care și-a luat rămas bun de la ei. Cum de altfel erau deja bogați, căci nu se sfiiseră să îndese aur prin desăgi, mantii și alte cele, au plecat cu toții mulțumiți la ei acasă, ducînd cu ei și carne sărată de-a dușmanilor lor mexicani, pe care au împărțit-o apoi cu rubedeniile și cu prietenii, ospătîndu-se din ea voioși.

Acum că s-au terminat toate luptele și războaiele acelea aprige ce le-am avut cu mexicanii zi și noapte, vreau să aduc mulțumiri Domnului că ne-a scăpat și apoi să povestesc ce lucru straniu mi s-a întîmplat după ce am văzut cum i-au sacrificat și le-au sfîșiat pieptul celor șaizeci și doi de oșteni pe care i-au prins de vii din oastea lui Cortés și le-au oferit apoi inimi ce încă mai băteau drept jertfă idolilor. Unii vor crede că nu aveam curaj în luptă, dar, de se vor gîndi mai mult, vor vedea că adevărata pricină e tocmai marea vitejie și avîntul ce-l aveam atunci în vîltoarea luptei. În acele timpuri, ca să-ți păstrezi faima de bun oștean, trebuia să fii mereu în rînd cu cei mai bravi. Vedeam în fiecare zi cum îmi prindeau frații

de vii și îi duceau să îi sacrifice, sfîșiindu-le pieptul și smulgîndu-le inimile care mai băteau încă și cum s-au ospătat cu șaizeci și doi dintre ei, așa cum am mai spus, și mai uciseseră zece înainte. Am început astfel să mă tem că voi sfîrși la fel, căci deja puseseră mîna de două ori pe mine, încercînd să mă tîrască după ei către altare și numai Domnul m-a scăpat atunci. Cînd mă gîndeam la acest sfîrșit cumplit și îmi aminteam proverbul cu ulciorul care nu merge de multe ori la apă, mă cuprindea o spaimă grozavă de moartea ce mă aștepta. De aceea, înainte de a intra în luptă, mă cuprindea o tristețe și o jale nesfîrșită și nu puteam pune gura pe nimic. Apoi îmi încredințam sufletul Celui-de-Sus și Preacuratei și îndată ce se apropia dușmanul, frica mă lăsa.

Se vor mira poate cititorii mei de această neobișnuită spaimă, căci luptasem în multe bătălii și mă aflasem în mijlocul atîtor primejdioase încleștări, în care îmi călisem inima, avîntul și bravura, acum, la urmă, mai tare ca oricînd. Dacă știu bine să le număr pe toate și să mi le amintesc, de cînd am venit să descoperim ținuturi noi cu Francisco Hernández de Córdoba și cu Grijalva și ne-am întors iarăși cu Cortés, am fost în bătăliile de la Capul Cotoche, Lázaro sau Campeche, cum se mai numea, Potonchan, Florida, toate acestea descrise de mine mai pe larg cînd am venit cu Francisco Hernández de Córdoba. Să le lăsăm pe acestea și să spun despre Grijalva și iarăși despre Potonchan, iar acum cu Cortés despre Tabasco, Cingapacinga, toate bătăliile de la Tlascala, Cholula, luptele cu Narváez, cînd i-am luat artileria și m-au pus și pe mine să mă duc și aveau optsprezece bombarde, gata să tragă, cu ghiulelele lor din piatră pregătite și i le-am luat pe toate, înfruntînd mari primejdii.

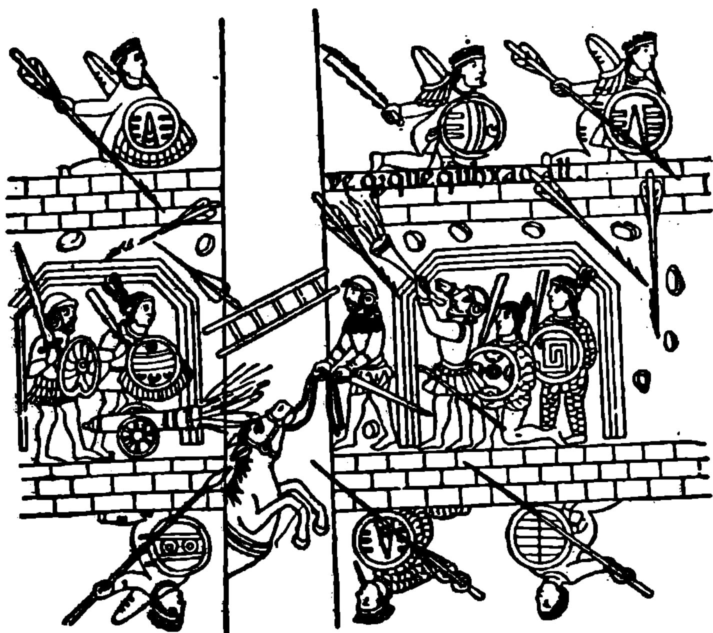
Eram și eu acolo cînd ne-au înfrînt prima oară mexicanii și ne-au gonit din Mexic, ucigînd în opt zile peste opt sute cincizeci din oștenii noștri. Am fost la Tepeaca, la Cachula și în împrejurimi, în cealaltă luptă cu mexicanii de la Tezcoco, la Iztapalapa cînd au vrut să ne azvîrle în lac pe toți și cînd ne-am cățărat pe stîncile ca niște fortărețe pe care le-a cucerit Cortés, în alte patru bătălii la Xochimilco și multe asemenea lor. M-am dus apoi printre primii cu Pedro de Alvarado la încercuirea și asediul Mexicului, cînd le-am tăiat apa de la Chapultepec, și în prima noastră intrare în cetate, tot cu Alvarado cînd am înaintat pe diguri, apoi cînd ne-au înfrînt din nou și ne-au luat opt oșteni, iar pe mine m-au apucat și voiau să mă ducă și să mă sacrifice. Așa au fost toate bătăliile de mine pomenite, ce le-am avut în fiecare zi, pînă cînd am văzut cu ochii, cum am spus, sfîrșitul crud al camarazilor mei.

Acum la urmă, după ce am trecut prin toate aceste bătălii și primejdii de moarte, am zis că n-ar fi trebuit să mă mai tem ca la început. Să spună toți acei caballeros pricepuți în lupte, care au privit și ei la rîndul lor moartea în față, ce cred despre groaza ce-o încercam și dacă o pun pe seama unui suflet nevolnic sau a unui nețărmurit curaj. Nici nu eram teafăr mereu, căci m-au rănit în multe rînduri, și de aceea nu m-am putut duce la toate atacurile. Dar aceste munci și primejdii de moarte pomenite de mine, prin care am trecut, nu sînt nimic față de ce am pătimit mai tîrziu, după cucerirea cetății Mexicului.

Dar să lăsăm acestea și să spun de ce în toate aceste războaie mexicane, cînd ne-au măcelărit atîția camarazi, ziceam despre ei că i-au „luat" și nu că i-au „ucis": deși războinicii cu care luptam i-ar fi putut ucide pe oștenii

noștri de la început, se mulțumeau să îi rănească și așa vii îi duceau să îi ofere drept jertfă idolilor lor, după ce mai întîi îi puneau să dănțuiască în fața lui Huichilobos, zeul lor războinic, și aceasta este cauza pentru care am folosit eu cuvîntul „luat".

Voi spune acum ce a făcut Cortés după ce am cucerit cetatea Mexicului.

Scenă de luptă între armata lui Cortés și azteci

Capitolul CLVII

CE A PORUNCIT CORTÉS SĂ SE FACĂ, DUPĂ CE AM CUCERIT MĂRIŢA CETATE A MEXICULUI ŞI I-AM PRINS PE GUATEMUZ ŞI PE CĂPITANII SĂI, ŞI ALTE PORUNCI PE CARE LE-A MAI DAT

Cele dintîi porunci pe care i le-a dat Cortés lui Guatemuz au fost să repare ţevile prin care venea apa de la Chapultepec, aşa cum fuseseră înainte, ca să curgă iarăşi prin ele apă în cetatea Mexicului, şi să cureţe toate străzile de hoituri şi de capete, pe care să le îngroape, ca să rămînă oraşul curat şi neputuros, precum era înainte ; să dreagă punţile şi digurile, palatele şi casele să le înalţe din nou, iar pînă în două luni să fie gata şi să se întoarcă în ele, lăsînd libere o parte pentru noi.

Să las aceste porunci şi altele de care nu îmi amintesc şi să spun cum Guatemuz şi căpeteniile lui i s-au plîns lui Cortés că oameni de-ai noştri şi căpitani care erau cu brigantinele sau cei care luptam pe diguri le-am luat multe fiice şi neveste de căpetenii, pe care ne roagă să le înapoiem. Cortés le răspunse că e greu să le mai ia acum de la aceia cu care şedeau, dar să le caute şi să i le înfăţişeze, iar el va vedea de sînt creştine sau de vor să se întoarcă la casele lor, cu părinţii şi bărbaţii ce-i aveau. Le dădu voie să le caute prin toate trei taberele şi porunci soldaţilor care le ţineau să le dea drumul, dacă indiencele vor a pleca de bună voie.

Multe căpetenii porniră să le caute din casă în casă și puseră atîta rîvnă că le găsiră. Bună parte din mujeri nu voiră să plece după tații, mamele și bărbații lor; unele se ascundeau, altele spuneau că nu mai vor a se închina la idoli și pe multe le lăsaseră grele oștenii noștri, așa că au adus doar trei, pe care porunci Cortés să și le ia.

Să mai zic acum despre porunca dată să facem niște țarcuri pentru brigantine și o fortăreață să le păzească și numi Cortés *alcalde* să șadă în ea pe Pedro de Alvarado, dacă bine îmi amintesc, pînă cînd a venit din Castilia unul Salazar de la Pedrada, trimis anume de Majestatea Sa. Și să mai spun ceva: ne înțeleseserăm cu toții să strîngem laolaltă tot aurul și argintul și giuvaerurile aflate în Mexic și erau, se pare, puține, drept care începu să umble zvonul că le aruncase Guatemuz în lac, cu patru zile înainte de a fi prins și că, pe lîngă aceasta, mai furaseră tlascaltecii și indienii din Tezcoco, Guaxocingo și Cholula și ceilalți prieteni care au luptat cu noi alături în războaie, iar ceilalți *teules* de pe brigantine își luaseră partea și ei.

Prin urmare, trimișii Tezaurului Majestății Sale răspîndiră vorba că Guatemuz ascunsese comoara, iar lui Cortés îi pare bine că n-o dă, fiindcă și-o va păstra pe toată pentru sine. Hotărîră deci aceștia să-l tortureze pe Guatemuz și pe seniorul de Tacuba ce-i era văr și foarte apropiat. Lui Cortés îi păru tare rău că un mare senior cum era Guatemuz să fie torturat din lăcomie pentru aur, căci se făcuseră deja nenumărate cercetări. Fuseseră întrebați toți slujitorii lui Guatemuz, care au mărturisit și ei că nu era nimic mai mult decît adunaseră oamenii regelui. Totul se ridica la vreo trei sute și optzeci de mii de pesos de aur și l-au topit, făcînd din el lingouri. De aici au scos cincimea pentru rege și încă o cincime pentru Cortés. Cînd văzură conchistadorii care nu se aveau bine cu

Cortés ce puțin aur era, iar trezorierul Juan de Alderete, căci așa se numea, auzi cum îl bănuiau pe Cortés că s-ar împotrivi să-l tortureze pe Guatemuz și pe căpeteniile lui, doar ca să rămînă el cu aurul, ca să limpezească aceste acuzații, dădu poruncă să fie torturați, iar din aceeași pricină Cortés nu se putut împotrivi. Așa că îi luară pe Guatemuz și pe seniorul de Tacuba și îi opăriră la tălpi cu ulei clocotit, smulgîndu-le mărturisirea că aruncaseră tot aurul în lac cu patru zile în urmă, împreună cu tunul și muschetele capturate de la noi cînd ne-au gonit din Mexic. Se duseră degrabă unde le-a arătat Guatemuz locul și se cufundară în apă buni înotători, dar n-au găsit nimic. Apoi am mers cu Guatemuz la casele unde locuise el, unde era un iaz cu apă și din el am scos un soare din aur ca acela pe care ni-l dăruise Montezuma și multe giuvaieruri și alte lucrușoare neînsemnate, care erau toate ale lui Guatemuz. Seniorul de Tacuba ne spuse și el că mai are în niște case ale lui, la vreo patru leghe de Tacuba, alte giuvaieruri de aur, și dacă îl ducem acolo ne spune unde le-a îngropat. Pedro de Alvarado, cu șase soldați, printre care mă număram și eu, merse cu el și cînd ajunserăm ne spuse că nu are nici aur și nici giuvaieruri, dar ne-a mințit nădăjduind că îl vom ucide pe drum. Așa că ne-am întors cu mîinile goale și n-am mai avut ce să topim.

Adevărul este că tezaurul din tainița lui Montezuma, care îi revenise lui Guatemuz la moartea lui, nu mai avea cine știe ce giuvaieruri și alte podoabe din aur, căci pe cele mai frumoase le-am scos pentru Majestatea Sa. Erau acolo atîtea giuvaieruri, de diferite feluri și lucrători și atît de minunate, încît aș adăsta prea mult asupra lor de m-aș încumeta să le descriu pe toate, drept care nu o fac. Voi spune numai că prețuiau de două ori mai mult decît cincimea scoasă pentru Majestatea Sa și cea pentru

Cortés puse laolaltă. Pe toate le-am trimis stăpînului nostru împăratul cu Alonso de Ávila, care venise atunci din insula Santo Domingo şi s-a dus apoi în Castilia însoţit de Antonio de Quiñones.

Să mă întorc la povestirea mea şi să spun cum în lacul unde ne mărturisise Guatemuz că a aruncat aurul m-am cufundat şi eu cu alţi cîţiva soldaţi. Tot scoteam din apă lucruşoare fără cine ştie ce valoare, pe care apoi ni le cerură Cortés şi trezorierul Julián de Alderete pentru Majestatea Sa. Veniră chiar ei la locul unde le-am găsit, aducîndu-i pe cei mai buni înotători. Au scos aceştia coliere, răţuşte, cercei, şiraguri şi alte nimicuri, care cu toatele făceau vreo optzeci-nouăzeci de pesos, nicidecum comorile despre care se dusese vestea că le aruncaseră acolo.

Toţi căpitanii şi soldaţii am cam rămas pe gînduri cînd am văzut puţinul aur şi părţile neînsemnate şi sărăcăcioase ce ne vor reveni la fiecare. Părintele din ordinul Merced, Pedro de Alvardo, Cristóbal de Olí şi alţi căpitani îi spuseră lui Cortés că, rămînînd aşa de puţin aur pentru noi, ar trebui să fie împărţit între cei care au rămas ciungi, şchiopi şi orbi, sau chiori şi surzi, cu alte beteşuguri sau dureri de burtă, ori se arseseră cu pulberea, şi alţii care aveau dureri în coaste. Cît despre noi, ceilalţi, ne vom mulţumi cu faptul că am rămas aproape teferi.

Astfel, toate acestea, după bună chibzuinţă, i le-am spus lui Cortés, crezînd că va mai pune de la el la împărţeală, fiind bănuiala că ar mai avea mult aur ascuns. Cortés le răspunse că se va îngriji el să iasă toate bine.

Cum noi, căpitani şi soldaţi deopotrivă, nu mai puteam de nerăbdare să vedem ce ne revine, stăteam cu sufletul la gură pînă ce-or socoti cincimea cuvenită, ca să ştim apoi cît aur a rămas.

După ce l-au cîntărit și socotit pe tot, ne-au spus că fiecare călăreț va primi optzeci de pęsos, iar arbaletierii, mușchetarii și soldații care luptau cu lancea și cu scutul, cîte cincizeci-șaizeci de pesos. Cînd am văzut ce împărțeală nedreaptă s-a făcut n-am vrut niciunul s-o mai luăm. Începură apoi să spună unii și alții de Cortés că l-a atras de partea lui pe trezorier, iar Alderete, ca să se dezvinovățească, ne răspunse că nu ne poate da mai mult, deoarece Cortés și-a luat din grămadă încă o cincime pentru el și s-au plătit despăgubiri pentru caii care muriseră și de asemeni, că au lipsit și multe piese de aur care trebuiau să fie trimise Majestății Sale. În sfîrșit, ne zise să ne certăm cu Cortés și nu cu el.

Cum în toate taberele și pe brigantine erau soldați care fuseseră prieteni sau oameni devotați de-ai lui Diego Velázquez, guvernatorul Cubei, sau care veniseră cu Narváez și nu-l aveau deloc pe Cortés la inimă, văzînd că nu li se dădea partea ce socoteau ei că li se cuvine, n-au vrut nimic să mai primească, zicînd să rămînă tot aurul în mîinile cui îl luase și s-au obrăznicit foarte tare, acuzîndu-l pe Cortés că l-a ascuns.

În timpul acesta, Cortés era la Cuyuacán și ședea într-un palat căruia îi văruiseră bine de tot pereții, astfel că se putea mîzgăli și scrie pe ei de minune, cu cărbune și alte cerneluri. Astfel, zilnic apăreau pe pereți tot felul de vorbe răutăcioase și batjocoritoare, unele în proză și altele în stihuri, ca niște pamflete. Unul zicea cum soarele și luna, stelele, marea și pămîntul își urmează cursul neîncetat, iar dacă uneori se îndepărtau puțin de locul pentru care au fost create, depășindu-și măsura, curînd reveneau la locul lor și tot așa se va întîmpla și cu marea ambiție a lui Cortés de a comanda, pînă la urmă își va relua și ea locul cuvenit. În altul se spunea cum ne-a cucerit Cortés mai aprig decît am cucerit noi Mexicul

şi că nu trebuie să ne mai numim cuceritorii Noii Spanii, ci cuceriţii lui Cortés *. Încă un pamflet îl demasca, spunînd că nu i-a ajuns să ia ca pentru un comandant, ci s-a înfruptat precum un rege, iar altul suna cam aşa : „Vai, sufletul mi-e atît de îndoliat, pînă va da îndărăt Cortés tot aurul ce ni l-a luat !". Apoi mai ziceau cum şi-a prăpădit Diego Velázquez tot avutul ca să descopere toată coasta de nord pînă la Pánuco şi a venit apoi Cortés să se bucure de toate şi să înhaţe pămînturi şi aur. Cam aşa îl batjocoreau, iar unele foloseau nişte cuvinte care nu pot sta aici, în povestirea mea.

Cînd ieşea Cortés dimineaţa din palat le citea pe toate. Erau scrise, precum am spus, atît în stihuri, cît şi în proză, cu un stil plăcut şi săltăreţ şi cuvinte meşteşugit aduse din condei, iar abia la sfîrşit se citea înţepătura ce o meniseră, nu atît de simplu cum am spus-o eu. Cum Cortés era şi el puţin poet, se întrecea să dea răspunsuri potrivite, prin care îşi preamărea propriile fapte şi le micşora pe cele ale lui Diego Velázquez, Grijalva şi Francisco Hernández de Córdoba şi mai zicea şi cum l-a prins el pe Narváez. Adevărul este că şi răspunsurile lui erau bine ţintite, dar cum stihurile şi zicătorile deveneau din zi în zi mai neruşinate, într-o bună dimineaţă scrise Cortés : „Zidurile sînt hîrtia prostului". În ziua următoare cineva adăugă : „Ba sînt şi cea a ştiutorului de adevăr, pe care îl va afla şi Majestatea Sa foarte curînd !"

Cortés află cine le scria : erau unul Fulano Tirado, prieten cu Diego Velázquez, ginerele lui Ramírez cel Bătrîn din Puebla, unul Villalobos, care s-a dus mai apoi în Castilia, un altul pe nume Mansilla şi încă vreo cîţiva, care mai ajutau şi ei să iasă bine dichisite, ca să simtă

---

* Joc de cuvinte în limba spaniolă : *conquistadores* = cuceritori ; *conquistados* — cuceriţi (N. tr.)

Cortés cît mai tare ascuțișul săgeților ce i se aruncau. Cortés se supără pînă la urmă rău de tot și declară în public că dacă nu încetează, îi va pedepsi pe acei nerușinați răuvoitori.

Pe deasupra, mai eram și datori vînduți unii altora. Unii datorau cîte cincizeci-șaizeci de pesos pe arbalete, alții cincizeci de pesos pe o spadă, atît de scumpe erau toate cîte cumpăraserăm. Mai era un doftor, maestre Juan, care ne tămăduia rănile mai rele și ne seca de bani și tot așa un șarlatan, pe nume Murcia, care era bărbier și, pretindea el, spițer și ne dădea hapuri de tot soiul. Pe lîngă acestea, aveam și alte datorii mai mici, cu zecile, pe care trebuia să le plătim tot astfel, din aurul primit.

Cortés n-a găsit altceva mai bun de făcut decît să pună doi oameni de încredere, care știau prețul tuturor acelor bunuri ce le luaserăm, să le prețuiască pe toate și să ne mai spună și cît făceau leacurile celor doi șarlatani, iar cu plata să ne mai aștepte încă doi ani. Acești oameni se numeau unul Santa Clara și celălalt Fulano de Herena, amîndoi bărbați nobili și cinstiți. Se mai făcu încă ceva : tot aurul topit era cu trei carate mai slab decît se cuvenea prin lege, ca să ajute astfel la plăți și fiindcă veniseră atunci negutători și corăbii la Villa Rica. Au crezut astfel că fiind aurul mai prost cu trei carate îi vor ajuta în vreun fel pe conchistadori, dar nu i-au ajutat nicicum, ba chiar a fost spre paguba noastră, căci vrînd negutătorii să potrivească cele trei carate ce lipseau cu cîștigurile lor, umflau prețurile la mărfuri, pe care le vindeau pînă la urmă cu cinci carate în plus și așa au mers lucrurile creo cinci-șase ani. Pînă la urmă l-au botezat aur *tepuzque*, ce la indieni înseamnă cupru și așa a rămas de atunci vorba printre noi, că atunci cînd vrem să pomenim de cineva de bine, îi spunem señor don Cutare, sau Alonso sau Juan, iar ca să-i deosebim pe aceștia de alte

persoane, care nu sînt tocmai ce ar trebui să fie, zicem de aceștia don Cutare Tepuzque. Acum, la sfîrșit, trebuie să mai spun că tot aurul ce cîștigarăm de pe urma sclavilor care au fost vînduți la mezat a fost luat de împuterniciții regelui.

Văzînd noi că nu era drept să mai circule aurul în felul acela, am rugat pe Majestatea Sa să dea poruncă și să se scoată din Noua Spanie, iar Majestatea Sa porunci așa să fie, și, după ce se vor fi plătit toate dările, pînă cînd se va termina și va uita lumea de el, să fie dus cu totul în Castilia, unde l-au topit și l-au prefăcut cum se cuvine, după lege.

Dar m-am luat cu poveștile acestea de mult uitate și am lăsat deoparte istorisirea noastră. Să mă întorc la ea.

Cînd văzu Cortés că mulți soldați încă cereau plini de obrăznicie părți mai mari, zicînd că i-a jecmănit și a păstrat totul pentru el, și îi cereau să le împrumute bani, hotărî să scape de ei și să-i trimită să se așeze în provinciile care i s-au părut cele mai potrivite. Îi porunci astfel lui Sandoval să meargă la Tuztepeque, unde să pedepsească mai întîi niște garnizoane mexicane ce uciseseră, cînd ne-au izgonit din Mexic, șaptezeci și opt de oșteni și șase femei din Castilia, care veniseră cu oastea lui Narváez și rămăseseră acolo. El trebuia să mai întemeieze un oraș, căruia îi dădu numele de Medellín, apoi să meargă în Guazacualco și să mai întemeieze și acolo, în port, o așezare. Mai porunci și unuia Pineda și lui Vicente López să cucerească provincia Pánuco, iar lui Ramiro Rángel să stea în Villa Rica, așa cum am mai spus, și cu el să rămînă Pedro de Ircio, lui Juan Alvárez Chico să meargă la Colina, unuia Villafuerte la Zacatula și lui Cristóbal de Olí să se ducă la Mechuacán. La vremea aceea Cristóbal de Olí luase de soață o portugheză, pe nume

doña Felipa de Arauz sau Carauz. De asemenea, îl mai trimise pe Francisco de Orozco să se aşeze în Oaxaca.

În acele zile, cînd s-a răspîndit vestea în toate aceste provincii că am cucerit şi am dărîmat cetatea Mexicului, toţi *caciques* şi seniorii de pe acolo nu-şi puteau crede urechilor. Cum erau locuri îndepărtate, îşi trimiteau căpeteniile să-i aducă laude lui Cortés pentru victorie, să se supună Majestăţii Sale şi să vadă cu ochii lor cum căzuse acea temută cetate. Cu toţii îi aduceau daruri bogate, din aur, lui Cortés şi luau cu ei şi pruncii să le arate unde era cetatea, aşa cum spunem noi : „Aici a fost Troia".

Dar să lăsăm acestea şi să le spun altceva cititorilor mei curioşi, care se pot mira de ce noi, adevăraţii conchistadori ai Noii Spanii şi ai marii şi puternicei cetăţi a Mexicului, nu am rămas acolo să ne aşezăm şi ne-am dus apoi în alte provincii. Le zic că au dreptate să-şi pună această întrebare şi le voi da de aceea un răspuns. În cărţile de biruri ale lui Montezuma ne-am uitat de unde i se aducea aurul şi pe unde erau mine şi cacao şi stofe pentru mantii, iar tocmai în acele locuri am vrut şi noi să mergem, mai ales cînd am văzut că pleacă din Mexic un căpitan aşa vestit şi pe deasupra prieten cu Cortés, cum era Sandoval. Văzînd noi, de asemenea, că în cetăţile şi satele din jurul Mexicului nu era nici aur, nici mine, nici bumbac, ci numai porumbişti şi plantaţii de maguey, din care îşi făceau ei vinul, am crezut că sînt pămînturi sărace şi astfel ne-am dus să ne aşezăm aiurea şi mult ne-am înşelat.

Astfel, îmi amintesc că m-am dus la Cortés ca să-i cer voie să plec cu Sandoval şi mi-a spus acesta : „Pe legea mea, señor Bernal Díaz del Castillo, îţi spun că te înşeli amarnic şi aş vrea să stai aici, cu mine. Dar dacă vrei să pleci cu prietenul Sandoval, umblă sănătos. Voi

ține întotdeauna seama de dorințele tale, dar știu că te vei căi curînd că mă părăsești".

La cîteva zile după ce a fost cucerită cetatea Mexicului și a fost prins Guatemuz, și încă două luni după aceea, Cortés a tot trimis căpitani în alte provincii, să se așeze acolo.

Primirea lui Cuauhtémoc de către Cortés și Doña Marina (*Pînză, din Tlascala*)

Capitolul CLXXIII

CUM, AFLÎND CORTÉS DESPRE CRISTÓBAL DE OLÍ CĂ S-A RIDICAT ÎMPOTRIVĂ-I CU OASTEA LUI ŞI S-A ÎNTOVĂRĂŞIT CU DIEGO VELÁZQUEZ, GUVERNATORUL CUBEI, TRIMISE, CA SĂ-L PEDEPSEASCĂ, UN CĂPITAN, PE NUMELE LUI FRANCISCO DE LAS CASAS ŞI CE S-A MAI ÎNTÎMPLAT

Ca să se înţeleagă bine povestirea mea, să mă întorc * unde spuneam cum Cortés l-a trimis pe Cristóbal de Olí cu o oaste în Honduras, unde el s-a ridicat împotrivă-i. Îndată ce află Cortés că Olí trecuse cu oastea lui cu tot de partea lui Velázquez, guvernatorul Cubei, tare se înnegură. Cum era bărbat mîndru şi nu se lăsa batjocorit în asemenea împrejurări, iar despre această faptă îi scrisese Majestăţii Sale, precum şi că se pregătea să meargă dînsul sau să trimită alţi căpitani după Cristóbal de Olí să-l pedepsească, şi în vremea aceea tocmai venise din Castilia un cavaler pe nume Francisco de las Casas, rubedenie de-a sa, pe care se putea bizui, se hotărî să îl trimită pe urmele lui Cristóbal de Olí, cu cinci corăbii, bine îndesate cu arme şi merinde şi o sută de soldaţi. Printre aceştia erau conchistadori ai Mexicului, aduşi chiar de Cortés cu sine din insula Cubei. Era unul Pedro Moreno Medrano

---

* În capitolul CLXV se face pentru prima dată referire la trimiterea lui Cristóbal de Olí în Higueras şi Honduras, unde acesta a trecut de partea lui Diego Velázquez.

şi Juan Núñez de Mercado şi unul Juan Bello, precum şi alţii pe care nu-i mai numesc şi care s-au prăpădit pe drum.

Îndată plecă Francisco de las Casas cu oşteni destui şi împuterniciri ca să-l prindă pe Cristóbal de Olí şi porni din portul Veracruz cu corăbiile lui încărcate, cu toate pînzele în vînt şi flamurile cu armele regale pe ele şi, timpul fiind prielnic, ajunse la un golf numit El Triunfo de la Cruz *, unde îşi ţinea Cristóbal de Olí oastea, lîngă o cetate căreia îi dăduseră acelaşi nume.

Cum văzu Cristóbal de Olí corăbiile ivindu-se în port, nu ştiu cu siguranţă că era Francisco de las Casas, căci acesta suise pe catarge steaguri de pace, dar porunci să iasă în larg două caravele cu multe tunuri şi soldaţi şi să apere portul ca aceştia să nu poată acosta. Atunci, Francisco de las Casas, bărbat viteaz, porunci să se coboare bărcile cu numeroşi soldaţi într-însele şi cu tunuri, falconete şi arbalete. Se duse şi el cu aceştia, gîndind că într-un fel sau altul vor putea acosta, iar Cristóbal de Olí ieşi să-l întîmpine şi astfel se luptară amîndoi pe mare. Las Casas îi scufundă adversarului său una din cele două caravele şi îi ucise patru oşteni, rănind pe alţii.

Cristóbal de Olí nu-şi avea în preajmă toţi oştenii, căci trimisese cu puţine zile în urmă două cete în susul unui rîu, pe nume Pechín, să prindă alt căpitan, Gil González de Ávila, care cucerea provincia aceea. Pînă să-i vină oştenii înapoi, se gîndi Cristóbal de Olí să-i ceară pace lui Francisco de las Casas, căci cu bun temei credea că astfel se vor înfrunta. Şi chiar aşa făcu.

În noaptea aceea, Las Casas rămase cu corăbiile în larg, cu gîndul să debarce în alt golf, mai cu seamă că primise, pe cînd se înfruntau, un răvaş tainic cum că i se vor alătura anume oşteni de-ai lui Cortés ce se aflau acuma

* Triumful Crucii.

cu Olí şi prin urmare aceştia îl sfătuiau să nu-şi ia gîndul de la luptă.

Aşa stînd lucrurile prin urmare, fură astfel sorţii prielnici lui Cristóbal de Olí şi potrivnici lui Francisco de las Casas, încît veni în noaptea aceea o vîntoasă piezişă dinspre miazănoapte, aşa cum se mai întîmpla prin locurile acelea, care izbi de mal corăbiile lui Las Casas, încît se pierdură toate bunurile ce le aveau cu ei şi se înecară treizeci de soldaţi, iar ceilalţi căzură prinşi cu toţii. Aceştia stătură două zile nemîncaţi, uzi pînă la piele de la apa cea sărată a mării şi de la ploile care cădeau neîntrerupt şi erau cu toţii abătuţi şi rebegiţi de frig, pe cînd Cristóbal de Olí, falnic şi vesel tare că l-a prins pe Francisco de las Casas şi ceilalţi soldaţi ai lui, îi puse pe toţi să îi jure că îi vor sta în ajutor şi se vor ridica împotriva lui Cortés dacă acesta s-o încumeta să vină acolo. După ce aceştia jurară, le dădu drumul tuturor şi îl ţinu prins doar pe Francisco de las Casas.

După cîteva zile sosiră şi căpitanii lui, trimişi să îl aducă pe Gil Gonzáles de Ávila, venit ca guvernator şi căpitan în Golfo Dulce şi care întemeiase o aşezare ce o numiseră San Gil de Buena Vista.

Cum Gil González nu se lăsa prins, i-au ucis cinci oşteni şi un nepot de-al lui, pe nume Gil de Ávila.

Văzîndu-se Cristóbal de Olí cu aşa prizonieri de seamă, căpitani amîndoi, mult se veseli şi se împăună, crezîndu-se el bărbat viteaz, ceea ce şi era, şi îi scrise degrabă în insula Cubei prietenului său Diego Velázquez, iar apoi plecă de la Triunfo de la Cruz înlăuntrul ţinutului, către o aşezare mare, cu mulţi oameni într-însa şi altele în jur. Se chema această aşezare Naco, dar acum e nimicită, ca şi toate ce le-am mai văzut pe acolo.

Aşa s-a aşezat Cristóbal de Olí la Naco, cu prizonierii şi oştenii lui şi de acolo trimitea tot timpul cete ca să

pătrundă mai adînc în ținut. Astfel îl trimise pe unul Briones, ce printre primii îl sfătuise să se ridice împotriva lui Cortés. Era acest Briones bărbat tare zavistios și sfadnic și avea urechile pe jumătate tăiate de cînd se răzvrătise într-o fortăreață, iar mai apoi l-au sugrumat în Guatemala, unde iarăși îndemna oștenii la nesupunere și la răzmeriță.

Dar să mă întorc și să spun cum se află în tabăra lui Cristóbal de Olí că Briones, care plecase cu o ceată mare de oșteni, începuse să uneltească împotriva lui și se pregătea să plece în Noua Spanie. Văzînd acestea, Francisco de las Casas și Gil González de Ávila, care erau prinși, dar se mișcau nestingheriți prin tabără, gîndiră că sosise clipa să-l ucidă pe Cristóbal de Olí, și se înțeleseră în taină cu oștenii și ceilalți tovarăși ai lui Cortés, ca atunci cînd or să strige : „În numele regelui și-al lui Cortés, ucideți-l pe tiran !", ei să-l străpungă cu cuțitele.

Înțelegîndu-se ei astfel, Francisco de las Casas, glumind și rîzînd, îi spuse lui Cristóbal de Olí : „Señor, dă-mi drumul să mă duc în Noua Spanie și să-i spun lui Cortés de ce am fost înfrînt și apoi să mijlocesc eu ca să te lase aici să guvernezi. Să mă ții prins nu-ți folosește cu nimica, ba chiar te stînjenesc în cuceriri". Cristóbal de Olí îi răspunse că se bucură să aibă un bărbat așa viteaz la el în tabără. Atunci Francisco de las Casas îi spuse iarăși hohotind de rîs : „Atunci vezi bine și păzește-te, că într-o bună zi tot am să te ucid". Dar Cristóbal de Olí nu băgă în seamă amenințarea, ci crezu că-s vorbe spuse în joacă.

După ce se făcuse tainica învoială cu prietenii lui Cortés, ședeau odată și cinau cu toții, iar după ce-au strîns ștergarele și s-au dus la cină pajii și cu slujitorii, au rămas Juan Núñez de Mercado și alți soldați de-ai lui Cortés părtași la taină, precum și Francisco de las

Casas și Gil González de Ávila, avînd fiecare ascuns cîte un cuțit de tăiat pene pentru scris, ce-l ascuțiseră ca pe un pumnal, căci nu aveau voie să poarte arme asupra lor. Vorbind ei cu Cristóbal de Olí despre cucerirea Mexicului și întreaga aventură a lui Cortés, Francisco de las Casas deodată îl apucă de barbă și îi înfipse cuțitul în gîtlej, și apoi se repeziră Gil González de Ávila cu soldații lui Cortés și îl străpunseră și aceștia vîrtos, la rîndul lor. Cum era bărbat vînjos și prea călit în lupte, se zvîrcoli strigînd : „Săriți-mi, fraților în ajutor !“, dar cum toți ceilalți cinau afară, ori soarta-i fu așa, să nu-l audă de îndată, o luă apoi la goană și se ascunse prin niște hățișuri, nădăjduind că ai săi or să-l ajute. Într-adevăr, veniră mulți în fugă către el, dar Francisco de las Casas începu să strige : „În numele regelui și al lui Cortés, ucideți tiranul, că a sosit clipa să scăpăm de el !“

Auzind numele Majestății-Sale și al lui Cortés, toți cei care se grăbeau să-l scape pe Cristóbal de Olí nu îndrăzniră să-l mai apere, ba chiar Las Casas îi trimise după el, adăugînd că cine știe unde șade ascuns și nu-l găsește, va muri pe loc. Așa îl găsiră de îndată, îl prinseră și-l judecară, iar după osînda ce-o dădură cei doi căpitani, îi retezară capul în piața din Naco.

Astfel sfîrși Cristóbal de Olí, cel ce s-a răzvrătit dînd ascultare răilor sfetnici ce-a avut, deși era bărbat de seamă și căpitan de-al lui Cortés, care-i dăduse indieni mulți și destoinici. Avea de soață o portugheză, pe nume Felipa de Arauz, și mai avea o fiică.

Cum se văzură liberi Francisco de las Casas și Gil Gonzáles de Ávila, după ce-și uciseseră dușmanul, își strînseră oștenii laolaltă și fură de atunci înainte căpitani ascultători. Las Casas se așeză la Trujillo și îi dădu acest nume fiind de felul lui din Trujillo, oraș în Extremadura, iar Gil González trimise solie la San Gil de Buena Vista,

să dea de ştire asupra celor întîmplate şi să poruncească unui om de al lui, Armenta, rămas acolo, să şadă toţi aşa cum îi lăsase fără a schimba nimic, căci el se duce în Noua Spanie să ceară ajutor şi oaste lui Cortés, şi apoi se va întoarce printre ei.

După ce făcură toate acestea, cei doi căpitani se înţeleseră să vină în Mexic ca să-i dea socoteală lui Cortés.

Voi spune acum ce-a hotărît Cortés, fără a şti nimic de fapta lor din Naco.

Scenă din timpul asediului Mexicului (*Codicele Florentin*)

Capitolul CLXXIV

CUM A PLECAT HERNANDO CORTÉS DIN MÉXICO, CU GÎNDUL DE A SE DUCE LA HIGUERAS DUPĂ CRISTÓBAL DE OLÍ, FRANCISCO DE LAS CASAS ŞI CEILALŢI CĂPITANI ŞI SOLDAŢI TRIMIŞI DE EL; DESPRE CAVALERII ŞI CĂPITANII PE CARE I-A LUAT CU SINE DIN MÉXICO, PRECUM ŞI ALŢI OAMENI ŞI POVERI CE LE-A CĂRAT PÎNĂ LA ORAŞUL GUAZACOALCOS ŞI ALTELE CE S-AU MAI ÎNTÎMPLAT

Trecînd cîteva luni de cînd comandantul Hernando Cortés îl trimisese pe Francisco de las Casas după Cristóbal de Olí, începu să creadă că oastea ce o avea cu dînsul fusese înfrîntă. Mai auzind el că acele ţinuturi erau bogate în mine de aur, se gîndea la ele cu multă lăcomie, dar îşi închipuia şi toate piedicile pe care soarta le-ar fi putut scoate în cale oastei lui Las Casas. Cum era totuşi de felul lui bun la suflet, se căia că îl trimisese pe acesta, în loc să meargă el.

După ce cumpăni aceste gînduri, se hotărî să o pornească la drum, lăsînd cetatea Mexicului bine înarmată şi guvernatori în locul său pe trezorierul Alonso de Estrada şi socotitorul Albornoz. De ar fi ştiut despre răvaşele trimise de Albornoz Majestăţii-Sale în Castilia, în care îl vorbea de rău, nu i-ar mai fi lăsat aşa putere şi nici aşa nu-mi pot închipui cum de a avut gîndul acesta. Îi mai lăsă pe licenţiatul Zuazo *alcalde mayor*, iar locţiitor de *alguacil mayor* şi majordom peste toate moşiile sale pe unul Rodrigo de Paz, cimotie de-a lui. Astfel

puse pază cît putu de bună în cetate și îi sfătui pe toți împuterniciții regali rămași în locul lui să-i creștineze pe indieni cu multă grijă. Mai spuse aceasta și lui fray Toribio Motolinea, călugăr franciscan și altor buni călugări, pentru ca Mexicul și provinciile din jur să nu li se ridice împotrivă.

Ca să stea liniștiți aceștia fără să aibă în preajma căpeteniile lor cele mari, Cortés luă cu sine pe marele senior al Mexicului, Guatemuz, și pe seniorul de Tacuba și unul Juan Velázquez, căpetenie de-a lui Guatemuz și alte căpetenii, printre care Tapiezuelo. Mai luă și alți *caciques* din provincia Mechuacán și pe doña Marina ca tălmaci, căci Jerónimo de Aguilar se săvîrșise din viață.

Mai merseră cu dînsul mulți cavaleri și căpitani, locuitori ai Mexicului : Gonzalo de Sandoval, *alguacil mayor*, Luís Marín, Francisco Marmolejo, Gonzalo Rodríguez de Ocampo și Pedro de Ircio, Avalos și Saavedra, ce erau frați unul cu altul. Se mai duseră un preot și doi călugări franciscani din Flandra, mari teologi, ce predicau pe drum, precum și un întreg alai de majordomi, paharnici, doctori, paji, vînători, grăjdari, cinci muzicanți și un măscărici, catîri, cu trei catîrgii din Spania, precum și o mare turmă de porci care mîncau pe drum.

Împreună cu căpeteniile de care am pomenit mai erau peste trei mii de indieni mexicani, înarmați pînă în dinți, ca să nu mai vorbesc de alții mulți la număr, care-i slujeau pe toți *caciques*.

Pe cînd se pregăteau de drum, văzînd doi dintre cei rămași, pe nume Salazar și Chirinos, care erau *factor* * și *veedor* **, lăsați în México, fără vreo împuternicire

---

*,** Locțiitor, supraveghetor

anume și fără a se ține seamă de ei precum doreau, se înțeleseseră între dînșii să se dea pe lîngă licențiatul Zuazo și Rodrigo de Paz și ceilalți vechi conchistadori prieteni cu Cortés și cu toții împreună îl rugară să nu plece din México, ci să guverneze toate ținuturile acelea, spunîndu-i că se va răscula întreaga Noua Spanie. Stătură astfel mult de vorbă, și văzînd că orice strădanie a lor e în zadar, vrură apoi cei doi să-l însoțească pînă la Guazacoalcos, căci pe acolo era drumul lui.

Plecînd astfel din México, aș vrea apoi să pot descrie toate serbările ce s-au făcut în cinstea lui prin toate orașele și așezările pe unde trecea și erau minune mare. Li se mai alăturară în drum vreo cincizeci de oșteni și niște făpturi de tot rîsul, proaspăt sosite din Castilia. Acestora Cortés le spuse să meargă pe două drumuri pînă la Guazacoalcos, căci nu avea provizii pentru toți. Umblînd ei astfel, Gonzalo de Salazar, ce era precum am spus *factor*, și celălalt, ce era *veedor*, se tot ațineau prin preajma lui Cortés, cu osebire cel dintîi, care, atunci cînd îi vorbea, mătura pe jos cu căciula și îi făcea plecăciuni pînă în pămînt și, cu mare prietenie și glas mieros și înflorit, îi tot spunea să se întoarcă în México fără a se încumeta la drum atît de lung și primejdios, înfățișîndu-i nenumărate piedici. Ba uneori, ca să-l înduplece, mergea lîngă Cortés cîntînd și tot zicea : „Hai unchiule, să ne întoarcem ! Să ne întoarcem, unchiul meu, că azi în zori mi s-a arătat un semn potrivnic ! Hai, unchiule, îndărăt !". La care Cortés îi răspundea, cîntînd și el : „Înainte merg, nepoate ! Hai, nepoate, înainte, și să nu mai crezi în semne, că va fi precum e voia Domnului !"

Dar să nu mai vorbim de *factor* și de vorbele lui mieroase și meșteșugite și să spun cum, cînd am trecut printr-un sătuc al unuia Ojeda Chiorul, aproape de altă

așezare ce se cheamă Orizaba. Juan Jaramillo a luat-o de nevastă pe doña Marina, tălmaciul nostru, cu martori de față.

Mergînd ei mai departe spre Guazacoalcos, au ajuns la un sat mare, Guaspaltepeque, de pe moșia lui Sandoval. Cum aflarăm noi cei din Guazacoalcos de sosirea lui Cortés cu atîția cavaleri, ne duserăm cu toții, *alcalde*, căpitani, sfatul orașului și *regidores*, cale de treizeci și trei de leghe ca să-l primim și să-i urăm bun venit. Vor vedea astfel curioșii cititori și alții cît de temut era Cortés, că nimeni nu-i ieșea din vrere, fie ea înțeleaptă sau pripită.

Din Guaspaltepeque pornit-au spre orașul nostru, iar cînd a fost să treacă un rîu năvalnic, au început întîmplările potrivnice, căci i s-au răsturnat două canoe și s-a pierdut argintărie și veșminte, iar lui Juan Jaramillo i s-a scufundat în apă jumătate din avutul ce-l căra și n-a putut nimic să scoată afară din pricina uriașelor șopîrle * ce forfoteau prin apă.

De acolo ne duserăm spre un sat ce se cheamă Uluta și pînă ce-am ajuns la Guazacoalcos l-am însoțit tot timpul.

Să mai spun și despre marele număr de canoe, peste trei sute, ce le aveam pregătite la mal, în preajma orașului Guazacoalcos, legate două cîte două. Apoi, să nu uit de marea primire făcută lui Cortés, cu arcuri triumfale, scene de bătălie între creștini și mauri și multe alte distracții și scorneli și jocuri. Îi găzduirăm pe Cortés și pe toți ai săi, cît de bine ne-am priceput și ne-a stat în putință, și stătură cu noi șase zile.

În tot timpul acesta, Gonzalo de Salazar, care era *factor*, precum am spus, îi tot zicea neîncetat să se întoarcă din drum, iar de nu voiește, măcar să cugete la cei pe

* Caimani

care i-a lăsat împuterniciţi în locul său : socotitorul, om zurbagiu şi cîrcotaş, dornic de prefaceri, iar trezorierul, ce se dădea că e odrasla Majestăţii-Sale şi se plîngea prin colţuri că nu-i plac anume lucruri şi porunci.

Pe drum, Cortés primise între timp răvaşe din México în care se vorbea de rău diriguirea acelora lăsaţi acolo. Atîta aşteptau Salazar şi celălalt, Chirinos *veedor*-ul, că se duseră îndată la Cortés şi-şi oferiră serviciile linguşitoare. Aşa de multe vorbe mieroase şi pline de iubire îi şoptiră, că pînă la urmă îl făcură să le dea lor împuternicirea de a guverna, însă doar dacă vor vedea că Estrada şi Albornoz lăsaţi de el, Cortés, nu împlinesc cele cuvenite în slujba Domnului şi a Majestăţii-Sale.

Aceste împuterniciri au fost izvor de multe rele şi zavistii ce au început în Mexic. Din pricina lor a scris Gonzalo de Ocampo cele ce urmează, în stihurile lui pline de batjocură :

Oh, fray Grăsan de Salazar
Făcător de mare harţă,
Ce, c-o falsă reverenţă
L-ai amăgit pe Căpitan.
Un călugăr prea cuvios
M-a învăţat să mă păzesc
De toţi cei ce glăsuiesc
Cu meşteşug mincinos.

Dar să nu mai vorbim de asemenea stihuri şi să spun cum s-au despărţit Salazar şi Chirinos cu îmbrăţişări şi plecăciuni de Cortés ca să se ducă în México. Scotea Salazar un fel de gemete sau de suspine, de părea că izbucneşte în plîns, dar îşi ţinea bine împăturite în sîn hîrtiile de împuternicire, făcute de secretarul Alonso

Valiente, care-i era prieten. Cu ei se duse în México şi Hernan López de Ávila, ros de boleşniţe şi înţepenit de rele buboaie şi umflături.

Să-i lăsăm cu drumul lor şi să spun ce munci am îndurat de cum am pornit cu Cortés din Guazacoalcos, că era gata să ne găsim sfîrşitul.

Scenă din timpul asediului Mexicului *(Codicele Florentin)*

Capitolul CLXXV

DESPRE PORUNCILE DATE DE CORTÉS DUPĂ PLECAREA LUI SALAZAR ŞI A LUI CHIRINOS ÎN MEXIC ŞI MUNCILE ÎNDURATE ÎN DRUMUL NOSTRU LUNG, CU PUNŢILE CE AM FĂCUT ŞI FOAMEA CE NE-A CHINUIT ÎN CEI DOI ANI ŞI TREI LUNI CÎT A ŢINUT CĂLĂTORIA

După ce şi-a luat rămas bun de la *factor* şi *veedor*, care s-au dus în Mexic, cel dintîi lucru făptuit de Cortés a fost să scrie la Villa Rica majordomului său, Simón de Cuenca, spre a-i porunci să încarce două corăbii mai micuţe cu turte de porumb, că la vremea aceea nu se cocea pîine de grîu în Mexic, şase balerci cu vin, ulei, oţet, carne de porc şi fierărie multă şi alte provizii, apoi să pornească cu toate acestea de-a lungul coastei de miazănoapte, iar el îi va scrie din nou ca să-i spună unde va trebui să acosteze şi îl numi pe Simón de Cuenca căpitan.

Mai porunci ca noi, locuitorii din Guazacoalcos, să mergem cu el şi să rămînă în oraş numai nevolnicii şi cei bolnavi.

Acest oraş, Guazacoalcos, era populat şi locuit de cei mai vechi conchistadori ai Mexicului, *hidalgos* cu toţii, care luaserăm parte la toate cuceririle trecute, iar acum, cînd sosise timpul să ne odihnim după marile munci ce-am îndurat şi să ne rostuim ceva avere, iată că ne poruncea să ne lăsăm toată agoniseala şi să pornim iarăşi într-o

călătorie de mai bine de cinci sute de leghe, prin ţinuturi duşmănoase, pe unde am rătăcit doi ani şi trei luni.

Dar cum nu cutezam să ne împotrivim, iar dacă vreunul ar fi făcut-o, Cortés l-ar fi cărat cu sila, eram cu toţii gata de plecare, cu armele şi caii, atît cei din Guazacoalcos, cît şi cei din México, peste două sute cincizeci de oşteni, şi o sută treizeci de călăreţi, cu muşchetari şi arbaletieri, fără a mai socoti soldaţii proaspăt sosiţi din Castilia.

Cortés mi-a poruncit să fiu eu căpitan peste treizeci de spanioli şi trei mii de indieni mexicani, cu care să mă duc în nişte sate duşmănoase, dintr-un ţinut pe nume Zimatán. Dacă indienii din acel ţinut ne vor întîmpina cu gînd de pace, sau vor voi a se supune Majestăţii-Sale, nu vom avea a-i supăra ori a-i sili, ci doar le-om cere de mîncare pentru trupe, iar dacă ei nu vor să vină, să li se strige de trei ori vorbe de pace, ca să audă foarte bine şi să iau cu mine un notar şi martori ; apoi, de tot nu vin, să-i atacăm. Pentru aceasta mi-a dat împuterniciri şi porunci, pe care le am şi astăzi, semnate de mîna lui şi scrise de secretarul Alonso Valiente.

Astfel am lăsat satele în bună pace, dar, după cîteva luni, văzînd locuitorii că au rămas puţini spanioli în Guazacoalcos, iar noi, conchistadorii, am plecat cu Cortés, s-au răsculat.

După aceea, ne-am îndreptat cu soldaţii spanioli şi cu indienii mexicani spre satul unde îmi poruncise Cortés să mă îndrept şi care se chema Iquinuapa.

Cît despre Cortés, el plecă din Guazacoalcos şi se duse la Tonola, la opt leghe depărtare, apoi trecu un rîu cu canoele şi ajunse în alt sat, El Ayagualulco, mai traversă un rîu cu canoele şi la şapte leghe de El Ayagualulco trecu o stîmtoare care intra în mare. Pentru aceasta i-au durat o punte, lungă de aproape un sfert de leghe, lucru grozav ce-au făcut în acea strîmtoare, căci Cortés trimitea de fie-

care dată înainte doi căpitani aleşi dintre locuitorii din Guazacoalcos, iar unul dintre ei era Francisco de Medina, bărbat harnic şi isteţ, care se pricepea ca nimeni altul să le dea porunci locuitorilor acelor ţinuturi.

După ce-a trecut pe puntea aceea, s-a dus mai departe prin nişte cătune, pînă ce-a ajuns la alt rîu mare şi năvalnic, care se cheamă Mazapa şi vine din Chiapas, iar marinarii îl numesc Rio de Dos Bocas *. Aici erau multe canoe legate două cîte două.

După ce a trecut şi acest rîu, a pornit iar prin nişte sate, unde i-am ieşit eu în întîmpinare, cu compania de soldaţi, în locul numit Iquinuapa. De acolo a mai traversat un rîu, pe nişte punţi ce le-am făcut din lemn, şi încă o strîmtoare, pînă ce a ajuns la un sat mare, Copilco, de unde începe provincia Chontalpa, cu mulţi locuitori buni şi paşnici şi livezi cu arbori de cacao.

De la Copilco am trecut prin Nacajujuyca şi am ajuns la Zaguatán, iar pe drum am traversat alt rîu cu canoele. Aici îşi pierdu Cortés o parte din fierărie. Şi satul acesta era paşnic atunci cînd am sosit, dar noaptea s-au strecurat din el locuitorii şi au şters-o dincolo de un rîu cu apa adîncă, prin nişte smîrcuri, iar Cortés ne-a poruncit să ne ducem după ei, ceea ce a fost o hotărîre nechibzuită.

Toţi oştenii care am pornit să-i căutăm am trecut cu mare caznă rîul şi am adus şapte căpetenii şi alţi cîţiva indieni, care au şters-o apoi iarăşi, iar noi am rămas singuri şi fără călăuze.

Tot atunci veniră *caciques* din Tabasco, cu cincizeci de canoe pline cu porumb şi cu bucate. Mai sosiră şi nişte indieni de pe moşia ce-o aveam eu atunci, aducînd şi aceştia canoe cu provizii.

---

* Rîul cu două guri

Ne-am dus apoi prin alte sate, Tepititlán și Iztapa, și pe drum am avut de trecut un rîu vijelios, ce se chema Chilapa, unde am rămas patru zile pînă ne-am făcut niște plute ca să-l trecem. I-am spus atunci lui Cortés că pe rîu în sus aflasem de un sat, pe nume tot Chilapa, unde ar fi bine să trimitem cinci indieni din cei ce îi aveam drept călăuze, într-o canoe aproape găurită, ca să le ceară în sat canoe, iar cu cei cinci indieni să meargă un soldat. Așa făcură și găsiră doi *caciques* care au venit cu șase mari canoe și cu provizii. Trecurăm astfel rîul, cu canoele și plutele ce le făcuserăm mai înainte, și traversarea ne luă patru zile.

Apoi, la altă traversare peste un rîu, stăturăm iar trei zile și ne hrăneam cu ierburi și niște rădăcini, care se cheamă prin partea locului *quequexque*, care ne-au pîrjolit limba și cerul gurii.

După aceasta ne-am pierdut cu totul și am fost nevoiți să ne croim drum cu spada, pas cu pas ; așa am mers vreo două zile, crezînd că ajungem într-un sat, dar într-o dimineață am ajuns la același drum pe care-l deschiseserăm. Îndată ce-l văzu Cortés, își pierdu cumpătul de supărare, iar apoi mai auzi și toate vorbele amare ce se spuneau de el și de acea călătorie, de marea foame ce-o înduram, de pofta lui nesăbuită și că mai bine ne-am întoarce decît să ne sfîrșim de foame. Mai erau pe acolo și niște munți semeți și des împăduriți, de nu se putea zări nici măcar un petec de cer. Chiar cei care se cățărau prin arbori tot nu vedeau nimica, într-atît erau munții de închiși. Dintre călăuzele ce aveam cu noi, două au fugit, iar a treia nu avea defel habar unde ne aflam.

Fiind Cortés priceput în toate, nu-și pierdu cumpătul și își aminti de o busolă de navigație și de pilotul ce-l aveam cu noi, pe nume Pedro López. Mai luaserăm din Guazacoalcos un desen făcut pe o pînză, unde erau înfăți-

şate satele din tot ţinutul şi astfel porunci Cortés să mergem cu busola înainte, iar cu spadele să ne deschidem drum spre miazăzi, căci aşa vădea un semn pe pînză, unde se afla un sat. Ne mai spuse Cortés că dacă în ziua următoare nu vom da peste un sat, nu ştie ce-ar mai fi de făcut. Aproape toţi soldaţii noştri voiau să se întoarcă în Noua Spanie.

Ne urmarăm totuşi drumul printre munţi şi vru Domnul să vedem nişte copaci tăiaţi mai demult şi apoi o cărăruie. Eu şi Pedro López, pilotul, care mergeam înainte deschizînd drumul împreună cu alţi soldaţi, ne întoarserăm la Cortés să-i spunem să se veselească şi că în faţa noastră sînt nişte moşii, la care oastea noastră mult se bucură.

Înainte de a ajunge la moşii mai erau de trecut un rîu şi nişte smîrcuri şi cu mare cazna sosirăm într-un sat, care fusese părăsit în ziua aceea. Am găsit acolo merinde din belşug, porumb, fasole şi alte legume. Fiind noi lihniţi de foame, ne ospătarăm pe săturate şi pînă şi caii prinseră puteri.

Pe drum ne murise un măscărici care era cu noi şi alţi trei spanioli dintre cei proaspăt veniţi din Castilia ; au mai murit şi alţi indieni veniţi din Mechuacán, iar alţii mulţi boleau şi rămîneau în drum ca disperaţii.

Fiind pustiu satul acela şi neavînd noi nici tălmaci şi nici cine să ne călăuzească, Cortés porunci să ne ducem două cete printre dealuri şi moşii ca să-i găsim. Alţi oşteni s-au dus cu canoele pe un rîu care curgea pe lîngă sat ; ei au găsit pe acolo mulţi locuitori ai satului, şi au adus cu vorbe blînde vreo treizeci dintre ei, mai toţi *caciques* şi *papas*. Acestora Cortés le vorbi cu multă iubire, ajutat fiind de doña Marina, şi ei aduseră mult porumb şi găini şi ne arătară drumul spre alt sat, pe nume Ziguatepecad, aflat la cale de trei zile, adică şaisprezece leghe. Înainte

de a trece mai departe, să spun cum, din pricina foamei ce ne chinuia, atît pe noi spaniolii, cît şi pe mexicani, se pare că vreo cîţiva *caciques* din Mexic au prins indieni prin satele pe unde am trecut şi i-au ţinut ascunşi printre ai lor, iar pe drum, împinşi fiind de foame, i-au prăjit în vetre scobite într-ascuns în pămînt, pardosite cu pietre, aşa cum aveau obiceiul a le face în Mexic şi i-au mîncat. Tot astfel le-a fost şi soarta celor două călăuze care erau cu noi şi au fugit, iar ei degrabă le-au prins şi le-au mîncat.

Cînd a aflat Cortés de cele petrecute, la sfatul lui Guatemuz a poruncit să vină dinainte-i căpeteniile cu pricina şi s-a răstit crunt la ele, spunîndu-le că de mai fac aşa ceva, îşi vor primi pedeapsa neîntîrziat, iar un călugăr franciscan din cei care veniseră cu noi le spuse vorbe sfinte şi bune. Îndată ce şi-a sfîrşit acesta predica, porunci Cortés să fie ars de viu un indian mexican, spre pedeapsă pentru moartea indienilor ce i-au mîncat, deşi ştia că erau vinovaţi cu toţii, dar voi să se vadă că s-a făcut dreptate.

Să mai spun şi de toţi muzicanţii aduşi de Cortés după sine, care în Castilia erau obişnuiţi cu daruri, nu cu munca, iar acolo, din pricina foamei, se slăbănogiseră şi nu mai cîntau, decît unul singur dintre ei, iar noi soldaţii nu mai voiam să-i ascultăm, spunînd că seamănă cu nişte vulpi şi şacali la urlet şi decît muzică mai bine am avea porumb ca să mîncăm pe săturate. Unii ne-au întrebat de ce nu ne ospătăm cu carnea porcilor căraţi pentru Cortés, căci la timp de foame lege nu mai e, chiar de ar fi fost aceştia ai regelui. Voi spune că era unul Guinea, majordomul lui Cortés, om mincinos şi pidosnic, care tot zicea că la traversarea tuturor acelor rîuri, porcii fuseseră mîncaţi de rechini şi de caimani, iar ca să nu-i vedem, stătea mereu cu ei în urma noastră, preţ de vreo patru zile întregi de drum. Chiar să-i fi avut, la cîţi soldaţi eram nu ne-ar fi

ajuns măcar o zi. De aceea nu i-am mîncat şi ca să nu-l mîhnim nici pe Cortés.

Să mai zic cum prin satele pe unde treceam făceam semnul crucii prin copacii care puteau fi bine scrijeliţi, şi aşa au rămas, căci au crescut o dată cu coaja lor. Am mai lăsat şi răvaşe în locuri unde puteau fi găsite şi citite şi scria în ele : „Pe aici a trecut cîndva Cortés", gîndindu-ne că dacă porneşte cineva în căutarea noastră să afle pe unde ne-am dus.

Ne-am întors apoi la drumul nostru, ca să mergem la Ziguatepecad. Cu noi au venit peste douăzeci de indieni din satul Temaztepeque, şi ne-au ajutat să trecem rîul cu plute şi canoe, ba s-au mai dus şi în solie să le spună tuturor *caciques* din sat să nu se teamă, căci nu le vom pricinui vreo supărare. Astfel rămaseră mulţi dintre ei pe la casele lor.

Imagine din *Codicele Florentin*

Capitolul CLXXVI

CUM AM AJUNS ÎN SATUL ZIGUATEPECAD ȘI CUM A TRIMIS CORTÉS PE CĂPITANUL FRANCISCO DE MEDINA SĂ-L ÎNTÎLNEASCĂ PE SIMÓN DE CUENCA ȘI SĂ VINĂ CU CELE DOUĂ CORĂBII ALE SALE LA TRIUNFO DE LA CRUZ SAU GOLFO DULCE ȘI CE S-A MAI ÎNTÎMPLAT APOI

Cum am ajuns în satul de care am pomenit, Cortés le-a vorbit cu multă căldură tuturor *caciques* și căpeteniilor, le-a dăruit pietre *chalchivís* din Mexic și a întrebat încotro curge un rîu adînc și năvalnic care trecea pe lîngă sat. Aceștia i-au răspuns că rîul curge înspre o strîmtoare unde e un tîrg pe nume Gueyatasta, iar lîngă acesta e un oraș mai mare, Xicalango.

Cortés gîndi că ar fi bine să trimită doi spanioli cu canoele, să iasă la coasta dinspre miazănoapte și să afle ce s-a întîmplat cu căpitanul Simón de Cuenca și cele două corăbii ale lui, ce poruncise a fi încărcate cu merinde pentru drum. Îi scrise acestuia, spunîndu-i de muncile și chinurile noastre și îi porunci să iasă și el de-a lungul coastei. După ce-a întrebat cum se poate ajunge pe rîu în jos pînă la așezările de care am vorbit, trimise doi spanioli, unul din ei fiind Francisco de Medina, și îi dădu împuterniciri acestuia de căpitan, precum era Simón de Cuenca, deoarece zicea că e bărbat destoinic și vorbea limba în-

tregului ținut. Ar fi fost mai bine, zic acum, să nu-i fi dat așa ceva, căci el porni pe rîu în jos pînă la Xicalango, unde sosise Simón de Cuenca, împreună cu cele două corăbii ale sale, așteptînd vești de la Cortés, și după ce-i arătă împuternicirea lui de căpitan, nu se înțeleseră asupra cui urmează să conducă și se încăierară, atît ei cît și toți oștenii lor. Astfel căzură răpuși aproape toți spaniolii veniți cu corăbiile și mai rămaseră din ei vreo șase-șapte.

Îndată ce indienii din Xicalango și Gueyatasta văzură cele întîmplate, se năpustiră asupra lor, îi uciseră pe toți cei care rămăseseră în viață și arseră corăbiile. De cele întîmplate nu am aflat decît cu doi ani și jumătate mai tîrziu.

Dar să ne întoarcem la satul unde rămăseserăm, Ziguatepecad, și să spun cum căpeteniile indienilor de acolo l-au încredințat pe Cortés că de la ei pînă la Gueyacala sînt trei zile de mers, iar pe drum sînt două rîuri de trecut, dintre care unul e foarte adînc și lat și apoi urmează niște bălți și smîrcuri otrăvite, pe care nici oamenii, nici caii nu le pot traversa decît cu canoe.

Atunci Cortés trimise doi soldați cu trei căpetenii indiene din sat, ca să le arate rîul și smîrcurile și să încerce o cale ca să trecem. Unul dintre soldați se numea Martín García, era din Valencia și *alguacil* în oastea noastră, iar celălalt Pedro de Ribero.

Martín García, pe care se bizuia cel mai tare Cortés, văzu rîurile și niște canoe acolo și crezu că dacă facem punți vom putea trece, dar nu se osteni să se mai uite la smîrcurile acelea rele, care se întindeau la depărtare de o leghe. Se întoarse la Cortés și îi spuse că vom izbîndi, crezînd că smîrcurile nu erau prea primejdioase, așa cum aflarăm mai apoi.

Cortés ne porunci, mie și lui Gonzalo Mejía, poreclit Zgîrie-brînză, să ne ducem cu căpeteniile din Ziguatepecad la satele din jurul tîrgului aceluia și cu vorbe bune să-i îmblînzim pe *caciques* de acolo, căci erau vreo zece cătune pe uscat și altele ca pe niște insulițe și între ele se umbla cu canoele prin rîuri și strîmtori.

I-am luat cu noi pe cei trei indieni din Ziguatepecad drept călăuze, dar au fugit în prima noapte petrecută în drum și mai apoi am aflat că nu cutezau să ne însoțească fiindu-le acei indieni dușmani și războindu-se neîncetat cu ei. Am rămas astfel fără călăuze și cu mare caznă am trecut prin smîrcuri. Ajunși în primul sat, Cala, și văzîndu-i cît sînt de tulburați și cum par a fi pe picior de război, i-am rugat cu vorbe de iubire și dăruindu-le niște mărgele, să meargă la Ziguatepecad să-l vadă pe Malinche și să-i ducă merinde. Se pare că în ziua cînd am ajuns în sat, ei nu știau nimic de felul în care venise Cortés cu toată oastea, cu caii și cu mexicanii. În ziua următoare au aflat vești prin negustorii indieni despre marea oaste pe care o adusese cu sine și astfel *caciques* s-au arătat mai dornici să ne trimită bucate decît atunci cînd am ajuns la ei, și au spus că îndată ce va sosi Cortés la ei în sat îl vor sluji și îi vor da merinde ; cît despre a se duce ei acolo, nu le stă în putință, căci în ținutul acela sînt vrăjmașii lor.

Pe cînd eram asupra acestor vorbe cu *caciques*, sosiră doi spanioli cu un răvaș de la Cortés, în care poruncea să-i ieșim în cale peste trei zile cu toate merindele ce le puteam aduce, căci locuitorii satelor din jur fugiseră cu toții și nu mai găsise nici boabă de porumb. Spaniolii care au adus răvașul mi-au spus și ei cum a trimis Cortés din Ziguatepecad pe rîu în sus patru spanioli, trei dintre ei proaspăt veniți din Castilia, după merinde în satele de prin împre-

jurimi și aceștia nu s-au mai întors și îi credeau morți, ceea ce mai tîrziu s-a și adeverit a fi așa.

Cortés a pornit la drum și în două zile a ajuns la rîul despre care am pomenit și a poruncit ca iute să se ridice o punte. Aceasta a fost făcută cu multă trudă din niște bușteni vîrtoși și lungi, de s-au minunat apoi toți indienii din Acala, văzînd cum au fost rînduiți buștenii. Facerea acestei punți a ținut patru zile.

Cînd a plecat Cortés din sat cu toți oștenii lui nu aveau nici porumb și nici alte merinde, iar cu cele patru zile cît a mai durat făcutul punții erau cu toții morți de foame, în așa fel încît unii oșteni din cei mai vechi au tăiat niște copaci foarte înalți, care păreau a fi palmieri, cu niște fructe asemeni unor nuci cu coaja foarte groasă, ce le-au prăjit, le-au spart și apoi și-au potolit cu ele hămeseala.

În noaptea cînd au sfîrșit de făcut puntea am ajuns eu cu cei trei tovarăși cu care plecasem, aducînd cu noi o sută treizeci de desăgi cu porumb, optzeci de găini, miere, fasole, sare, ouă și poame. Cum am ajuns cînd se lăsase deja noaptea, toți soldații stăteau și așteptau merindele, știind că mă dusesem să le aduc, iar Cortés le spunea căpitanilor și soldaților să nu-și piardă nădejdea în Cel-de-Sus, și în curînd se vor îndestula cu toții, căci eu plecasem la Acala după mîncare, doar să nu-mi fi pierit pe drum indienii, precum cei patru spanioli trimiși de ei.

Prin urmare, îndată ce am ajuns cu porumbul și celelalte merinde la punte, fiind deja beznă, soldații le luară pe toate, fără a mai lăsa ceva pentru Cortés și căpitanii lui, deși strigau : „Lăsați-le, acestea sînt pentru comandantul Cortés“, Majordomii lui, Carranza și Guinea, țipau și ei și trăgeau de porumb, încercînd să smulgă măcar o desagă.

Cum era noapte neagră, soldații le spuneau : „Ce porci buni ați mîncat, voi și cu Cortés“ și nu le păsa de ce li se striga, ci cărăbăneau totul pentru ei.

Cînd află Cortés cum au pus mîna pe tot și n-au lăsat nimic pentru el, spumegă de furie, zicînd că vor fi pedepsiți toți cei care au luat merindele și au spus vorbele acelea despre porci, dar cînd văzu că nu-i folosesc la nimic amenințările, mă chemă pe mine și mă certă că n-am pus pază bună. I-am răspuns că ar fi putut domnia-sa să pună pază dinainte, ba chiar să stea de strajă în persoană, căci la foame, ferească Dumnezeu, nu mai există lege, nici respect.

Dîndu-și seama că nu era nimic de făcut și că a rămas cu buzele umflate, începu să mă învăluie cu vorbe mieroase, de față fiind căpitanul Gonzalo de Sandoval, și îmi spuse : „Oh, señor și frate Bernal Díaz del Castillo, dacă mă iubești și ai dosit cîte ceva pe drum, împarte, rogu-te, cu mine, căci știindu-te om iscusit, cred că ai pus vreo desagă deoparte pentru domnia-ta și pentru Sandoval, ce-ți e prieten !“ Auzindu-i cuvintele și felul în care le rostea, mi se făcu milă de dînsul. Sandoval îmi zise apoi și el : „Îți jur că și eu mai am un punm de boabe de porumb, din care să-mi fac ultima fiertură !“ Atunci m-am înmuiat de tot și le-am făgăduit, ca în noaptea aceea, după ce toți din tabără vor fi adormit, să mergem după douăsprezece desăgi cu porumb și douăzeci de zburătoare, trei ulcioare cu miere, fasole, sare și două indience care-or face turte, ce le căpătasem pe toate din satele acelea pe unde fusesem. Dar va trebui să pornim în puterea nopții, ca să nu fim prinși pe drum, și toate merindele vor fi împărțite între Cortés, Sandoval și oamenii mei.

Lui Cortés îi tresăltă inima în piept de bucurie și mă îmbrățișă îndată, iar Sandoval îmi spuse că mă va însoți chiar el și astfel aduserăm toate merindele și ne astîmpărarăm cu toții foamea, iar apoi i-am dat lui Sandoval una dintre indience.

Am pomenit toate acestea ca să se știe ce munci grele îi așteaptă pe toți căpitanii care merg să cucerească pămînturi noi, cum pînă și lui Cortés, așa temut cum era, nu i-au lăsat porumb să-și potolească foamea, iar Sandoval nu se putea încrede în nimeni asupra părții care îi revenea și a trebuit să vină singur să și-o ia, deși putea trimite un soldat.

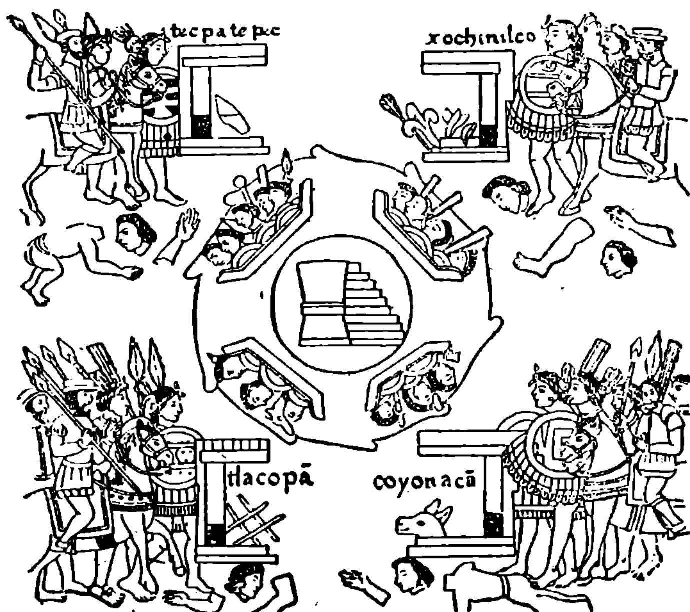
Să nu mai vorbesc despre facerea punții și despre foamea ce ne-am potolit-o și să povestesc cum, după ce am mers o leghe, am nimerit în smîrcuri. Erau așa de diavolești, că nu se puteau așeza peste ele nici bușteni, nici vîsle și nici altceva ca să poată trece caii, care nechezau cu trupul cufundat în mlaștina adîncă, de credeam că n-o să scape viu niciunul.

Totuși, am izbîndit să trecem și de smîrcuri și am ajuns la mal, care se găsea cam la jumătate de bătaie de arbaletă. Am făcut o cărăruie prin mlaștină și mîl, pe unde au trecut ceilalți fără mari chinuri, deși uneori aproape ajungeau să înoate între smîrc și apă. Ajunși la mal, am adus mulțumiri Domnului, iar după aceea Cortés mi-a poruncit să mă întorc degrabă la Acala și să am grijă să nu se ridice *caciques* împotriva noastră, iar de acolo să trimit iarăși merinde.

Așa am și făcut, și îndată ce am ajuns la Acala în puterea nopții, am trimis trei spanioli care mă însoțiseră cu peste o sută de indieni încărcați cu porumb și alte bunuri.

De data aceasta, i-am spus lui Cortés să le păzească cu multă grijă, ca să nu i le mai ia oștenii ca data trecută. Cortés m-a ascultat și a ieșit în întîmpinare cu Sandoval și Luís Marín și astfel au înhățat tot și au împărțit chiar ei.

A doua zi la amiază au ajuns la Acala, unde *caciques* i-au ieșit în cale ca să-i ureze „bun venit“ și i-au adus provizii.

Planul lui Cortés pentru a recuceri Mexicul *(Pînză din Tlascala)*

Capitolul CLXXVII

CUM [...] A PORUNCIT CORTÉS SĂ FIE SUGRUMAT GUATEMUZ, MARELE SENIOR AL MEXICULUI ŞI ALT CACIQUE, SENIORUL TACUBEI, ŞI PRICINA PENTRU CARE A PORUNCIT ACESTEA

[...] Voi spune cum Guatemuz, marele senior al Mexicului, şi alte căpetenii mexicane care mergeau cu noi s-au vorbit între ei sau chiar au poruncit să ne ucidă pe toţi şi să se întoarcă în Mexic ; odată ajunşi acolo, să-şi adune oştile şi să pornească război împotriva celor care mai rămăseseră în Mexic, iar locuitorilor să le poruncească să se răscoale. Dezvăluirile i-au fost făcute lui Cortés de doi mari *caciques*, pe nume Tapia şi Juan Velázquez. Acest Juan Velázquez fusese marea căpetenie a lui Guatemuz cînd ne-am luptat cu ei în Mexic.

Îndată ce află Cortés, se grăbi să ştie cît mai multe, nu numai de la cei doi de mine pomeniţi, ci de la alţi *caciques* care erau şi ei amestecaţi. Mărturisiră aceştia că, văzîndu-ne cum umblăm pe drumuri în neorînduială şi nemulţumiţi, cu mulţi soldaţi bolnavi, fără mîncare, că muriseră de foame vreo cincisprezece soldaţi, iar alţii o luaseră îndărăt spre Mexic şi băteau drumurile fără rost, aşa încît cu toţii mai bine ar fi murit decît să mai meargă înainte, s-au vorbit să aştepte cînd vom trece peste un rîu sau prin vreo mlaştină şi atunci să ne atace, căci erau mexicanii peste trei mii şi aveau cu ei arme şi lăncii, ba chiar spade.

Guatemuz mărturisi și el că așa era, precum spuseseră ceilalți, dar că înțelegerea nu pornise de la dînsul, și nici măcar nu știe cîți erau părtași, sau de se va împlini și nu se gîndise a lua parte, ci numai vorbiseră împreună. Seniorul Tacubei spuse și el că, sfătuindu-se cu Guatemuz, și-au mărturisit unul altuia că ar fi mai bine să moară o singură dată decît să-și dea sfîrșitul pe drum, încetul cu încetul, gîndindu-se la foamea ce-o sufereau războinicii și familiile lor.

Fără să mai cerceteze, Cortés porunci să fie sugrumat Guatemuz și seniorul de Tacuba, care îi era văr. Înainte de a fi sugrumați, călugării franciscani i-au îmbărbătat și s-au rugat la Cel-de-Sus să-i ierte, vorbindu-le cu ajutorul doñei Marina.

În ultimele clipe, grăi Guatemuz : „Malinche, știam de mult că îmi menești această moarte și ți-am cunoscut vorbele mincinoase, căci mă ucizi fără judecată ! Se cuvenea să-mi curm zilele singur cînd ne-am predat în cetatea Mexicului". Seniorul de Tacuba spuse că moartea lui are un rost, căci e alături de stăpînul lui, Guatemuz. Cu cîteva clipe înainte de a fi uciși, s-au spovedit călugărilor franciscani, cu ajutorul doñei Marina.

Cu adevărat mult am plîns sfîrșitul lui Guatemuz și al vărului său, căci erau amîndoi mari seniori. A fost această moarte prea nedreaptă și ne-a părut rău tuturor acelora care eram cu el. [...]

Capitolul CCVII

DESPRE LUCRURILE SPUSE ÎN ACEASTĂ CARTE ASUPRA MERITELOR CE LE AVEM NOI, ADEVĂRAȚII CONCHISTADORI, ȘI CARE VOR FI PLĂCUTE DE AUZIT

Am zis cine erau soldații care ne-am dus cu Cortés și unde și-au găsit sfîrșitul, iar ca să mai adaug ceva despre noi, voi spune că eram hidalgos cu toții, cu toate că la unii neamul nu se vădea foarte limpede, dar așa e pe lumea asta, nu ne naștem cu toții egali, nici în dărnicie și nici în virtuți.

Dar să las la o parte acestea și să vorbesc de adevărata noastră noblețe, de faptele vitejești și marile isprăvi pe care le-am împlinit în războaie, luptînd zi și noapte, slujindu-l pe regele și stăpînul nostru, descoperind aceste pămînturi pînă cînd am ajuns să cucerim Noua Spanie, marea cetate a Mexicului, și alte multe provincii de-a lungul țărmului. Toate acestea le-am făcut aflîndu-ne așa departe de Castilia, fără alt ajutor decît al Celui-de-Sus.

Dacă ne uităm prin scrisorile vechi și lucrurile stau așa cum spune acolo, vom vedea că pe timpuri oștenii erau acoperiți de laude și de averi, atît în Spania, cît și în alte țări, pentru luptele ce le dădeau și alte servicii aduse regilor de pe atunci. Am mai aflat că acei cavaleri care au agonisit bunuri și titluri nici nu porneau la război pînă

nu li se plăteau solde și simbrii și acestea li s-au plătit cu siguranță, iar pe deasupra le-au fost dăruite orașe, castele, moșii și alte privilegii pentru ei și urmașii lor. În afară de asta, cînd regele don Jaime de Aragón * și-a cucerit și a luat de la mauri regatul, mare parte din el l-a împărțit cavalerilor și soldaților care l-au ajutat să și-l cîștige și de atunci aceștia au blazoane și se bucură de multă cinstire. Și cînd s-a cucerit Granada, sau pe timpul Marelui Căpitan la Napoli, ori cînd s-a dus acolo prințul de Orania **, tot așa au primit moșii și seniorii toți cei care au luptat.

Am pomenit toate acestea ca să se știe multele, bunele și folositoarele servicii ce le-am adus regelui, stăpînul nostru și întregii creștinități, să se pună în balanță și să fie măsurate toate cîte le-am făcut. Se vor găsi în felul acesta unii care am merita să fim răsplătiți precum cavalerii de care am spus și printre vitejii osteni amintiți de mine în aceste pagini au fost destui camarazi destoinici și viteji care îmi știau renumele de bun soldat.

Să recitească cititorii mei curioși cu atenție povestirea mea și să vadă în cîte bătălii și aprige încleștări m-am luptat de cînd am pornit noi să descoperim și cum de două ori m-au prins mulți indieni mexicani cu care tocmai mă

---

* Jaime I Cuceritorul (1208—1276), regele Aragonului și Cataloniei, din 1213. A cucerit Balearele și regatele Valenciei și Murciei.

** Wilhelm I de Nassau, supranumit Taciturnul, prinț de Orania (1533—1584). A organizat revolta Țărilor de Jos împotriva Spaniei (1573) și a fost asasinat. (N. tr.)

băteam, și era gata să mă ducă și să mă sacrifice așa cum au făcut cu atîția camarazi de-ai mei, ca să nu mai vorbesc de alte primejdii și încercări, de foamea, setea și nesfîrșita osteneală ce le trăiesc toți aceia care merg să facă asemenea descoperiri de noi pămînturi, așa cum am scris în povestirea mea.

Izgonirea aztecilor dintr-un templu de către spanioli *(Pînză din Tlascala)*

Capitolul CCIX

CUM I-AM ÎNVĂŢAT PE INDIENII DIN NOUA SPANIE LUCRURI BUNE ŞI SFINTE, CUM S-AU BOTEZAT ŞI AU TRECUT LA CREDINŢA NOASTRĂ ŞI I-AM DEPRINS CU ÎNDELETNICIRI ŞI OBICEIURI DIN CASTILIA, PRECUM ŞI SĂ ÎMPARTĂ DREPTATEA

De cum au părăsit idolatria şi toate relele obiceiuri ce le aveau, s-au botezat cu toţii după cucerire, atît bărbaţi cît şi muieri şi pruncii născuţi după aceea. Acum, venind aici mulţi cuvioşi călugări franciscani şi dominicani, ei îi botează şi astfel sufletele lor nu se mai pierd pentru vecie în iad.

La scurtă vreme şi-au ridicat biserici bogat împodobite cu altare şi toate cele trebuincioase pentru sfînta slujbă, cu cruci, candelabre, sfeşnice, cupe pentru împărtăşanie şi platouri, unele mari şi altele mai mici, din argint, şi cădelniţe, toate lucrate din argint ; apoi odăjdii şi patrafire, care în oraşe şi în satele mai înstărite sînt din catifea şi din damasc sau din tafta, cu crucea de pe ele brodată cu aur şi mătase, ba chiar cu perle ; apoi clopotele şi cîntăreţii din biserici, cu glasuri bine mlădiate de tenori, soprane, contralte şi başi, iar în unele oraşe sînt şi orgi, pe cînd din toate celelalte nu lipsesc flaute, un fel de clarinete din lemn, pe nume *chirimías* şi *dulzainas*, tromboane, trompete mici şi mari, aşa de multe că n-am văzut atîtea în toată Castilia cea Veche ca aici, în Guate-

mala. Merită să priveşti cum ajută băştinaşii la celebrarea sfintei liturghii, mai ales cînd e slujită de franciscanii sau dominicanii din satul lor. Mai e încă ceva : atît bărbaţii, cît şi muierile şi pruncii care au vîrsta să înveţe, ştiu toate rugăciunile pe limba lor şi mai au şi alte obiceiuri creştineşti, de pildă, atunci cînd trec prin faţa altarului sau crucii îşi pleacă fruntea cuvios, se îndoaie din genunchi şi spun cîte un *Pater noster*, aşa cum i-am deprins noi, conchistadorii. Au mai învăţat să ţină lumînări aprinse la altar şi să arate cinstire şi ascultare tuturor preoţilor şi călugărilor, iar cînd aceştia vin la ei în sat, să le iasă în întîmpinare cu lumînări de ceară aprinse, să tragă clopotele şi să-i ospăteze. Dar după ce i-au cunoscut şi au văzut că unii dintre ei arată pofte lacome şi fac prin sate samavolnicii, şi ei, sărmanii indieni, degeaba se tot plîng, că nu-i ascultă, i-au izgonit şi nu i-au mai primit să le slujească decît pe franciscani şi pe dominicani. Despre acestea aş mai avea multe de spus, dar e mai bine să rămînă vorbele în călimară, iar eu să mă întorc la povestirea mea.

Să trec prin urmare mai departe şi să spun cum aproape toţi indienii din aceste ţinuturi au deprins foarte bine obiceiurile şi meseriile noastre din Castilia şi au prăvălii cu felurite meşteşuguri, cu calfe şi ucenici într-însele şi îşi cîştigă astfel pîinea.

Sînt printre ei giuvaiergii care lucrează cu aur şi argint, de o pricepere nemaivăzută şi meşteri pietrari şi zugravi, iar sculptorii cioplesc atîta de frumos cu dălţile lor subţiri din fier, înfăţişînd, săpat în corindon, întreg calvarul Domnului nostru Iisus Christos, că dacă nu i-ai vedea, n-ai putea crede că indienii sînt cei care l-au făcut.

Pe lîngă acestea, mai toate vlăstarele de căpetenii erau grămătici buni, dar au fost izgoniţi de la această în-

deletnicire cînd s-a întrunit sfîntul sinod la porunca prea evlaviosului arhiepiscop al Mexicului. Oricum, mulţi dintre ei au învăţat a scrie, a citi şi a compune cîntece uşoare.

Mai sînt tot printre ei mari meşteri în ţesături fine, satenuri şi taftale, în stofe felurite de lînă, păroase sau aspre şi velinţe, iar alţii dărăcesc, urzesc şi ţes, aşa cum se obişnuieşte la Segovia şi Cuenca, sau au deprins să facă pălării, ori chiar săpun.

Două sînt meşteşugurile în care n-au cîştigat îndemînare, deşi s-au străduit, anume sticlăria şi spiţeria. Dar eu îi ştiu că sînt isteţi şi îndemînatici şi prin urmare le-or face şi pe acestea în curînd, căci unii dintre ei sînt vraci vestiţi şi se pricep ca nimeni alţii să adune ierburi şi ştiu să facă păpuşi şi marionete şi un fel de chitare foarte bune.

Se pricepeau să-şi lucreze pămîntul cu mult înainte de sosirea noastră în Noua Spanie, iar acum cresc vite de tot felul, îşi ară ţarina cu ajutorul boilor, seamănă grîu, îl seceră şi-l vînd, fac pîine şi pesmeţi şi au sădit pe moşiile lor toate soiurile de arbori fructiferi aduse de noi din Europa. Au pus atîţia pomi, că au ajuns să-şi taie piersicii care, zic ei, nu-s sănătoşi şi bananierii, care ţin prea multă umbră, în locul lor sădind gutui, meri şi peri, pe care-i îndrăgesc mai mult.

Să trecem mai departe şi să spun despre justiţie şi legi, ce noi i-am învăţat să le păzească şi să le respecte. În fiecare an îşi aleg primari, consilieri, notari şi alţi feluriţi paznici ai pravilelor, ce se întrunesc de două ori pe săptămînă în nişte case anume, unde au pus portari, şi unde judecă şi dau pedepse şi pun la plata datoriilor făcute între ei, iar pentru mari păcate îi biciuiesc sau îi pedepsesc altfel pe făptaşi. Cînd e vorba de crime sau alte atrocităţi, îi dau pe vinovaţi pe mîna guvernatorilor, dacă nu e Audiencia Real la ei acolo. După cum am aflat

de la oameni bine ştiutori, la Tlascala, Tezcoco, Cholula, Guaxocingo şi Tepeaca, precum şi în alte mari cetăţi, cînd se întîlnesc indienii şi ţin consiliu, dinaintea guvernatorilor sau alcalzilor ies unii cu ciocane aurite, precum fac viceregii din Noua Spanie, şi apoi împart dreptatea cu atîta ştiinţă şi autoritate aşa cum e la noi, străduindu-se să înveţe cît mai bine legile regatului unde se află. În afară de aceasta, aproape toţi *caciques* au cai şi sînt bogaţi, au hamuri şi şei bune şi se plimbă prin oraşele şi locurile unde se duc să petreacă sau cu treburi, avînd cu ei indieni sau paji care îi însoţesc. În unele oraşe fac coride şi dănţuiesc de sărbători. Unii se tem de tauri, deşi sînt viteji şi mulţi sînt tare buni călăreţi, îndeosebi la Chiapas. Chiar şi indienii ce nu sînt *caciques* au acum cai şi unii au turme de iepe şi catîrce, cu care se ajută la căratul buştenilor şi al porumbului, pietrelor de construit şi altor mărfuri pe care le aduc ca să le vîndă în pieţe. Alţii sînt cărăuşi de meserie, ca în Castilia.

Ca să nu prăpădesc prea multe cuvinte, voi spune numai că fac toate meşteşugurile fără greş, ştiind să ţească pînă şi tapiserie.

Voi spune acum despre altele care s-au întîmplat sau se întîmplă prin grija noastră în Noua Spanie.

Capitolul CCX

DESPRE ALTE LUCRURI ŞI FAPTE CARE AU URMAT VESTITELOR NOASTRE CUCERIRI ŞI MUNCI

S-a văzut deja din capitolele trecute ce-am povesit despre binele şi toate foloasele care s-au tras din vestitele şi sfintele noastre fapte şi cuceriri. Voi spune acuma despre aurul şi argintul şi nestematele şi felurite bogăţii — vopseluri, salce *, toval şi numeroase altele — care, din Noua Spanie, iau în fiecare an drumul Castiliei, spre cămările regelui şi stăpînului nostru, atît din cincimea regală cît şi din alte nenumărate daruri ce i le-am trimis pe cînd îi cuceream pămînturile, ca să nu mai vorbim de marile cantităţi cărate de neguţători şi călători.

De cînd înţeleptul rege Solomon a poruncit să se ridice sfîntul templu de la Ierusalim cu aurul şi argintul adus din Tharsis şi Saba, nu s-a mai auzit în nici o scriere din vechime despre atîta aur, argint şi bogăţii ca acelea cărate zilnic în Castilia de pe aceste pămînturi. Spun aceasta deoarece, deşi din Peru, aşa cum e ştiut, au plecat mii şi mii de pesos de aur şi argint, în vremea

* *zarzaparilla* în lb. spaniolă — arbust din familia liliaceelor, ale cărui rădăcini se folosesc ca depurativ sau sudorific; din această plantă se mai prepară o băutură răcoritoare.

cînd am cucerit noi Noua Spanie nu se știa nimic de Peru, nici nu fusese descoperit și a fost cucerit abia la zece ani de atunci, în timp ce noi încă de la început i-am trimis Majestății-Sale daruri prea bogate. Din această pricină pun înainte Noua Spanie, căci știm prea bine că în Peru căpitanii, guvernatorii și soldații au purtat războaie civile și au înecat totul în sînge, fără să dea ascultarea cuvenită regelui și stăpînului nostru, spre marea pagubă a indienilor de acolo, în timp ce în Noua Spanie noi am iubit și vom iubi pentru vecie pămîntul de aici, și-i sîntem îndatorați regelui și stăpînului nostru, în slujba căruia ne punem viața și averea.

Să vadă numai cititorii mei curioși în cîte orașe, tîrguri și cetăți s-au așezat spaniolii prin locurile acestea, că fiind atîtea le-am uitat și numele la toate, și că sînt zece episcopii, -fără a socoti arhiepiscopia vestitului oraș México și trei Audiencias Reales, precum și sfinte catedrale, mănăstiri cu călugări dominicani și franciscani, spitale și biserici. În México e un colegiu universal unde se învață gramatica, teologia, retorica, logica și filosofia și alte arte și studii, se tipăresc cărți în latinește și în castiliană și ies de acolo licențiați și doctori. Aș mai putea povesti și despre alte măreții și bogății, ca, de pildă, despre minele de argint ce s-au descoperit și se descoperă tot timpul, cu ajutorul cărora Castilia noastră e prosperă și înfloritoare.

Deoarece ajunge tot binele de care am pomenit ca urmare a eroicelor noastre cuceriri, voiesc a-mi ruga cititorii înțelepți și învățați să citească această istorie de la început și pînă la capăt și vor vedea că în nici o scriere din lume și nici în fapte vitejești nu s-au pomenit

oameni ca noi, conchistadorii cei adevăraţi, care am cucerit atîtea regate şi ţinuturi pentru regele şi stăpînul nostru. Dintre vitejii conchistadori, ai mei tovarăşi, eu eram cel mai vechi şi spun din nou aceasta şi mai spun că am slujit-o ca bun şi credincios oştean pe Majestatea-Sa. Zic cu tristeţe în suflet, căci mă văd ajuns acum bătrîn şi prăpădit, cu o fată de măritat şi fiii mei bărbaţi în toată firea, cu bărbile crescute, sau alţii mici ce cresc acum, şi nu pot a mă duce în Castilia să mă înfăţişez dinaintea Majestăţii-Sale ca să-i arăt ce-am făptuit şi să mă răsplătească după merit.

Dar să las aceasta, căci de nu, se vor năpusti asupră-mi toţi pizmoşii. Vreau să propun acum un dialog, cum că, văzînd buna şi vestita Faină cum se vorbeşte în lume despre multele şi nobilele servicii ce le-am adus Domnului, Majestăţii-Sale şi întregii creştinităţi, să strige cu glas răsunător şi să spună că ar fi drept şi cuvenit ca să primim o răsplată mai mare decît alţii, care nu au slujit-o în aceste cuceriri sau aiurea pe Majestatea-Sa şi de asemeni tot ea întreabă unde ne sînt palatele şi moşiile, unde ne sînt blazoanele şi dacă pe ele sînt săpate spre amintire faptele noastre eroice şi armele, aşa cum au în Spania cavalerii care i-au slujit în timpuri trecute pe regii ce domneau atunci, căci faptele noastre nu sînt cu nimic mai prejos ca ale lor, ci se pot număra printre cele mai vestite care s-au petrecut în lume. Să mai întrebe vestita Faimă şi de noi, conchistadorii care am scăpat din bătălii, şi unde sînt mormintele celor ce au căzut şi ce blazoane au aceştia.

La toate aceste întrebări se poate da pe bună dreptate acest răspuns : Tu, vestită Faimă, pe care cei buni şi

viteji te doresc şi te laudă, iar răii şi cei care voiesc a ne întuneca eroicele fapte nu pot să-ţi vadă sau să-ţi audă ilustrul nume, fă-le, Doamnă, cunoscut acestora, că din cinci sute şi cincizeci de soldaţi cîţi ne-am dus cu Cortés din insula Cubei, nu mai sîntem în viaţă în toată Noua Spanie, acum, în anul o mie cinci sute şi şaizeci şi opt, cînd scriu această povestire, decît cinci, iar ceilalţi şi-au găsit sfîrşitul în războaie, au căzut în puterea indienilor şi au fost aduşi jertfă idolilor lor. De mă întrebi unde le sînt mormintele, îţi voi răspunde că în pîntecul indienilor care le-au mîncat braţele, coapsele, picioarele şi mîinile, şi măruntaiele le-au azvîrlit la tigri şi la şerpi, pe care îi ţineau la mare preţ pe atunci şi prin urmare acelea le-au fost mormintele şi tot acolo le stau şi blazoanele. Cu litere de aur le-ar trebui scrise numele, căci au murit de moartea aceasta cruntă în slujba Celui-de-Sus şi a Majestăţii-Sale, ca să le dea lumină celor ce se zbăteau în beznă şi, desigur, ca să dobîndească bogăţii, aşa cum poftim toţi muritorii.

Apoi, să mă întrebe vestita Faimă de aceia care s-au dus cu Narváez şi cu Garay : cu Narváez au fost, zic eu, o mie şi trei sute de oşteni, fără a-i număra pe marinari şi mai trăiesc din ei vreo zece, doisprezece, iar ceilalţi s-au prăpădit în lupte ori i-au sacrificat indienii şi i-au mîncat, ca pe ai noştri. Cît despre cei care au plecat cu Garay în Jamaica, să tot fie vreo mie şi două sute de oşteni, cu toţii au fost sacrificaţi idolilor din provincia Pánuco şi cu trupurile lor s-au ospătat indienii de pe acolo. Să mai întrebe slăvita Faimă şi de cei cincisprezece soldaţi veniţi în Noua Spanie cu Lucas Vázquez de Ayllón, cînd l-au înfrînt şi el s-a prăpădit în Florida. Îi voi răs-

punde că au murit cu toţii şi să ştii, cinstită Faimă, că din toţi cei pomeniţi, au mai rămas acum în viaţă cinci de-ai lui Cortés şi sîntem cu toţii bătrîni şi înţepeniţi de boli şi, ce e mai rău ca toate, săraci lipiţi pămîntului şi cu odrasle în jurul nostru şi nepoţi şi arginţi puţini. Astfel ne trecem zilele, în munci şi sărăcie.

După ce ţi-am dat socoteală de toate cele ce m-ai întrebat şi de palatele, blazoanele şi mormintele noastre, te rog din inimă, prea ilustră Faimă, ca de acum înainte să dai mai tare glas, ca să se audă în toată lumea despre vitejiile noastre fără seamăn, iar răii şi pizmoşii, cu limbile lor ascuţite şi viclene, să nu le mai poată întuneca şi să faci astfel ca Majestatea-Sa să-i răsplătească pe aceia ce i-au cucerit pămînturi şi nu pe alţii. La rugămintea mea, vestita Faimă îmi răspunde şi spune că va purcede la cele cuvenite, dar grozav se miră cum de n-am căpătat noi indienii cei mai buni, după porunca Majestăţii-Sale, aşa cum îi are marchizul Cortés. Mai zice Faima că faptele bravului şi neînfricatului Cortés merită pe deplin să şadă la loc de cinste, printre alte isprăvi de mare vitejie ale altor căpitani ca el, dar, urmează ea, nici unul dintre noi nu-i pomenit în cărţile şi istoriile scrise de cronicarul Francisco López de Gomara şi doctorul Illescas, sau de alţi cronicari moderni, ci aceştia spun cu toţii că numai marchizul Cortés a descoperit şi a cucerit, iar despre noi, căpitanii şi soldaţii care am cîştigat toate acele bătălii nu e măcar o vorbă. Acum se bucură să vadă că tot ce am scris e cu adevărat ce s-a întîmplat, fără minciuni şi linguşeli şi fără să dau uitării pe mulţi căpitani şi bravi oşteni ca să-l ridic în slăvi pe unul singur, aşa cum au făcut Francisco López de Gomara şi ceilalţi cronicari

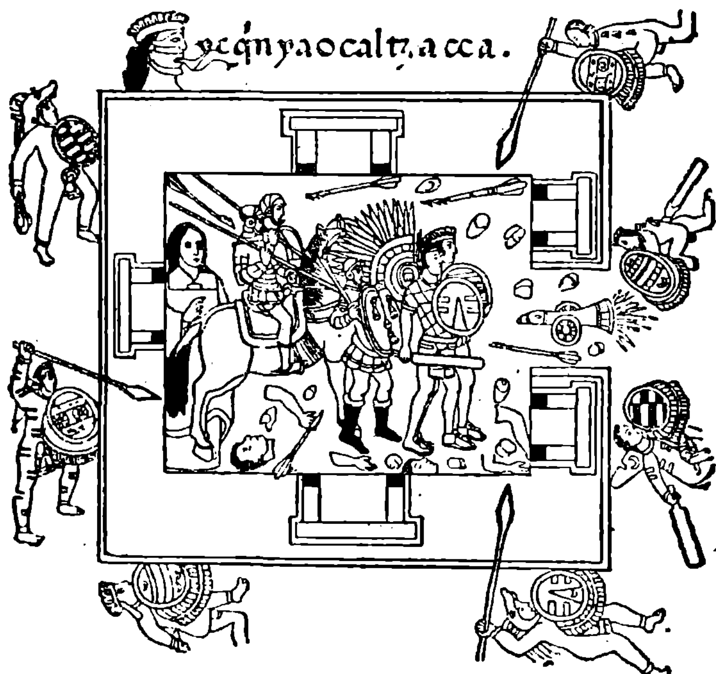
moderni. Mi-a mai făgăduit buna mea Faimă că toate acestea le va povesti cu glas răsunător şi, de mi se va tipări istoria, îndată ce va fi citită s-or risipi minciunile înşirate în trecut.

Aflînd de cele scrise de mine acum, ca dialog, m-a întrebat un doctor din Audiencia Real a Guatemalei de ce Cortés, cînd i-a scris Majestăţii-Sale şi s-a dus prima oară în Castilia, nu a cerut nimic şi pentru noi, căci doar prin faptele noastre a fost el făcut marchiz şi guvernator. I-am răspuns acestuia că, luînd pentru dînsul, atunci cînd Majestatea-Sa l-a numit guvernator, tot ce era mai bun în Noua Spanie, crezînd că va rămîne pe vecie stăpînul absolut şi ne va da sau ne va lua cu mîna lui indieni, din astă pricină s-a crezut că nu a scris nimic. La vremea aceea Majestatea-Sa i-a dat titlul de marchiz şi cum tot plictisea cu rugăminţi să fie iar tot el guvernatorul Noii Spanii, ca înainte, Majestatea Sa i-a răspuns că l-a făcut marchiz şi astfel n-a mai cerut ceva şi pentru noi, ci numai pentru dînsul. Pe de altă parte, Majestatea-Sa aflase de la *factor* şi *veedor* şi alţi cavaleri din México, cum că îşi luase Cortés pentru sine cele mai bune provincii şi sate din Noua Spanie, şi că împărţise pe la rude şi prieteni, abia sosiţi din Castilia, alte sate bune, iar pentru patrimoniul regal nu mai lăsase mare lucru. După cum aflarăm mai tîrziu, Majestatea-Sa a poruncit ca din ce îi prisosea să ne dea şi nouă, celor ce am fost cu dînsul. În vremea aceea Majestatea-Sa s-a îmbarcat ca să se ducă în Flandra, iar de Cortés, atunci cînd am cucerit Noua Spanie, ar fi împărţit totul în cinci, iar cincimea cea mai bună i-ar fi dat-o Majestăţii Sale, bine ar fi fost. Să mai fi luat pentru el o parte, o

jumătate de cincime s-o fi lăsat pentru biserici și mănăstiri, sau ca s-o dăruiască Majestatea-Sa acelor cavaleri ce au slujit-o în războaie, cele două părți și jumătate ar fi rămas deci pentru noi, pentru vecie. Cum Cezarul nostru era bun creștin și a primit aceste cuceriri fără a face nici cea mai mică cheltuială, ni le-ar fi dat. Dar, cum la timpul acela noi, adevărații conchistadori, nu știam ce înseamnă să ceri dreptate și nici la cine să ne ducem ca să primim răsplata, în afară de Cortés, comandantul nostru, am rămas astfel cu puținul ce ni l-au menit, pînă ce am văzut cum se petrec lucrurile acestea. Don Francisco de Montejo, care s-a înfățișat în Castilia dinaintea Majestății-Sale, a devenit guvernator al Yucatanului și a primit indienii pe care-i are în Mexic și alte moșii și privilegii ; Diego de Ordaz, care și el s-a dus la Majestatea-Sa, a căpătat o *encomienda* și indieni ; don Pedro de Alvarado, după ce s-a repezit să-i sărute tălpile Majestății-Sale, a fost numit guvernator al Guatemalei și al provinciei Chiapas și cavaler de Santiago ; la urmă a mers Cortés, care a căpătat titlul de marchiz și comandant general al Mării Sudului. Îndată ce noi, conchistadorii, am văzut și am aflat că, dacă nu ne ducem și noi în Castilia, Majestatea-Sa uită și nu ne răsplătește, i-am trimis un răvaș în care rugam să nu-și ia gîndul de la noi. Atunci Majestatea Sa i-a poruncit lui Nuño de Guzmán, trimis președinte la cea dintîi Audiencia Real din México, ca acelora care aveau mulți indieni, împărțiți de Cortés, să li se ia din ei, iar nouă, adevăraților conchistadori, să ni se dea satele cele mai bune și lui Cortés să-i numere vasalii și să îi lase doar pe aceia de pe pămînturile care îi reveniseră odată cu titlul de marchiz. Dar Nuño

de Guzmán, fiind prost sfătuit, n-a mai făcut nici o împărțeală, deoarece i-au spus că dacă ar da pămîntul pe vecie, conchistadorii și ceilalți spanioli care au venit nu și-ar mai îngriji indienii, ci să dea numai ce rămăsese cui poftește.

Și astfel nu s-a mai făcut nimic.

Asedierea spaniolilor în palatul lui Axayácatl *(Pînză din Tlascala)*

Capitolul CCXI

DESPRE ALTE VORBE SPUSE AICI, CARE VOR FI PLĂCUTE AUZULUI

Cum am sfîrşit de trecut pe curat relatarea mea, m-au rugat doi licenţiaţi să le-o împrumut pe două zile, ca să ştie în amănunţime cum s-a petrecut cucerirea Mexicului şi a Noii Spanii şi să vadă cum nu seamănă cu ce-au scris cronicarii Gomara şi Illescas faptele eroice înfăptuite în tovărăşia viteazului marchiz Cortés, iar eu le-am dat şi lor o ciornă.

Am crezut întotdeauna că din ştiinţa cărturarilor se lipeşte cîte ceva şi de neştiutori ca mine şi de aceea le-am spus să nu schimbe cu nimic ce-am scris, căci totul este foarte adevărat. Îndată ce au văzut şi au citit, unul din ei, foarte învăţat, şi plin de el, după ce a ridicat în slăvi memoria ce am avut-o ca să nu uit nimic din toate întîmplările de cînd am venit în Noua Spanie, în o mie cinci sute şi şaptesprezece pînă în anul o mie cinci sute şi şaizeci şi opt, a spus că limba în care am scris-o este vorbirea noastră obişnuită din Castilia cea Veche, care e foarte plăcută urechilor în timpurile noastre, căci nu-i nevoie de cuvinte poleite şi sărbătoreşti, aşa cum este obiceiul, ci pe înţelesul tuturor, dar i se pare că mă laud prea din cale afară cînd aduc vorba de bătăliile şi luptele în care m-am aflat, precum şi de serviciile aduse Majestăţii Sale şi unii i-au spus că nu e chiar aşa, iar cronicarii,

ca să aibă greutate cele scrise, au mărturie alte cărţi despre ce s-a petrecut, pe cînd eu nu pot să mă pun pe mine martor.

La toate acestea voi răspunde aşa: într-un răvaş trimis de marchizul del Valle Majestăţii-Sale, în anul o mie cinci sute şi patruzeci, în care îi povestea despre persoana şi serviciile mele, i-a făcut ştiut cum am venit de două ori ca să descopăr Noua Spanie înainte să se gîndească el, iar a treia oară am mers împreună, şi el e martor şi a văzut cum mă luptam eu pretutindeni ca un viteaz soldat şi-am fost greu rănit, atît atunci cînd luarăm Mexicul, cît şi-n atîtea alte cuceriri, iar după ce a fost a noastră Noua Spanie cu ale ei provincii, cum l-am însoţit în Honduras şi Higueras, că aşa se cheamă pămînturile acelea şi mai erau multe alte fapte scrise în răvaş, pe care nu le mai repet aici. I-a mai trimis scrisoare şi Majestăţii-Sale don Antonio de Mendoza, viceregele Noii Spanii, demn de lăudabilă amintire pentru multele sale virtuţi, spunîndu-i cele ce aflase de la căpitanii lui, în tovărăşia cărora eu m-am luptat şi care toate se potriveau cu ce a scris marchizul. Au mai fost şi alte dovezi, *probanzas*, trimise de mine la Consiliul Regal al Indiilor în anul una mie cinci sute şi patruzeci şi ele îmi stau acuma mărturie. Două dintre ele au fost înfăţişate Majestăţii-Sale, iar originalele au fost păstrate şi dacă marchizul, viceregele, toţi căpitanii şi dovezile ce le mai am nu-s martori cuveniţi, atunci voi aminti încă de unul, şi altul ca el nu e mai bun în lume, căci este chiar monarhul nostru prea slăvit, împăratul don Carlos cel creştin, stăpînul nostru, care a trimis scrisori închise ca sigiliul său domnesc, prin care dădea poruncă la viceregi, la preşedinţi şi la guvernatori cum să fiu răsplătit ca slujitor fidel Măriei-Sale.

Întorcîndu-mă la întrebarea licenţiatului căruia i-am împrumutat o ciornă, cum că de ce mă laud atîta cu toate

cuceririle făcute, voi spune că sînt lucruri pentru care oamenii nu trebuie să se laude singuri pe sine, ci se cuvine ca vecinii lor să le proslăvească bunătatea şi virtutea. Dar, mă întorc şi zic, cum se întîmplă atunci cu ce nu au văzut, n-au auzit şi n-au aflat, aşa fiind cu bătăliile, războaiele şi cucerirea de cetăţi ? Cine ar scrie despre ele şi le-ar lăuda, de nu tocmai aceia care s-au luptat ? Aceasta este pricina că spun de atîtea ori tot ce am făcut şi nu mai contenesc.

Dacă i-aş despuia de cînstea meritată pe alţi oşteni viteji care au luptat alături în războaie şi mi-aş împăuna cu ea făptura mea, atunci aş merita mustrarea adusă. Dar adevărul de ce să nu-l rostesc şi să nu-l scriu ? Ba chiar s-ar cuveni să fie tipărit cu litere de aur. Altfel cine să-l spună ? Norii, sau poate păsările din văzduh, ce ne-au văzut atunci cînd ne luptam ? Ori scrisu-l-au cumva Gomara, Illescas, sau Cortés ? Tot ce-am văzut erau doar laude aduse lui Cortés, fiind trecute sub tăcere ispràvile noastre vestite şi neîntrecute, cu care tot noi l-am ridicat la rangul de marchiz şi a primit astfel averea şi faima ce le are. Fără să ştie adevărul, căci nu erau în Noua Spanie, cum au putut cei doi să scrie altceva decît cuvinte ieşite din gura lui Cortés ? Şi spun acestea deoarece Cortés, cînd îi scria la începuturi Majestăţii-Sale, din cerneală îi curgeau perle şi aur îi ieşea din pană, toate spre lauda sa şi nimic despre noi, vitejii lui soldaţi.

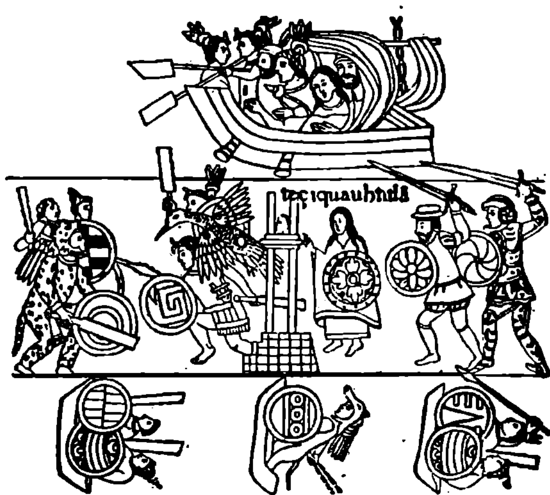
Ştiind tocmai că don Hernando Cortés în toate a fost un comandant destoinic şi neînfricat, putîndu-se număra printre cei mai vestiţi pe atunci în toată lumea, trebuiau cronicarii să ne pomenească şi pe noi, vitejii lui oşteni, nu să ne şteargă aşa cu totul, de parcă n-am fi fost.

Iar dacă eu nu le spuneam pe toate cum s-au petrecut, cei care ar fi citit doar cronicile lui Gomara şi Illescas ar fi

crezut că adevărul era de partea lor. Pe lîngă toate acestea voiesc ca fiii și nepoții mei să poată spune fără a șovăi: „Pămînturile acestea le-a descoperit și le-a cucerit părintele nostru, pe cheltuiala lui, și a cîștigat astfel moșia ce o are și printre primii el le-a cucerit".

Știu că nu mă laud pe cît s-ar cuveni, căci am luptat în bătălii mai multe decît Iuliu Cezar, care a fost, așa cum scriu toți cronicarii lui fără pereche, și cum a pomenit și el, cu mîna lui, în *Comentarii*, în cincizeci și trei de bătălii.

Afla-vor acum cititorii mei curioși cîte au fost la număr bătăliile în care am luptat și cum și în ce fel s-au petrecut, drept care le înșir aici din minte.

Brigantină spaniolă venind în ajutorul lui Cortés și al aliaților săi, încercuiți de forțele aztece pedestre și canoele acestora *(Pînză din Tlascala)*

Capitolul CCXII

POMENIREA BĂTĂLIILOR ŞI LUPTELOR ÎN CARE M-AM AFLAT

Într-o bătălie la capul Cotoche, cînd am venit cu Francisco Hernández de Córdoba, primul descoperitor.

În altă bătălie, la Champoton, cînd ne-au ucis cincizeci şi şapte de soldaţi şi ne-au rănit pe toţi ceilalţi, tot cu Francisco Hernández.

În alta, tot la Champoton, cu Juan de Grijalva.

Cînd a venit viteazul şi destoinicul comandant Hernando Cortés, în două bătălii la Tabasco.

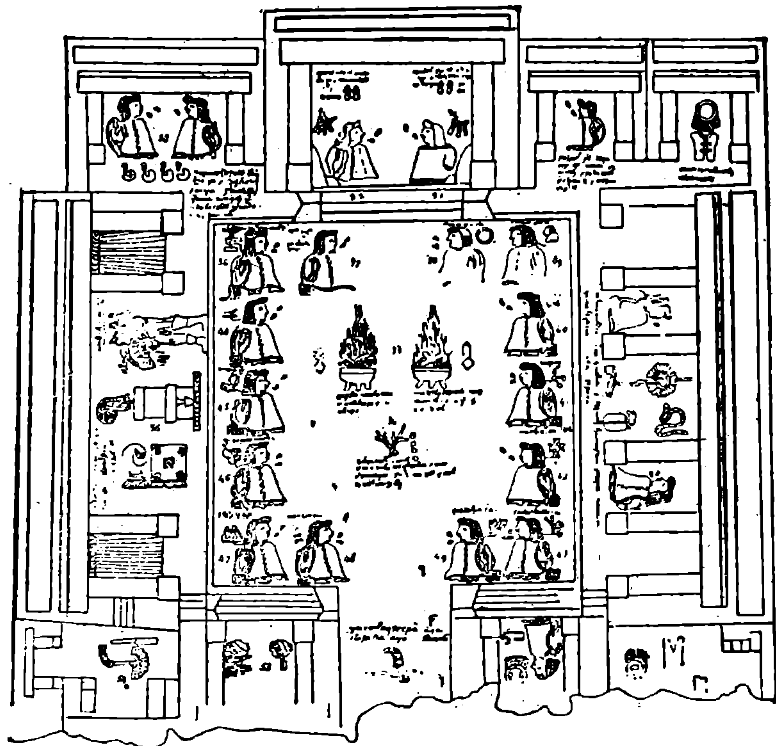
În alta, la Cingapacinga, cu Cortés,

În alte trei bătălii la Tlascala, cu Cortés.

La Cholula, cînd au plănuit să ne ucidă şi să se ospăteze cu trupurile noastre, dar nu o socotesc ca bătălie.

Alta, cînd a venit căpitanul Pánfilo de Narváez din insula Cubei, cu o mie patru sute de soldaţi, atît călăreţi, cît şi muşchetari şi arbaletieri şi cu multă artilerie şi venea ca să ne prindă şi să ia pămîntul pentru Diego Velázquez, iar noi, cu două sute şaizeci şi şase de soldaţi, l-am înfrînt şi l-am prins pe Narváez şi pe căpitanii lui, eu fiind unul din cei şaizeci de soldaţi trimişi de Cortés să le luăm artileria, treabă de mare primejdie care a fost relatată în capitolul cuvenit.

Alte trei bătălii primejdioase din cetatea Mexicului, pe punţile şi digurile lor, cînd ne-am dus să-l scăpăm pe

Un palat aztec, după Harta Quimatzin

Pedro de Alvarado și am fost izgoniți, căci din o mie și trei sute de soldați cîți eram noi, cei ai lui Cortés și cu oștenii lui Narváez, mai toți au fost uciși pe punți sau i-au sacrificat și i-au mîncat indienii.

Altă bătălie, foarte grea și încîlcită, la Otumba, cu Cortés.

Alta, cînd ne-am dus cu Cortés la Tepeaca.

Alta, cînd ne-am dus în împrejurimile Cachulei.

Alta, cu Cortés, cînd ne-am dus la Tezcoco și ne-au ieșit să ne întîmpine mexicanii și locuitorii din Tezcoco.

Alta, cînd ne-am dus cu Cortés la Iztapalapa și au voit să ne încercuiască.

Alte trei bătălii, cînd ne-am dus cu Cortés să înconjurăm toate orașele din jurul lacului și am ajuns la Xochimilco în cele trei bătălii de care am pomenit, toate foarte primejdioase, mai ales atunci cînd mexicanii l-au dat jos pe Cortés de pe cal și l-au rănit și abia a mai scăpat de acolo.

Alte două bătălii pe Țancurile lui Cortés, cum le-au numit de atunci, cînd ne-au ucis nouă soldați și ne-au rănit pe toți ceilalți, din pricina pripelii lui Cortés.

Alta, cînd m-a trimis Cortés c-o droaie de soldați ca să scăpăm porumbiștile unor indieni, prieteni de-ai noștri, pe care le năpădiseră mexicanii.

Pe lîngă toate acestea, atunci cînd am cucerit cetatea Mexicului, în cele nouăzeci și trei de zile cît a ținut încercuirea, am luat parte la peste optzeci de bătălii, căci zilnic năvăleau asupra noastră mari gloate de mexicani. Să zicem că am fost optzeci.

După cucerirea cetății Mexicului, am fost în două bătălii în provincia Cimatlán, care e pe pămînturile din Guazacoalcos ; într-una m-am ales cu trei răni, cînd eram cu căpitanul Luís Marín.

În munții locuiți de indienii cipotecas * și minguez m-am aflat în două bătălii, tot cu Luís Marín.

La Chiapas, în alte două bătălii, tot cu Luís Marín.

Alta la Chamula, tot cu Luís Marín.

Alta, cînd m-am dus în Higueras cu Cortés, în satul Culaco, unde mi-au ucis calul.

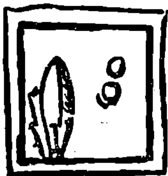
După ce m-am întors în Noua Spanie din Honduras și Higueras, am ajutat la pacificarea provinciilor unde locuiesc indienii cipotecas și minguez și a altor ținuturi și au fost nenumărate bătăliile și încleștările ce le-am avut cu ei. În toate aceste bătălii au fost viteazul comandant Cortés și toți căpitanii și vitejii săi soldați și au murit aproape toți. Alții s-au prăpădit la Pánuco, unde eu lipseam, la Colima și Cacatula unde, tot așa, nu eram și la Mechuacán. Toate acele provincii au fost pacificate, ca și Tustepeque și Jalisco, care se cheamă acum Noua Galicie. Pe coasta de sud nu m-am dus, căci abia prididеam în alte locuri, iar Noua Spanie fiind așa întinsă, nu puteam merge toți soldații ba într-un loc, ba într-altul, ci Cortés ne trimitea pe rînd să cucerim ținuturile care ne primeau cu dușmănie. Ca să se știe bine unde au ucis spaniolii cei mai mulți, voi spune, una cîte una, toate bătăliile și luptele ce le-am avut :

La capul Cotoche și la Champotón, cînd m-am dus cu Francisco Hernández, primul descoperitor, ne-au ucis în două bătălii cincizeci și opt de oșteni, care erau peste jumătate din cîți avem.

În altă bătălie, la Florida, cînd am fost după apă, ne-au prins de viu un soldat, iar ceilalați am fost răniți cu toții.

---

* Probabil *zapotecas.*

Pagină din *Codicele Vaticanului A*

În alta, cu Juan de Grijalva, la Champotón, au fost uciși zece soldați, iar pe comandant l-au vătămat amarnic și a ieșit cu dinții rupți.

Cînd a venit viteazul și destoinicul comandant Hernando Cortés, în două bătălii la Tabasco au murit șase sau șapte soldați.

În trei bătălii la Tlascala, aprige și primejdioase, s-au prăpădit patru soldați.

Alta, cînd a venit căpitanul Narváez din insula Cubei cu o mie și patru sute de oșteni, călăreți, mușchetari și arbaletieri, la porunca lui Diego Velázquez, ca să ne ia pămîntul, iar noi, cu două sute șaizeci și șase de oșteni i-am învins și l-am prins pe Narváez, cu căpitanii lui cu tot, dar el ne-a omorît patru soldați cu artileria ce-o adusese.

În alte trei bătălii, grele și acelea, din cetatea Mexicului, pe punți și diguri, și la Otumba, cînd am sărit în ajutorul lui Pedro de Alvarado și am fugit din México, din o mie trei sute de soldați, socotindu-i și pe ai lui Narváez, cîți ne-am dus acolo cu Cortés, în nouă zile am rămas în viață doar patru sute șaizeci și opt, răniți cu toții, iar ceilalți au fost uciși pe punți, sau i-au sacrificat și s-au ospătat cu ei indienii.

Altă bătălie, cînd am mers le Tepeaca cu Cortés și ne-au ucis doi oșteni.

Alta, cînd ne-am dus prin împrejurimile cetăților Cachula și Tecomachalco, au mai murit doi spanioli.

Alta, cînd ne-am dus cu Cortés la Iztapalapa și-au vrut să ne azvîrle în lac, s-au prăpădit doi sau chiar trei de pe urma rănilor primite.

Alte trei bătălii, cînd ne-am dus cu Cortés în toate cetățile mari din jurul lacului, și mexicanii l-au dat jos pe Cortés de pe cal și l-au rănit, iar el cu greu s-a ridicat și a scăpat ; aceasta a fost la Xochimilco și au murit opt spanioli.

Alte două bătălii la Țancurile lui Cortés, cînd ne-au ucis nouă soldați și ne-au rănit pe toți ceilalți, din pricina pripelii lui Cortés.

Alta, cînd m-a trimis Cortés c-o droaie de soldați ca să scăpăm de năvala mexicanilor porumbiștile unor indieni, prieteni ai noștri din Tezcoco și a murit după nouă zile un spaniol, de pe urma rănilor.

Pe lîngă acestea spuse mai sus, cînd am încercuit cetatea Mexicului, în cele nouăzeci și trei de zile cît am stat acolo, am fost în peste optzeci de bătălii, căci zilnic, din zori și pînă-n noapte, se năpusteau asupra noastră și ne-au ucis o groază de oșteni : din oastea lui Cortés, șaizeci și trei ; de la Pedro de Alvarado, nouă ; de la Sandoval, șase. Am socotit vreo optzeci de bătălii la care am fost, în nouăzeci și trei de zile.

După cucerirea Mexicului, am fost cu căpitanul Luís Marín în două bătălii în provincia Cimatlán, care e pe pămînturile din Guazacoalcos și ne-au ucis doi soldați.

Alta, în munții locuiți de indienii cipotecas și minguez, ce sînt foarte semeți și prăpăstioși și fără drumuri, în două bătălii, tot cu Luís Marín, cînd ne-au ucis doi soldați.

În altă bătălie, la Chanula, tot cu Luís Marín, a murit un soldat de pe urma rănilor primite.

Alta, cînd ne-am dus în Higueras și Honduras cu Cor-

Istoria cuceririi Mexicului în scriere băştinaşă *(Codicele Vaticanului A)*

tés, într-o bătălie dintr-un sat, numit Culaco, a murit un soldat.

Am spus cîţi au murit în bătăliile unde eram şi eu, iar despre Pánuco nu zic nimic, căci eu n-am fost. Se ştie însă că au căzut mulţi din oamenii lui Garay şi cei proaspăt sosiţi din Castilia, iar dintr-ai lui Cortés şi Sandoval peste trei sute. În Almeria nu m-am dus, dar ştiu că l-au ucis pe căpitanul Juan de Escalante, cu şapte dintre oştenii lui. Mai spun că la Colima, Cacatula, Mechuacán,

Jalisco şi Tututepeque au ucis un mare număr de soldaţi. Uitat-am să mai scriu de alţi şaizeci şi şase de soldaţi şi trei muieri din Castilia, ucişi de mexicani în satul Tustepeque, unde şedeau crezînd că li se vor aduce bucate şi merinde pentru drum.

Desigur, se va spune că mă întind prea mult cu scrisul meu, înşirînd mai întîi bătăliile în care m-am aflat şi întorcîndu-mă apoi să spun de cei care au căzut în ele, cînd puteam scrie totul dintr-o dată. Şi se vor mai întreba cititorii mei curioşi, cum de am putut să-i ştiu pe toţi care au murit în fiecare bătălie. Acestora le voi da lesne a înţelege cum, şi iată o pildă : să zicem că pleacă din Castilia un viteaz căpitan, ca să se lupte cu maurii şi cu turcii şi ia cu sine douăzeci de mii de soldaţi, o mare oaste. După ce îşi aşază tabăra, trimite un căpitan cu o parte din soldaţi într-un anume loc, pe altul într-alt loc şi se duce şi el cu o ceată mare. Sfîrşite bătăliile, se întoarce în tabără şi numără cîţi au murit în bătălii, cîţi au fost răniţi şi pe cîţi i-au prins. Aşa şi noi, cînd ne-am dus cu viteazul Cortés, eram cu toţii împreună şi în bătălii ştiam cîţi s-au prăpădit şi pe cîţi au vătămat şi apoi aflam de alţii, trimişi prin ţinuturi mai îndepărtate şi prin urmare e firesc ca să ţin minte şi să scriu cu atîta limpezime tot ce-am scris.

BERNAL DIAZ DEL CASTILLO

S-a sfîrşit de scris această istorie în Guatemala.

CUPRINS

Capitolul LXXV

Cum ne-am dus la cetatea Tlascalei şi ce au făcut bătrînii *caciques*, darul ce ni l-au dat şi cum ne-au adus fiicele şi nepoatele şi ce s-a mai întîmplat 3

Capitolul LXXVI

Cum s-a slujit liturghia fiind de faţă mulţi *caciques* şi despre darul adus de bătrînii *caciques* 6

Capitolul LXXVII

Cum îşi aduseră fetele şi le înfăţişară lui Cortés şi nouă celorlalţi precum şi ce s-a întîmplat 8

Capitolul LXXVIII

Cum îi întrebă Cortés pe Maseescasi şi pe Xicotenga despre felul în care stau lucrurile în Mexic şi ce îi povestiră aceştia 12

Capitolul LXXIX

Cum a hotărît comandantul nostru Hernando Cortés să ne ducem noi, toţi căpitanii şi soldaţii, în Mexic şi ce s-a întîmplat 18

Capitolul LXXX

Cum trimise marele Montezuma patru căpetenii de seamă cu aur şi mantii în dar şi ce îi spuseră comandantului nostru 21

Capitolul LXXXI

Cum locuitorii Cholulei trimiseră patru indieni de rang mărunt ca să-şi ceară iertare că n-au venit la Tlascala şi ce s-a întîmplat 24

Capitolul LXXXII

Cum ne-am dus la cetatea Cholulei şi marea primire ce ne făcură 26

Capitolul LXXXIII

Cum se înţeleseseră în cetatea Cholulei să ne omoare la porunca lui Montezuma şi cum s-a întîmplat aceasta . . 30

Capitolul LXXXIV

Despre anume vorbe şi solii ce le-am trimis marelui Montezuma 45

Capitolul LXXXV

Cum a trimis marele Montezuma un dar din aur şi ce a poruncit să ni se spună şi cum ne-am înţeles noi să pornim spre Mexic şi ce s-a întîmplat 48

Capitolul LXXXVI

Cum am pornit la drum către cetatea Mexicului şi ce ni s-a întîmplat pe cînd mergeam şi ce-a trimis Montezuma să ne spună 51

Capitolul LXXXVII

Cum ne trimise marele Montezuma alţi ambasadori şi ne aduseră în dar aur şi mantii şi ce-i spuseră lui Cortés şi ce le răspunse acesta 55

Capitolul LXXXVIII

Despre solemna primire ce-o făcu marele Montezuma lui

Cortés și nouă celorlalți la intrarea în marea cetate a Mexicului 60

Capitolul LXXXIX

Cum sosi marele Montezuma la locuința noastră cu mulți *caciques* care îl însoțeau și ce vorbi el cu comandantul nostru 65

Capitolul XC

Cum, chiar a doua zi, se duse comandantul nostru să-l vadă pe marele Montezuma și ce vorbiră ei împreună 68

Capitolul XCI

Despre purtările și făptura marelui Montezuma și ce mare senior era 73

Capitolul XCII

Cum a ieșit comandantul nostru să vadă cetatea Mexicului și Tlatelolco, adică piața cea mare și templul cel mai înalt al lui Huichilobos și ce s-a mai întîmplat . 83

Capitolul XCIII

Cum am ridicat o biserică, cu altar cu tot, în locuința noastră și ce ni s-a mai întîmplat și cum am găsit tainița cu tezaurul tatălui lui Montezuma și ne-am înțeles să-l prindem pe acesta 95

Capitolul XCV

Despre prinderea marelui Montezuma și cum am făptuit-o 100

Capitolul CXXIV

Cum îl trimise Cortés în port pe Francisco de Lugo împreună cu doi soldați, tîmplari de corăbii, ca să-i

aducă la Cempoal pe toţi piloţii şi timonierii şi de asemeni să scoată pînzele, timonele şi busolele de pe corăbii ca nimeni să nu-i mai poată da de ştire în Cuba lui Diego Velázquez despre cele întîmplate şi cum a numit un amiral al mării şi ce a mai fost 108

Capitolul CXXV

Cum ne-am dus în marş forţat, atît Cortés cît şi toţi căpitanii şi întreaga oaste a lui Narváez, cu excepţia lui Narváez şi a lui Salvatierra, care au rămas prizonieri 114

Capitolul CXXVI

Cum s-au războit cu noi în Mexic şi luptele ce le-am purtat şi altele ce ni s-au întîmplat 117

Capitolul CXXVII

Cum se hotărî Cortés să anunţe moartea marelui Montezuma căpeteniilor care se războiau cu noi şi ce s-a mai întîmplat 128

Capitolul CXXVIII

Cum ne-am înţeles să fugim din Mexic şi ce-am mai pătimit 131

Capitolul CXLVIII

Cum s-a făcut o trecere în revistă a armatei noastre în curţile cele mari ale cetăţii Tezcuco şi cavalerii, arbaletierii, muşchetarii şi soldaţii care au luat parte, proclamaţiile care s-au dat şi alte lucruri care au mai fost 146

Capitolul CLII

Despre bătăliile şi hărţuielile ce-am mai avut şi despre înfrîngerea suferită de Cortés în tabăra lui şi alte multe lucruri petrecute în tabăra noastră din Tacuba şi cum i-au luat şaizeci şi şase de soldaţi, pe care i-au sacrificat 149

Capitolul CLIII

Despre cum luptam și multele bătălii ce ni le-au dat mexicanii și cum s-au întors prietenii noștri pe la casele lor și alte întîmplări 163

Capitolul CLIV

Cum a trimis Cortés trei căpetenii mexicane prinse în bătălii trecute să-l roage pe Guatemuz să facă pace și ce-a răspuns Guatemuz și ce s-a întîmplat 172

Capitolul CLV

Cum se înțelesese Guatemuz cu provinciile Mataltzingo, Tulapa și Malinalco precum și cu alte orașe, ca să-l ajute și să ne atace în tabăra noastră din Tacuba și în tabăra lui Cortés, iar apoi, în timp ce vor lupta cu noi, să iasă toată oștirea mexicană și alte întîmplări 177

Capitolul CLVI

Cum se duse Gonzalo de Sandoval cu douăsprezece brigantine în acea parte a cetății unde se găsea Guatemuz și îl prinse și ce s-a întîmplat 187

Capitolul CLVII

Ce a poruncit Cortés să se facă, după ce am cucerit mărita cetate a Mexicului și i-am prins pe Guatemuz și pe căpitanii săi, și alte porunci pe care le-a mai dat . . 198

Capitolul CLXXIII

Cum aflînd Cortés despre Cristóbal de Olí că s-a ridicat împotrivă-i cu oastea lui și s-a întovărășit cu Diego Velázquez, guvernatorul Cubei, trimise, ca să-l pedepsească, un căpitan, pe numele lui Francisco de las Casas și ce s-a mai întîmplat 208

Capitolul CLXXIV

Cum a plecat Hernando Cortés din México, cu gîndul a se duce la Higueras după Cristóbal de Oli, Francisco de las Casas și ceilalți căpitani și soldați trimiși de el; despre cavalerii și căpitanii pe care i-a luat cu sine din México, precum și alți oameni și poveri ce le-a cărat pînă la orașul Guazacoalcos și altele ce s-au mai întîmplat 214

Capitolul CLXXV

Despre poruncile date de Cortés după plecarea lui Salazar și a lui Chirinos în Mexic și muncile îndurate în drumul nostru lung, cu punțile ce am făcut și foamea ce ne-a chinuit în cei doi ani și trei luni cît a ținut călătoria . 220

Capitolul CLXXVI

Cum am ajuns în satul Ziguatepecad și cum a trimis Cortés pe căpitanul Francisco de Medina să-l întîlnească pe Simón de Cuenca și să vină cu cele două corăbii ale sale la Triunfo de la Cruz sau Golfo Dulce și ce s-a mai întîmplat apoi 227

Capitolul CLXXVII

Cum [...] a poruncit Cortés să fie sugrumat Guatemuz, marele senior al Mexicului și alt *cacique*, seniorul Tacubei, și pricina pentru care a poruncit acestea 234

Capitolul CCVII

Despre lucrurile spuse în această carte asupra meritelor ce le avem noi, adevărații conchistadori, și care vor fi plăcute de auzit 236

Capitolul CCIX

Cum i-am învățat pe indienii din Noua Spanie lucruri bune și sfinte, cum s-au botezat și au trecut la credința

noastră şi i-am deprinş cu îndeletniciri şi obiceiuri din Castilia, precum şi să împartă dreptatea 239

Capitolul CCX

Despre alte lucruri şi fapte care au urmat vestitelor noastre cuceriri şi munci 243

Capitolul CCXI

Despre alte vorbe spuse aici, care vor fi plăcute auzului 251

Capitolul CCXII

Pomenirea bătăliilor şi luptelor în care m-am aflat . . 255

Redactor : ALEXANDRA DOBROTĂ
Tehnoredactor : VIRGIL STRUGANU

Bun de tipar : 12 mai 1986
Apărut 1986 ; coli de tipar 8,5 ;

Comanda nr. 60 067
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii Nr. 1, București
Republica Socialistă România

Vol. I–II, Lei 23,50

A doua zi dis-de-dimineaţă plecarăm din Iztapalapa. [...] Mergeam pe şoseaua cunoscută de pe dig, lată de opt paşi, care duce drept pînă la Mexic. Deşi era atît de lată, forfotea de lume [...] şi erau nenumăraţi cei care veniseră să ne vadă. [...] Se căţăraseră pe turnuri, se îngrămădiseră în canoe de umpleau tot lacul şi nu era nimic neobişnuit în asta, căci nu mai văzuseră niciodată oameni ca noi şi nici cai. Cît despre noi, am amuţit de aşa privelişte şi ne întrebam de poate fi adevărat ca într-un loc de pe pămînt să fie oraşe aşa de mari şi altele ce se înălţau din apă, lacul învolburat de atîtea canoe, şoseaua întreruptă din loc în loc de şanţuri peste care se ridicau graţioase punţi, iar în faţa noastră se întindea marea Cetate a Mexicului. [...]

EDITURA MERIDIANE